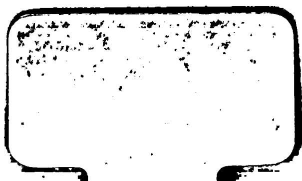

I.W. Tegner & Kittendorffs Lith. Inst.

1854.

Meddelelser om mit Levnet.

Af

Dr. J. P. Mynster.

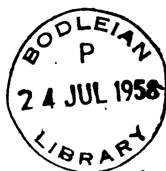

Kiøbenhavn.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling (F. Hegel).

Thieles Bogtrykkeri.

1854.

BODLEIAN
P
24 JUL 1958
LIBRARY

Ved efter min Faders Død at aabne hans Giemmer, havde vi, uden at vi derom kunde have havt nogen Formodning, den veemodige Glæde at finde et Manuscript med Titel: Meddelelser om mit Levnet. Det er dette, som her bydes hans Medborgere; og ligesom disse hans Meddelelser i hine Sorgens Dage have skienket os, hans Nærmeste, rig Trøst, idet den Hedengangne igiennem dem paa Ny levede og var tilstede iblandt os, ja idet de lode hans velbekiendte Billede træde endnu klarere og bestemtere frem for os: saaledes tør jeg nære det Haab, at de ogsaa for mange Andre ville kaste et Lys over Meget i hans Personlighed og hele aandelige Retning og Fremtræden. — Læseren vil paa flere Steder let bemærke, at Forfatteren ikke har lagt sidste Haand paa Værket, ligesom ogsaa at han ikke saa meget har lagt an paa at give et fuldstændigt Levnetsløb, som mere, navnlig i Skriftets første Halvdeel, en indre Udviklingshistorie; iøvrigt giver Forfatterens egen Fortale tilstrækkelig Oplysning om disse Meddelelsers Hensigt, Indhold og Form. — Et og Andet, der maaskee ikke egner sig til at offentliggiøres, i det Mindste ikke for Øieblikket, har jeg, som jeg veed overeensstemmende med min Faders Villie, og efter derom at være bleven enig med mine Nærmeste,

udeladt; dog har jeg ikke anseet mig berettiget til at udelade Noget, som formeentlig hører nødvendigen med til hans Livs Historie, og uden hvilket den dog til en vis Grad ønskelige Fuldstændighed vilde savnes.

Til Slutning har jeg tilladt mig at tilføie et Par Ord om min Faders sidste Leveaar og om hans Død.

Kiøbenhavn, i Marts 1854.

F. J. Mynster.

Meddelelser om mit Levnet.

I W T[illegible]

ret.

1854.

Meddelelser om mit Levnet.

Af

Dr. J. P. Mynster.

Kiøbenhavn.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling (F. Hegel).

Thieles Bogtrykkeri.

1854.

Lyst og Omstændigheder, blive vidtløftigere eller knappere udførte, end Forholdet egentlig udfordrede. Overalt kunde disse Meddelelser maaskee passeligst benævnes: „Stemninger og Tilstande i mit tilbagelagte Liv" — en Benævnelse, der tilsteder en vis fragmentarisk Behandling.

Indhold.

Lyst og Omstændigheder, blive vidtløftigere eller knappere udførte, end Forholdet egentlig udfordrede. Overalt kunde disse Meddelelser maaskee passeligst benævnes: „Stemninger og Tilstande i mit tilbagelagte Liv" — en Benævnelse, der tilsteder en vis fragmentarisk Behandling.

Indhold.

samme Sagn paastod P. H. Mønster, der døde som Biskop i Aarhuus, at være i hans Familie, saa at Navnet i denne Linie var fordansket paa en anden Maade. Derimod har jeg ikke erfaret, at en Justitsraad Münster, som var Amtsforvalter, først paa Bornholm, og siden i Aalborg, og som efterlod flere Sønner, var af vor Familie. Om min Stamfader finder jeg kun optegnet, at han boede i Teilgaard ved Skafføgaard, som er beliggende i Hvilsager Sogn, Øster-Lisberg Herred, Randers Amt. Det var i Midten af det 17de Aarhundrede, og Skafføgaard tilhørte dengang Gunde Rosenkrands. At en tydsk Officeer i hine krigerske Tider kunde komme i Berøring med denne stridbare Mand, og derved være bleven foranlediget til at bosætte sig i Nærheden af hans Gaard, kan maaskee ansees som en ikke urimelig Gisning.

Min Oldefader Christen Gutzon Münster var født 1653, og døde 1712. Han boede først i Hvilsager, siden i Lille Mølle, ogsaa ved Skafføgaard, og var 4 Gange gift, 3die Gang med Kirstine Rohde. Af dette Ægteskab var min Farfader Oluf Münster en Søn. Han blev født i Hvilsager 1682, var Skriver, Fuldmægtig og siden Forvalter hos forskiellige Forvaltere, Godseiere og Embedsmænd i Sielland, Fyen og Jylland (saaledes var han Fuldmægtig paa Antvorskov, Forvalter hos Geheimeraad Adeler paa Sæbygaard og Aagaard), indtil han 1741 flyttede til sin Eiendomsgaard Staegaard (eller Stoegaard), i Vendsyssel, Vester Hassing Sogn, Kær Herred, og 1756 blev beskikket til Herredsskriver i Kær og Hvetbo Herreder. Den 8 October 1738 giftede han sig med Christence Vium — eller nok rettere: Viimb — som døde 1763 paa selve deres Sølvbryllupsdag. Han selv døde 1767 i sit 75 Aar og blev begraven hos sin Hustru i Vester-Hassing Kirke, hvor en Tavle med deres Gravskrivt skal findes i Kirken. Han roses som en meget retskaffen Mand, og maa have givet sine Børn en god Opdragelse, endog Døttrene besad en for de Tider og den Stilling ikke almindelig Dannelse.

Paa Staegaard fødtes min Fader Christian Gutzon Peter Münster — det andet Fornavn aflagde han siden — den 2den September 1741, af 5 Børn den Næstældste, af 3 Sønner den Ældste. Fiorten Aar gammel blev han antagen som Skriverdreng hos Raadmand Torp i Aalborg, som „efter hans befundne Capacitet 1761 Paaske promoverede ham til Skriver-Karl". 1764 reiste han til Kiøbenhavn, hvor han allerede fra Begyndelsen af det følgende Aar sees at være kommen i Kongelig Gage i Etatsraad Esmarcks Contoir, 1766 tog han dansk juridisk Examen med Charakteren Beqvem, blev 1768 beskikket til Dansk Copiist ved det Kongelige General-Landvæsens-Collegium, og fik strax efter Titel af Land-Secretair. Saavidt jeg veed, fungerede han ogsaa som Privat-Secretair hos Collegiets Præses, Grev Adam Gottlob Moltke, havde i det mindste i ham en gunstig Patron. Ved dennes Gunst blev han 1769 sin tilkommende Svigerfader, Hieronymus Ring, Inspecteur ved Frederiks Hospital og Kaart-Forvalter, (idet nemlig Indtægten af Spillekaart-Stemplingen dengang tilfaldt Hospitalet), adjungeret i Embedet, og succederede ham deri ved hans Død 1771, men maatte ogsaa efter ham overtage en ikke ubetydelig Gield. 1774 blev han udnævnt til virkelig Kammerraad.

Om min Faders Charakteer er kun meget Lidet blevet mig bekiendt. Min Stiffader yttrede engang, at han var „en besynderlig Mand, som giorde Indvendinger mod Alt, hvad man sagde"; men dette beroede vel meest paa, at Begges Individualitet var meget forskiellig. Ligesom de af hans Sødskende, hvilke jeg har kiendt, var min Fader en meget from, gudhengiven Mand, med et Anstrøg af Pietisme, maaskee, ligesom de, noget langsom og sagtfærdig i sit Væsen, men ikke uden et vist tørt Lune. Nogle Sørge-Tanker ved hans Forældres Død, i Vers og Prosa, vise kun en Lyst til at udtale sine Følelser, og ere iøvrigt i den paa de Tider sædvanlige Tone.

1770 ægtede min Fader sin ovennævnte Formands Datter, Frederikke Nicoline Christiane Ring. Vielsen, ved hvilken ogsaa en Broder af min Moder blev forenet med sin Brud, foregik den 27de April i Frederiks Hospitals Kirke, (som siden under Struensee blev forvandlet til Sygestuer for veneriske Patienter). Den synes at være bleven fuldbyrdet med temmelig Høitidelighed. En lille Cantate blev afsungen, som vel ikke har videre Betydenhed, men hvo der læser saadanne Linier, som f. Ex.:

To glade Par, som rene Flammer,
Og Overlæg, og smilende Forældre,
Og Dyd,.og Himlen selv, og Glædens Fader,
Nu sammenknytter i et evigt Baand —

fristes til at antage, at man deri har et af Ewalds mange bestilte Leilighedsdigte. Af en anden Beskaffenhed er Brudevielsen selv, af hvilken en Afskrivt endnu er forhaanden. Det hedder deri blandt Andet: „Den ene (Brudgom) er, som hans Navn lyder, Münster, Oprigtigheds- og Dyds Münster, —

Saa tog Hr. Münster Deres Ring, der
glimrer smukt af Dyder,
Den Ring nu Münster være vil, De
det jo ei fortryder," o. s. v.

Mine Forældres førstefødte Søn, Ole Hieronymus, blev fød den 13de August 1772; en anden, Carl Frederik, fød den 21de October 1774, døde ganske spæd; jeg, den Yngste, blev fød den 8de November 1775, og erholdt, efter nogle vidtløftig Paarørende, Navnene Jakob Peter.

Ikke længe efter min Fødsel maa den Brystsyge have udviklet sig, som endte min Faders Dage den 17de Februar 1777, i hans 36te Aar. Jeg har ofte, ved lignende Skiebner, søgt at trøste de Bedrøvede med den Forestilling, at min Fader i sin sidste Sygdom sikkert med dyb Bekymring har betragtet sine tvende Sønner, af hvilke den Ene ved hans

Død kun var 4½ Aar, den Anden ikke engang 1½ Aar gammel, og hvilke han aldeles Intet kunde efterlade, men at al denne Bekymring har viist sig ugrundet; der blev dog skaffet de Forældreløse Vei giennem Verden.

Den Gield, der, som ovenfor anført, fra hans Svigerfader, hvilede paa min Faders Bo, nødte min Moder til, som det kaldes, at gaae fra Arv og Gield. Foreløbigen flyttede hun til en Huusven, som var Controlleur ved Hospitalet; men snart tilbød Overlægen ved Hospitalet, Dr. Med. Frederik Ludvig Bang, hende sin Haand, og ved det kort efter paafulgte Giftermaal med ham fandt ogsaa hendes Børn en Forsørger. Min første Udvandring var saaledes kun fra den ene Side af Hospitalet til den anden.

Min Moder skal have været en smuk Kone. En gammel Mand sagde mig engang: „Da jeg hørte, at Dr. Bang havde ægtet en Enke med to Børn, tænkte jeg, at det var skeet af Barmhiertighed; men da jeg besøgte dem, saae jeg nok, at der ogsaa havde været andre Grunde.“ Hun blev i sin Familie anseet for at have poetisk Talent, og præsenterede allerede 1768 paa hendes Forældres Bryllupsdag sin Fader en Samling af sine Vers. I en Lykønsknings-Skrivelse til hende i Anledning af hendes Forlovelse med min Fader, skriver hans ældste Søster: „Det fornøier mig, at I, mine kiere Venner, saa snart have efterfulgt mit Exempel. Forman nu smukt Dine andre Søstre til det Samme, og siig dem, at, hvor nøie, Du, som den Ældste, har undersøgt baade paa Parnasset og andre Steder, ja tillige i lærde og sanddrue Skrivter, har Du ingen rettere Vei kunnet finde, end denne.“ Nogle Strimler Vers har jeg seet i et smukt Skriverskriin, som havde tilhørt min Moder, men disse indeholdt kun ubetydelige Rimerier. Derimod vise endeel Optegnelser og Udskrivter af Bøger, at hun havde Smag for Læsning, og at hendes Gudsfrygt var oprigtig og alvorlig.

Den blev ogsaa prøvet ikke blot ved Tabet af hendes første Mand, men ogsaa i hendes andet Ægteskab ved flere

Sygdomme, som endte i en Brystsyge, der allerede bortrev hende den 6te Mai 1779. I Addressecontoirets Efterretninger for dette Aar Nr. 74 findes en Beretning om hendes sidste Dage, uden Tvivl affattet af hendes efterladte Mand, som ogsaa i Avisen satte sin anden Hustru et lignende Minde, og gierne greb Leilighederne til offentlig at anprise Christendommens Virkninger. Det sees deraf, at hun har baaret sine Lidelser med Taalmod og Gudhengivenhed, og at hun er henslumret med fast Haab, roligt og blidt. En Søn, som hun havde født i dette Ægteskab, døde kort efter Moderen. Hun blev begraven hos hendes første Mand paa Nicolai Kirkegaard, hvor en simpel Liigsteen betegnede deres Hvilested. Jeg erindrer kun eengang i min Ungdom at have staaet ved mine Forældres Grav; kort efter blev Kirke og Kirkegaard ødelagt ved Byens Brand, og nu er Pladsen et Slagtertorv.

Min Fader kan jeg ikke sige, at jeg har savnet, derimod har jeg ofte i min Ungdom, naar jeg fandt mig saa eensom, syntes mig saa forladt, dybt savnet min Moder, skiøndt jeg dog neppe, hvis jeg havde havt hende hos mig, vilde have giort, hvad jeg egentlig trængte til, udgrædt al min Smerte i hendes Skiød; men Smerten vilde have været mindre sønderrivende, dersom jeg havde havt et Væsen, hvorom jeg dog turde troet, at det ret elskede mig. Kun en dunkel Erindring om min Moder foresvæver mig fra hendes sidste Sygdom, og, besynderligt nok, mener jeg nøie at erindre en spettet Silke-Halvkaabe med Foerværk, hvori hun var indsvøbt, og et Spyttebækken i hendes Haand, men ikke hende selv; om hende danner jeg mig kun et Billede efter et maadeligt Portrait i en ganske forskiellig Dragt. Derimod ligge der for mig tvende Erindringstegn fra hendes sidste Dage, nemlig tvende Formanings-Skrivelser til min Broder og mig. I den første, som er skreven den 30te April, altsaa kun 6 Dage før hendes Død, foreholder hun min Broder „den store Flygtighed, der hos ham var forenet med en efter hans Alder ikke almindelig Vittighed", hvilken hun anseer som en farlig Gave. I Brevet

til mig, som kun er begyndt, da vel Døden eller Svaghed har afbrudt hende, siger hun: „Lige fra Din spæde Barndom har Du viist et overmaade stivt og ubøieligt Sind, hvilket har trykket mange Taarer af mine Øine; og endskiøndt der er skeet en kiendelig Forandring til det Bedre, saa seer jeg dog undertiden endnu, at Du udvælger Straffen, heller end at give efter.“ Den gode Moder! hendes Jagttagelser vare rigtige, skiøndt min Broders „Flygtighed“ ingenlunde var, hvad man pleier at kalde saa, da Ingen af os havde arvet et let Sind, og skiøndt min barnagtige Stivsindethed, som jeg meget vel erindrer, egentlig havde sin Grund i Stolthed, idet jeg ingenlunde vilde finde mig i, hvad jeg ansaae som nedværdigende for mig, f. Ex. at lade Pigen binde mine Strømpebaand, da jeg meente, at jeg var stor nok til at kunne giøre det selv. Men den døende Moder behøvede ikke at have taget sig disse hendes Børns Feil saa meget til Hierte, da der ofte udvikler sig noget ganske Andet, end de første Yttringer lade formode, og med Feilene kunne ogsaa Fortrin være forbundne. Livet har sandelig ikke siden vænnet mig til at faae min egen Villie, og nogen oprindelig Ubøielighed var vel fornøden, dersom jeg under Alt, hvad der har villet kue mig, skulde beholde nogen Fasthed tilbage.

Fra disse Aar forekommer det mig endnu mærkeligt, at jeg om en Begivenhed, der indtraf noget før min Moders Død, altsaa da jeg endnu ikke var 3½ Aar gammel, har en saa aldeles tydelig Erindring, som om den var skeet ganske nylig; men denne Begivenhed var ogsaa af den Beskaffenhed, at den vel kunde indprente sig. Den 31te Marts sprang nemlig et Krudttaarn, som stod ved Østerport, i Luften, og da der kun vare lave Huse imellem, var Virkningen paa Hospitalet yderst voldsom. Jeg seer endnu for mig, hvorledes en Syjomfru, som sad ved Vinduet, blev kastet langt hen paa Gulvet, og ovenpaa hende den hele Vindueskarm og de sønderslagne Ruder, og hvorledes Pigerne, der troede, at det var den yderste Dag — som allerede var mig vel bekiendt — fik os

Børn hen i Sengekrogen, og skiulte os under deres Forklæder — hvorved vi da vare vel forvarede.

Saaledes vare vi nu i en saa tidlig Alder fader- og moderløse. Men min Stiffader — hvem jeg i det Følgende, som han har fortient det, blot kalder min Fader — svigtede ikke den overtagne Forpligtelse, og ikke længe efter indgik han sit andet Ægteskab, atter med en Enke, Ingeborg Mohrum, hvis første Mand havde været Skibscapitain. Ogsaa hun bragte ham tvende Børn i Huset, af hvilke en Søn døde kort efter, men en Datter blev opdragen med os. Fra de to Aar min Fader levede med hende, og som han ansaae for sine lykkeligste, har jeg kun saa levende Erindringer, undtagen om nogle behagelige Sommer-Toure til Lyststedet Lille Mariendal ved Strandveien, der tilhørte hendes Fader, en formuende Skibscapitain Madsen. Hende selv erindrer jeg næsten kun i den hvide Liigdragt, da hun laae i Kisten, og jeg havde det mig nye Syn af Sørgeskaren, der stod omkring den. Jeg mindes ingen Følelse ved det sørgelige Optrin uden en forfængelig Glæde over at have en Sørgekappe paa, ligesom de Andre. Hun var bleven angreben af den samme ulykkelige Sygdom, som havde bortrevet min Moder, og som endte hendes Dage den 9de August 1781, da hun kun var 27 Aar gammel.

Hvor dybt og oprigtigt endog Manden sørgede over denne sin elskede Hustru, finde vi dog at han allerede den paafølgende 10de Januar indgik sit tredie Ægteskab; og havde han de forrige Gange ægtet Enker af svageligt Helbred, saa faldt hans Valg nu paa en blomstrende sextenaars Pige, Lovise Hansen, hvis Fader havde været Sognepræst ved Helliggeistes Kirke.

Hun havde havt en streng pietistisk Opdragelse, og naar denne ofte hos svagere Naturer ikke forfeiler sin Hensigt, saa frembringer den sædvanlig hos de kraftfuldere den modsatte Virkning. Saaledes var min Stifmoder, som kun var 10 Aar ældre end jeg, ingenlunde tilbøielig til de gudelige Øvelser, der dog modtoge hende ogsaa i det Huus, hvori hun indtraadte; hun var livslystig, rundhaandet, blev ofte angreben af

de sværeste Krampe-Tilfælde, og Huusstyrelsen gik neppe paa det Bedste. Dette foranledigede, at — jeg veed ikke hvor snart efter — hendes Moder, en meget agtværdig, men streng Kone, flyttede ind i Huset til os, og medbragte 2 Døttre, den Ene ældre, som tillige skulde være Gouvernante for min Stifsøster, den Anden yngre, som bidrog til at bringe noget Liv i Huset, og ofte var os behielpelig til at undflye den strenge Tugt.

Her begynder egentlig mit bevidste Liv. Men naar jeg i det Foregaaende har været temmelig udførlig, — tildeels for at bevare, hvad Lidet der lod sig samle om mine egne Forældre, der saa snart forsvandt af de Levendes Tal — da lade de paafølgende Aar, der ikke bragte betydelige Omskiftninger, sig for det Meste sammenfatte i korte Skildringer. Ganske kan jeg ikke derved følge den chronologiske Orden, da baade Hukommelsen svigter i Henseende til mange Enkeltheder, og Fremstillingen derved uden Nytte vilde blive vidtløftigere.

I en strax efter min Faders Død affattet Nekrolog, som er indrykket i Literatur-Tidenden og vil findes i mine blandede Skrivter, har jeg givet et Omrids af hans Skiebner, og udtalt mig med den dybe Taknemmelighed, jeg skylder ham, om hans virksomme, gavnlige, hæderlige Liv, hans mange agtværdige Egenskaber og den almindelige Agtelse, han nød blandt sine Medborgere. Det kunde der ikke være min Hensigt at gaae dybere ind i hans Charakteristik, hvilket Steffens med større Frihed og temmelig træffende har giort (Was ich erlebte I, 209 ff. o. fl. St.), og det maa ikke ansees som Mangel paa Pietet, naar jeg her ved Fremstillingen af min Barndom og første Ungdom maa blive Sandheden tro; uagtet de Svagheder, der ikke kunde undgaae os, ærede vi Børn ham stedse, og hvad vi endog ikke sielden maatte lide derved, vidste vi vel, hvor meget der var, som maatte forstemme ham.

Min Fader, en lille, corpulent, levende, naar Intet var ham iveien, meget venlig Mand, var af sangvinisk Temperament; Alt giorde let og stærkt Indtryk paa ham, ved enhver Gienvordighed sukkede eller skiendte han, undertiden flere Dage igiennem, men Indtrykket forsvandt snart igien, og efter sin Natur var han tilbøielig til Glæde; „jeg gider, faae jeg Skam — thi dette var hans Mundheld — gierne lee, thi det er sundt", sagde han engang. At han var aldeles prosaisk giorde Omgangen med ham ikke besværlig, thi han hadede ikke egentlig Poesien, han betragtede den kun som Noget, hvorover han var ophøiet, men tillod gierne unge Mennesker og Fruentimmer at more sig dermed, ligesom han tillod os Børn at lege. Men hvad der var besværligt, og ofte i høi Grad giorde hans daglige Omgivelser Livet suurt, var hans pietistiske Retning. Han var en altfor oprigtig og altfor livlig Mand, til at han kunde være hvad man kalder heldøret; Fornøielser vare egentlig ikke mod hans Grundsætninger, dog bleve de os Børn kun tilstaaede i meget smaae Qvantiteter; saaledes vovede vi kun i største Skiul at tage Kaart i Haanden, skiøndt min Fader selv gierne morede sig dermed. Derimod holdtes vi meget strengt til gudelige Øvelser. Ikke blot maatte vi, skiøndt min Fader selv aldrig kom i Kirke — hvortil der endnu var en anden Aarsag end den foregivne: Mangel paa Tiid — fra vore tidligste Aar af regelmæssig besøge den, og giøre Rede for Prædikenen, men vi maatte ogsaa om Søndagen jævnligen lære et Capitel i Bibelen, hvori vi da i al Hast bleve overhørte, og da vi, efterdi det virkelig ofte var en svær Lectie, sædvanligen kun bestode maadeligt i Prøven, fik vi vore Skænd. Dermed var der da viist Gud en Dyrkelse. Men det Byrdefuldeste var vore Aften-Andagter. Om Aftenen maatte nemlig jævnligen hele Husets Personale samle sig i Dagligstuen. Der tog da min Fader en af de Folianter frem, hvori han havde nedskrevet sine Dagbøger og andre Betragtninger; i denne bladdrede han da for det Meste længe — faldt ofte i Læsning af hvad der interesserede ham

selv, medens vi sad og maabede, indtil han omsider fandt, hvad han den Aften vilde unde os. Dette var da sædvanlig nogle temmelig trivielle, langtrukne Reflectioner over Verdens Vantro og Synd, men ogsaa over hans egne Skrøbeligheder, f. Ex. naar en fornem Mand havde bedet ham at hilse en anden, og han den første Dag derefter maatte tilstaae, at han havde glemt det, men da han den følgende Dag atter blev tilspurgt derom, og atter havde glemt det, ikke turde bekiende Sandheden, men svarede, at han havde bragt Hilsenen, hvilket da siden laae ham meget tungt paa Samvittigheden. Forelæsningen havde den yderste Grad af Monotonie. Tillige afsang vi to, sædvanlig meget lange, Psalmer, som ligeledes meget langsomt bleve opledte, og naar da min Mormoder stundom bemærkede, at den Melodie kiendte hun ikke, maatte hun nøies med det Svar, at vi nok kunde komme ud af det; og saa sang vi da løs. Hvorledes vi stakkels Unger, og Tienestefolkene da med, imidlertid kæmpede med Søvnen, er let at forstaae, og jeg negter ikke, at det var med nogen Skadefrohed, jeg i sin Tid hørte, at hine Folianter, der i min Barndom saa ofte havde piint mig, vare brændte i Bombardementet.

Da vi virkelig, foruden den strenge Frygt, nærede Ærefrygt for min Fader, kan det vel være, at disse strenge Øvelser dog have bidraget til, at tillige nogen Ærefrygt for det Hellige blev befæstet i vort Sind; men i det Hele virkede de sikkert meget mere skadeligt, end gavnligt. Ikke blot har jeg siden aldrig turdet tænke paa at begynde med nogen Huusandagt, thi altfor afskrækkende Erindringer traadte stedse iveien; men den hele ulystelige Skikkelse, hvori det Christelige fra først af havde viist sig for mig, voldte snart, at min Religiøsitet tog en ganske anden Retning, og det blev i sin Tiid en ny Opdagelse for mig, at Christus ikke var den Bussemand, hvormed man havde skræmmet mig i min Barndom. Paa at gaae ind i vore Begreber og Følelser, blev der ikke tænkt, men man hørte kun sig selv. Jeg erindrer endnu, at

jeg engang i min tidlige Barndom havde foretaget mig, at jeg rigtig vilde forstaae mit Fadervor, som jeg hver Aften bad; men jeg kom ikke længere end til den anden Bøn, thi hvad „Guds Rige“ var, havde man ikke sagt mig, og kunde jeg ikke giøre mig klart, heller ikke hialp det mig, at jeg eftersaae Forklaringen over denne Bøn i Catechismus. Et Spørgsmaal herom kunde vel maaskee være blevet vel optaget, men ogsaa kun maaskee, thi fuldt saa rimeligt havde det været, at det var blevet mig alvorligen bebreidet, at jeg saa længe havde læst denne Bøn uden at bekymre mig om at forstaae den; overalt maa man ikke troe, at Forholdet var saadant, at vi turde tillade os den Næsviished at spørge, naar Ingen talede til os. Saa taug jeg hellere, og forblev indtil videre i min Uvidenhed. Jeg erindrer ogsaa den første religiøse Tvivl, der formastede sig til at ville rokke, hvad der var blevet mig sagt. Det forekom mig nemlig dog altfor haardt, dersom Enhver, der bandede, skulde blive evig fordømt. Vel sagde min Mormoder ofte, at det, at bande, var den største Synd, „fordi Mennesket ingen Fordeel havde deraf;“ men jeg kunde dog ikke ganske dele denne Anskuelse, og jeg kiendte Mange, der stundom lode en Eed slippe over Læberne, og hvilke jeg dog ikke kunde ansee som saa grove Syndere.

Hine Aften-Andagter ophørte efterhaanden, da vi voxede til, men Aftenerne bleve derfor ikke behagelige. Naar ingen Fremmede vare tilstede, spiste vi til Aften mellem 8 og 9, derpaa forsvandt de Øvrige, men min Broder og jeg maatte blive tilstede, medens min Fader røgede sin Aftenpibe, og da det sielden lykkedes at giøre Conversationen underholdende, vare vi meget glade, naar Piben var udrøget. Mere og mere fik Huset et ganske andet Udseende, deels derved, at Huusmoderen efterhaanden vandt større Magt, og deels ved Tidernes Indflydelse. Hvo der i senere Aar har kiendt det Bangske Huus, har fundet det endog særdeles giestfrit og selskabeligt; Dands var stedse tilladt, og Skuespil, som aldrig havde været ganske forbudt, blev det mere og mere. Men hvad der ved-

blev giennem vor hele Barndom og første Ungdom, og var en sand Lidelse, var den haarde Maade, hvorpaa vi bleve behandlede. Min Fader var, som Pietist, ingenlunde streng orthodox; tvertimod satte han en Ære i at være, hvad han kaldte en Fritænker, det er, i adskillige Puncter at afvige fra hvad han meente at være Præsternes og Theologernes Anskuelser, mod hvilke han overalt, som de fleste Pietister, nærede nogen Uvillie. Han vilde være en Autodidaktos, læste derfor Intet, og hans Betragtninger vare derfor for det Meste deels trivielle, deels eensidige. Men hvad han urokkelig holdt fast, var Pietismens Hovedlærdomme, om den menneskelige Naturs Grundfordærvelse, om Dievelens Indvirkning, om Forsoningen ved Jesu Blod, og om den Hellige Aands Naadevirkninger som Kilden til alt det Gode i Mennesket. Herfra taalte han ingen Afvigelse, og endog den blotte Mistanke om Tvivl i denne Henseende var nok til at bringe ham i Flamme. Man veed, hvor lidet elskelige disse Lærdomme træde frem i den pietistiske Fremstilling, og hvor let den tilsyneladende Ydmyghed i Erkiendelsen af alt det Gode som Guds Naadegave gaaer over i en Beundring af, at Gud just har værdiget den Talende saa udmærkede Naadegaver, hvorfor ogsaa hans Ord fordre desto større Anerkiendelse, fordi det ikke er ham selv, der taler, men den Hellige Aand der taler igiennem ham. Hermed forener sig da sædvanlig en heftig Lyst til at dømme og fordømme, og den Mening, at de kraftigste Forbedringsmidler ere uophørlig gientagne Formaninger og strenge Bebreidelser. Aarene og den godmodige Natur mildnede efterhaanden min Faders Væsen, men dengang blev næsten ethvert Maaltid krydret med lange, bittre Straffetaler, og ofte brød pludselig et frygteligt Uveir løs, uden at vi anede det. En mild Tilretteviisning, en kierlig Advarsel, en opmuntrende Paaskiønnelse blev os aldrig til Deel; vi skielvede, naar vi til en usædvanlig Tiid bleve kaldte til min Fader, og undertiden fik vi lange Skrivelser, affattede i de haardeste Udtryk.

I Særdeleshed gik det ud over mig, hvem Fruentimmerne i Huset ikke kunde lide, og hvem de derfor ingenlunde vare tilbøielige til at undskylde. Min Broder behagede dem ved sin mere levende, snaksomme Natur, og naar de undertiden giorde ham det for galt, imponerede han dem ved sin Heftighed. Jeg derimod var mere indsluttet og bly, mangen Gang vel temmelig stridig, jeg kunde ikke tale for mig, men fik strax Taarene i Øinene, hvad enten jeg meente, der skeede mig Uret, eller Noget bevægede mig. Saaledes blev Alt mig optaget i den værste Mening. Min Broder og jeg elskede hinanden inderlig, smeltede mere og mere sammen, men hans Natur var heftig, endog voldsom, min paastaaelig; saaledes havde vi hyppige Conflicter, og, da han var 3½ Aar ældre end jeg, øvede han megen aandelig og legemlig Overlegenhed over mig. Under alle disse Omgivelser behøvedes der nogen Spændkraft, dersom jeg ikke ganske skulde blive forknyt.

Fra disse Skildringer, der omfatte et længere Tidsrum, vende vi tilbage til den tidlige Barndom. Saa strengt vi i Øvrigt bleve holdte, vare vi dog en stor Deel af Dagen uden synderligt Tilsyn. I de første Aar, indtil vi fik Huuslærer, vare vi, naar vore Forældre vare i Selskab, overgivne til Tienestepigerne, i hvis store saakalte Ammestue vi endog længe havde vort Natteqvarteer. Blandt disse vare der, uagtet alle Andagts-Øvelser, Subjecter, som nu ikke let vilde taales i noget skikkeligt Huus. Vi hørte saaledes i disse Aftener mange opbyggelige Samtaler, af hvilke Spøgelseshistorierne vare de meest poetiske. Dertil var Hospitalet med alle dets Døende og Døde og med dets mange, for det Meste eensomme og skumle Gaarde den beqvemmeste Skueplads, og man lod os ofte høre Helhesten, naar den paa sine tre Been trampede giennem Gaarderne for at afhente de Døde. Et frygteligt Sted var i Særdeleshed en afsides Gang, der førte forbi Liigstuerne til en uhyre lang, smal Gaard, hvor sielden noget menneskeligt Væsen lod sig see. Der hørte kun liden Phantasie til at gyse, naar man om Aftenen skulde ad denne Vei. En sildig

Aften, da min Broder og jeg havde besøgt en ung Læge, som boede paa den Side af Hospitalet, og vi vare komne til et Plankeværk, som dengang adskilte en Deel af Gaarden ovenfor Liigstuerne, hørte vi fra den ene af disse, hvis Vindue gik ud til den lange Gaard, og hvor ellers stedse Dødens Stilhed herskede, de rædsomste Skriig. Vi standsede, og kun med Bæven vovede vi at aabne Porten saa vidt paa Klem, at vi kunde see Vinduet. Dette saae vi da oplyst af et ganske svagt Skær, i hvilket nogle Skygger svævede omkring. Hvorvel vi dengang ikke mere vare ganske Børn, fordristede vi os ikke til at gaae videre, men vendte tilbage for at hente den Læge, fra hvem vi kom, til Undsætning. Han forsikkrede, at han aldrig var bange for Sligt, men da han kom til Stedet og hørte Skriget, begyndte ogsaa hans Mod at svinde. Imidlertid vare vi dog nu Tre, og da vi omsider listede os til Vinduet, saae vi snart, hvad det var. En Patient var nemlig pludselig bleven rasende, og, da der just intet Liig var paa Liigstuen, havde man lagt ham derhen. Han var bunden, den store øde Stue var kun oplyst af et Tællelys, og to store Karle bevogtede ham. Synet var endda rædsomt nok.

De Besøg, der i vor Barndom undertiden kom i Huset, vare for det meste gamle Enker og Jomfruer, der skulde følges hiem, nogle spidsborgerlige Folk af Familien, en Tante, der sielden mælede, men sad med foldede Hænder og dreiede Tommelfingrene om hinanden, og, naar vi spurgte hende, om hun ikke blev keed deraf, svarede, at hun undertiden dreiede til den anden Side, o. desl. Stundom kom vi om Aftenen i større Familieselskaber, men i Børneselskab kom vi kun tre Gange om Aaret, anden Dag af de store Høitider, hos en Urtekræmmer, hvis Kone var noget i Familie med os, og tillige med Biskop Balle, hvis Børn vi der traf. Disse forstode godt at lege Julelege, til Sønnerne sluttede vi os ikke nærmere, men Døttrene behagede os. Ogsaa fik vi Rosiner, Mandler og Confect i Overflødighed.

Nogen Afvexling bragte dog nogle unge Mennesker især en Halvbroder og Halvsøster af min Fader, som tiltoge sig noget mere Frisprog. Der blev da sunget adskillige af de gængse Sange, især af Tullin, og „Ak, gid Melicerta var min", eller „Jeg vilde sig Nei, men tog feil, og sagde Ja" lyder endnu i mit Øre. Jeg veed ikke ret, hvorledes det gik til, at senere endog Wessels Votre serviteur blev holdt i vort Huus.

Om Sommeren bestod Søndagsfornøielsen i, at hele Familien spadserede ud i Frederiksberg Have, og derefter drak Thee paa et Tracteur-Sted. Kunde man ikke naae saa langt, spadseredes i Rosenborg Have, hvor dengang beau-monde forsamledes i den saakaldte Cavalleer-Gang i saadan Mængde, at man neppe kunde trænge sig frem. En Tidlang var det ogsaa Skik sildig om Sommer-Aftenen at spadsere i Philosophgangen, hvor en Harpespiller spillede forskjellige Stykker, blandt andre: „Katten er mit Sødskendebarn". Om Vinteren i Maaneskin spadseredes ogsaa i Buegangene ved Slottet. En Dag hver Sommer blev foretagen en Skovtour, til Dyrehaven eller til Dronninggaard, hvor de nye Anlæg dengang særdeles tiltrak Kiøbenhavnerne, og Eremitboligen giorde meget Indtryk paa mig.

Et Par Timer om Dagen, især efter Middagsmaaltidet, var det os tilladt at lege, hvortil der i Hospitalets vidtløftige Gaarde og aabne Gange, og om Sommeren i dets Have var god Leilighed; men synderligt Legetøi eller andet Apparat havde vi ikke. Endeel af Fritiden tilbragte vi ogsaa i Stalden hos min Faders Kudsk, som dog ikke lærte os at ride paa Hestene, hvoraf vi siden kunde havt Gavn, men som havde været for iøinefaldende og en altfor ridderlig Øvelse til at den var bleven tilladt, derimod lærte han os i Smug at røge Tobak. Vi havde kun een Legekammerat. Et Par andre Familier paa Hospitalet havde vel ogsaa Børn, men dem saae vi kun engang imellem, for det Meste paa Stads, og vi passede ikke ret sammen; i Hiin fandt vi derimod vor første Barndomsven,

og hans Bekiendtskab blev ikke uden Indflydelse paa vor Dannelse.

Lad hans Navn staae paa dette Blad, da det ellers ikke har kunnet bane sig Vei i Verden: Carl Ludvig Rogert. Han var fød udenfor Ægteskab, og der blev ikke lagt synderlig Dølgsmaal paa, at hans Moder var en Enke af en bekiendt Familie. Han var i Huset hos en Madame Orsløv, som var Over-Jordemoder ved Fødselsstiftelsen, der dengang var forbunden med Frederiks Hospital, og indtog den ene af Hospitalets Hovedbygninger. Hun var en ret net, og temmelig snaksom Kone, hos hvem det kun var mig paafaldende, at hun ikke kunde udtale Bogstavet L, men f. Ex. sagde: „Min ninne Nudvig". I hendes Huus var Tonen meget forskiellig fra den i vort. Hun havde to smukke Døttre, som Begge vare forlovede med theologiske Candidater, hvilke da ogsaa bragte flere unge Mennesker i Huset. Den Ældste af Døttrene var især godmodig og elskværdig, og ligeledes foretrak vi hendes Forlovede, en Mand som allerede dengang havde megen Yndest i flere dannede Kredse, og hvis Navn siden har havt en god Klang i Kirken og i en temmelig stor Deel af Landet Mandrup Peder Kruse. Han var Forfatter til adskillige Poesier, som dengang vandt Bifald, men især skal han have udmærket sig som Fremstiller af værdige Fædres Roller i et dramatisk Selskab, der benævnedes efter „Landemærket", hvor det havde sit Theater. At en theologisk Candidat spillede Komedie, var i de Tider et temmelig forargeligt Særsyn, og havde nær skadet ham hos høie Vedkommende, men hans Personlighed skaffede ham igien deres Velvillie, og ved Enkedronning Juliane Marias Yndest blev han kort efter kaldet til Sognepræst i Høielse paa Valløe Gods, hvor han nu har tilbragt henved 60 Aar. Han har været en Mand af udmærket Liv og Kraft, vel heftig, men med det kierligste Hierte og varm Følelse for Christendommen; hans Prædikener og Taler havde ofte noget meget Gribende, han har været en oprigtig og omhyggelig Sielesørger, en Fader for flere Fader-

løse, en trofast Ven, og hans giestfrie Huus har været søgt af Mange. Først i de seneste Aar ere hans Sandser blevne sløvede, men det indvortes Liv endnu ikke udslukt. I mange Aar havde jeg ikke havt nogen Forbindelse med ham, men da vi atter i vore ældre Dage stødte sammen, omfattede han mig atter med levende Kierlighed, og jeg har havt den Glæde, som Biskop, tvende Gange at visitere hos ham, og at tage Deel i Høitideligholdelsen af hans 50 Aars Embeds=Jubilæum, hvormed tillige Guldbrylluppet med hans endnu levende, men svage, Hustru var forbundet.

I hine Dage bragte Kruse i det Huus, hvor han daglig kom, en anden Slags Lecture, end den, hvortil vi hiemme vare vante. Jeg erindrer i Særdeleshed, at jeg der giorde det første Bekiendtskab med Shakspeare ved i nogle Calendere at see Chodowieckis Kobbere til Macbeth og flere Shakspearske Stykker tilligemed Forklaringen derover, som giorde os bekiendte med Stykkernes saa dybt gribende Indhold. Fra Kobberne staaer i Særdeleshed Falstaffs Figur mig levende for Øine. Der og andenstedsfra fik vi ogsaa fat paa nogle Romaner. Den første Roman, jeg, saavidt jeg erindrer, har læst, hedte „Henriette, eller Husar=Rovet". Jeg har siden ikke seet den, og den har sandsynlig kun liden Værdi, men da den førte ind i Syvaarskrigens Tiid, var den vel skikket til at indvirke paa den barnlige Phantasie. En anden Bog: „Briefe dreier akademischer Freunde" var ikke egentlig en Roman, men vakte ædlere Følelser, og havde dengang for mig noget Opløftende. Varigere Indtryk har, som det forstaaer sig, „Landsbypræsten i Wakefield" efterladt.

Rogert elskede ikke blot det Romantiske i Bøger, men bragte det ind i vore Lege, og tildeels i sit eget Liv. Kruse, som underviste ham, var heftig og streng, og da han engang havde lovet ham en dygtig Product, dersom han næste Dag ikke kunde sin Lectie, faldt det Drengen ind at løbe bort. Han havde nylig været i Roeskilde, og var der kommen ind til en Dreier. Der meente han dog at være bleven ukiendt,

og vilde nu melde sig hos ham som en fattig Dreng, der vilde lære Professionen. Han kom ogsaa virkelig til Roeskilde, og ind til Dreieren, men denne gienkiendte ham øieblikkelig, og da han udbrød: „Ih, det er jo den lille Rogert!" blev han aldeles consterneret, svarede blot: „Nei, det er ikke mig", og løb alt hvad han kunde ud af Byen. Der blev han naturligviis strax indhentet, og da man i hans Hiem havde savnet ham, og havde fattet Formodning om, at han var flygtet til Roeskilde, var strax Rogen bleven sendt ud for at opsøge ham. Saaledes blev han snart bragt tilbage, og man erkiendte viseligen, at Strenghed ikke vilde være det rette Middel til at holde ham.

I Øvrigt varede vor Omgang kun et Par Aar. Rogert drog til Bornholm, hvor hans Fader var bleven ansat; derfra fik vi endnu nogle Breve, men tilsidst den sørgelige Efterretning, at han ved at bade sig var sunken i et Hul og druknet. Det var første Gang, at Døden berøvede mig en Ven, og jeg har ikke forglemt den Smerte, jeg følte derved. Jeg har siden staaet ved den Strand, hvor Ulykken indtraf, og paa den Kirkegaard, hvor han er begraven, men hvor hans Grav ikke kunde paavises, og jeg har for ikke længe siden havt den veemodige Glæde at træffe sammen med en Halvbroder af ham, en agtet Embedsmand, hvem det var kiert at finde en Ven af hans Broder, som han selv ikke havde kiendt, men hvis gode Anlæg han ofte havde hørt prise.

Hvad Underviisningen betræffer, da begyndte den med os meget tidlig; allerede medens vor Moder levede, havde vi en Lærer. Denne var en Slags Fætter, og et meget besynderligt Subject. Steffens har i sit Levnet (Stedet har jeg nu ikke kunnet finde) fortalt om en Mystification, som giorde megen Opsigt. De andre Studenter indbildte ham nemlig, at den berømte Jerusalem var kommen hertil, og fik ham til med megen Pomp at kiøre hen til ham i en Deputation, for paa Studenternes Vegne at byde ham velkommen, hvorved da En af Ophavsmændene forestillede Jerusalem. Han blev

siden Lærer ved Opfostringshuset, og jeg har som Barn med stor Forundring seet, hvorledes han, assisteret af tre af Drengene, giorde sit Toilette: „Nummer 23, hold Vandfadet; Nummer 17, tør mit Ansigt; Nummer 9, bind mit Halstørklæde!“ Derefter blev han Præst ved St. Hans Hospital, som dengang var Hospital for de Afsindige. Jeg husker endnu, hvorledes han, da dette Embede var ham lovet, gik op og ned af Gulvet, og med megen Selvtilfredshed sagde: „Jeg er Manden til St. Hans Hospital.“ Dette blev han ogsaa virkelig, thi, da Drikfældighed kom til hans naturlige Anlæg, sank han omsider fra Præst til Lem af Hospitalet. Dette var han endnu 1807, da man under Kiøbenhavns Beleiring maatte flytte Hospitalet. Da dette maatte skee i Hast, bleve de Afsindige den første Nat indqvarterede i Frederiksberg Kirke. Idet nu den forrige Præst atter befandt sig i en Kirke, besteeg han Prædikestolen, og den Gale prædikede nu for de Gale, et Optrin, som vel kunde fortiene en Fremstilling af Tieck eller en anden Mester.

Af ham har jeg neppe lært Andet end at læse, og min Moder skal paa sin Dødsseng have bedet min Fader at give os en anden Lærer. Dette skeede nu ogsaa, og den nye Lærer var ligeledes en theologisk Candidat, men ikke ganske ung. Han var stiv og pedantisk, og behandlede os saa strengt, at det vakte hele Husets Medlidenhed. Vi læste i en Sal, hvor min Fader holdt Forelæsninger, og det var os ikke lidet forargerligt, naar han, idet han saa strengt holdt os til Fliid, selv, medens vi læste over eller skreve Stiil, lagde sig saa lang han var paa de udstoppede Bænke, og fik sig en god Søvn. Imidlertid indpryglede han os ret godt de latinske Elementer; jeg veed ikke, om jeg allerede under ham begyndte paa Græsk.

Ogsaa ham havde vi kun et Par Aar, da han blev Præst, og vi fik da en Huuslærer ved Navn Schierning, til hvem vi ogsaa flyttede op paa det samme Værelse. Om hans tidligere Skiebne veed jeg Intet, uden at han som

Student havde af Fattigdom ladet sig hverve til Husar, men ved nogle godgiørende Menneskers Hielp atter var bleven sat istand til at fortsætte sine Studeringer. Han omgikkes os fornuftigt og kierligt, vi havde ham meget kier, og uden Tvivl havde han været en bedre Skiebne værd. Hans Kundskaber vare sandsynligen temmelig indskrænkede, imidlertid giorde vi dog Fremgang. Ham skyldes den Forkortelse af mit Fornavn: Job, under hvilken Benævnelse jeg længe gik i Familien, og som Mange have troet at være mit virkelige Navn.

Min Stifsøster havde efter sin Morfader arvet en betydelig Formue, og da der Intet blev sparet paa hendes Underviisning, fik vi nogen Deel deri. Saaledes lærte jeg at tegne, men ikke med stor Fremgang, og Fransk med ikke synderlig større, men ogsaa af en meget slet Lærer. Tydsk hørte dengang ikke til en god Opdragelses Cyclus, det havde ikke saa berømte moralske Bøger, som Telemak, hvis 24 Bøger vi maatte døie paa Fransk; kun dette Sprog brugtes i den fornemme Verden, og det fornødne Tydsk maatte komme af sig selv. Jeg troer ikke, at min Søster fik nogen Underviisning deri; til min Broder og mig blev vel en tydsk Commandeersergeant antagen, som snakkede godt for sig, men efter den første Times Passiar blev han syg og døde, saa at i det eneste fremmede Sprog, hvilket jeg har lært med temmelig Færdighed at tale og skrive, har jeg ingen Underviisning havt.

Musik blev ikke forsøgt med mig, derimod giorde jeg gode Progresser i Dands, hvori ogsaa Øvelserne bleve mere underholdende ved nogle Pigebørn af vor Alder, som deeltoge deri. Vor Dandsemester var en lille pyntelig Mand, som morede os meest, naar han blev vred, thi da giorde han med stor Iver Pas'ene for os, saa de stive Skiøder paa hans Kiole og hans lille Haarpung hoppede, og dertil gneed han af al Magt paa sin lille Stokviol, saa Strængene ofte sprang. Ellers var han saa frygtsom, at der ret træffende blev sagt om ham, under Krigsbegivenhederne 1801, at han i Klubben ikke turde sidde alene paa en Stol. Desto pudseerligere var,

hvad han fortalte, at, da han engang som Hof-Dandsemester havde silde ud paa Aftenen i den daværende Riddersal paa Slottet indøvet Hoffet en Contredands, bad Kronprindsen, efter sin sædvanlige Godmodighed, ham at blive, saa skulde der blive bragt ham Aftensmad. Lysene bleve derpaa slukkede i den uhyre Sal, men i dens ene Ende blev der for ham sat et Bord med to Lys, og saaledes sad han der ganske ene, og saae ind i det dybe Mørke, medens han tærede sin Føde. Maaskee har dog Æren hiulpet noget paa Frygten.

En Tiidlang læste med os hos vor Huuslærer en Martin Chemnitz, en Descendent af den store Theolog, men som af sin berømte Farfader ikke havde stort Andet end Navnet. Hans Bekiendtskab blev dog derved interessant for os, at han førte os ind i sin Familie. Hans Moder var en lille levende tydsk Kone, som engang laae i Barselseng paa samme Tiid som to af hendes Døttre. Der vare ogsaa i Huset nogle opvoxende Døttre, men den, der meest tiltrak os, var dog Faderen, den tydske Garnisonspræst. Hvo, der kun har kiendt ham fra Prædikestolen, vil undre sig derover; men han var langt mere underholdende i sit Huus. Han var en anseet Conchyliolog, og fortsatte Martini's Conchylien-Cabinet i mange Qvartbind med illuminerede Kobbere, hvorfor der stedse var en Maler i Huset. Denne anseelige Entreprise, den store, udmærkede og vel ordnede Samling, de Kasser med Conchylier, der ideligen ankom, og efterhaanden bleve sorterede, havde virkelig noget Storartet. Her havde nu den gamle Mand sit egentlige Hiem, og da han i os traf et Par videlystne Drenge, fandt han megen Fornøielse i at meddele sig til os. Hvo, der har læst Noget i hans Værker, især i Fortalerne dertil, kan giøre sig en Forestilling om den godmodige Snaksomhed, men tillige den Tydelighed, hvormed han forklarede Alt. Saaledes lærte vi efterhaanden denne Green af Naturhistorien meget systematisk, vi kiendte Navnene paa en stor Mængde Conchylier, havde seet meget kostbare Exemplarer, og da han ideligen af sit Forraad gav os temmelig anseelige

Foræringer, havde vi tilsidst en meget smuk lille Samling. Jeg kan ikke sige, at jeg siden har havt nogen Nytte heraf, ikke engang til den berømte Skærpelse af den sandselige Anskuelses-Evne, som stedse er bleven meget svag hos mig, men jeg skylder den gode Mand meget behagelige Timer.

Min Fader havde, efter sin Faders Død, været understøttet af sin ældste Broder, en formuende Mand, tilsidst Conferentsraad og Justitiarius i Hof- og Stads-Retten. Denne havde, mod min Faders Tilbøielighed, nødt ham til at studere Medicin, og da dette var gaaet saa godt, var min Fader, som overalt ikke havde synderlig Respect for Ungdommen, bleven bestyrket i den Mening, at de Unge ikke forstode selv at vælge deres Vei i Livet, men maatte lade de Ældre raade. Det var saaledes først bestemt, at min Broder, som havde megen Lethed i at tale for sig, skulde være Advocat, jeg derimod Medicus. Denne Bestemmelse blev dog siden forandret, fordi — det er dog bedst at bruge det rette Ord — jeg blev anseet som for dum til at indlade mig i det svære medicinske Studium, og jeg skulde da studere Theologie — den bedste Tilflugt for indskrænkede Subjecter, hvis Forældre dog ansaae det for en Skam for sig, ikke at lade deres Børn studere. Jeg var ikke tidlig udviklet, og lovede i min Barndom vistnok ikke store Ting; men naar jeg dog betænker min Fremgang i Forhold til mine Jævnaariges, kan jeg ikke Andet end ogsaa deri finde et Beviis paa den Misgunst, hvormed jeg blev betragtet i Huset. Imidlertid anfægtede dette mig dengang ikke synderligt; dersom det huuslige Senat, min Fader og Mormoder, med megen Foragt saae ned paa de Unge, og ikke vilde indrømme dem nogen Stemme i deres egne Anliggender, saa betragtede vi igien de Gamles Philisterier med ikke synderlig større Agtelse; jeg har altid været temmelig ubekymret i Henseende til min timelige Forsørgelse, der var dengang længe til, at den afgiørende Beslutning skulde tages, og jeg vidste med mig selv, at, dersom jeg skulde faae isinde at vælge et andet Studium, skulde dog Ingen

saae mig derfra. Men i sig selv var jeg ikke misfornøiet med den forandrede Bestemmelse; der ulmede tidligen Noget af Taleren i mig, og, skiøndt det theologiske Studium just ikke syntes mig meget tillokkende, saa var dette dog Veien til at opnaae en Landsbypræsts Stilling, der tidligen malede sig for mig i meget livlige, idylliske Billeder.

Min Broder skulde nu være Medicus, og dette, i det mindste Studiet, stemmede ganske overeens med hans Tilbøielighed, især dog formedelst dets nære Slægtskab med Naturvidenskaberne, hvilke han meget tidlig begyndte at dyrke, og hvilke han stedse blev tro. Hans Overvægt over mig, og den dengang først hos os vaagnende almindeligere Interesse for disse Videnskaber, bragte mig ogsaa til at sysselsætte mig noget dermed. Foruden paa Conchylier, samlede vi ogsaa paa Mineralier, og jeg fik noget Bekiendtskab til Nomenclaturen. Nogen Smag fik jeg ogsaa paa Chemien derved, at en Jævnaarig, som var Lærling paa Hospitals-Apotheket, men af en velhavende Familie og ikke uden Dannelse, holdt sig til os. Hans Navn var Ingversen, og at han i sin Ungdom lovede ikke Lidet, kan sees af et Anbefalings-Brev fra Lichtenberg til Goethe af 1796 (Briefe, herausg. von C. W. Lichtenberg, I. 233). Hans Stilling forekom mig dengang meget lyksalig. At gaae mellem alle disse utallige Skuffer paa Apotheket, vide Beskeed med alle disse Ingregientser, samle dem, veie dem, støde, opløse, blande, fylde dem i Æsker eller i net tilbundne Flasker, og især at arbeide i Laboratoriet, der at koge, destillere, sublimere, syntes mig meget misundelsesværdigt. Lidet blev ogsaa seet i nogle chemiske Skrivter, som han og min Broder sysslede med.

I Efteraaret 1786 indtraadte uformodentlig en betydelig Forandring i vor Tilstand. Vor Huuslærer gik pludselig fra Forstanden, saae Himmelen aaben, forkyndte Christi Aabenbarelse til om Middagen o. s. v. Da han talede sammenhængende, da jeg var vant til at have stor Ærbødighed for Alt hvad han sagde, og jeg aldrig før havde seet denne Slags

Affindighed, kan jeg ikke negte, at jeg i de første Timer, uagtet Alt, hvad jeg hørte derom, nærede nogen Tvivl, om han ikke havde Ret, og vi virkelig skulde saae det at see, han forkyndte. Men snart blev Sagen ogsaa mig klar; jeg erindrer ikke, hvor han blev bragt hen, men nogle Aar efter kom han tilbage, havde vel igien vundet Fornuftens Brug, men tabt Liv og Munterhed, og ikke længe efter endte han sine Dage. Det er med Veemod, jeg erindrer en ulykkelig Mand, hvem jeg skyldte, og for hvem jeg endnu føler, Hengivenhed og Taknemmelighed.

Det blev nu besluttet at sætte os i Frue latinske Skole. Min Broder skulde om to Aar være Student, han kunde altsaa komme, som det kaldtes, paa anden Part af Mesterlectien, og i denne øverste Classe havde flere anseete Familier begyndt at sætte deres Sønner. De lavere Classer derimod stode med Rette kun i ringe Renommee. Min Farbroder, Gutzon Münster, var Fierde-Lectie-Hører, og, da jeg var videre end denne Classe, blev jeg ikke indskreven i Skolen, men skulde gaae privat hos ham, det er, jeg blev sat ved et eget Bord, og ved Siden af Underviisningen i Classen skulde han, naar han kunde, give sig af med mig.

I Førstningen behagede Skolegangen mig meget. Den daværende Skolebygning var vel noget skummel, men havde tillige noget Høitideligt, og især giorde det et opløftende Indtryk paa mig, naar Morgen og Aften Dørene mellem alle Classerne bleve aabnede, en Psalme istemt af alle Disciplene, og Duxen traadte frem i Mesterlectiens Dør for at forelæse et Capitel af Bibelen. Skiøndt der blev strengt vaaget over, at jeg ikke havde Commerts med Classens Disciple, af hvilke de Fleste heller ikke tiltalede mig synderligt, var der dog i Skolen et Liv og en Afvexling, som stak meget af mod den døde Eensformighed ved Underviisningen i Kammeret hos Huuslæreren. Ogsaa Vandringen til og fra Skolen var

forfriskende. Det var mig derfor meget imod, da det efter faa Dages Forløb blev besluttet, at jeg kun om Formiddagen skulde besøge Skolen. Men hermed blev jeg snart aldeles forliigt.

Skolens Tilstand var dengang meget ringe. Rector, Justitsraad Thorlacius, giorde sin Pligt, og havde Anseelse for Kundskaber og Retskaffenhed. Rigtignok gik Examinationen efter Guldbergs Naturlige Theologie saaledes, at Rector f. Ex. begyndte: „Men nu døer Mennesket", og Discipelen derpaa blev ved: „Og for Sandserne synes han ikke mere at være til. Er denne Dom rigtig? Lad os undersøge den." Men i Øvrigt sørgede han dog for, at Disciplene lærte Noget. Conrector havde efter den daværende besynderlige Indretning — hvis Ophør jeg dog har hørt mange gamle Skolemænd beklage — ingen anden Forretning i Skolen, end at læse med Mesterlectien de tre sidste Dage i Ugen, hvoraf endog Løverdag Eftermiddag var fri. Han tiente Disciplene til Nar, og det kunde ikke let være anderledes, naar han stod, som et Sviin og skubbede Ryggen mod Kathedret, eller han i dette lagde sig til at sove. Han var ogsaa ilde berygtet for sin Gierrighed. Af Hørerne havde kun Estrup, siden Sognepræst i Randers, Respect, men han var meget streng. Siette Lecties Hører var en aldrende, fordrukken Mand, som altid lettede i sine Beenklæder, og skabede sig meget underligt. Han kunde, til Exempel, begynde Underviisningen med at tage en Discipel fat ved begge Ørene, og i flere Minuter ruske ham frem og tilbage, i det han idelig gientog det Spørgsmaal: „Naa, min Søn! kan du din Gie (Theologie)?" Han blev da kort efter befordret til Klokker.

Min gode Farbroder, som siden blev en retsindig og almindelig agtet Landsbypræst, og med hvem jeg derefter stedse har staaet i det venligste Forhold var bleven over 40 Aar gammel ved at vente paa en gammel Præsts Afgang, paa hvis Kald han havde Expectance. Han havde nu i mange Aar i den samme Classe tygget Cornelius med Til-

behør, og var keed deraf og gnaven. Han havde i Skolen kun liden Tiid til at anvende paa mig, og min Underviisning bestod da blot i, at han i al Hast hørte mig i mine Pensa, og skiendte, naar jeg ikke kunde dem. Med det græske Testament gik det nogenledes, men kun maadeligt med Ovidii Epistolæ ex Ponto, som jeg skulde læse uden at de bleve giennemgaaede med mig, og uden at man gav mig noget Hielpemiddel, undtagen den bekiendte Nucleus. Jeg vil ikke paastaae, at jeg anstrengede mig meget, men jeg kunde virkelig ikke forstaae den, og naar jeg da jævnligen havde ganske misforstaaet mangt et Sted, sagde min Farbroder vel meget fortræden, at han kom til at giennemgaae det med mig, men der blev aldrig Noget deraf. Saaledes var min Fremgang i denne Tiid uden Tvivl kun ringe.

Imidlertid var jeg i Hiemmet meget overladt til mig selv. Jeg var kun 11 Aar gammel, og ved Begyndelsen af vor Skolegang vare alle Lege med min Broder pludselig ophørte; han var kommen ind i en Kreds af de ældre Meddisciple, havde tildeels sit Moerskab paa Skolen, og jeg skiøttede mig selv. Jeg havde ikke een eneste Kammerad, thi den ovenomtalte Apotheker-Lærling havde kun Frihed om Søndagen. Saaledes sad jeg da om Eftermiddagen ganske alene, og fik tildeels derved den Smag for Eensomhed, der siden stedse har fulgt mig. Jeg opfandt adskillige Lege, hvormed jeg kunde more mig alene, men skiulte det omhyggeligen for ikke i Huset og hos min Broders Jævnlige, der af og til besøgte os, at ansees som et Barn. Især havde jeg en Slags Leeg for, som havde en noget høiere Tendents. Saa længe jeg kan erindre, havde det stedse staaet for mig som den høieste Lyksalighed, at være Forfatter. Saaledes havde jeg engang, da Oversætteren af Raffs Naturhistorie, som var en Ven af vor Huuslærer, fandt mig læsende i den af ham udgivne Bog, forestillet mig, at det for ham maatte være en henrykkende Følelse at see sig læst. Jeg havde i smaa Bøger opskrevet vore Lege, og hvad jeg ellers kunde finde paa, som jeg kunde

give Udseende af en lille Bog. Nu sysselsatte jeg mig i nogle af mine eensomme Timer med Læsning i naturhistoriske Skrivter, og af disse uddrog jeg smaa Afhandlinger, hvilke jeg afskrev, vel ikke ziirligt, hvilket jeg ikke formaaede, men paa saa smukt Papiir, som jeg kunde overkomme, undlod ikke at forsyne dem med en anseelig Titel, og, naar de vare færdige, dyppede jeg dem i Vand, for at det skulde see ud, som om de kom vaade fra Pressen.

Min Skolegang varede imidlertid ikke længe, thi allerede i det følgende Aar blev min Farbroder Præst. Jeg skulde nu have Timelærer, og, da alt Sligt i vort Huus gik efter Barmhiertighed — hvorfor vi da ogsaa stedse havde de sletteste Haandværkere, — saa valgtes hertil en ung medicinsk Studerende, af Familien, som kunde trænge til den maanedlige Betaling. Han var et skikkeligt Menneske, men af tarvelige Kundskaber og indskrænkede Evner, kun lidet ældre end min Broder, og i de sidste Aar vare vi aldeles Kammerader. Han kom to Timer daglig, og dette bragte mig egentlig kun den Fordeel, at der var en bestemt Tiid, til hvilken jeg skulde være færdig med mit Selvstudium, og at jeg da med ham endnu engang giennemgik mit Pensum. Egentlig lære mig Noget kunde han ikke, og mine Stiil-Øvelser bestode deri, at han opgav mig en Stiil af sin gamle Stilebog, derpaa medbragte en Afskrift af den latinske Oversættelse deri, og efter denne skrev Linie efter Linie over min Version, uden engang at læse denne, eller at lade staae, hvad der i min kunde være ligesaa godt, og uden at giøre mig opmærksom paa de Feil, jeg havde begaaet, eller paa Fortrinene i den Oversættelse, han medbragte. Det var mig en meget ubehagelig Fornemmelse saaledes at see min hele Stiil overstrøgen, uden at jeg kunde overbevise mig om, at den fortiente en saa ubarmhiertig Medfart, og uagtet jeg mangen Gang havde skrevet næsten det Samme, som det, der nu stod ovenover som Rettelse.

Saaledes var jeg nu den største Deel af Dagen overladt til mig selv, og tilbragte den, som jeg kunde bedst. Da min

Broder 1788 var bleven Student, blev der noget mere levende paa vort Værelse, saasom hans gode Venner hyppigen kom til os. Af disse vare Adskillige blot forbigaaende Bekiendtskaber, eller gave sig kun lidet af med mig, men iblandt dem fik jeg ogsaa efterhaanden mine kiereste Venner, hvilke jeg i det Følgende skal omtale. Her maa jeg dog strax nævne Den, med hvem jeg først blev fortrolig, og den Eneste af mine Ungdomsvenner, som endnu er tilbage, Hieronimus Laub, fordi han allerede i denne Tiid havde en betydelig og velgjørende Indflydelse. Laub var ikke en energisk Charakteer, men han var et reent og følelsesfuldt Menneske, fordringsfri og aaben for alt Skiønt og Godt. Han havde gode Skolekundskaber, og skiøndt han just ikke havde nogen ret levende videnskabelig Drivt, forsømte han dog ikke sine Studier; det gik, ved de andre Sysler, der vare ham kierere, langsomt, men grundigt og ordentligt. Derimod havde han en overordentlig Drivt til hvad man kalder Lecture; alt Nyt og Mærkværdigt, der kom ud, maatte han have fat paa og blive bekiendt med, dog fornemmelig i det Æsthetiske. Heri havde han allerede en meget udbredt Læsning, og en meget dannet Smag, om han endog var noget for tolerant, og ifølge sin Godmodighed mangen Gang haabede, at et Talent vilde udvikle sig, hvor der intet var. Han var meget vel bekiendt med Theatret, var vel modtagen af Adskillige af Literaturens magna nomina, han havde en sonor Stemme, og var en meget smagfuld Forelæser. Efterhaanden fik han saaledes sin Gang hos os, at han næsten daglig tilbragte nogle Timer i vort Værelse, hvilke dog ingenlunde alle gik hen i ørkesløs Snak, men han havde sine Bøger med, og vi læste, hvad vi skulde eller vilde. Men ved denne daglige Omgang fremmedes baade det æsthetiske og moralske Element i os, og vi vandt et temmelig udbredt Bekiendtskab med den æsthetiske Literatur. Han var ogsaa saa skikkelig, at han, da han vel saae, hvorledes det gik med min Underviisning, læste med mig Horats, som min Lærer var meget glad ved at slippe fra.

Jeg har endnu en Dagbog, som jeg i disse Aar har holdt, men som tager sig meget barnagtig ud. Den indeholder for det Meste Fortegnelser over de læste Bøger, indtil de enkelte Artikler i Ugeskrivter, med vedføiede Domme, der dog næsten stedse ere afgiorte med enkelte Ord: „meget god, fortræffelig, maadelig", ligeledes over de ikke mange Skuespil, jeg saae, med vedtegnet fuldstændig Rollebesætning; fremdeles Uddrag af Bøger, hvilke dog kun angaaer de almindeligst bekiendte Ting, men som dengang vare mig nye, Afskrifter af maadelige Vers o. s. fr.; der findes intet Glimt af Aand, men vel Beviser paa redelig Stræben efter Uddannelse. Om de romerske og græske Classikere, som jeg læste, finder jeg Intet uden om Cicero de officiis, hvilket Værk jeg ogsaa erindrer at have interesseret mig særdeles. Nogle naturvidenskabelige Skrivter bleve læste og excerperede, ligesom jeg ogsaa i disse Aar hørte et eller to Cursus over Chemien hos daværende Lector ved det chirurgiske Akademie, Manthey — uden synderlig Frugt, hvilket dog ikke var Docentens Skyld.

Adskillige Skrivter fra den daværende Oplysnings-Periode, hvori alle gamle Fordomme skulde bekæmpes, og Verdens hidtilværende Tilstand skildres med de mørkeste Farver, for at man des mere skulde skiønne paa det Lys, som var i Begreb med at oprinde, faldt mig i Hænderne, og bleve ikke uden Virkning, saaledes Carl von Carlsberg, som man ret træffende har kaldt en Catalogue raisonné over den menneskelige Elendighed, Spitzbart, Sebaldus Nothanker o. fl. Af en bedre Beskaffenhed var Moritz's Anton Reiser, som aldeles fængslede mig.

Laub levede ganske i Theatret, og det var ham ikke svært at bibringe mig sin Interesse derfor. Det første Skuespil, jeg har seet i min tidligste Barndom, hedte, saavidt jeg erindrer, Kiøbmanden fra Lyon, eller de to Brødre; deri har jeg endnu seet Rose spille, og jeg har ikke forglemt den simple Værdighed i hans Fremstillelse, ligesom det hele Stykke, der hørte til det rørende Genre, giorde Indtryk paa mig. Derimod var det andet Stykke, jeg saae, Beaumarchais's Eugenie,

over min Horizont. Nu derimod interesserede ethvert Skuespil mig, og, da den Nydelse at besøge Theatret kun sielden blev mig til Deel, trøstede jeg mig ved at læse en Mængde Skuespil, og ved Rahbeks dramaturgiske Skrivter og Kritiker, hvorved jeg nøie fulgte de Stridigheder, som dengang fandt Sted mellem Tode og Rahbek, og stedse var paa den Sidstes Partie, ligesom jeg meget ivrigen delede hans — som han selv siden har erkiendt, meget eensidige — Fiendskab mod Theaterdirectionen.

Iøvrigt var min æsthetiske Læsning, skiøndt den udfyldte en ikke ringe Deel af min Tiid, for det Meste indskrænket til currente Artikler, Godt og Slet imellem hinanden; Schiller finder jeg i min Dagbog ikke nævnet, og af Goethe kun Götz von Berlichingen, men dennes Billeder indprentede sig ogsaa dybt i min Phantasie. Tvende Bøger fængslede mig dog paa denne Tiid meest: Stolbergs Jamber og Yoricks følsomme Reise, og det forekommer mig som et godt Tegn, at den i den første udtalte kraftfulde Veneration for det Ærværdige og ligesaa dybe Indignation over det Slette, og den i den sidste i alle Nuancer fremtrædende fine Følelse kunde i saa høi Grad tiltale det endnu barnlige Sind. Yorick blev mig endnu længe derefter en meger kier Læsning, og, skiøndt jeg nu i mange Aar ikke har seet deri, kan jeg dog vel endnu det Meste deraf udenad.

Af Politik finder jeg i Dagbogen intet Spor, uagtet den franske Revolution allerede var udbrudt, før Dagbogen standsede. Dens Indvirkning giemmes derfor til det Følgende, og jeg skal derfor her kun med faa Ord omtale de Statsbegivenheder, som i min Barndom giorde meest Indtryk. Syvaars-Krigen var for ikke saa længe siden endt, dens forunderlige Begivenheder vare endnu i friskt Minde, og den store Konge, som var gaaet seierriig ud af Kampen mod saa mange mægtige Fiender, havde tiltvunget sig Agtelse ogsaa hos dem, der satte meest Mistillid til hans Tænkemaade; Anekdoter om hans paafaldende Personlighed, om hans Hærførere og gamle Soldater

grebes med Begierlighed, og man saae, hvorledes hans Regering, skiøndt ofte anklaget for Vilkaarlighed, lægede de Saar, Krigen havde slaaet, og befæstede det Monarchie, han først havde givet Glands. Nu begyndte Erindringen om hans Krigsbedrifter at fortrænges af Beretningerne fra den nye Krigs-Skueplads paa hiin Side det atlantiske Ocean; den nordamericanske Frihedskamp begeistrede dem, der interessserede sig for Menneskehedens almindelige Anliggender, og Mange syntes at mene, at Solen nu vilde staae op i Vester. Disse Begivenheder laae dog saa meget i det Fierne, og deres Følger i det endnu Fiernere, at de mindre vare Gienstande for levende Discussioner, end for ørkesløse Samtaler, og det betragtedes omtrent som et Skuespil, naar den jævne Republikaner Franklin — vistnok en høist interessant, skiøndt ganske prosaisk, Natur — blev en Mode-Artikel ved det franske Hof, som kun lidet forudsaae Følgerne af denne Leeg, eller naar Elliot saa heltemodigen forsvarede Gibraltar mod den frygtelige Armada. Heri kunde jeg vel deeltage, men ikke i det Meget, jeg hørte om vor Handels Fordele ved Krigen, eller om de Vindinger og Tab, som Actie-Svindelen førte med sig.

Af vort Fædrelands Begivenheder var Struensees korte Regering og dens blodige Katastrophe i frisk og dybt Minde. Talen kom idelig tilbage dertil, og i Særdeleshed frembrød aldrig den 17de Januar, uden at alle hine Skrækkescener stode levende for Alles Tanke. Jeg var længe efter en Dag i Hirschholm, da Slottet var begyndt at nedbrydes, men det Meste deraf dog endnu stod; der var Talen om intet Andet, end om Struensee: ad denne Allee kom han kiørende med sine sex Heste, naar han vendte tilbage fra Kiøbenhavn, her var Badet, her opførtes Opera o. s. v. Den næste Dag gik jeg med en Familie en Spadseretour udenfor Kiøbenhavn, og da vi tilfældigen vare komne ind paa Vesterfælled, blev en ældre Mand af Selskabet pludselig staaende, og udbrød: „Just paa dette Sted var det, at Struensee laae paa Steile.“ Saaledes havde jeg ved en næsten umiddelbar Overgang besøgt tvende

Steder, hvor Struensee havde været at see under saa forskiellige Vilkaar. I min Barndom veed jeg ikke at have hørt Nogen tage Struensees Parti. Uagtet de daværende Magthavere ikke vare elskede, og uagtet man misbilligede den udviste unødvendige Grusomhed, havde dog hans despotiske Fremfærd, hans løse og feige Personlighed, hans Foragt for det danske Sprog og alle danske Skikke, og den Usædelighed, han bar til Skue, og som han blev anseet for at ville udbrede i Folket, vakt en saadan Afsky for ham, at man vel forfærdedes over hans Skiebne, men ikke beklagede den. Hans Broder kom, som bekiendt, i preussisk Tieneste, og steeg der til høie Poster. Mærkeligt er det, at tvende Sønner af en holsteensk Generalsuperintendent, i tvende forskiellige Lande og under saa forskiellige Omgivelser, opnaaede Statsministers Værdighed.

Under den paafølgende Regering gik det i det Hele ret godt, og der skeede mangen gavnlig Foranstaltning, men de Regerende vare ikke i Besiddelse af udmærkede Egenskaber, og endnu mindre af Folkets Yndest. Guldberg var uden Tvivl en værdig Mand, og nød siden som Stiftamtmand i Aarhuus almindelig Agtelse, men en Statsmands Blik havde han neppe; — Bernstorf sagde om ham: „Er hat eine schiefe Richtung," — og hans religiøse Tænkemaade stod i en skærende Contrast med den, som begyndte at udvikle sig i den yngre Verden. Min Fader hørte under alle Regeringer til de Misfornøiede. Den 14de April 1784 kom han triumpherende hiem, og berettede Kronprindsens Indtrædelse i Statsraadet og de foretagne energiske Forandringer. Jeg, som dengang kun var i 9de Aar, fandt dette saa mærkeligt, at jeg strax løb ned i Gaarden for at meddele min Faders Kudsk Efterretningen, hos hvem det dog ikke lykkedes mig at vække synderlig Interesse derfor. Siden var min Fader ligesaa utilfreds med den nye Regering, som med den forrige; vi Unge derimod delede fuldeligen den almindelige Begeistring for Kronprindsen, hans Raadgivere og Foranstaltninger. Vi

vare med levende Enthusiasme Deeltagere i den Jubel, hvormed han allevegne blev hilset, men især ved Hiemkomsten fra Norge 1788, da Staden tre Aftener var illumineret, og ved Formælingen 1790. Disse Tider vare mig i levende Erindring i de sørgelige Dage, da jeg i Roeskilde skulde sige ham det sidste Farvel.

Forinden jeg forlader denne Periode, maa jeg endnu tilføie Noget om mit religiøse Livs Udvikling, eller snarere Indvikling. Jeg har ovenfor bemærket, at den pietistiske Skikkelse, hvori Christendommen først viste sig for mig, ikke virkede heldigt, og da Tidernes Indflydelse kom til, er det let begribeligt, at, skiøndt der i mig stedse blev en religiøs Grund tilbage, og mit følelsesfulde Hierte kunde udgyde sig i Tilbedelse og Bøn, løste dog det ene Stykke af den positive Christendom efter det andet sig fra mine Overbeviisninger. Dette skeede uden nogen indvortes Kamp, uformærkt, og gik endnu heller ikke saa vidt, som nogle Aar senere. Min Broders Confirmation havde rørt mig dybt, min egen, to Aar derefter, lod mig kold, dog kun tildeels fordi jeg havde aflagt nogle formeentlige Fordomme; thi tildeels hidrørte det derfra, at Forberedelsen og Udførelsen af Handlingen ikke fyldestgiorde de med Dannelsen voxende Fordringer. Vor Skriftefader var den danske Præst ved Garnisonskirken, Professor Treschow. Ham havde jeg fra Barndommen af flittig hørt, i lang Tiid endog opskrevet Prædikenernes Disposition, og mangen Gang havde han virkelig opbygget mig. Men hans Foredrag og hans hele Væsen var stivt og koldt, og efterhaanden blev det mig klart, at en saadan Monotonie dog ikke var nødvendig paa Prædikestolen, og at, hvad jeg tilforn havde anseet som grundigt, dog kun var en overfladelig Betragtningsmaade, som let kunde iføre sig en tør logisk Form. Ved Confirmations-Forberedelsen vare vi kun faa, fordi Soldater-Børnene undervistes særskilt, Underviisningen blev given ordentlig og med megen Gravitet, men der blev mere lagt an paa, at vi skulde svare med Færdighed — i hvilken

Henseende jeg fyldestgiorde alle Fordringer — end paa at frembringe noget dybere Indtryk.

Imidlertid maa jeg tilstaae, at Treschow som Prædicant behagede mig mere, end den dengang saa høit prisede Bastholm. Den Sidstnævnte var upaatvivlelig langt aandrigere, og hans Fortienester af den danske Literatur skal jeg ingenlunde miskiende; hans Prædikener havde en større Tankefylde, og det er bekiendt, at de i høi Grad tiltalte Fichte, men denne Tanke-Udvikling hvilede dog ikke paa nogen fast dogmatisk Grund, gik endnu mindre frem af nogen umiddelbar religiøs Erkjendelse, og hans Foredrag var mig meget frastødende. Bastholm sagde engang til Gutfeld, da denne som Candidat ønskede at prædike for de Kongelige Herskaber: „Hvad vil De prædike for et saadant Auditorium. Jeg kan forsikkre Dem, at Mænd som Adler og jeg maae hver Gang søge at overgaae os selv.“ Denne Stræben efter at overgaae sig selv var stedse kiendelig i Foredraget, som derfor blev svulstigt og, mig i det mindste, ubehageligt. En meget jævnere Prædicant, men som behagede mig mere, Dr. Birch, tilsidst Biskop i Aarhuus, hørte jeg i disse Aar adskillige Gange. Hans Foredrag var klart, naturligt og fordringsfrit, og man forlod hans Kirke i en velgiørende Stemning. Men alle disse fordunkledes for mig, da Laub førte mig ud til Adler. Denne Mand maa ikke bedømmes efter hans forulykkede Agende og efter nogle andre Misgreb, men som Provst, og siden som Generalsuperintendent har han personlig nydt ualmindelig Hengivenhed. Hans Prædikener have intet blivende Værd, og maae betragtes efter de Tider, hvori de bleve skrevne; men det rene og klangfulde Sprog, hvori de vare affattede, og de fulde Udgydelser af et fromt og kierligt Hierte, henrev mig aldeles, og lod mig i ham see det Forbillede, hvorefter jeg skulde danne mig. Først mange Aar efter giorde jeg hans personlige Bekiendtskab, og med megen Forundring fandt jeg hans Væsen saa stivt, at jeg kun med faa Ord kunde fremføre den Tak, jeg saa gierne havde bragt ham af fuldt Hierte;

ogsaa stødte den Erklæring mig, at han egentlig aldrig havde havt Lyst til at prædike. Men derfor paaskiønner jeg med lige stor Taknemmelighed, hvad jeg skylder ham, og er overbeviist om, at hans Indflydelse har været af megen Vigtighed for mig, hvorvel dens Virkning i Begyndelsen yttrede sig paa en noget servil Maade, saa at jeg, til Exempel, ved mine første Prædikener gyngede mig frem og tilbage paa Prædikestolen, fordi Adler pleiede at giøre dette.

Da min Fader var bleven Student med en Alder af femten Aar, bestemte han ogsaa, at jeg skulde være det i denne Alder; han dimitterede mig selv, uden nogen foregaaende Undersøgelse af mine Kundskaber. Disse vare vistnok ikke store, dog skrev jeg mit slette Latin uden grammatikalske Feil, og, skiøndt min personlige Fremtræden ellers var forlegen nok, har jeg dog stedse, naar det gieldte, havt et vist Fortvivlelsens Mod til at opfylde det saakaldte ellevte Bud. Ved Examen artium, den 21de October 1790, opnaaede jeg derfor bedste Charakteer i alle Rubrikker, og i 3 Udmærkelse. Jeg blev derved den øverste Laudabilist, eller den Nærmeste efter de saakaldte Indkaldte. Jeg havde endnu ikke fyldt mit femtende Aar, og havde saaledes, ved meget tarvelig Veiledning, fyldestgiort, hvad Forældre vare berettigede til at fordre af mig. Men dette skaffede mig ikke større Anerkiendelse i mit Hiem.

Andet Afsnit.

Første Ungdom.

1790—1794.

Det har noget Uhyggeligt at skrive sit eget Levnet. Jeg har aldrig kunnet dele Franklins Ønske, at kunne leve sit Liv om igien, og jeg begriber ikke, hvorledes Nogen, i hvis Liv der har været en virkelig Fremskriden, kunde ønske at vende tilbage til de forrige Tilstande, Sommerfuglen igien at vorde Orm. Men idet man omstændelig skal fortælle sit førte Levnet, lever man det tildeels virkelig igien, og idet man nedskriver Beretningen, skriver man den dog egentlig for Andre, om man endog først i den tilkommende Tiid venter at blive læst, men det er ikke behageligt saa længe at skulle sysselsætte Andre med sin egen Personlighed. Dette gielder især, naar man har Usselhed, Smaalighed, Forfængelighed at berette, som man ikke kan eller vil fortie, fordi Virkningen deraf greb dybt ind i Livet; og Ulysten herved beroer ikke saa meget paa den Undseelse, man føler ved at tilstaae, at man ikke var bedre, større, stærkere, thi denne Undseelse er let overvunden, men snarere derpaa, at man ved at gaae ind i Beskrivelsen heraf synes at give disse umodne Tilstande en Vigtighed, som de ikke fortiene.

Idet man nu tillige under Arbeidet maa drage Alt frem, hvad der er levnet fra de forrige Tider, lever man derved under idel Mindesmærker om de menneskelige Tings Forgængelighed; ethvert Blad fra de tidligere Venner siger os, at de ere forsvundne, ethvert Tegn, der igien giør de gamle Interesser levende, siger os tillige, at de ere afløste af andre. Vel opstaae derved mange kiere Erindringer, men mange Smerter trænge sig ogsaa paany giennem Sielen, og dette gielder især om min Ungdoms i det Hele mørke og bittre Tiid.

For Mange har Ungdommen været lysere og lettere, men jeg troer dog, at alle de Lovsange over Ungdommens Lyksalighed for en stor Deel beroe paa en Illusion; det er enkelte Timers og Dages Glands, man siden udbreder over det Hele, det er den nærværende Tiids Tryk, der bringer det Tryk, hvorunder man leed i den forbigangne, i Forglemmelse. Der gives Mennesker, i hvilke fortrinlige Evner tidligen udvikle sig, som tidligen finde Anerkiendelse og Virksomhed, og som derfor, naar ikke den dristige Kraft, som ofte skeer, indvikler dem i vanskelige Forhold, virkelig have en lykkelig Ungdom; men disse ere for det Meste ogsaa de, som ret vel vide at nytte og nyde den paafølgende Alder. I de fleste Unge gærer der saa Meget, som er nær ved at sprænge Brystet, inden det nogenledes faaer afbruset; de ville saa Meget, og formaae saa Lidet, begynde, og slippe igien; de kunne nyde med fuld Siel, men der tilbydes dem saa Lidet at nyde, og den største Deel af denne stormfulde og udannede Tid i Livet gaaer dog hen i Ønsker og Savn. Indbyrdes Omgang skienker de Unge vel mange Glæder, men de komme ogsaa jævnligen i Striid, og det er vísseligen ikke altid lyksalige Timer, naar de hænge over hverandre med Tobakspiben i Munden, eller sidde uvirksomme i en Klub eller et Kaffehuus, imedens saa Meget skulde bestilles, som de deels ikke kunne, deels ikke gide tage fat paa.

Det var endnu næsten som Barn, at jeg traadte ind i de Unges Kreds, og denne Kreds var samlet af og om min

Broder, som var mere end tre Aar ældre, end jeg. Selv skaffede jeg mig ingen Omgangskreds, hvilket tildeels beroede derpaa, at jeg var ganske afhængig af min Broders Enevælde, deels ogsaa derpaa, at mine akademiske Jævninge vare langt mindre interessante, end hans. Det er underligt nok, hvor rige enkelte Aar kunne være paa saadanne Studenter, som siden giøre sig bemærkelige i Livet, medens andre ere ganske fattige — ligesom der i Skolerne gives gode og slette Classer, uden at der kan angives nogen Grund dertil. Fra det Aar, da jeg blev Student, veed jeg at nævne Nogle, der ere blevne ret agtværdige Mænd, men ingen Notabilitet, uden Henrik Steffens; han kom vel ogsaa snart ind i vor Kreds, men han var 2½ Aar ældre, end jeg, og fik Studier tilfælles med min Broder. De Fleste af dem, der kom til os, vare endog ældre end min Broder, saa at der mellem dem og mig var en Afstand i Alder, som i den Tiid af Livet er temmelig betydelig. Jeg var saaledes i denne Kreds den Umodneste, var endnu dengang lille af Væxt, spæd af Stemme, havde vel endeel af Læmmelaarenes Unoder, og var maaskee mere tilbøielig til at ville være Kammerad med de Ældre, end Nogle af Disse kunde lide.

Ottende Dagen efter at jeg havde taget Examen, var jeg ved et Studenter-Gilde, hvor næsten alle vore Venner og Bekiendte vare tilstede. Med de Fleste af dem var jeg endnu ikke Dus, ikke engang med Laub, men den Aften gik det lystigt til, vi drak Alle Dus, og jeg glædede mig ved saaledes at være optagen til fuld Ret i Samfundet. Men den følgende Dag bad Laub mig, at dette Duskab maatte være ugyldigt; der havde nemlig været en Person i Selskabet, hvem han daglig maatte see, men med hvem han havde havt endeel udestaaende, hvem han med Rette ikke kunde lide, og nødig vilde være Dus med. Han føiede til, at mig kunde han sige det reentud, men naar han ikke engang sagde Du til mig, kunde han ogsaa undgaae det med den Anden, og det Hele

vilde da blive anseet som et øieblikkeligt Indfald, der ikke var meent at skulle være gieldende uden for den Aften.

Dette var nu uden Tvivl den virkelige Sammenhæng, og jeg anstillede mig ogsaa, som om jeg tog det derfor, men i Grunden giorde det det forfærdeligste Indtryk paa mig. „Altsaa foragter Laub dig saaledes, at han ikke engang vil sige Du til dig!“ Det var mig, som om der faldt Skæl fra mine Øine, og jeg nu først saae mig i min virkelige Stilling. Ethvert bittert Ord, der kunde være undsluppet Nogen af mine Bekiendte, og ethvert, der kunde dreies til en Yttring af Ringeagt, blev opsamlet og benyttet til Selvpiinsler, og man kan ikke let giøre sig nogen Forestilling om den Opfindsomhed, hvormed jeg skaffede mig Beviser for, at jeg var foragtet af alle Mennesker. De Forfølgelser, jeg maatte udstaae i Huset, og som jeg ellers let havde rystet af mig, naar jeg kom op ad Trappen fra Familiens daglige Værelser, hvilede nu blytungt paa mig; Bebreidelserne forekom mig mere forskyldte, jeg var, meente jeg ofte, vel ikke bedre, end jeg blev anseet for. Hvilket dumt Menneske — skrev jeg engang i en Dagbog — har vel holdt sig selv for dum? hvilket ondt Menneske har vel holdt sig selv for ond?

Dette var ikke noget Forbigaaende, men det bredte sig som en mørk Skygge over min hele Ungdom, ja langt ind i det følgende Liv, og Sporene deraf ere endnu ikke udslettede. Vel giorde Ungdommen ogsaa sin Ret gieldende, jeg kunde ofte være lystig og overgiven, kunde i eensomme Timer hengive mig til ret fortryllende Drømmerier, og deriblandt ogsaa til det, at der dog vel boede noget Mere i mig, end man vilde antage, og som engang vilde udvikle sig; undertiden kunde jeg ogsaa komme meget lykkelig fra et Selskab, naar det syntes mig, som om jeg der havde været vel optagen, eller især naar en kier. Dame havde tilsmilet mig. Oftere derimod forestillede jeg mig, hvilken flau Rolle jeg havde spillet, plagede mig over enhver Dumhed, jeg havde kunnet komme til at sige, og over ethvert Ord, jeg kunde optage i den værste Mening,

nemlig med Hensyn til mig selv, thi jeg forbittredes ikke let paa Den, der havde sagt det, men paa mig selv, som havde givet Anledning dertil. Herved blev jeg ofte i mine sædvanlige Omgivelser, lunefuld og suur, men ellers forlegen, ordknap, folkesky, stedse frygtende for at være Andre til Besvær, og endnu anseer man maaskee mangen Gang for Fornemhed, hvad der i Grunden kun er Frygt for at besvære Andre ved min Tilnærmelse, eller for at bære mig keitet ad, som endnu ingenlunde ganske har forladt mig.

Hvad jeg her betroer Papiret, har jeg aldrig betroet til noget Menneske; jeg bar min Kummer indsluttet i mit eget Bryst, og jeg var endnu stedse for stolt til at ville, at Nogen skulde mærke, hvad der laae mig paa Hierte, og da maaskee af Medlidenhed behandle mig skaansommere, eller tilkaste mig nogle Smuler af Gunst. Jeg traf engang en ung Mand, der ogsaa fortærede sig med Misfornøielse med sig selv og Mistillid til sine egne Kræfter, og der, ligesom jeg, dog i Grunden meente, at han var mere værd, end han holdt sig selv for at være; men han talede til alle Mennesker derom, og derved meente jeg, at han dog havde en stor Lettelse, og ikke ansaae sig som saa ringeagtet, at han jo ved sine Klager turde drage Opmærksomheden paa sig.

Alt dette havde nu vistnok for en stor Deel sin Grund i Forfængelighed, i den Vigtighed, jeg havde for mig selv, og som lod mig ansee det som saa vigtigt, hvad Andre dømte om mig. Det traf mig dybt, da jeg nogle Aar senere læste, hvad Fenelon skrev til en Dame: „Accoutumez Vous à Vous voir vaine, ambitieuse pour l'amitiè d'autrui, tendant sans cesse à devenir l'idole d'autrui pour lêtre de Vous-même.“ Men mine Smerter hidrørte ogsaa derfra, at jeg i mit Bryst fra mine tidligste Aar af bar et ømmere, mere kierlighedtørstende Hierte, end de fleste Andre, og jeg turde ogsaa tilegne mig, hvad Jean Paul i Hesperus lader Victor sige i Liigtalen over sig selv: „Kalte Gestalt, richte dich auf, und zeige den Menschen

die Thränen, die aus einem weichen Herzen fließen, das vor Liebe bricht, und das keine findet."

Man vil i det Følgende finde Beviser paa, at denne Stemning ofte gik over til den dybeste Melancholie; dog var der i mig en Kraft, som stedse paany begyndte at arbeide sig frem, hvor ofte den endog hæmmedes af Misstemning og Mistillid.

Jeg skulde nu forberede mig til den saakaldte anden Examen, hvilken dengang af de Studerende blev anseet med ikke ufortient Ringeagt. Jeg besluttede, hvilket dengang var tilladt, at absolvere begge dens Afdelinger i et halvt Aar, for at kunne have det næste Halvaar frit til Landreiser og Andet. Af Collegierne forsømte jeg især de mathematiske, fordi de holdtes om Morgenen Kl. 8, de øvrige passede jeg saa nogenledes. Sneedorfs historiske Forelæsninger vare vel meget tiltrækkende, og jeg hørte dem meget gierne, men da det engang passerede, at jeg paa hans Examinatorium havde puffet med det Halve, og just kom op i dette, undsaae jeg mig og blev borte. Egentlig Nytte havde jeg kun af tvende Forelæsninger, Badens over tre af Juvenals Satirer, hvilke han giennemgik, vel med al pedantisk Gravitet, men ordentligt og lærerigt, og Gamborgs over den saakaldte praktiske Philosophie og Naturretten. Gamborg var vist intet Lys i Philosophien, og sank mere og mere ned i det ganske Platte, men dengang interesserede hans Foredrag mig meget, det var alvorligt, men temmelig levende og smagfuldt, og, hvad der vil sige meget, han besad den daværende Tiids Dannelse, saa vi ikke følte os fremmede, naar vi kom til ham, og bleve i den samme Tankekreds ved den Læsning, der ellers faldt os i Hænderne, hvorimod Riisbrighs tørre Wolfianisme tilhørte en forsvunden Tiid. Paa Gamborgs Examinatorier udmærkede jeg mig stedse, og hans Foredrag skrev og giennemgik jeg meget ordentlig.

Af de mange andre Videnskaber, hvis Studium dette Halvaar skulde omfatte, tog jeg mig kun lidet for før henimod Examen; derimod foretog jeg mig adskilligt Andet, hvoriblandt

at spille Komedie. Endeel af vore nærmeste Bekiendte, til hvilke adskillige Andre sluttede sig, havde nemlig i Nyhavn faaet et lidet Theater indrettet, hvor vi, saavidt jeg erindrer, hver tredie Uge gave Forestillinger. Der var iblandt os adskillige virkelige Talenter, især begge Hegerne, og vi spillede med Bifald, endog af Skuespiller Schwartz, som engang var tilstede, og Rahbek, hvis Bekiendtskab jeg her først giorde, men kun flygtigt. Jeg spillede Fruentimmer-Roller, og, skiøndt en Anden var Prima Donna, giorde jeg dog nogen Lykke, især som Else i De latterlige Følsomme, hvor jeg ogsaa skal have taget mig saa smuk ud, at Pavels erklærede, at, hvis jeg havde været et Fruentimmer, var han bleven forelsket. Jeg har siden i Borups Selskab spillet nogle smaa Roller, men har ingen Laurbær høstet paa denne Vei.

Hvorvel man i vort Huus var bleven endeel tolerantere mod Ungdommens Forlystelser, turde det dog paa ingen Maade vides, at vi deeltoge i saadanne profane Øvelser. Min Broder var ved slige Leiligheder aldrig forlegen for Opfindelser, og deriblandt undertiden de kunstigste, for at forklare vor Udeblivelse om Aftenen, og min Fader, som var meget lettroende, tog dem stedse for gode Varer. Jeg for min Deel havde hellere unddraget mig fra Deeltagelse, deels af Frygt for Opdagelse, deels virkelig, fordi disse Løgne ikke behagede mig, men jeg kunde jo ikke forraade min Broder eller forstyrre det Hele, saa maatte jeg følge Strømmen.

I April Maaned meldte jeg mig til begge anden Examens Prøver, fik af Gamborg Udmærkelse, i de andre Disципliner bedste, kun i den forsømte Mathematik og Historie anden Charakteer. Skiøndt jeg saaledes var kommen ret vel derfra, maatte jeg dog af min Mormoder høre meget haarde Bebreidelser, fordi Steffens, som kun havde underkastet sig den ene af Prøverne, havde faaet bedre Charakteer, end jeg, og hun ikke vilde forstaae, at der dog var en Forskiel paa, om man brugte et heelt eller kun et halvt Aar til Forberedelsen.

Kort efter foretog jeg min første Reise. Jeg havde dengang kun været i de nærmeste Skovegne, og tilbragt et Par Dage paa Farumgaard, der tilhørte en Onkel, det Øvrige af Landet var mig ubekiendt. Nu anmodede en medicinsk Candidat, Walther, med hvem vi omgikkes meget, mig om at følge ud med ham til hans Broder, som var Præst til Steenmagle, i Midten af Sielland; da Dennes Kone var bleven syg. Vi skulde kiøre om Aftenen med Stedets Degn, men da vi kom til Giestgiverstedet, var Degnen allerede kiørt. Vor Bagage var ikke stor, og vi besluttede at vandre ud ad Landeveien, i det Haab, underveis i en Kro at træffe Degnen eller en anden Beforbring. Vi gik ud, forbi Damhuset, som jeg første Gang saae, og hen over den saakaldte Hede. Vistnok er Skovegnen smuk, men den vide Udsigt over en Slette, oplyst af et venligt Aftenskær, er ogsaa smuk, og denne egentlig landlige, fredelige Scene var mig ganske ny. Saaledes kom vi ret vel til Roeskilde Kro, men nu var det blevet mørkt, vi vare trætte, Degnen havde ikke været at opspørge, og vi maatte være glade ved at finde en Bonde, som Fod for Fod bragte os til Hedegaarden ved Roeskilde, nu Roeskilde-Hvile. Der ankom vi Kl. 1 i Mulm og Mørke, kom vel ind i et anstændigt Værelse, men kunde ingen Seng faae. Jeg lagde mig paa en haard Brix, men kunde ikke sove, og var derfor paafærde, saasnart det blev Dag. Det kan være imponerende for Den, der blev fød og opdragen paa Landet eller i smaa Byer, naar han første Gang finder sig i en stor Stad, i dens lange Gader, mellem dens Palladser, men det giør ikke mindre en forunderlig Virkning paa Den, der stedse levede inden Hovedstadens Mure, eller paa de alfare Veie, hvor dens Indbyggere færdes, og for det Meste tage en Deel af deres Glands med sig, naar han kommer ud i det Frie, og Landet tilbyder ham eet nyt Syn efter det andet. Saaledes skal jeg aldrig glemme Indtrykket, da jeg denne Morgen traadte for Vinduet, og saae Roeskilde majestætiske Domkirke ligge for mig i Morgenbelysningen, omgiven af den stille By. Degnen havde imid-

lertid hørt om os underveis, han opsøgte os nu, og bragte os lykkeligen til vor Bestemmelse.

Præstekonen befandt sig bedre, dog bleve vi der nogle Dage, og deriblandt Confirmations-Søndagen over. Løverdag Morgen bad Præsten mig, om jeg ikke, da Confirmationen vilde trætte ham noksom, vilde næste Dag prædike for ham. Jeg blev naturligviis forskrækket, og spurgte, hvor jeg skulde faae en Prædiken fra, men Præsten svarede meget rolig, at han skulde give mig Millers Predigten für das Landvolk, deraf kunde jeg tage en Prædiken, hvilket han selv havde havt isinde at giøre. Dog var der endnu en Vanskelighed. Jeg havde vel en sort Klædning med, men ingen sort Vest; Præsten var en corpulent Mand, og da jeg skulde prøve han Vest, druknede jeg i den. Saaledes blev Planen for dengang opgivet. Men mod Aften kom Præsten igien, klagede over, at han ikke befandt sig vel, og bad, at jeg endelig maatte tiene ham i at prædike. Vesten blev da syet ind, jeg fik fat paa Miller, og anvendte Aftenen til en forkortet Oversættelse af Prædikenen til den Søndag; en Bøn, som manglede, satte jeg selv foran. Det var en tør Prædiken, den begyndte med en Undskyldning for den vantroe Thomas, men gik derpaa over til at vise deres Salighed, som ikke see, men dog troe. Dermed gik jeg da den næste Dag op paa Prædikestolen, aflæste min Prædiken, formodentlig med en temmelig rigtig Declamation, men med en spæd Stemme, og maa med min lille Figur have taget mig meget uanseelig ud. Derefter prædikede jeg i Annexet Steenlille, og saaledes havde jeg debuteret som Prædicant. Jeg har siden to Gange besøgt dette Pastorat som Visitator.

Den paafølgende Sommer giorde jeg atter med min Broder en Landreise paa nogle Uger. Vi besøgte først Lethraborg, hvor vor ældste Farbroder var Birkedommer og Forvalter. Egnen var deilig, Slottet pragtfuldt, men Haven og det hele Væsen var stivt; man maatte stedse være ordentlig paaklædt, maatte idelig undvige eller i dybeste Underdanighed hilse „Herskabet", og Tonen i Huset var kedelig. Behageligere var Op-

holdet paa Herregaarden Bonderup, som tilhørte en riig Onkel af os; der vare et Par ret vakkre Cousiner, og en Søn, omtrent af vor Alder, hvem Livet dengang syntes at smile imøde, men som nu i temmelig høi Alder lever i dyb Armod, syg og forladt. Det var os nyt at see de anseelige, tildeels skiønt beliggende Herregaarde Kongsdal, Frydendal og Biergbygaard, men bedst behagede os Livet i Steenmagle Præstegaard, hvor vi rigtignok havde den landlige Glæde at spille Kaart en stor Deel af Dagen, men tillige ganske havde vort Frisprog og venlig Omgang.

Denne Sommer hvilede for det Meste Studeringerne, dog afskrev jeg et Collegium over Moralen, og begyndte at læse lidt Exegetik efter Rosenmüllers Scholia. Det egentlige theologiske Studium begyndte jeg med den næste Vinter, men forinden jeg omtaler dette, vil jeg først kaste et Blik paa min Omgangskreds og min Dannelses Fremskridt i de tre Aar, jeg endnu tilbragte i min Faders Huus.

Det er, tildeels maaskee af den endnu ikke ganske uddøde Omtale, men i det mindste af Oehlenschlägers og Steffens's Autobiographier, bekiendt, hvilken betydende Plads min Broder dengang indtog i den dannede, fremstræbende Ungdom. Især har Steffens (II, 158) givet en saa træffende Charakteristik af ham, at jeg kun har Lidet at tilføie. Endog ældre Mænd saae ham gierne iblandt sig, og droge ham gierne frem; over de Unge øvede han en afgiort Overmagt, og samlede dem saaledes om sig, at der neppe var Nogen blandt hans Samtidige, som paa een eller anden Maade udmærkede sig, uden at han jo i det mindste til en Tiid var kommen i nærmere Berørelse med ham, og at en stor Deel af dem ret egentlig maatte kaldes hans Kreds. Min Broder kunde omgaaes de Forskielligste, og med Interesse underholde sig med de ubetydeligste og for os Andre kedeligste Personer. Ethvert Menneske har seet, hørt, i sit ydre eller indre Liv erfaret, maaskee endog tænkt Noget, som er mærkeligt, naar man blot forstaaer at hente det frem; og denne aandelige Jordemoder-

Konst besad min Broder i saa høi Grad, at jeg kun har kiendt den saaledes hos een Anden, Naturforskeren Abildgaard, med hvem mit Bekiendtskab dog kun var lidet. Min Broder erkiendte dem aldeles for hvad de vare, men han tolererede dem; og var mod dem meget skaansommere end mod de mere Udmærkede, mod hvilke han ofte var meget streng. Dette kunde vel tildeels hidrøre derfra, at han ikke vilde lade dem voxe sig over Hovedet, men dog fornemmelig derfra, at der hos unge Mennesker, i hvilke Noget gærer, let kommer i Tanken noget Uklart og Forvirret, i Følelsen noget Affecteret og Usandt, i deres hele Væsen noget Blæreagtigt, og alt dette var min Broder en Vederstyggelighed. Det var virkelig næsten rædsomt, hvorledes han undertiden, naar han blev heftig, kunde i en Strøm af Ord giennemhegle sine Venner, og det syntes at maatte saare desto dybere, da der, uagtet al Heftighedens Overdrivelse og Eensidighed, for det Meste var meget Træffende deri. Desuagtet mistede han ikke let Nogen af sine Venner, han kom dem stedse paany imøde med al Godmodighed, de vidste, at han dog i Grunden meente dem det vel, og de kunde ikke undvære ham. Uagtet hvad Steffens kalder hans piquante Dovenskab, og som han meget sandfærdigen har skildret, var han dog stedse aandelig virksom, læste og hørte Meget, og i forskiellige Retninger, tilegnede sig det og bearbeidede det, og havde største Lethed i at fremføre det. Han var i høieste Grad meddelende, og Samtalen gik aldrig istaa, hvad enten man var ene med ham eller i større Selskab. Han var i sig selv et poetisk Gemyt, dybe, ofte endog de tungsindigste Følelser arbeidede i hans Indre, men han elskede ikke at tale derom og gik hellere over til Skarpsindighedens eller Vittighedens Øvelser.

Jeg har forhen bemærket, at, saa bundne og tvungne vi i flere Henseender vare, saa meget vare vi igien i andre Timer og Tider overladte til os selv. Hertil bidrog det Meget, at vort Værelse var, som det kaldes, ovenpaa, adskilt fra Familiens daglige Værelser. Det var et af de numererede Værelser,

som ellers brugtes til de Patienter, der ikke vilde ligge paa fælles Stue, men det var ikke, som Steffens siger, Nummer 8; dette beboede min Broder senere, men det Værelse, hvor Steffens kom sammen med os, var Nummer 5. Her var nu ideligen saakaldet Commerts, hvilket vistnok spildte os megen Tiid, men ogsaa medførte mange Behageligheder. Hospitalet selv havde en stærk Besolkning af Studerende, hvortil ogsaa nogle Tydske og Svenske, som her lagde sig efter Lægevidenskaben, kunde henregnes, og desuden kom Mange fra Byen jævnligen til os. Især var der Conflux om Aftenen Kl. 10, naar vi kom op fra min Fader, da Adskillige medbragte deres Piber, eller havde dem staaende, og deriblandt en ostindisk Pibe, hvor Røgen med megen Allarm gik igiennem Vand, og havde en afskyelig Lugt.

Blandt disse Besøgende vare mange Ubetydelige, som for det Meste ogsaa kun vare temporære Medlemmer af Commertsen; med Nogle stiftedes vel ogsaa varigere Forbindelser, men mere ved tilfældige Omstændigheder, end ved egentlig Sympathie. Her skal jeg først, foruden Laub, med hvem Venskabet stedse knyttedes nøiere, nævne Henrik Steffens. Vi havde vel ved Familieforholdene tidligere kiendt ham og hans Brødre, men nu var det først, at han traadte os nærmere. Om hans Moder erindrer jeg kun, at hun var en syg Kone, som saae ret mildt til os, naar vi kom der, og som var min Fader den Kiereste af hans mange Sødskende. Hans Fader var en temmelig udannet Chirurg, som, foruden andre Lyder, havde en stor Portion Forfængelighed. Han forundrede mig som Barn engang meget ved en lang Forelæsning om den Respect, man skyldte sit fædrene Navn, hvorefter han føiede til: „Det har jeg sagt mine Børn, at, dersom Nogen af dem skulde blive nobiliteret, maa han dog ingenlunde forandre sit Navn.“ Suppositionen forekom mig, især i de Vilkaar, hvorunder han levede, saa besynderlig, at jeg aldrig har kunnet glemme denne Yttring. Den Søn, der siden, men paa en anden Maade end Faderen meente, har nobiliteret sig,

havde saa fortrinlige Hovedets og Hiertets Egenskaber, at han maatte blive os meget kier; men man maa ikke forestille sig ham i den Tiid efter hvad han siden blev. Han manglede dengang endnu aldeles den indvortes og udvortes Dannelse, som han siden i saa høi Grad tilegnede sig. Han tilstaaer selv paa det anførte Sted, at Ungdommens selskabelige Lege, Opgaver, som øve Vittighed og Skarpsindighed, Ordsprogslege o. desl. ikke vare ham mindre imod, end Kaartspil, og hans Ubehielpelighed ved slige Leiligheder tiente os ofte til Moerskab. Tonen i vor Kreds var for det Meste sarcastisk; den Ene angreeb idelig den Anden, og denne giengieldte det saa godt, han kunde. Til Exempel: en Dag, da der var Selskab hos os, havde min Fader om Middagen udsat en Komedie=Billet som Præmie for den bedste Oversættelse af et af hans Yndlings=Ordsprog: Qui amat ranam, ranam putat esse Dianam, hvormed han meente at advare os mod ungdommelige Forliebelser. Om Eftermiddagen morede vi os da med at forsøge adskillige Oversættelser, deels til at fremlægges, deels til vort eget Bedste. Jeg fortiente vel egentlig Præmien — skiøndt jeg ikke erholdt den — ved den Oversættelse:

Naar først Du er tændt an af Elskovs Flamme,
For Venus selv Du tager Maren Amme;

men desuden oversatte jeg blandt Andet Ordsproget ogsaa saaledes:

Forliebte elske tidt ueffens,
Nys elskte Lise Henrik Steffens.

Ved saadanne Angreeb pleiede da Steffens for Alvor og meget omstændelig at retfærdiggiøre sig, men fik da ikke andet Svar, end det, der hos os var blevet til en staaende Replik: „Steffens forsvarer sig!“ Engang, da min Broder og jeg laae i Sengen, sagde min Broder, som laae inderst, Noget, der i den Grad ophidsede Steffens, at han vilde slaae fra sig, men, da han ikke kunde naae min Broder, gav han sig

til at prygle paa mig, rigtignok saa det ikke kunde føles, og havde da ingen anden Løn, end Latter. Men saa lidet han endog ofte vidste at hielpe sig, manglede det ham igien ved andre Foranledninger ikke paa Dristighed til at giøre sig selv og sine Fortrin gieldende, hvorfor ogsaa Tyge Rothe i den første Samtale, han havde med ham, sagde ham: „Jeg maa prædike Beskedenhed for den unge Mand." Men hvad der meest stødte os, var en Upaalidelighed i hans Fortællinger om sig selv, der gik saa vidt, at vi, som han selv fortæller i sit Levnet, først ikke vilde troe det, da han siden skrev os, at han havde liidt Skibbrud ved Elben. 1794 foretog han sin eventyrlige Reise til Bergen, efterat han her havde maattet bruge den største Deel af den Sum, der var ham tilstaaet til Reisen, til at betale Gield. Vore senere, for det Meste glædelige, Møder skulle i det Følgende blive omtalte.

Den Eneste af mine Ungdomsvenner, med hvem det blev mig forundt at beholde stadig Forbindelse, var Carl Heger. Han var bleven Student med min Broder, og havde strax sluttet sig til os. Endnu nærmere bleve vi bekiendte ved de dramatiske Forestillinger i Nyhavn, hvor, saavelsom siden i Borups Selskab, han spillede baade Elsker og komiske Roller med meget Talent. Han havde overalt ypperlige Anlæg, men en vis lunefuld Skyhed giorde, at Alt ofte pludselig gik istaa for ham. Han studerede Theologie, og med langt større Grundighed og langt mere udbredt Læsning, end de fleste Andre; han har manuduceret Adskillige, som med Held have bestaaet Examen, men selv var han ikke at formaae til at underkaste sig den. Heller ikke troer jeg, at han ved sine Særheder, som han aldrig lagde Dølgsmaal paa, havde været skikket til at indtræde i en fast Embedsstilling. Men hvortil han var skikket, og hvad han troligen har udført, var, at være sine Venners Ven. Han har ikke blot kiendt, men levet, med næsten alle mærkelige Mennesker i Danmark og Norge, og, naar vi ellers lignede hans Bane ved Kometernes, der til en Tid stedse ere synlige, men da igien forsvinde for uberegnelige Tider, saa

var han derimod for min Broder og mig altid over Horizonten. Han havde en særdeles Gave til at opfatte det Komiske; han kunde sidde hele Timer ganske tvær, uden at lukke Munden op, medens de Andre talede, men derefter kunde han ofte paa den fornøieligste Maade giengive hele Samtalen, og fremstille de Talende i deres Eiendommelighed, og det var da undertiden, som om en Dæmon beherskede ham, saa at han ikke igien kunde standse. Men han kunde ogsaa med den fuldeste Begeistring opfatte alt Ædelt og Skiønt, og var da utrættelig i sin Stræben for at skaffe det Anerkiendelse. Jeg har ikke let kiendt Nogen, der med saa reen, fra al Misundelse fri Siel, har glædet sig over sine Venners Fortrin, over deres vellykkede Frembringelser, og forkyndt deres Priis, som han, eller der med saa levende Indignation kunde fortørnes over enhver Krænkelse, der vederfores dem, langt over hvad han følte, naar det gieldte ham selv.

En anden Ven, som aldrig har svigtet, og med hvem jeg er bleven i stadig Forbindelse, skiøndt den efter vore forskiellige Livsretninger ikke kunde være nøie, var Jens Wilken Hornemann. Han var en glædelig Selskaber, dengang legemlig stærk, altid færdig til enhver legemlig og aandelig Anstrengelse, altid oprømt, vittig, riig paa moersomme Fortællinger, og dog med Sands for det Ophøiede i Livet, reen af Hierte og Sæder. Med Mod og Bestemthed havde han valgt sin Bane i Livet, og min Fader kunde ikke noksom forundre sig over, at han havde kunnet foretrække denne for den Udsigt, han kunde havt til et godt Præstekald. Hans legemlige Kraft blev temmelig tidlig nedbrudt, men det indre Liv svækkedes ikke, og selv i hans sidste langvarige Svaghed, da han kunde havt Meget at bekymre sig over, traf man ham altid sysselsat og munter.

Lundby var dengang en begyndende Digter, af hvem man lovede sig Meget. Saa urimeligt det endog var, at K. H. Seidelin optog hans Ungdoms-Forsøg i den Samling af Danske Digtere, han udgav, saa kan man dog ikke negte,

at adskillige af de tidligste Digte viste Anlæg; og vil man eftersee det i hans Rhapsodie optagne „Enderiim," som blev skrevet ved en af Øvelserne paa Nummer 5, og hvori den oprindelige Læsemaade var „Jakob" istedetfor „Søfren," saa vil man see, at han dengang passede ret godt i vor Commerts.

Eet Navn nævner jeg med Veemod, og desto mere, fordi der maaskee nu ikke er Nogen tilbage, der erindrer det: Johan Frederik Schamvogel. Han var et ædelt og sielden dannet Menneske, havde udmærket Talent for Musik og Tegning, og jeg sympathiserede langt mere med ham, end med de fleste Andre i vor Omgivelse. Han var fra Als, og nu medicinsk Candidat paa Hospitalet. Med hans Navn kunde Opvartningskonerne slet ikke finde sig tilrette. En kaldte ham Skamful, en Anden Skamfux, men en Tredie, som ikke turde give en Candidat saa ordinære Navne, kaldte ham: Hr. Fuglesang. En Typhus bortrev ham, og vi savnede ham med dyb Smerte.

En Ven af ham, Nissen, der, saavidt jeg veed, siden blev Skolelærer i det Slesvigske, kom ofte til os, og var os underholdende. Han havde megen Gave til at portraitere, og afbildede os Alle meget træffende med Kridt paa Døren, og selv, i fuld Legemsstørrelse, paa Gulvet.

Blandt de øvrige medicinske Candidater fremragede Magnus Strøm, der siden som Practicus og Menneskeven havde et meget hæderligt Navn her i Staden. Han var ældre end vi Andre, og, skiøndt han daglig besøgte os og deeltog i vor Spads, vidste han dog meget godt at holde os i den tilbørlige Afstand. Hans mange træffende og skarpe Bemærkninger foranledigede, at vi, da vi engang fandt paa at give hinanden botaniske Navne, kaldte ham: Strömia acerrima.

Det vilde være hensigtsløst her at opregne de mange Flere, med hvilke vi i kortere eller længere Tiid havde Samqvem. Adskillige af dem ere siden blevne meget agtværdige Mænd, men vor Forbindelse beroede mere paa Tilfældigheder, end paa indre Overeensstemmelse, og fremmede derfor ikke

det egentlige Livs Udvikling. Blandt de chirurgiske Candidater herskede dengang et raat og liderligt Væsen, som altid paa mig har virket meget frastødende.

Blandt de Gienstande, der meest sysselsatte vore Tanker og Samtaler, indtog, som det forstaaer sig, den franske Revolution, der dengang var i sin frodigste Fremgang, en meget høi Plads. Hvor stærk og tildeels hvor lidenskabelig endog de Andres Interesse i Sagen var, betragtede de Fleste af dem den dog mere som et Skuespil, hvori Situationerne og de Spillende opfordrede deres Kritik, end som et for dem selv høist vigtigt Anliggende, hvorimod Deeltagelsen hos mig var dybere, og bevægede de inderste Strænge i mit Væsen. Begyndelsen af denne Revolution var et stort og skiønt Tidspunkt, og dersom man ikke kan fortænke de Ældre og Erfarne i, at de betragtede den med Mistillid, og giennemskuede Meget, som vi kun saae paa Overfladen, saa var der dog i de Fleste af Revolutionens Modstandere saa megen Fordom, Eensidighed, aandelig Dovenskab, hovmodig Ringeagt for Menneskehedens høieste Interesser og for enhver Begeistring, at det let kan tilgives de Unge, at selv Sandheden i Hines Mund intet Indtryk kunde giøre. Hvor overdrevne endog Klagerne over den daværende Tilstand i Europas Lande kunde være, saa vare der dog Mangler og Jammerligheder nok, og hvor vederstyggelig endog nu den franske Revolutions Historie er at læse, idet den menneskelige Naturs Fordærvelse, det Ondes uhyre Kræfter her havde brudt alle Skranker, og man ikke trøstes ved Fremtrædelsen af nogen virkelig stor, ophøiet Charakteer, til hvilken man kunde fæste sin Kierlighed, saa er det dog vanskeligt at sige, hvorledes uden denne Omvæltning Europa skulde været vakt af sin Søvn, eller en Grændse være bleven sat for de Misbrug, der dog nu i saa mange Lande ikke tør yttre sig uden Undseelse. Dengang vare disse Blade af Verdens Aarbøger endnu ikke beskrevne, og den ungdommelige Phantasie, det ungdommelig begeistrede Hierte kunde endnu udfylde dem efter de Forhaabningers Indgivelse, som

neppe noget andet Tidspunkt har kunnet vække saa rene og skiønne. Ingen, især naar han dengang var i sin tidlige Ungdom, behøver at skamme sig ved, at han i Revolutionens første Tider af den ventede Menneskehedens Regeneration; men vel er det med Undseelse jeg erindrer, hvor eensidige, partiske, forblindede vi kunde vedblive at være under dens Fortgang, hvorledes vi kunde undskylde, forsvare saa Meget af det Vederstyggeligste, kunde, imod de sikkreste Efterretninger, betvivle saa mange af de rædselsfuldeste Optrin, eller vælte Skylden derfor blot paa de fremmede Magters Indblanding, og til hvilke ubillige og uretfærdige Domme over herværende Personer og Foranstaltninger vi af den herskende Stemning kunde lade os forlede. Saadanne Erindringer lære vel den Ældre at dømme skaansommere over Ungdommens Opbrusen — men derfor ikke over dem, som, uden selv længere at høre til den, kun bruge den som et Middel — og i de af denne Slags Domme, man selv senere maa taale, maa man vel erkiende en Nemesis. Lykkeligviis var min Broder for moden og jeg for umoden til at tage nogen virksom Andeel i de Bevægelser, som dengang fandt Sted, en Lykke, jeg saameget mere paaskiønner, som jeg saa ofte har seet, hvilken skiev, eller dog vaklende Retning et heelt Liv kan tage ved i Ungdommen at gribe et urigtigt Partie. Heller ikke var der Nogen af de Yngre, der dengang stillede sig i Spidsen, som synderlig tiltalede os, uden Malte Conrad Bruun, som kun kom sielden, ikke bekymrede sig stort om mig, men for hvem jeg havde megen Hengivenhed. Han var kun faa Maaneder ældre end jeg, var bleven Student et halvt Aar tidligere, og vort Bekiendtskab indtraadte først noget senere. Han var meget tidlig udviklet, besad et skiønt poetisk Talent, var en livlig, elskværdig Personlighed, meget begunstiget af Damerne, til hvilke han ogsaa gierne holdt sig, og hans jomfruelige Udseende bebudede ingenlunde en Person, der havde isinde at omstyrte Throner. Hans senere Færd har ogsaa viist, at de revolutionære Sætninger just ikke vare Grundsætninger hos

ham, men naar man har tællet ham blandt de politiske Veirhaner, da hidrørte denne Foranderlighed vist ikke fra nogen Beregning af udvortes Fordele, som i det mindste i hans Ungdom var ham aldeles fremmed, men fra den Lethed, hvormed han modtog de forskiellige Indtryk. Hvor stor en Deel af hans Virksomhed endog kun tilhørte Øieblikket, giorde han dog i den Tiid, jeg kiendte ham, alvorlige philosophiske og æsthetiske Studier, og hans senere videnskabelige Fortienester ere almindelig erkiendte. Uagtet han i en fremrykket Alder neppe vilde have fundet sig vel i Danmark, glædede jeg mig dog til det forventede Giensyn, da han 1826 paa sin Ansøgning havde erholdt Tilladelse til at vende tilbage, men strax efter modtoge vi med Bedrøvelse Budskabet om hans Død.

Endeel politiske Conversationer bivaanede jeg i det saakaldte Neergaards Kaffehuus, hvor en mere dannet Kreds havde pleiet at samle sig, men som nu var blevet noget suspect, og hvor man sagde at ogsaa Politie-Spioner indfandt sig.

Ved Siden af mine egentlige Studier, som nedenfor skulle omtales, foranledigede min Omgangskreds mig endnu stedse til at give mig noget af med Naturvidenskaberne. Saaledes hørte jeg et Cursus over Botaniken hos Rottbøll, hvilket var mig saameget behageligere, som det, i en smuk Sommer, for det meste holdtes under aaben Himmel i den botaniske Have. Rottbøll var vel meget distrait, og det skeede ham ikke sielden, at han midt i en Periode glemte hvad han vilde sige, hvilket i Øvrigt ikke generede ham, thi han sagde da blot: Naa! og begyndte saa paa en ny Periode; men desuagtet var han ved Orden, Klarhed, en kraftig Stemme en af de fortrinligste Docenter, jeg har hørt. Det var saaledes ikke hans Skyld, at dette Cursus, og heller ikke et, jeg senere hørte hos Hornemann, ikke efterlod blivende Frugt. Mere Nytte har jeg havt af den Physik, jeg lærte, og for denne Videnskab er jeg ogsaa siden ikke bleven ganske fremmed.

Af et „literairt og naturforskende Selskab", som min Broders Samtidige havde stiftet, hvortil et Par egne Værelser vare leiede., som besad en lille Naturaliesamling og et endnu mindre Bibliothek, blev jeg Medlem, men Selskabet gik fort efter istaa. Det naturvidenskabelige Disputeer-Selskab, som Steffens udførligere omtaler (II. 209.) kunde jeg kun undertiden freqventere, naar jeg var indbuden som „spisende og drikkende Medlem". Det gik meget lystigt til, saa at en Opponent engang bebreidede en Forfatter, at han, ved de af ham brugte Abbreviationer „det nat. v. D. S." og „mine ærede S. B." let kunde foranledige Misforstaaelse, da man ogsaa kunde tillægge Bogstaverne den Betydning „Drikke-Selskab" og „Svire-Brødre". Imidlertid har jeg der ikke bivaanet noget egentligt Bacchanal.

Et meget stillere Disputeer-Selskab blev allerede oprettet i Sommeren 1790, og bestod dog, skiøndt med nogle Afbrydelser, i over to Aar. Det havde kun tre Medlemmer, den forhen omtalte medicinske Candidat Walther, med hvem Omstændighederne og hans Godmodighed havde bragt os i et fortroligt Forhold, min Broder og mig, og kaldtes derfor Trifolium amicorum, mod Slutningen optoges ogsaa Steffens, og Selskabet fik da Navn af Trifolium auctum. Hensigten var egentlig at øve os i at tale Latin. Een af os leverede paa et Octav-Blad nogle Theses eller Bemærkninger, og de Andre opponerede. Min Broders dissertatiunculæ havde endda et nogenledes ordentligt Udseende, men jeg gyser næsten ved at see, hvad vi Andre leverede, og jeg trøster mig kun ved, at Steffens's Præstationer ikke vare bedre. Hans sidste Dissertation, som ogsaa sluttede vore Øvelser, førte den Titel: Quid (Noget).

Den Tone der herskede i vor Omgangskreds, var meest den, som pleier at benævnes efter det Norske Selskab, Vittighedens, Persiflagens, undertiden den ubændige Lystigheds; ogsaa de forstandige Discussioner bleve sædvanlig krydrede med Indhold og moersomme Historier. Jeg lærte ret godt at

istemme denne Tone, men i sig selv var den ikke den naturlige for et Menneske, i hvem Følelsen stedse har været det Overveiende, og især svarede den ikke til den mørke Stemning, hvori jeg i disse Aar for det Meste befandt mig. Jeg søgte derfor gierne, naar jeg kunde, Eensomhed, og det var mig en Lettelse, da det Halvaar kom, hvori min Broder var Candidat paa Fødselsstiftelsen, fordi jeg da havde Værelset for mig selv, og det meest var om ham at Selskabet samlede sig. Jeg gik ofte eensomme Spadseregange, især ud af Castellet forbi Clasens Have, hvor dengang næsten ingen Mennesker kom; jeg havde en Bog med, botaniserede lidt, digtede, tabte mig i allehaande Drømmerier, og disse vare mine bedste Timer.

Lecturen bestod for det Meste i populærphilosophiske Skrivter og Digte, men i begge Dele var der dengang sielden nogen ret kraftig Aandsnæring. I den danske Literatur virkede Ewald endnu velgiørende; hvad der endog hos ham var overspændt eller kun Efterklang af Klopstock, kunde ikke fordunkle det Meget, der ganske oprindeligt gik ud af en dyb og kæmpende Siel, hvilken Armod, Lidelse, svære Erindringer, ja Synden selv ikke havde kunnet forstyrre. Som Dansk havde Ewald ogsaa komisk Sands, og hans Harleqvin Patriot kan ganske dristig træde i Rækken af de øvrige komiske Digtninger, vor Literatur har at fremvise; men til saamange af de lyriske Digte, til Fiskerne og Balders Død havde vi dengang intet Tilsvarende. Ewald staaer heri uden Tvivl ligesaa skabende iblandt os, som Holberg i sin Sphære, og Ewalds Productioner vise sig ligesaa vel som voxede paa dansk Grund, som Holbergs, skiøndt de Begge, som det bør sig, vare paavirkede af det Fremmede. Jeg tilstaaer, at Balders Død endnu er mig saa kier, at det var med Indignation, jeg læste Oehlenschlägers Anfald derpaa. Vistnok er denne Digtning ikke nordisk, men Digteren har skabt en egen Verden, som i det mindste for min Phantasie har noget saare Tiltrækkende. Jeg har ikke blot læst, men seet dette Drama i forskiellige Tider i mit Liv, og stedse gierne ladet mig hensætte blandt de maiestætiske Fielde,

der altid, især for Dalbeboerne, have noget Mystisk, hvor kun den dristige Jæger vover sig hen, og Koglerie synes at omgøgle hvert hans Fied, men hvor den vise Gevar havde reist sit Tag høit over Dalens Taager, hvor Guder stige ned blandt Menneskene, hvor Gevars Datter fængslede baade Guder og Mennesker, men i al qvindelig Omhed stod reen som Fieldets Snee. Naar Digterne henlægge Scenen for deres Digtninger til de gamle Tider, maae de dog stedse udtale mange Følelser, som tilhøre deres egne Tider, og da vil vel den bløde, men rene, fine og dybe Følelse, som udtaler sig hos Ewald, ikke være af ringere Værdi, end mangen sentimentalsk Moralitet, som andre Digtere bringe op i de oldnordiske Regioner. Ewald var en mægtig Aand, og ligesom den uhyre Subscribent-Liste foran den kostbare Udgave af hans Værker er et smukt Vidnesbyrd for hans Samtiid, saaledes var det fornemmelig ham, der i den paafølgende sløve Tiid dog vedligeholdt nogen Kraft i vor Literatur.

Vi havde havt Wessel, men han var mere den ypperste Repræsentant for en eiendommelig Retning, der allerede var i Nationen, end Frembringer af noget Nyt. Baggesens Ungdomsarbeider og Labyrinth vare skrevne med Aand, Naivitet og Smag, men han vilde stedse høiere op, end han kunde komme, „Krampen" blev stedse synlig, og hans Personlighed indgød ingen Agtelse. Thaarup havde mandig Kraft, men ingen Opfindsomhed, enkelte Stykker af Sneedorf nærmede sig Ewalds Diction, P. H. Frimanns Hornel og nogle Digte af Storm hævede sig langt over det Sædvanlige; men betragter man dette Sædvanlige, den Skare af Poeter, som dengang kunde vinde Celebritet, da forbauses man over den daværende Tiids Middelmaadighed og Flauhed. Ikke ringe Deel i at fordærve Tidens Smag havde Rahbeks Lovpriisninger, thi han var uudtømmelig i at anbefale maadelige eller endog slette Arbeider, medens han selv endnu dengang præsterede det langt Bedre. Rahbeks Værker læstes begierligen, og hans Danske Tilskuer var dengang en virkelig Magt. Hvor mange svage Sider den

endog havde, greb den dog stedse ind i Dieblikket, den var skreven baade med Vittighed og med Varme, og disse tvende ægte danske Egenskaber var det, hvorved han paa den Tiid ikke blot bemægtigede sig os Unge, af hvilke de Fleste, og maaskee de Bedste, saae op til ham med stor Veneration, men vel ogsaa en Tiidlang var Nationens Yndlings-Forfatter. Det er mærkeligt nok, at, hvor megen Umage næsten Rahbek siden giorde sig for at fordunkle sine tidligere Fortienester, og hvor meget Betydende der endog siden er fremkommet, lever han dog endnu i meget kiert Minde i Danmark, medens saa Mange af dem, der fornemt saae ned paa ham, og tildeels virkelig stode over ham i Forstand og Conseqvents, ere næsten ganske forglemte.

Rahbeks prosaiske Forsøg bidroge meget til at nære den Sentimentalitet, der fra Tydskland væltede ind i svære Strømme. Ikke blot Iffland, som virkelig stod noget høiere, men Kotzebue og Lafontaine giorde dengang furore hos os, som allevegne, og efter min daværende veemodige Sindsstemning var jeg aldeles henreven deraf. I Siegwart var det fornemmelig Klosterlivet, der tiltrak mig, og jeg var nærved at ønske, at vi endnu maatte have Klostere, for at jeg der kunde have søgt Ro for mit piinte Hierte. Og jo mere jeg virkelig leed, desto mere drev Sentimentaliteten mig til at oprive ethvert Saar, at trykke enhver Braad dybere ind, og mit Inderste blev derved saa ømtfølende, at det endnu fornemmer den mindste Berørelse. Dog var der Noget i mig, som aldrig ganske sank under Byrden, og jeg sympathiserede meest med de Helte i Romaner og Skuespil, som forsmaaede, forskudte, forraadte, dog endnu havde Kraft til at vise, at de vare en bedre Skiebne værd, saaledes med Rosings Fremstilling af Meinau i Menneskehad og Anger, med Waldfels i Sophie Brauneck, Philip Brook i Myndlingerne. Der vaagnede undertiden et Mod i mig, hvormed jeg sagde: de skulle see, i hvem de have stunget; men dette Mod var kun forbigaaende, derimod vare Dødstanker min jævnlige og bedste Trøst. Hvor meget sygeligt der endog

var i den Unges uophørlige Dvælen mellem Gravene, saa var det dog for det Meste derfra, jeg hentede Mod til at leve. Heller ikke klager jeg over, at jeg saa tidlig blev fortrolig med Døden, thi denne Fortrolighed har hiulpet mig over mange svære Timer og Tider. Jeg veed ikke, hvorfra det Navn „Freund Hain" stammer, hvormed den berømte Wandsbecker Bothe, som ogsaa dengang hørte til min kiereste Læsning, betegner Døden, men naar jeg betragtede Knokkelmanden, der staaer foran Hiins Værker, da sagde jeg ofte med Forfatteren: „Er ist auch so, dünkt mich, recht schön, und wenn man ihn lange ansieht, wird er zuletzt ganz freundlich aussehen"; og jeg har igiennem mit hele Liv ofte sagt, som Asmus, da han atter dedicerede den 3die Deel af sine Værker til den samme Mand: „Ich habe in der Zeit keinen bessern Freund kennen lernen als den Freund Hain, und so bleib ich beim Alten."

Jeg skrev ogsaa i denne Tiid endeel Vers, for det Meste Oversættelser eller Efterligninger af Hölty og Matthisson. De have aldeles intet Værd, imidlertid begyndte jeg dog nu at faae nogen Magt over Sproget. De længere Stykker kostede mig tildeels suur Møie, men der vare ogsaa de, som kunne kaldes Penneprøver, naar jeg sad med et Stykke Papiir for mig, og for at udfylde Tiden skrev nogle Vers hen, uden at vide, hvad der skulde komme ud deraf. Idet jeg nu tilintetgiør disse Blade, forestiller jeg mig dog, at mine Venner, hvis de havde fundet dem efter mig, vilde have kastet et Øie deri for at see, hvad og hvorledes jeg dengang skrev. Derfor hidsætter jeg her med nogen Overvindelse nogle Linier. Det falder latterligt, og i nærværende Tiid endnu mere end under den daværende følsomme Stemning, naar to unge Mennesker ved en Skilsmisse, der endda ikke var beregnet paa at blive af lang Varighed, give sig til forud at græde ved hinandens Grave; imidlertid kan det ikke negtes, at jeg sluttede et Stykke, som jeg ved Steffens's Afreise skrev i hans Stambog, saaledes:

Dog, naar Venners Hilsen fro Du hører,
Brudt er alt maaskee min Vandringsstav,
O maaskee den Vind, som hid Dig fører,
Rasler mellem Løvet paa min Grav.
Da, o Ven! da lad en Taare rinde,
Veemodsfuld til min Erindring ned,
Ønsk, at jeg i Graven Fred maa finde,
Plant en Rose ved mit Hvilested!

Mindre urimeligt er det, at jeg til Opbyggelse for mig selv skrev følgende Gravskrivt:

Den Yngling, Vandrer! som nu hviler her,
Har kæmpet svart for denne Plads at vinde,
Igiennem mangen Ørk han vandret er,
Han søgte Glæden, kunde den ei finde.

Miskiendelse og Haan var, ak! hans Lod,
Og Kummer mørknede hans Ungdoms Dage,
Den Ven, han elskte, grusom ham forlod,
Og midt i Nattens Mulm lod ene staae tilbage.

For stille Glæder i Naturens Skiød
Og Kierlighed hans hele Hierte brændte,
Hans saure Tid blandt Byens Larm blev ød,
Af Ingen elsket han sin Bane endte.

Dog nu han hviler trygt i Dødens Bo,
Og Gravens Engel kierlig ham bevarer;
Til evig Fryd han vaagne skal saa fro,
Og mindes glad de overvundne Farer.

Paa et af de Blade, hvilke jeg ovenfor har kaldet Penneprøver, finder jeg disse Linier:

Og man Høien skal udslette,
Som bedækker mine Been,
Ingen kierlig Ven skal sætte
Der en Mindesteen,

Ingen nogensinde det erindre vil,
At der var en Jakob Mønster til.
Ingen sørgede ved ham at miste,
Ubeseet man gik hans Grav forbi,
Fremmede ham skienkede hans Kiste,
Og den Smule Jord, han ligger i.

Naar Livslysten igien vaagnede, fordybede jeg mig gierne i idylliske Drømme; af Gesner og Florian lod jeg mig gierne føre ind i en Verden af Uskyld og Kierlighed, omringet af Naturens Ynde, hvor Dagene glede hen i uforstyrret Ro; da syntes Landsbypræstens Stilling mig den lyksaligste, og „en Hytte og et Hierte" var Gienstanden for mine høieste Ønsker.

Maaskee var det ret velgiørende, at mine Omgivelser saa snart igien rev mig ud af disse, snart blødagtige, snart smertelige Drømmerier, og dog ofte igien vakte Ungdommens Munterhed i mit Bryst. Det er ovenfor omtalt, at vi i vor Commerts ogsaa mangen Gang øvede os i Versekonsten efter forskiellige Opgaver. Af disse maae endnu et Par Prøver her finde Plads, inden det Øvrige overgives til Ilden.

Gravskrivt.

Du ligegyldig læser jeg er død,
Og at jeg ligger her i sorten Kiste:
Gid Hver sig saa af Verden kunde liste,
Forinden at man vidste, at han var fød.

Paa Henrik Steffens's Grav.

Vandrer, her ligger den Mand, hvem ingen Ting bøied,
See, endnu i sin Grav ligger han stiv som en Pind.

Durum, sed levius fit patientia.

Maa Du med Uhelds Kiole ta'e tiltakke,
Saa skiul Du den med Taalmods skiønne Frakke.

Plerumque parvæ res maximas trahunt.

Du vist med mig vil sande det,
Naar nøie Du til Tingen Mærke lægger,
Som oftest det en Loppe er, der trækker
Afsted med vores Livs Kareet.
(„Man har for længesiden seet en saadan,
som en Loppe kunde trække." Baggesen.)

Multa pati dura paupertas cogit.

En fattig Dievel faaer fast aldrig Tak,
Han i sit hele Liv staaer næsten stedse Skak.

Forlang af mig for Meget
ei, Apoll!
Af det, som Tankerne maae
gi'e i Told,
Før de til Jamber og' Trochæ'r
kan blive.

Naar jeg intet Bedre har end det her Afskrevne for at vise, hvorvidt jeg dengang var kommen i Stiil og Production, vil man let see, at, hvis jeg besidder noget Talent, da var det ikke af de tidlig udviklede. Overalt, naar Flere af mine Samtidige siden ikke have holdt, hvad de i deres Ungdom lovede, da har jeg den Trøst, at man ikke i min Ungdom har lovet sig Mere af mig, end jeg siden har holdt.

En lille Theater-Begivenhed, hvori jeg blev indviklet, maa jeg dog her fortælle. Laub og jeg toge den meest levende

Deel i Theatrets Vel og Vee, og den flittige Læsning af Rahbeks Skrivter nærede hos os meget høie Forestillinger om dets Værdighed. Theatret havde paa denne Tiid under en Grev Ahlefeldt vel en af de sletteste Bestyrelser, der nogensinde er bleven det til Deel, saa at der i Publicum var almindelig Misfornøielse dermed. Nu traf det sig, at et Syngestykke, „den røde Hue,“ blev opført, som havde en smuk Musik af Dittersdorf, og Texten var vel ikke slettere end mange andre. Men jeg veed ikke, hvorfor det i Særdeleshed vakte almindelig Indignation, det blev tumultuarisk udpebet og udhysset, og dog vedblev Theater=Directeuren at lade det opføre den ene Aften efter den anden, tildeels maaskee, fordi han ikke vilde lade sig beherske af Publicum, men tildeels ogsaa, fordi Theatret var i en saadan Forfatning, at man intet Andet havde at give. Under den Giæring, som herved fremkom ogsaa hos de ældre Skuespilbesøgende, besluttede jeg — Himlen veed, i de reneste Hensigter — at forstærke Oppositionen. Jeg havde forud giort mig bekiendt med Politie=Anordningen, som kun forbød Mishags=Yttringer, „medens Komedierne opføres,“ og altsaa ikke, naar Teppet var faldet. Dette holdt jeg mig efterretteligt; jeg havde medbragt en lille Pibe, men først da Stykket var til Ende, peeb jeg af Hiertens Grund. Theater=Directeuren var imidlertid yderlig forbittret over den Dristighed, hvormed man vovede at udpibe et Stykke, som han havde bragt paa Scenen, og raabe: „Til Dyrehaven dermed!“ og han havde derfor faaet Politiet i Virksomhed. Mit Navn og Opholdssted blev opsnuset, og jeg indstevnet at møde paa Politiekammeret.

Et Par gode Venner, som vare i samme Brøde, og som kiendte Rahbek, fik mig med ud til ham, som blev anseet for den bedste Raadgiver, og virkelig ogsaa meddeelte adskillige ret gavnlige Oplysninger af Theatrets Historie. Jeg havde vel tilforn seet Rahbek ved Forestillingerne i Nyhavn, men dengang kun vexlet faa Ord med ham. Nu besøgte jeg første Gang den Mand, for hvem jeg da havde saa dyb en

Veneration. Han boede allerede længe paa sit Bakkehuus, skiøndt det endnu ikke tilhørte ham; det var en skiøn Dag i Mai; han sad i sit Værelse mellem Bøger og Papirer, og giennem Vinduet saae man ud i det friske Grønne og over den klare Sø. Han forekom mig som en Viis i den misundelsesværdigste Tilstand, og jeg var ligesaa langt fra at ane, at det forholdt sig meget anderledes, som at jeg skulde komme i Embedsstilling, hvor jeg kunde vise ham vigtige Tienester, og at hans Levnet skulde blive dediceret til mig.

Ved Politieforhøret forklarede jeg meget udførligt, at jeg ikke havde overtraadt nogen Anordning, at Theater-Directionen altid havde anerkiendt Publicums Ret til at yttre Bifald og Mishag, at den hidtil stedse havde rettet sig derefter, at selv ved dette Stykke var ved den seneste Forestilling de Steder, som især vare fundne anstødelige, blevne udeladte, hvorved man altsaa havde anerkiendt, at Mishaget ikke var yttret uden Grund o. s. v. Den daværende velvise Politimester dømte desuagtet ikke blot mine Medskyldige, som ogsaa havde pebet under Stykket, og altsaa virkelig overtraadt Anordningen, i en Mulct af 10 Rbd., men ogsaa mig, som intet Lovstridigt havde begaaet, i en halv saa stor Mulct.

Jeg havde nu vel Parterret, hvilket dengang ogsaa blev besøgt af mange Ældre, paa min Side, og den af mig, saavel ved Foretagendet selv, som ved Forhøret, udviste Courage hævede mig i den unge Verdens Gunst; men jeg kunde dog ikke dølge for mig selv, at den hele Sag, uagtet jeg var mig en reen Iver for Sandhed og Ret bevidst, havde et noget drengeagtigt Udseende, og jeg var i Grunden flau derved. Dog blev jeg snart beroliget for den Frygt, hvorledes min Fader vilde optage denne Begivenhed, thi, forunderligt nok, traf den ham i det bedste Lune, han erklærede endog: „Havde jeg været et ungt Menneske, kunde jeg saamænd have giort det Samme", og betalte meget villigen min Mulct, som oversteeg mine meget svage pecuniære Kræfter.

Det kan synes besynderligt at en Theolog kan indbefatte Beretningen om sit hele theologiske Studium i de academiske Aar i et ganske snevert Rum. At jeg dog kan dette, er ikke ganske min Skyld. Jeg hørte Forelæsningerne med nogenledes Fliid, men de vare kun lidet lærerige. Hornemanns theologiske Tone er bekiendt nok; vi meente dengang, at vi lærte noget Hebraisk hos ham, men jeg har siden maattet erkiende, at det kun var Lidet, og kun lidet grundigt. Münters tørre kirkehistoriske Notitser, uden Overblik, havde intet Tiltrækkende, og hans naturlige Theologie var kun lidet beaandet af ægte Religionsphilosophie. Münter har havt gavnlig Indflydelse paa mange Studerende, i det han velvillig kom dem imøde, giorde dem bekiendte med Bøger, og drog dem ind i sine videnskabelige Interesser; men jeg havde intet Mod til at nærme mig en ældre Videnskabsmand, og ingen Drivt til at sysselsætte mig med Mønter og andre archæologiske Gienstande, hvorover han gierne meddeelte sig, og hvori der var Meget at lære hos ham. Moldenhawer stod som Docent i stor Reputation, og man hører endnu jævnlig hans gamle Tilhørere prise hans veltalende Foredrag. Han var en Mand af betydende Egenskaber, og hans Omgang var i hans Velmagts-Dage meget underholdende; han havde anvendt nogle Ungdoms-Aar til flittigt Studium, men siden læste han meest Journaler, kiendte godt Bogtitler, og vidste, hvor han kunde finde, hvad han behøvede. Men hans Forelæsninger kunde jeg aldrig sætte høit. Han meddeelte Intet, uden hvad man ligesaa godt kunde finde i de bekiendteste Haandbøger og Commentarer.

Min religiøse Følelse var usvækket, men fra det positiv Christelige, var jeg ved Tidens Indflydelse og ved den ulystelige Skikkelse, hvori jeg fra min Barndom af havde seet det, stedse kommen længere bort, og den theologiske Videnskabs daværende Tilstand var ikke skikket til at drage mig nærmere dertil. Tværtimod, da jeg klarligen erkiendte, at Theologernes Bestræbelse i den Tiid egentlig gik ud paa at dreie de hellige

Skrivter til en anden Mening, end den, der aabenbar havde været Forfatternes, kunde jeg ikke Andet end fatte Ulyst til det hele Studium. Imidlertid læste jeg dog det Nye Testament efter de bedste da brugelige Commentarer, sysselsatte mig ogsaa noget videnskabeligere med Dogmehistorien; i det Øvrige søgte jeg kun at fyldestgiøre Examens tarvelige Fordringer. For at kunne dette benyttede jeg ogsaa den da meest søgte Manuducteur, en vis Schultz — siden berygtet som Redacteur af Maribo Avis og paa andre Maader — som gierne legede Moldenhawer, men ellers var en duelig Repetent.

Min Flid var ikke overordentlig, men den havde ogsaa adskillige Hindringer at overvinde. Jeg var i de senere Aar voxet stærkt, var nu en lang opløben Person, om hvem Alle troede, at jeg var bestemt til at døe af Brystsyge, som jo og tidlig havde bortrevet begge mine Forældre; som en Følge af den stærke Væxt var jeg nervesvag, og følte mig ofte ilde, dog uden nogen egentlig Sygdom. Paa mit Værelse, som jeg deelte med min selskabelige Broder, var der ikke megen Ro. Om Aftenen, naar vi kom op fra min Fader, var der altid Commerts fra Kl. 10 til 12; i de sidste Maaneder før Examen brugte jeg da i disse Timer at lægge mig paa Sengen, og sove saa godt jeg efter Omstændighederne kunde; naar de Andre gik, stod jeg op, og læste til Kl. 2 eller 3; Morgenmand har jeg aldrig været, og naar jeg undertiden i min Ungdom vilde vænne mig til at staae tidlig op, befandt jeg mig for det Meste saa ilde, at jeg igien maatte lægge mig. Jeg har derfor havt det Mundheld, at Morgenstund har Guld i Mund, fordi den bringer den sødeste Søvn. Jeg havde ogsaa i denne Tid en lille, ret godmodig Dreng at underviise to Timer daglig. Jeg giorde mig megen Umage dermed, men giorde det uden Tvivl slet. Det var mig i de mange pædagogiske Bøger indskærpet, at man ikke maatte lære Børnene uden hvad de forstode; jeg søgte derfor paa enhver Maade at giøre Barnet Grammatiken tydelig, udviklede mine Tanker først skrivtlig for mig selv, søgte Skridt for Skridt at giøre min Eleve Alting

klart, men kunde uden Tvivl have bragt ham videre, naar jeg havde fulgt den sædvanlige Methode. Lykkeligviis har jeg vel ikke Meget paa min Samvittighed, da Underviisningen ikke varede ret længe.

Efter nu at være nogenledes forberedt, tog jeg Mod til mig, og meldte mig til Examen. Med mine skrivtlige Besvarelser var jeg selv meget misfornøiet, men ved Censuren kom de dog i første Classe. Til mundtlig Examen stededes jeg den 14de Juli 1794. Jeg talte flet Latin med megen Færdighed — tildeels en Frugt af det ovenommeldte Trifolium — og jeg havde foretaget mig, ikke at blive Examinatorerne noget Svar skyldig. Dette holdt jeg ogsaa; naar jeg i Svarene kom paa Afveie, fandt jeg dog snart igien det rette Spoer og vandt lykkeligen mit Laudabilis.

Som et Beviis paa, hvor letfærdigen Attester dengang blev udfærdigede, skal jeg dog anføre den, som faa Dage efter blev mig meddeelt, hvorved jeg maa bemærke, at den deri omtalte vir eximius egentlig kun var en Dreng, at Udstederen aldeles ikke kiendte mig uden fra sine Collegier, hvor jeg ingenlunde havde hørt til de Flittigste, og fra Examinationen, som, da Hornemann havde examineret for længe, kun gik ud paa et Sted i Lukas, og neppe varede et Qvarteer; men rigtignok var min Fader hans Læge.

J. P. M., Candidatus præstantissimus, vitam apud nos egit honestissimis studiis dicatam. Ex quo disciplinis theologicis colendis operam addixerat, se iis totum dedit, quavis proficiendi opportunitate cupidissime utens. Ea discendi aviditas effecit, ut scientiam sibi pararet multiplicem et accuratam, cujus specimina, quæ in Examine publico edidit nuperrime, ea cum laude, qua merebantur, excepta sunt. Cum plane confidam, eodem ardore ipsum intentum fore augendis doctrinæ copiis, mihique multis documentis constet, quanto bene merendi de rei Christianæ salute desiderio flagret, habeo causas justissimas Virum hunc eximium de meliore nota

commendandi iis quotquot litteris nostris eorumque probis cultoribus bene cupiunt.

Saaledes var jeg da, endnu ikke 19 Aar gammel, theologisk Candidat. Hvad skulde jeg nu begynde? Det var allerede aftalt mellem min Fader og Grev Godske Moltke til Bregentved, at jeg skulde være Huuslærer for Dennes eneste Søn, hvis forrige Lærer da forlod ham. Det har ofte undret mig, at den kloge, forsigtige Grev Moltke kunde til en for ham saa vigtig Post antage et ungt Menneske, som han aldrig havde seet; han maa have hørt fordeelagtigere Relationer om mig, end mine Kundskaber og min Modenhed fortiente. Derimod undrede det mig ikke, at min Fader disponerede over mig, aldeles uden at tage mig paa Raad med, thi det var hans Maade. I slige Ting følte jeg vel Mod til ikke at underkaste mig, og i Førstningen stod min Hu just ikke til denne Bestilling. Men den stod ikke heller til noget Andet i Verden; i min Faders Huus kunde jeg ikke blive, naar han vilde, at jeg skulde forlade det. Jeg havde ikke den Tillid til mine egne Kræfter, at jeg kunde tænke paa at gaae den egentlig videnskabelige Vei, og der var heller ingen Videnskab, der særdeles tiltrak mig; at hutle mig igiennem ved Time-Informationer, kunde ikke være at foretrække; saa tog jeg mod Tilbudet, skiøndt det for mig intet Tillokkende havde. Naar Nogle af mine prosaiske Venner anpriste denne Stilling, fordi den vilde være en sikker Vei til et godt Præstekald, da kan jeg forsikkre, at denne Udsigt ikke havde mindste Andeel i min Beslutning; jeg har aldrig indladt mig meget i saadanne verdslige Beregninger, og dengang især vare de langt fra mine Tanker; den Opgave, der uophørligen stod for mig, næsten fortærede mig, og mangen Gang bragte mig nær til Fortvivlelse, var, hvorledes jeg aandeligen skulde blive til Noget; kunde jeg naae dette, saa meente jeg, at der vel ogsaa vilde findes Vei til at blive til Noget i Verden.

Grev Moltkes kom først til Byen i November, og først da skulde jeg tiltræde. Fra disse Maaneder erindrer jeg Intet, uden at jeg fik isinde engang at prædike. Liebenberg var dengang Præst ved Tugthuset paa Christianshavn, og Tugthuset havde dengang en egen Kirke, som var aaben for Alle. Der betraadte jeg da anden Gang en Prædikestoel, og prædikede efter Evangeliet paa 14de Søndag efter Trinitatis om den Taknemmelighed, vi ere det høieste Væsen skyldige. Themaet syntes ikke meget passende for det Auditorium, hvilket Kirken egentlig tilhørte. Dog var der taget noget Hensyn til dette. Ved nu at giennemsee Prædikenen, finder jeg den ikke slettere, og ikke bedre, end det efter min Alder og efter den da herskende Prædiketone kunde ventes. Jeg havde kun memoreret den nogenledes, da jeg stolede paa Manuscriptet, som jeg havde for mig; men Prædikestolen var meget mørk, saa jeg vanskelig kunde læse, og Foredraget var derfor ogsaa kun saa temmeligt. Jeg var i det Hele kommen nogenledes derfra.

Tredie Afsnit.

Senere Ungdom.

1794—1802.

Ved at begynde Beskrivelsen af denne Periode i mit Liv driver Hiertet mig til først noget udførligere at omtale den Mand, med hvem jeg nu traadte i Forbindelse og indtil hans Død vedblev at staae i det skiønneste Forhold, og i hvem jeg stedse havde en trofast Velynder: Grev Joachim Godske Moltke. Da et Omrids af hans Levnet findes i Universitetets Program til hans Mindefest, vil jeg ikke gientage den deri indeholdte Detail, men kun forøge Beretningen med enkelte charakteristiske Træk og i Skildringen ikke blive staaende ved den Tiid, som her egentlig kun skulde omtales, men ogsaa samle Erindringer fra de 16 Aar han endnu levede, efter at jeg havde forladt hans Huus.*)

Joachim Godske Moltke var fød 1746, en af de yngre Sønner af den i Danmark saa navnkundige Grev Adam Gottlob Moltke's første Ægteskab. Faderen har jeg ikke kiendt, og det vil uden Tvivl først være en følgende Tiid for-

*) Den følgende Skildring findes i Forfatterens „Blandede Skrifter", men kan for Fuldstændigheds Skyld ikke vel udelades her. Udg. Anm.

beholdt at vurdere ham retfærdigen, naar ogsaa de Memoirer, han har efterladt, komme for Lyset. Unegtelig besad han glimrende Egenskaber, deriblandt stort selskabeligt Talent; han kunde endnu i sin Alderdom sige sine Børn — af hvilke til samme Tiid En var Geheimeraad og blaa Ridder, og en Anden ung Student, En Admiral, og en Anden ung Secondlieutenant — naar de besøgte ham paa Bregentved: „Nu har jeg underholdt Eder, naar jeg kommer til Eder, kunne I underholde mig." Hans Yndest og Agtelse for Konster og Videnskaber er bekiendt; derfor sørgede han ogsaa for, at hans Sønner erholdt en fortrinlig Underviisning, og Flere af dem opnaaede ogsaa en meget agtværdig videnskabelig Dannelse. Blandt disse var Joachim Godske. I sin Barndom var han ved en saakaldet Naadesbeviisning mod sin Villie bleven udnævnt til Officeer, og var allerede i sit 14de Aar avanceret til Capitain i Livgarden tilfods. Men da denne Bane ikke anstod ham, havde han fortsat sine Studeringer, og gik 1762 som Legationssecretair til Regensburg. Paa Veien besøgte han Leipzig, og giorde Gellert's Bekiendtskab. Da Denne uden Tvivl i ham erkiendte en lærvillig ung Mand, og sagde ham: „Wie wäre es, wenn Sie bei uns blieben, und erst etwas lernten?" var dette ganske efter hans Sind, og han udvirkede sig ogsaa Tilladelse dertil, dog, som det synes, først efter et Ophold i Regensburg. I Leipzig forblev han nogle Aar, og i Gellert's Huus, hvis særdeles Yndest han vandt og med hvem han siden stod i stadig Brevvexling. Det er at beklage, at Moltke, da Gellerts Breve efter hans Død bleve udgivne, af en maaskee for stor Omhu for ikke at misbruge den Fortrolighed, der var ham skienket, negtede at meddele de Breve, hvoraf han var i Besiddelse, og at de maaskee ere tilintetgiorte; de vilde uden Tvivl have givet mangen interessant Oplysning om de daværende Tider. Moltkes Evner, hans Fliid og hans strenge Sædelighed, i det den Følelse af Værdighed, som stedse ledsagede ham, bevarede ham fra de Udsvævelser, hvortil et ungt Menneske i hans Stilling

saa let fristes, forskaffede ham Yndest hos Flere af Leipzigs udmærkede Mænd, og deriblandt i Særdeleshed hos Ernesti, som tilegnede ham sin Oversættelse af Qvinctilians 10de Bog. Denne Bog har Moltke oversat paa Tydsk, hvilken Oversættelse senere blev trykt; ogsaa skulle nogle Recensioner af ham findes i Leipziger gelehrte Zeitung for disse Aar.

Efter at have forladt Leipzig opholdt han sig en Tiidlang i Paris, men medens han ofte omtalte sit Ophold i Leipzig, mindes jeg aldrig at have hørt ham nævne det i Paris.

Ved sin Hiemkomst fandt han vel sin Faders Stilling ved Frederik den Femtes Død aldeles forandret, og — som det hedte i Hoffets Vittighed — „var den lille Grev Holck kommen istedenfor den lange Grev Moltk;" dog erholdt han en Ansættelse i Sø-Statens Commissariat. Da Struensee havde bemægtiget sig Statsstyrelsen, erkiendte Denne, hvor brugbar Moltke kunde være, og søgte at vinde ham. Saaledes blev Moltke engang kaldet til Hirschholm, hvor det med megen Bram blev ham sagt, at de Værelser, der bleve ham anviste, vare de samme, som Hertugen af Gloucester nylig havde beboet. Men Struensees revolutionaire Planer og voldsomme Fremfærd vare aldeles ikke efter Moltkes Sind; han tog tværtimod sin Afskeed, og dette var ham naturligviis under den paafølgende Regering den største Anbefaling.

Under denne traadte han igien ind i Forretningerne, steeg efterhaanden til første Deputeret i Rentekammeret, Finantscollegiet, Toldkammeret, Oekonomie- og Commerce-Collegiet, til Geheimeraad, Statsminister, Ridder af Elephanten. Paa denne Embedsvei kan nærværende Nekrolog ikke følge ham. At han i alle sine vigtige Embeder ikke har ladet det mangle paa Duelighed, Fasthed, Orden og god Huusholdning, er almindelig erkiendt; og, skiøndt de videnskabelige Sysler nu vare tilsidesatte, viste det sig ogsaa her, hvor meget et tidligt og grundigt videnskabeligt Studium bidrager til at skærpe Tænkekraften og at danne Charakteren. Paa giennemgribende Foretagender tænkes der under den daværende Regering kun

lidet, og Moltke var vel heller ikke just Manden dertil; dog er Forordningen af 23de April 1781 stedse bleven anseet som et hæderligt Mindesmærke fra hans Virksomhed i Rentekammeret. Og jeg har ofte havt Anledning til at betænke, at det Gavn, en hæderlig Embedsførelse stifter, ikke blot bestaaer i det Gode, der bevirkes; men ogsaa i at forhindre det Skadelige; det Sidste er ofte ikke forbundet med ringere Besværligheder og Ubehageligheder, end det Første; for det flettes der ingen Krandse, det erfares sædvanlig kun af Faa, glemmes snart, undtagen maaskee af dem, der bære Nag til Den, der stod dem iveien, men det er ofte i høi Grad fortienstligt. Af denne Slags Fortienester er jeg overbeviist om, at Moltke har erhvervet sig mange, at han har forhindret mange umodne eller fordærvelige Projecter, som kun vilde have ødt Kraft og Penge, og bragt Forvirring istedenfor Forbedring.

En Sidegreen af hans Forretningsliv, som forskaffede ham megen Glæde og Hæder, var Bestyrelsen af Vemmetofte Kloster. Han fortalte ofte med Tilfredshed, hvorledes der, efterat allerede det fundatsmæssige Antal af Klosterfrøkener havde maattet indskrænkes, i det første Directionsmøde, han bivaanede, blev forestillet Nødvendigheden af at nedlægge endnu en Plads. Moltke derimod foreslog at oprette en ny, og, da man forestillede den formeentlige Umulighed af at udrede de dermed forbundne Udgivter, paatog han sig at udrede dem, dersom Klosteret ikke formaaede det. Man veed, hvor stor og velgiørende en Udvidelse dette Kloster, ligesom ogsaa senere Vallø Stift, har vundet under hans Bestyrelse.

Saalænge Moltke var, som det kaldes, i Forretningerne, levede han ganske for dem, og syntes ikke at have Tiid til at tænke paa nogen huuslig Forbindelse. Ved Orden og Sparsommelighed, jeg troer ogsaa ved en heldig Actie-Speculation, havde han lagt Grundvold til en Formue, og kiøbte nu Godset Einsiedelsborg i Fyen. Det var ikke hans Hensigt at trække sig tilbage, thi — sagde han mig engang — dersom man endog undertiden kan føle et saadant Ønske, fortryder man

det dog stedse siden. Men han mærkede, at det dog kunde blive nødvendigt. Han stod ikke længere saa ganske vel med de Magthavende; adskillige Indretninger — det er hans eget Udtryk — han havde truffet, fandt ikke Bifald, og da syntes han at ville sikkre sig en anden Existents. Mod Slutningen af Aaret 1783 ægtede han Georgine Buchwald, Datter af en holsteensk Godseier, stille, bliid, huuslig opdragen, og, skiøndt hun efterhaanden lærte ogsaa at træde frem i den store Verden, dog egentlig skabt for det huuslige Liv. Det var ikke Moltkes Sag at spille den Forelskedes Rolle; Brylluppet fandt Sted meget kort efter Forlovelsen, og da han i Mellemtiden paa 8 Dage maatte forlade sin Forlovede, havde de aftalt imidlertid ikke at skrive til hinanden. Dog var det et meget lykkeligt Ægteskab, der begyndte saaledes; kun een Søn var en Frugt deraf. Hans Pen skal her indskrænke sig til at henskrive hans Navn: Adam Vilhelm Moltke.

Imidlertid indtraf Katastrophen af 1784. Denne vigtige Begivenheds hemmelige Historie er endnu ikke tilstrækkeligen opklaret, men jeg har Grund til at antage, at den ikke kom Moltke uventet, at han endog af Hovedmændene var indbuden til Deeltagelse, men at han fandt det uredeligt at indlade sig i et hemmeligt Foretagende mod dem, med hvilke han hidtil havde arbeidet, og som havde havt Tillid til ham. Han foretrak derfor at dele sine Collegers Skiebne, og blev saaledes entlediget tilligemed dem.

Men, skiøndt forsaavidt disgraceret, levede han dog med Værdighed og Anseelse. Heller ikke trak han sig tilbage fra Verden; skiøndt han den største Deel af Aaret opholdt sig paa Einsiedelsborg, tilbragte han dog Vintermaanederne i Kiøbenhavn. Her levede han vel meget tarveligt og indskrænket, og gav ingen Selskaber, men han besøgte jævnligen Soireerne paa et Par Timer. Der gik ikke sielden Rygte om, at han atter skulde træde ind i Forretningerne, og jeg veed Exempel paa, at det vakte Opsigt, at han en Aften talede længe med

en anden, ogsaa høitstillet, Mand — om Aviserne, sagde han selv — da man syntes at befrygte en Coalition.

Ved hans Faders Død 1792 maatte han overtage Grevskabet Bregentved. Da man endnu undertiden hører ymte om, at han derved skulde have forurettet sine Brødre, eller disses Børn, maa jeg dog berøre Sammenhængen hermed. Faderens oekonomiske Forfatning var meget derangeret, og da det dog laae ham meget paa Hierte, at Grevskabet efter hans Død kunde bevares samlet, udvirkede han Tilladelse til at maatte overlade det til hvilken af sine Sønner han vilde. Af de ældre Sønner var Ingen skikket til at ophielpe de forfaldne Sager. Den ældste Søn var for mange Aar siden død; den næstfølgende, som altsaa nu var den egentlige Stamherre, var allerede en aldrende Mand, uden Børn, og i meget stor Gield. Faderen indsatte derfor Godske Moltke til Arving af Grevskabet, imod at han skulde betale saavel Faderens som Broderens Gield, og, saavidt jeg veed, svare Denne en aarlig Appanage. Ved Proclamaet efter Faderen viste det sig, at Dennes Gield var meget større, end man havde ventet, og Godske Moltke var derfor i flere Aar i Beraad, om han turde overtage Grevskabet. Først da han, efter Christiansborg Slots Brand, havde overladt Kongen det Moltkeske Palais paa Amalienborg, vel for en høist moderat Sum, men som dog kom til Afdrag paa Gielden, og hvorved han tillige blev befriet fra den betydelige Byrde af Palaiets Vedligeholdelse, samt da fordeelagtige Aar for Landeiendommene indtraf, vovede han definitivt denne Overtagelse. Han er ogsaa siden kommen de af hans Brødre, der behøvede det, til Hielp, endog med betydelige Summer.

Da jeg lærte Moltke at kiende, havde han i ti Aar været uden offentlig Virksomhed. Denne Tilsidesættelse i hans kraftfuldeste Alder, medens han saae dem, der havde tient under ham, og med hvilke han tildeels kun lidet harmonerede, at have den virksomste Deel i Statsstyrelsen, og han som Godsbesidder i mange Henseender var afhængig af dem, havde

giort ham bittrere og eensidigere, end han ellers vilde have været. Thi vel var han i høi Grad conservativ, men han havde for megen Klogskab til ikke, naar han havde været i Forretningerne, at have indseet, at man maa skikke sig i Omstændighederne, og i Adskilligt rette sig efter den almindelige Mening, ligesom ogsaa den mere levende Berørelse med andre Forretningsmænd vilde noget have modificeret hans egne Anskuelser. Nu derimod hørte han bestemt til den aristokratiske Opposition; han vedligeholdt indtil Egensindighed sin gammeldags Klædedragt og sine gammeldags Manerer; som vel undertiden stak meget af mod den nyere Skik, men dog stedse viste ham, ikke blot som en fornem Mand, men som en Mand af fine Sæder; ogsaa var han, som for det Meste det ældre Aristokratie, høfligere og mere forekommende, end de af den nye Skole, som ofte ere egentlig uden Skole. Imidlertid udtalte han sig sielden, undtagen i enkelte Yttringer, om de offentlige Anliggender, og, da han indsaae, at han under de daværende Forhold Intet vilde kunne udrette, og ved enhver Manifestation af sin Misfornøielse kun vilde giøre sig selv — som det hedder i det nyere Sprog — end mere umuelig, syntes han med Resignation at vente paa, hvad der vilde komme ud af Gæringen i Landet og i den hele Verden, for da efter Omstændighederne at tage sit Partie.

Jeg var endnu for ung, for hildet i den frembrydende Tiid, i det Hele for umoden, til at jeg saaledes kunde paaskiønne ham, som jeg siden lærte at giøre det, eller saaledes vinde hans Fortrolighed, som det siden lykkedes mig, og jeg har senere ofte beklaget, ikke bedre at have benyttet den Leilighed, jeg kunde have havt til at erholde flere Meddelelser fra de mangehaande Forhold, hvori han havde levet. Ogsaa var det først senere, da han atter fik Deel i Regerings-Anliggenderne, at han ret udfoldede de store Egenskaber af hvilke han var i Besiddelse.

Frederik den Siette havde stedse baaret megen Agtelse for Moltke, om han end, og ikke uden Grund, fandt ham

mindre skikket til at gaae ind i hans Synsmaader, og at fremme Foretagender, som dog tildeels have viist sig meget velgiørende for Folket. Der havde allerede tidligere været Tegn, som bebudede den stigende Gunst, og Bregentved søgtes allerede med et vist Empressement af Saadanne, der gierne hylde den opgaaende Sol. Uden Tvivl følte Kongen under de indtraadte vanskelige Forhold Trang til at benytte en Mand af Moltkes Klogskab og Fasthed; men det var egentlig først Dannebrog=Ordenens nye Organisation, der gav Anledning til en større Tilnærmelse, i det Moltke, som ældst Elephant=Ridder, blev udnævnt til Ordens=Cantsler (1808). Denne Stilling var vel i sig selv mindre betydelig, men gav dog ved mange Projecter, der fremkom, og ved nogle Conflicter i Ordens=Capitlet, Adskilligt at forhandle, ligesom ogsaa Dannelsen og Bestyrelsen af Ordenens Fond udfordrede Virksomhed og Orden.

Denne hele Syssel kom meget velgiørende for Moltke, som ved sin Hustrues ganske uventede Død var dybt bedrøvet, og havde tabt al Lyst til Livet. Det var ham kiert igien at nyde Tiltro, og han yttrede ofte, at han fandt det meget behageligt at arbeide med Kongen, hvis Oprigtighed, sunde Sands og varme Fædrelandskierlighed han tilfulde skattede. Som charakteristisk med Hensyn til hans Forhold til Kongen fortiener følgende lille Begivenhed at anføres. Det var under Forhandling, om General Peyman, Kiøbenhavns ulykkelige Commandant under Beleiringen, skulde efterat den strenge Krigsrets=Dom var falden, miste Dannebrogs=Ordenen. Kongen var stemt derfor, men Moltke skrev en Forestilling i modsat Retning. Denne Forestilling havde han læst for En af sine Venner, som meget fraraadte at indgive den, og den næste Morgen kom igien, forsikkrende, at han af Bekymring derover ikke havde kunnet sove den hele Nat, og paa det Instændigste bad at holde den tilbage; „Kongen bliver rasende," sagde han. „Saa faaer han blive det, men hvad jeg skrev, det skrev jeg," svarede Moltke, gik til Kongen, og overrakte ham Forestillingen.

Kongen læste den stiltiende to Gange igiennem; derpaa sagde han: „Ja jeg troer, det bliver ogsaa min Mening; det vil jeg betænke mig nærmere paa.“ Det blev Kongens Mening, og saaledes blev den ulykkelige Olding frelst fra en ny Ydmygelse, som den offentlige Stemme ingenlunde fordrede.

Uagtet Moltke saaledes i flere Aar nød Kongens Tillid, vare dog Forholdene endnu ikke saadanne, at han kunde tage Deel i Statsstyrelsen, og han var for klog til at blande sig i Forhold, hvilke han ikke kunde beherske. Men imidlertid var Finantsernes Tilstand bleven fortvivlet; Rigsbank-Forordningen havde ikke bragt den forhaabede Hielp, alle Kasser vare udtømte, Terminen maatte forlænges, som det skulde synes, til Lettelse for de private Debitorer, men i Grunden, fordi Finantserne ikke kunde betale. En Conferents blev holdt mellem Schimmelmann og Mösting, og jeg veed ikke hvem ellers, hvori den ædle, i saa mange Henseender fortræffelige Schimmelmann intet Andet vidste at sige, end at gientage de Ord: „Der maa hurtig skaffes Hielp, thi Lyset brænder i begge Ender;“ men hvorledes Hielpen skulde skaffes, vidste han ikke at angive. Kongen var yderst nedtrykt; Mösting raadede ham at søge en Mand, der besad den almindelige Tillid, og som en Saadan foreslog han Moltke. „Men han giør det vist ikke,“ sagde Kongen. Det var neppe heller at vente, at en Maud i en høi Alder, i en ganske uafhængig Stilling, som i 30 Aar ikke havde været brugt, skulde være villig til at overtage en Minister-Post i et saa fortvivlet Dieblik, og naar han dog giorde det, da mener jeg, dette viser saavel den udmærkede Mands Bevidsthed om de Ressourcer, han havde i sig selv, som den dybe og varme Følelse af hvad han skyldte sit Fædreland, som Moltke vel kun sielden udtalte, men hvoraf han i Sandhed stedse var giennemtrængt. Moltke gik til Kongen og havde en lang Samtale med ham. Hvor varm og alvorlig denne Samtale var, kan kiendes deraf, at Moltke endte den med disse Ord: „Dersom endog Nogen har samme Magt, som tilforn Paven, eller i vore Tider

Napoleon, har han dog en tredobbelt Skærsild at giennemgaae: sin egen Samvittigheds, Efterverdenens, og, efter min Overbeviisning, Dommen hisset over os Alle." Næste Dag sendte Kongen General Bülow til ham for at takke ham for denne Samtale. Statsraadets Forsamlinger, som i længere Tiid vare ophørte, begyndte paa Moltkes Forestilling igien, og Alt blev indrettet efter hans Ønske.

Ved sin personlige Credit og ved at bruge practisk-dygtige og virksomme Mænd afhialp Moltke ikke blot Øieblikkets Forlegenhed, men bragte ogsaa Orden i de forvirrede finantsielle Anliggender. Hans Fortienester heraf ere almindelig erkiendte, men, da jeg ikke i nogen Detail kan oplyse dem, skal jeg indskrænke mig til at anføre tvende meget gyldige Vidnesbyrd. Det ene af Grev Christian Reventlov, som ellers ikke stod i noget venskabeligt Forhold til Moltke, men som dog i sit sanddrue og redelige Sind erkiendte Fortienesten, og yttrede: „Jeg beundrer af oprigtigt Hierte, hvad Grev Moltke har giort." Det andet af Mösting, som unegtelig besad al Kyndighed til at bedømme Sagen, og af hvem man maaskee snarere vilde vente nogen Jalousie mod en Mand, der i disse Foranstaltninger overstraalede ham. Men, ligesom jeg har nogle af de foranstaaende Efterretninger fra ham, saaledes sagde han mig engang, ganske uopfordret; „Moltke vil i Tiden komme til at staae meget høit i Danmarks Historie;" og da jeg yttrede, at jeg beklagede ikke at besidde den fornødne Indsigt og Evne til at forfatte hans Levnetsbeskrivelse, tilbød han at ville levere mig en stor Deel Materialier, et Tilbud, som det dog laae altfor langt udenfor min Sphære at benytte.

Moltkes Indflydelse var i disse Aar meget stor, men han skyede al personlig Repræsentation, hvilken han meget gierne overlod til Andre, naar han ikkun kunde holde Traadene i sin Haand. De andre Ministre behandlede ham med den største Delicatesse, og ved Fiinhed og Belevenhed vandt han Mange, som tilforn ikke vare gunstigen stemte imod ham. Saaledes erindrer jeg, at Grevinde Schimmelmann, som først havde

talt meget bortkastende om hendes Mands Efterfølger, siden, da Moltke havde giort hende et Besøg, sagde mig: „Det er en meget artig og behagelig Mand, Deres Grev Moltke.“

Moltke forandrede ikke sin indskrænkede Levemaade; man fandt ham næsten stedse i en meget simpel Morgenfrakke, men hvori hans høie anseelige Figur tog sig meget bedre ud, end i den stive gammeldags Kiole, og især var det en meget heldig Forandring, at han hiemme for det Meste havde aflagt den meget uklædelige Paryk, hvorved hans ædle Ansigts og Hoveds Dannelse frit kom tilsyne. Han indbød kun engang imellem nogle Faa til Middag, men var desuagtet, som det forstaaer sig, meget søgt af Personer af de forskielligste Classer. De Summer, en mere glimrende Levemaade vilde have kostet, anvendte han hellere til at stifte de Legater, der paa saa mange Steder og paa en saa velgiørende Maade bevarede hans Minde.

Hvor behagelig endog hans Stilling nu i mange Henseender var, havde han dog meget svære Tider at giennemgaae. Han havde maattet være Tilskuer ved den smertelige Afstaaelse af Norge, men derved vare Anfegtelserne ikke forbi for Danmark. Ved den almindelige Opløsnings-Tilstand i Europa ansaae Stormagterne sig beføiede til at skalte og valte med Landene efter deres Godtbefindende. De Delings- og Bytte-Projecter, som i denne Anledning fremkom med Hensyn til Danmark, kan jeg vel ikke bestemt angive, og afholder mig derfor hellere fra at anføre hvad jeg mener at erindre derom; men vist er det, at saadanne Planer fandt Sted, og at det allerede var kommet vidt dermed. Jeg har aldrig seet Moltke saa nedtrykt, som i denne Tiid, hvad enten jeg fandt ham gaaende op og ned i de flere Værelser, han brugte dertil, eller han laae paa Sophaen, Nederkroppen indhyllet i en stor Fodpose, følende sig mat og syg. „Det er en saa skrækkelig Tanke,“ sagde han mig en Dag, „at alt dette (Danmark) nu er samlet, og om sex Uger er det maaskee opløst“. Men saasnart der var Noget at foretage, tog han sig sammen, og var

i Tale og Handling ganske Den, han pleiede at være. Han raadede Kongen at modtage Indbydelsen til Congressen i Wien; Underhandlinger, sagde han, forslaae ikke mere, il faut payer de Votre personne. — Uveiret drog da ogsaa over, og jeg tvivler ikke om, at jo Historien vil stadfæste, hvad man har bebreidet mig at have sagt i min Sørgetale over Frederik den Siette, at han frelste Danmarks Rige fra Opløsning.

Under Kongens Fraværelse førte Dronningen Regeringen, og førte den med Talent og Tact; men ved ethvert Foretagende stod Moltke ved hendes Side som en tro og forstandig Raadgiver, og den Tilfredshed, Kongen ved sin Tilbagekomst yttrede med Alt, hvad der var skeet, var ogsaa en Belønning for Moltke, og forøgede hans Indflydelse.

Men efterhaanden blev denne Indflydelse flere andre formaaende Mænd besværlig, og det blev Tone at sige, at Moltke vel var en god Huusholder og en klog Mand, men at han ikke havde Genie, og manglede det omfattende Blik, der udfordredes for en Statsmand. Vistnok modsatte han sig ogsaa Udførelsen af mangen formeentlig genialsk Idee, og i Særdeleshed havde han i sin sidste Tiid at kæmpe mod det dengang allerede projecterede Laan, som skulde afhielpe Godseiernes Forlegenhed, og hvorved man vilde bringe Fasthed i Pengevæsenet. Dette Laan blev effectueret strax efter hans Død, i Begyndelsen af 1819, og har, som Alt, hvorved man kun vil rede sig ud af Øieblikkets Forlegenhed, noksom viist sig som fordærveligt, baade for dem, efter hvis Skriig det blev iværksat, og for Staten.

Om Moltke tilsidst havde kunnet afværge det, dersom han havde levet længere, er uvist, men det vilde have krænket ham dybt, dersom han ikke havde kunnet det. Men forinden var hans Timeglas udrundet. Uden lang og smertelig Sygdom, i den fulde Besiddelse af sine Aandsevner, men fordi Legemets Kræfter vare udtømte, døde han rolig, i sin Søns Arme, den 5te October 1818.

Han havde med Fasthed og Værdighed baaret enhver tung Skiebne, han havde maattet giennemgaae, og Lykken havde aldrig beruset ham. „Hvad er dog alt Verdens Gode," sagde han mig engang; „jeg har opnaaet Alt, hvad Menneskene meest ønske, Riigdom, Ære, Indflydelse, og jeg føler dog, hvor liden Tilfredsstillelse der er i det altsammen." Kort efter hans Død kom der Tider, som vilde have været ham meget tunge, især ved den dybe Dalen af Kornpriserne, som havde en meget sørgelig Virkning paa hele Statens Tilstand. Denne Tanke har ofte formildet mig mit Savn. Thi jeg har savnet ham, som Faa. Jeg har tabt dem, der vare mit Hierte endnu nærmere, men Ingen, hvis Raad og Bistand jeg saaledes har savnet. Han var mig en trofast Velynder, og saare Mange ville med mig sande, at vi frit kunde vende os til ham i alle vanskelige Anliggender, og at hans Raad næsten stedse vare strax indlysende som de forstandigste. Dette beroede tildeels derpaa, at han virkelig fortiente den Berømmelse, som jeg engang hørte en meget forstandig Mand tillægge ham, at, medens saa mange andre Stormænd ere saa forlegne for at faae deres egen Viisdom anbragt, saa man neppe kan komme til Orde, hørte han først meget opmærksom paa hvad man havde at sige, før han udtalte sin Mening.

Efter denne Digression er det ikke med Lyst, at jeg vender tilbage til Beskrivelsen af et ungt Menneskes umodne Tilstande og Fremstillingen af hans kun lidet mærkværdige Dannelses-Historie.

Nitten Aar gammel forlod jeg saaledes min Faders Huus. Ved Udgangen deraf havde jeg endnu den Gienvordighed, at min Fader lod trykke et „Christeligt Afskeeds-Raad til min Søn." Da han viste mig Manuscriptet, idet han vilde sende det til Bogtrykkeren, forestillede jeg ham, at dette vilde tildrage mig en meget ubehagelig Opmærksomhed, men, som jeg vel forud vidste, hialp mine Forestillinger Intet. Da Skriftet kom ud, blev der i Byen spurgt, om jeg havde været et saa

udsvævende Menneske, at jeg behøvede saadanne Formaninger; men faa Uger efter var Sagen naturligviis glemt.

Jeg traadte nu ind i et Huus, hvor Alt var ganske forskielligt fra hvad jeg hidtil havde seet, men derfor ikke mere efter mit Ønske. Jeg var fri for alle de Formaninger og Bebreidelser, der hidtil havde været et jævnligt Krydderi ved Middags- og Aftens-Maaltiderne. Men paa den anden Side var jeg fra et Huus, hvor der stedse var Liv, og fra en talrig Omgangskreds af Ungdoms-Venner og Bekiendte, kommen ind i et Huus, hvor Alt var stille og dødt. Grev Moltkes levede meget eensformigt. Grevinden var en bliid, i mange Henseender elskværdig Kone, men stille og noget forlegen; Grevens Søster, Grevinde Wedell, en meget godmodig og agtværdig, men sygelig Kone, levede med dem. Jeg saae dem kun lidet uden om Middagen, hvor næsten aldrig nogen fremmed Giest var tilstede, kun en gammel tydsk Privatsecretair, og hvor Conversationen kun var lidet levende. Min Eleve, Forældrenes eneste Barn, var 9 Aar gammel, manglede ikke Evner, heller ikke Lærelyst, og jeg vandt snart hans Hengivenhed; men jeg var for det Meste med ham fra Kl. 9 om Morgenen til 7 eller 8 om Aftenen; han havde vel andre Timelærere, men ogsaa ved disses Underviisning maatte jeg være tilstede, skiøndt jeg vel derved kunde læse i en Bog; kun Dandsetimerne overværede Grevinden selv. Legekammerader havde han ikke, saa at jeg i de første Aar ogsaa maatte lege med ham i Fritimerne, nemlig saadanne Lege, som kunde finde Sted ved et Bord i Stuen, saasom alleslags Børnespil, thi at løbe omkring i Gaarden eller foretage Noget, der var forbundet med Støi, var ikke tilladt. Om Aftenen kom han sædvanlig til sin Moder, naar hun var hiemme, eller til sin Tante. Mit Værelse havde jeg for mig selv, langt nede i en Baggaard, ud til en lille Have, hvor jeg ikke hørte en Lyd, uden af Musene bag Panelet, eller og, ikke sielden, i Sengen. Klokken 10 var det hele Huus til Ro, og skiøndt jeg vel undertiden overskreed dette Klokkeslet, kom jeg dog for det Meste hiem

paa den Tiid, for ikke at volde Forstyrrelse i Huset. Da jeg, som et Aftenmenneske, ikke kunde gaae saa tidlig tilsengs, fik jeg derved den Vane til et Par sildige Aftentimers eensomme Ro, som jeg mit hele Liv igiennem har beholdt, og som har været mig meget velgiørende.

At give Underviisning har aldrig havt nogen Interesse for mig, og kunde her saameget mindre have det, som jeg kun havde een Eleve, over hvem jeg vel ikke havde at klage, men hvem jeg maatte sysselsætte hele Dagen, og jeg vilde være bleven anseet for at forsømme mine Pligter, dersom jeg havde overladt ham mere til Selvvirksomhed. Skiøndt jeg altsaa vel varetog mit Hverv efter bedste Indsigt — som dog, især i Begyndelsen, ikke var stor, da jeg selv Intet havde lært grundigt, og ikke havde nydt nogen ordentlig Underviisning, hvoraf jeg havde kunnet lære Methode — og med al Troskab, saa giorde jeg det dog kun sielden med Glæde. Men hvad der udvortesfra meest trykkede mig, var den stive, fornemme Tone, der herskede i Huset. Nu kiender man hertillands kun lidet til den egentlige Adelsaand, men dengang var den først i Begreb med at brydes, og hvor forstandige endog de Mennesker vare, hos hvilke jeg levede, og hvor høflige de endog viste sig, saa var der dog imod et ungt borgerligt Menneske, som endda stod i deres Brød, Fornemhed nok tilbage, som ofte meget ubehageligt berørte min kun altfor store Sensibilitet, og krænkede min, vel ogsaa kun altfor store Stolthed. I de senere Aar blev dette Tryk mindre, da den almindelige Tone forandrede sig, og Forandringen ogsaa indvirkede paa dette Huus, da jeg blev fortroligere med Forholdene, blev mere uddannet, og da min Eleve voxte til, og vi saaledes vare to unge Mennesker i Huset. Men i de første Aar var min Stilling mig ofte meget besværlig, og da jeg ikke havde Forstand og Kraft nok til at forbedre den, jeg var i, eller til at udfinde en anden, der kunde være mig convenablere, saa tog jeg mangen Gang min Tilflugt til det Uheldigste, til at gloe suurt. Har man i nogle Stykker feilet med mig, saa har jeg igien

mangen Gang været til Plage ved mine Luner — en Feil, som jeg haaber siden ganske at have aflagt.

Min Recreation søgte og fandt jeg i mit gamle Hiem, paa Hospitalet. Her var mit Forhold nu ganske forandret; jeg forsørgede mig nu selv, jeg kom sieldnere og var derfor velkommen, og blev halv behandlet som en Giest. Min Fader blev med Aarene mildere og elskværdigere, og det var ikke uden Indflydelse, at min Stifsøster var bleven voxen. Hun var en riig Pige, og syntes at have nogen Fordring paa, ved sin Formue at giøre sig Livet behageligere; hun havde en Loge i Theatret, hvilken hele Familien med Glæde benyttede; hun maatte see sine Veninder hos sig, og selv de, tildeels anseelige Beilere, der meldte sig, maatte man give Leilighed til Tilnærmelse. Min Fader havde, efter sin Maade, tidligen aftalt med en af sine Venner et Partie mellem hende og hans ældste Søn, der havde begyndt en lovende Carriere, men just ikke havde meget tiltrækkende for en ung Pige; denne Plan lykkedes ikke, men Forsøget blev dog fortsat, og derefter maatte man aabne Leilighed for et andet om muligt ligesaa fordeelagtigt Tilbud. Søndags- eller Ondags-Selskaber vare flere Aar i Gang, som stiftede mellem endeel Familier, og som især hos Obelitz's, Rottbølls og mine Forældre vare meget behagelige, vi vare endeel unge Mennesker af begge Kiøn, vel ikke paa hvert Sted ganske de Samme, men vi saaes dog ofte nok til at blive nøie bekiendte, og et Par Timers Dands, Musik, smaa Selskabsspil gave os en meget livlig Sysselsættelse. En stor Deel af mine Søndage tilbragte jeg hos min Broder, som efter sin selskabelige Natur ikke blot stedse samlede en Kreds omkring sig, men ogsaa jævnligen trængte til en Contubernal, og som saadan i disse Aar havde deels Laub deels Hornemann.

Sommeren — hvis Begyndelse dog sædvanlig først regnedes fra Slutningen af Juni-Terminen, men som ogsaa for det Meste varede til imod December-Terminen — tilbragtes paa Bregentved, hvorfra man dog et Par Gange hver Sommer

paa nogle Dage eller Uger begav sig til det nærliggende Turebyholm, hvor Grevinde Wedell havde sit Sommer-Opholdssted. Det deilige Bregentved aabnede mig en Riigdom af Natur-Nydelser, som hidtil for største Delen vare mig fremmede. Jeg erindrer endnu meget levende, hvorledes da jeg en Aften første Gang i mit Liv gik alene i en Skov, pludselig alle Rædsler, hvorom jeg havde læst i Romaner, at de boede i Skovens Indre, overfaldt mig, det forekom mig, som om bag hvert Træ Nogen lurede paa mig, som om der i Skovens Tykning maatte være en Røverkule, og alt det Hemmelighedsfulde, der virkelig er i en Skov, spændte saaledes min Phantasie, at jeg maatte tvinge mig selv til at fortsætte min Vandring. Siden bleve disse deilige Veie mig overmaade kiere, og skienkede mit hede Hierte mangen velgiørende Lindring. I Øvrigt var jeg paa Bregentved den meste Tiid meget eensom. Moltkes levede ogsaa der meget stille. Paa det nærliggende deilige Gisselfeldt havde Grev Danneskiold nylig giftet sig, og de unge Folk levede meget selskabeligt, men just dette var en Grund for Moltkes til at trække sig tilbage, og man indskrænkede sig fra begge Sider til en aarlig Stadsvisit. Det var først mange Aar efter og i en anden Stilling, at jeg blev indført i denne giestfrie og meget behagelige Familie, som derefter har skienket mig megen Yndest. Ellers var der intet Samqvem mellem Bregentved og de omliggende Herregaarde. Kun eengang opholdt vi os paa det smukke, men dengang meget forfaldne Næsbyholm hos Grevindens Søster, en Geheimeraadinde Rabe, en Enke, der ogsaa førte et meget stille Liv. Meer Underholdning skienkede et aarligt Besøg paa Vemmetofte Kloster, hvor dengang et større Antal Damer, end sædvanlig siden, havde fåst Bopæl. Adskillige af dem vare temmelig fremrykkede i Alder, Nogle ret komiske, men der vare ogsaa Yngre, som næsten Alle vare meget godmodige, og Conversationen var levende og forekommende. En mærkelig Personlighed var Priorinden, Anna Frederikke Bülow. Hun var fød paa Vemmetofte, hvor

hendes Fader havde været Kammerherre hos Prinds Carl, og der levede hun, indtil hun, 80 Aar gammel, ogsaa endte sit Liv; kun paa et kort Besøg havde hun været i Meklenborg, men i Kiøbenhavn saa lidet, at hun aldrig havde seet et Skuespil. Desuagtet var Intet af hvad der foregik i Verden hende fremmed, hun var vel bekiendt med de bedste franske, engelske og tydske Forfattere, hun havde aldeles Intet af den gamle Pige, derimod gav hendes hele Væsen Indtrykket af en værdig Bedstemoder, og den besynderlige qvindelige Republik paa Vemmetofte, hvor Damerne leve og spise sammen, styrede hun med ligesaa megen Fermetet som Godmodighed. Saavel i som udenfor Klosteret nød hun almindelig Agtelse, og da jeg siden i en Række af Aar har boet saa at sige under Klosterets Ly, og hun stedse har viist mig megen Godhed, har hun al Adkomst til at mindes og nævnes af mig med sand Erkiendtlighed.

Paa Bregentved var der i min Tiid kun faa større Selskaber, derimod indsandt sig undertiden Giester af forskielligt Slags. Naar disse vare Saadanne, som havde kiendt Bregentved i dets glimrende Periode, under den gamle Greve, anstrengede man sig for ikke at staae for meget tilbage, og den Pragt, som da udfoldedes, den vidtløftige Bygning straalende af Lys, Bordene, der bugnede under en Mængde af de forskielligste Frugter, var mig noget Nyt og Paafaldende. Blandt Giesterne var den næsten udlevede Geheimeraad Brockenhuus en af de Jævnligste. Hans Fortællinger dreiede sig næsten stedse om Frederik den Femtes Tiid, men indeholdt da kun Pagestreger og andre Hof-Anekdoter, f. Ex. hvorledes Kongen engang, da han kiørte med Grev Moltke, var væltet, og, idet han blev hiulpen ud af Vognen, havde sagt: „Ich trete auf ihn, Moltke!" hvortil Moltke nede fra Vognen havde raabt: „Viele Gnade! viele Gnade!" hvorledes Kudsken derpaa havde trukket Liberiet af sig, og erklærede, at han var uværdig til længere at bære det, da han havde havt den Ulykke at vælte Kongen, og Kongen, for at trøste ham, havde givet ham en

Ducat; eller hvorledes Pagerne ikke blot visse Gange om Aaret bleve aareladte, og Rendestenene omkring Slottet i de Dage strømmede med Blod, men ogsaa, naar en Page havde begaaet en dum Streg, dette da blev anseet som en Virkning af Fuldblodighed, og Straffen bestod i, at han under strømmende Taarer blev aareladt o. s. v. „Ja, das war die gute Zeit!" føiede da sædvanlig Fortælleren til. Mere underholdende, men, som man paastod, mindre paalidelige, vare Grev Ostens Fortællinger. Han havde været Gesandt i Petersborg, en Yndling af Catharina II, og det Liv, han der havde ført, saavelsom hans Tilbøielighed til Gourmandise, svarede just ikke ganske til den Pietisme, hvortil han ellers var hengiven. For det Meste opholdt sig om Sommeren paa Bregentved eller Turebyholm Grev Magnus Moltke (Fader til Baggesens Ven Adam Moltke), som ogsaa senere i Kiøbenhavn blev en daglig Bordgiest. Han havde den Sinds- og Legemsbeskaffenhed, at han for det Meste tilbragte nogle Maaneder i Sengen i dyb Hypochondrie, men de øvrige Maaneder var han overgiven munter, havde som mange Personer af denne Stand, der Intet have at bestille, en vis Mutterwitz, og bidrog ikke saa Lidet til at opmuntre vort daglige Liv.

Det kunde ikke nytte, om jeg, dersom jeg endog kunde erindre det, vilde opregne den Mængde Personer, af og udenfor den Moltkeske Familie, Herrer og Damer, der enkelte Gange eller oftere, men dog sædvanlig kun paa kort Tiid, besøgte Bregentved. I denne Verden var jeg i Førstningen forlegen og keitet, men lærte dog efterhaanden at skikke mig bedre, tilbragte, naar der vare Fremmede, ogsaa Aftenen i Familien, spadserede med Selskabet, maatte lære at spille Tresett og Reversi, og spille det med meget fornemme Herrer og Damer, da Greven, som dog kunde det, ikke havde Lyst dertil, men endnu mindre Lyst til den hele Aften at underholde sine Giester med Conversation. Alt dette var undertiden ret keedsommeligt og undertiden ret moersomt, og i alt Fald ansaae jeg det som dannende, at jeg nødtes til at bevæge mig

i denne Sphære. Jeg beflittede mig ogsaa, saavidt jeg kunde, paa at lære Anstand og gode Manerer, ja jeg anskaffede mig endog i dette Øiemeed Chesterfields Letters to his son. Jeg har ofte havt Anledning til at forundre mig over, hvilke Bøger, der have kunnet vinde europæisk Celebritet, men sielden mere end over disse 4 Bind, af hvilke jeg ikke veed at have lært Andet, end den ideligen indskærpede, og rigtignok stedse i den fine Verden med stor Omhu iagttagne, Regel, altid at føre Maden til Munden med Gaffelen, og ikke med Kniven „to great danger for the mouth."

Egen Omgang havde jeg ikke, uden i den første Sommer med den senere som Domprovst i Roeskilde afdøde Bang, som dengang var Lærer ved en paa Bregentved oprettet lille Skole og Prædicant i Capellet, og havde sin Moder og en Søster hos sig. Der gik jeg undertiden hen om Aftenen. Forvalter- og Præstefamilierne i Omegnen vare ikke meget tiltrækkende, jeg var meget bunden, paa Bregentved var ikke engang en Rideheft, og fornemmelig var jeg undseelig ved at komme i et Huus, hvor jeg ikke var kiendt, og frygtede stedse for at være til Besvær.

I nogle Maaneder af den paafølgende Sommer (1796) var Laub hos mig paa Bregentved. Han var nemlig, da Bang var beforbret og Skolen nedlagt, af Greven bleven engageret til at prædike i Capellet, hvorved Greven tillige havde den gode Hensigt at skaffe mig en Ven til Selskab. Den sidste Hensigt opnaaedes ogsaa, og vi tilbragte mange glade Timer med hinanden. Laubs Prædikener vare tildeels endog meget smukt udarbeidede, men han havde den slemme Feil, først at blive færdig i det sidste Øieblik; han havde derfor ikke memoreret dem, kunde som kortsynet neppe læse dem, og hans Foredrag, der ved hans smukke Stemme og fortrinlige Declamation kunde have været særdeles godt, blev derfor ofte saa kluddervorent, at han satte sine Tilhørere, og især mig, i Ængstelse og Forlegenhed. Man erkiendte, at han kunde skrive smukke Prædikener, men at de ved Foredraget in-

gen Virkning kunde giøre, og Engagementet blev ikke fornyet. Jeg selv havde det foregaaende Aar holdt en Prædiken i Capellet. Det var den første Prædiken, hvortil jeg ordentlig havde forberedet mig; den var, som man efter Tidernes Leilighed kunde vente det; den var ikke skreven uden Varme, og især troer jeg, at Foredraget var frit og varmt; Prædikenen giorde ogsaa Lykke. Mindre behagede en Prædiken, jeg holdt i det paafølgende Efteraar. Jeg erfoer siden, at man havde fundet den for Marezollsk — den lignede ham vel mere i hans Feil, end i hans Fortrin. Siden ophørte disse Capelprædikener, og jeg øvede mig ikke videre i denne Konst.

Fra denne Sommer maa jeg endnu anføre, at jeg, medens min Eleve var med sine Forældre i Holsteen, giorde med Naturforskeren Carl Rafn en lille Reise paa et Par Dage til Lund i Skaane. Denne Reise er mig mærkelig derved, at jeg tilbragte en Aften i Selskab hos den berømte Norberg, og en Dag hos Rezius, som viste os sit Cabinet og hvis klare Udvikling af adskillige Gienstande var ogsaa mig interessant. Paa Hiemveien besøgte jeg Malte Bruun i hans Landflygtighed paa Hveen. Jeg fandt ham munter og glad, tilbragte Natten hos ham, talede med ham om mange philosophiske, politiske, poetiske og private Gienstande. Han vilde nu drage til Frankerige, og det var med en forunderlig Følelse, at jeg, da han havde ledsaget mig til Baaden, saae ham forsvinde paa Klinten. Dog saae jeg ham endnu engang en Aften i Borups Selskab, da han havde listet sig herover; dermed forsvandt han af mit Liv.

Hvad jeg har sagt om Selskabeligheden paa Bregentved, gielder kun enkelte Tider, i det Hele vel et Par Maaneder af Sommeren; i den øvrige Tid herskede Eensomheden der, og hvor meget Greven yndede denne, viste sig ogsaa deri, at, medens Faderen havde søgt at samle Forvaltere, Betiente og Haandværkere omkring Gaarden, søgte Sønnen at fierne dem derfra; han vilde ikke gierne have Øine omkring sig, der bevogtede hvert hans Skridt. Hvor mange Savn og Længsler

nu endog denne Eensomhed fødte, især mod Slutningen af vort saakaldte Sommer=Ophold, naar vi allerede vare komne dybt ind i Vinteren, og jeg tilbragte de lange Aftener ganske ene, saa benyttede jeg dog tildeels Eensomheden ret vel. Docendo discimus, og jeg indhentede derved ikke blot Meget af det i min Barndom Forsømte, men efterhaanden, som min Eleve voxte til, udvidede Underviisningen sig temmelig langt over de sædvanlige Grændser. Vi læste Classikerne i et for hans Alder temmelig stort Omfang, og i Historien læste vi med hinanden Mange af de fortrinligste Forfattere, Hume, Robertson, Gibbon og flere vidtløftige Værker. Da vi havde Tiid nok, anvendte vi daglig en Times Tiid hertil, idet jeg, medens han spiste Æbler og Nødder, forelæste, og derpaa examinerede paa Kryds og Tværs. Herved troer jeg tillige at have dannet hos ham, hvad der kun er altfor sieldent, et ordentligt Foredrag, og jeg har mange Aar efter hørt den Bemærkning, at, naar han refererede i Statsraadet, var det som om man hørte mig. Med ham lærte jeg Engelsk, men af en maadelig Lærer; noget Italiensk lærte jeg mig selv, og skiøndt jeg i Digterne maatte lade mangt et Sted uforstaaet, læste jeg dog Dante, Petrarca, Tasso, endeel af Ariost, ogsaa Boccaz og Machiavelli. I Tydsk perfectionnerede jeg mig, da dette Sprog for det Meste blev talt ved Bordet, fordi Grevinden med mindre Lethed talede Dansk; til min Øvelse skrev jeg ogsaa flere smaa Stykker og nogle Poesier paa hiint Sprog. Fransk maatte jeg ogsaa undertiden tale, men det har aldrig villet lykkes synderligt.

I mit Selvstudium var Theologien aldeles lagt tilside; derimod kom jeg besynderligt nok! ikke saa lidet ind i Finantsvidenskaben. Samtalen kom ofte hen paa disse Gienstande, hvori jeg var ganske uvidende. Paa Bergentved fandt jeg Necker: Sur l'administration des finances, hvilken jeg læste med Interesse, saavelsom flere Skrivter af Büsch og Andre om Banker, Handel m. m. Jeg anskaffede mig Adam Smith, og læste den ret grundigt. Ogsaa læste jeg Landbocommis=

sionens Forhandlinger, og overalt har jeg til forskiellige Tider sysselsat mig mere med Statshuusholdningen, end man skulde formode; jeg troer derved at have vundet ret sunde Grundsætninger, at være istand til ret vel at sætte mig ind i en herhenhørende Sag, men i Benyttelsen af hvad jeg har lært hindres jeg blandt Andet meget ved min Mangel paa Hukommelse for Tal, der gaaer saa vidt, at jeg ofte efter en kort Tiids Forløb kun ved Raisonnement kommer efter, om det er Hundreder eller Tusinder det gielder.

Af mine æsthetiske Studier fra disse Aar finder jeg endnu endeel Oversættelser og Exempler af større Stykker, og i Særdeleshed studerede jeg Lessings Laokoon meget nøiagtigt og grundigt. Overalt udvidede min Lecture sig ikke blot, men forædlede sig ogsaa.

Naar jeg skal angive nogle Momenter i min indre Udviklings-Historie, da standser min Erindring først ved Rousseau. Det var ikke hvad man kan kalde det Følsomme i hans Værker, der tiltalte mig, nouvelle Heloise skuffede ganske min Forventning og behagede mig slet ikke; hans Confessions har jeg vel, som uden Tvivl Alle, læst med Interesse, men meget deri virkede snarere frastødende paa mig, end tiltrækkende. Men hvad der tiltrak mig var hans Emil og hans fleste mindre Skrivter. „Hele Europa — siger Johannes Müller — har beundret Rousseau, og har Intet lært.“ Dette er tildeels sandt, og gielder ogsaa mig; han har ikke bibragt mig noget Positivt, som for mig har beholdt blivende Værd. Men det var den Aands-Frihed, den Uafhængighed af Andres Meninger, den Selvstændighed, hvormed han turde træde op imod den hele Verden, som allevegne fremlyste i den klare og veltalende Diction, hvilket jeg tydeligen følte at have en saa velgiørende Virkning paa mig, som man undertiden tillægger en Lægedrik, der rækkes i rette Tiid, og hvorved den Syge føler sig giennemstrømmet af ny Kraft. Indtrykket var desto stærkere, da jeg nylig var kommen ud i Verden, og godt fornam, hvor meget det fattedes mig paa Selvstændighed. Jeg havde i min for-

rige Stilling været forknet, ikke blot ved det huuslige Forhold, men ogsaa derved, at mine Venner vare mig overlegne og jeg havde for megen Mistillid til mig selv, for megen Ærbødighed for dem, til at jeg turde forsøge paa at afkaste deres Herredømme. Jeg greeb mig selv ofte i, at jeg uden Modsigelse havde samtykket, hvad jeg dog aldeles ikke billigede, dette fyldte mig da med Skamfuldhed, og jeg erindrer, at jeg engang sagde til mig selv: Da du endnu er saa ung, kan det maaskee undskyldes, at du hidtil har viist dig saa lidet selvstændig, men dette kan ikke saaledes blive ved; der er endnu et halvt Aar til din næste Fødselsdag, og da maa du foretage dig, ikke mere at skamme dig ved din Overbeviisning, men have Mod til at forsvare den. Men da Fødselsdagen kom, var imidlertid det indre Menneske voxet saaledes, at der intet Forsæt behøvedes, jeg havde allerede ret godt lært at forfegte mine Meninger. Til at vække den ædlere Frihedsfølelse i mig, troer jeg at Rousseau bidrog Meget, men Læsningen af hans Skrivter havde ogsaa en anden Virkning paa mig. Hans eensidige Paastande om, at kun Den burde betræde den egentlige videnskabelige Vei, som var istand til at bringe Videnskaberne nyt Udbytte, syntes mig dengang indlysende, og jeg betænkte ret alvorligen, om det ikke var min Pligt at vælge mig en anden Vei i Livet, og f. Ex. blive Gartner. Det var ikke en forbigaaende Grille, men denne Tanke fulgte mig længe, og, da jeg dog nu tør antage ikke at være kommen paa en Afvei og have spildt mit Liv, kan mit Exempel maaskee være til Opmuntring for mangt et ungt Menneske, som lider under det samme Mismod, der saa ofte nedtyngede mig.

Af en ganske anden Slags, men meget gavnlig, var Indvirkningen af Homer, som jeg i et Par Sommere læste heel, vistnok uden philologisk Nøiagtighed, men derfor maaskee med desto mere levende Følelse af Skiønhederne. Jeg kiendte jo vel, hvad man kalder Indholdet, af historiske og mythologiske Compendier, dog var det en mig ganske ny Verden, der aab-

nedes mig, og som fortryllede mig, og ved den ophøiede Simplicitet, ved de dybe Følelser, hvis Udbrud dog altid ere inden Maadeholdets Grændser, og ofte kun udtale sig i enkelte Accorder, erkiendte jeg klarligen, at den sande Smag aldrig kan ganske uddøe, saalænge Homer læses. Jeg oversatte Odysseens fiortende og Iliadens siette Sang paa Hexametre, men da jeg hverken var mit Sprog eller dets Metrik tilstrækkelig mægtig, har Oversættelsen intet Værd uden som et Exercitium. Ogsaa forsøgte jeg af Iliadens fireogtyvende Sang at indklæde Priamus's Besøg hos Achilles i moderne Vers. Til Prøve nogle Stropher:

Dagens sidste Purpurlys var slukt,
Ved den skibbesaaede tause Bugt
Aeacidens smertelige Klage
Kaldte jamrende hans Ven tilbage,
Som en Biergstrøm i den trange Dal
Larmer tordnende med gienlydt Fald.

„Ak! ved Troia hvile dine Been,
Ei din Fader skuer dig igien.
Elskte! aldrig skal jeg dig forglemme,
Aldrig, til os fælles Grav skal giemme,
Skal, naar Dødens Mulm omskygger mig,
End i Ades' Bolig mindes dig."

See, da ved hans Fødder pludselig
Priamos, den iisgraae, kaster sig.
Giennem Mørket han, omspændt af Farer,
Kom igiennem vilde Fienders Skarer,
Helten studsende den Gamle saae,
Da han bange ved hans Fødder laae.

Knuust han laae, han kyssed Hænderne
Med hans Sønners Blod besmittede.
„Du din Fader tænk dig, Pelèide!
Aldren farver og hans Lokker hvide,

Og maaskee af Skræk omtrænges han,
Men hans Forsvar fiern i fremmed Land. — —

Guld og kostbar Skienk jeg bringer dig,
At tilbagekiøbe Hektors Liig.
Tænk din Fader, Helt, og Dig forbarme!
Meer, end han, jeg lider; vee mig Arme!
Jeg har giort, hvad ingen Dødelig.
Kyst den Haand, som Sønnen røved mig.

Ved hans Fod i Støvet væltet ned
Priamos sin tabte Søn begræd,
Sorgfuldt Savn steeg i den Stærkes Hierte,
Og han mindedes med bitter Smerte
Nu sin Fader, nu Patroklos Død.
Vidt om Begges høie Jammer lød.

Men da Sorgen udgrædt nu svandt hen,
Ynkede Achilles Oldingen.
„Jammerfulde! giennem Nat og Farer.
Ene giennem vrede Fienders Skarer,
Du til Den, som slog i blodig Striid
Dine Sønner, Gamle, kommer hid!

Ret som en Gud i Folket, riig,
Mægtig Peleus var; skiøndt dødelig,
Dog ham Zevs formælte en Gudinde.
Men og Ondt han fik, thi kun af hende
En uheldig Søn ham fødtes, som
Ei ham glæder i hans Alderdom.

Fiernt jeg kriger her omkring din Borg,
Bringer dig og alle Dine Sorg.
Ogsaa Du, o Gamle! har jo været
I dit vide Rige mægtig, æret;
Stor du herskede og lykkelig,
Og paa mange tappre Sønner riig.

Men nu gave Guderne dig Sorg,
Altid larmer Mord omkring din Borg.
Stands din Klage dog; thi Ingen vækker
Dem igien, som Gravens Mørke dækker:
Gamle! ingen Klage, ingen Bøn
Vækker op igien din døde Søn."

Arbeidet blev ikke fortsat, men disse Stropher hensætte mig saa levende i den Stemning, Homer saa ofte fremkaldte hos mig, at jeg, uagtet alle deres Feil, dog har villet bevare dem her.

Af megen Indflydelse paa mig var Bekiendtskabet med Adrian Benoni Bentzon, atter et Navn, som er indflettet i alle lidt betydeligere unge Mænds Liv fra den Tiid, og den meest imponerende af os Alle. Han var fra Bergen, blev ung Student, havde Ingen til at indføre sig i Verden, men kunde godt giøre det selv. Han var en temmelig lav, men meget kraftig Figur, havde i det Hele et meget fordeelagtigt Udvortes, men ved en slet cureret Beenskade var han bleven halt, og dette, sagde hans Uvenner, var en Lykke, thi, meente de, man havde aldeles ikke kunnet komme ud af det med ham, dersom han havde kunnet staae saa fast paa begge sine Been, som nu paa det ene. Vistnok var han skarp, og havde en stærk Selvfølelse, men han havde ogsaa Grund dertil; thi han var et udmærket Hoved, omfattende klart og i bedste Forstand skarpsindigt. Han besad en stor Masse af Kundskaber, som han stedse forøgede, ikke fordi han just var flittigere end vi Andre, men fordi han opfattede hurtigere og bevarede bedre. Selv havde han aldrig kunnet frembringe een Linie Vers — „jeg erkiender, sagde han, at det er Guds Finger", — desuagtet havde han en meget levende poetisk Sands, læste i alle Sprog de fortrinligste Digtere, og kunde en stor Deel af deres Digte udenad. Overalt var det en skiøn Egenskab, at han var saa mangesidig, han havde Interesse for de forskielligste Gienstande i Konst, Videnskab og i Livet, kunde ogsaa leve med de

forskielligste Mennesker, deriblandt ogsaa med ganske ubetydelige, naar de kun ikke giorde Fordring paa at være Mere, end de vare. Men mod flaue, fordringsfulde Personer, og saaledes ogsaa mod det Slette i Literaturen, naar det blev giort gieldende, kiendte han ingen Skaansel. Et særdeles og mere end billigt, Nag bar han til Rahbek, og det kan ikke negtes, at Denne i disse Aar viste sig saa inconsistent, at det overgik Taalmodigheden. Naar Rahbek ved deres jævnlige Debatter i Dreiers Klub ikke kunde komme videre, sagde han ofte: „Du er et Beest"; hvortil Bentzon svarede ganske rolig: „Men Du er et Bæst", og meente dermed at have betalt med Renter. Da Bentzon og jeg mere og mere bleve de Uadskillelige, kunde Rahbek, som jeg fik at høre, ikke noksom forundre sig over, at med det arroganteste af alle Mennesker havde et Menneske associeret sig, der syntes at giøre mindre Pretension, end han dog i sig selv giorde, men som gierne kunde giøre mere — hvormed han meente min Ringhed, hvis Optræden vistnok var meget beskednere end Bentzons.

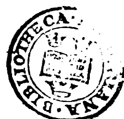
Min Omgang med Bentzon var mig desto gavnligere, jo mere jeg trængte til en kraftig Indvirkning. Af det Ømme og Bløde havde jeg havt nok, og dertil heldede min Natur saa meget, at jeg i denne Henseende godt kunde hielpe mig selv, og snarere behøvede en Modvægt. I min tidligere Omgangskreds havde der vel været endeel opvakte og vittige Hoveder, men der manglede for det Meste en Fond af Interesse for Videnskab og Poesie. Fra den flaue Sentimentalitet var jeg voxet, og ved Bentzon blev jeg i Særdeleshed fortroligere med Goethe, end jeg hidtil havde været. Naar vi To om Aftenen i Klubben holdt vore Philippiker mod Lafontaine og de Øvrige af samme Caliber, sad der undertiden et ungt, fortlokket, særdeles smukt Menneske, som ikke vovede at modsige, men som kunde see saa bønlig op paa mig, at jeg for min Deel gierne havde skaanet ham, naar Bentzon havde kunnet bringes dertil. Det var Oehlenschläger, som ogsaa har omtalt denne Sag i sit Levnet (I. 172 f.).

Et alvorligt Studium anvendte jeg i flere Aar paa Kant. Hvor stor Veneration jeg endog følte, og stedse har bevaret for denne Philosoph, blev jeg dog aldrig Kantianer. Herfra afskrækkede mig ikke blot det servum pecus, som i disse Aar blev saa talrigt, og, uden Aand, drog nogle Kantiske Sætninger ned i al Trivialitetens Smuds, men ogsaa dette, at jeg ikke kunde lade den menneskelige Viden indskrænke inden saa snevre Grændser, som Kant har afstukket for den. Meget, som jeg siden har erkiendt som Mangler ved denne Philosophie, holdt jeg dengang for Mangler ved mig selv, at jeg ikke havde forstaaet Kant rigtigt, og at det vel vilde blive mig klart, naar jeg forskede dybere. Men dette Studium var mig ikke blot lærerigt og dannende, men virkede ogsaa høist velgiørende paa min Sindsro. Jeg var nemlig kommen ind i fortærende Tvivl, i materialistiske Anskuelser, hvorimod mit hele Inderste oprørte sig, men som min Forstand ikke kunde afvise. Jeg stod endnu i den Formening, at man Intet var berettiget til at antage som Sandhed, naar man ikke kunde bevise det efter den Wolffiske Philosophies Principer, som vare de eneste mig dengang bekiendte; jeg haabede stedse, at dette Beviis skulde lykkes, men jeg kunde ikke dølge for mig selv, hvor ofte det bristede. Det var en uhyre Rædsel, der greb mig, naar undertiden disse Forestillinger bleve levende, og, hvormeget jeg endog søgte at forjage dem, trængte de sig dog stedse frem paany. I en saadan Stemning skrev jeg en Nat disse Linier:

Glæd dig, du Ulykkelige!
Snart skal Jordens Kummer vige,
Snart skal hver en Sorg forsvinde,
Som dig Livet gav,
Snart skal Vintrens kolde Vinde
Suse om din Grav.

Hvorfor glæder du dig ikke?
Hvi er Skræk i dine Blikke? —

Snart du evig giemt skal være,
Smulret hen til Støv;
Du skal aldrig vaagne mere,
For hver Stemme døv.

Under Taarer dine Dage
Tungt du her har lagt tilbage —
Hisset er der ingen Glæde;
Døden er dig nær,
Snart dit Liig skal Ormen æde.
Du ei vaagne meer.

Havde jeg kiendt de ældre Skeptikeres Indsigelser mod den formeente dogmatiske Viden, vilde dette i det mindste have ledet mine Tanker i en anden Retning; men de bleve mig først bekiendte ved Kant, og da i Forbindelse med hans System; men det for mig Store og Velgiørende var, at, naar de franske Philosopher anvende al deres Skarpsindighed og Vid for at forflygtige det Ædle i Mennesket til en Drøm, da anvender Kant de mægtige destruerende Kræfter for at giøre det Ædle i Mennesket berettiget og frit. Med mindre philosophisk Dygtighed, men i en høiere Stiil, arbeidede Jacobi paa det Samme, og man maa have kiendt Tilstanden, før disse Mænd fremstode, eller — hvilket var endeel senere — før de kunde gribe ind, hvor aldeles Intet der paa den Tiid var i de philosophiske og theologiske Videnskaber, som kunde fyldestgiøre dybere Naturer, for ret at paaskiønne, hvilken Velgierning de have bragt Menneskeheden.

Det fattedes saaledes ikke paa aandelig Sysselsættelse af mangfoldig Art, og jeg finder i mine Papirer nogle Arbeider, der ret vel betegne Fremgangen fra Aar til Aar, nemlig Forsøg til Besvarelse af akademiske Priisopgaver i tre nær paa hinanden følgende Aar. Det første Forsøg var over den æsthetiske Opgave 1795: „Hvilken Alder er meest skikket til at danne den store Digter? den raae og uslebne, eller den dyrkede og slebne?“ Det blev ved et Udkast, ved hvis Udarbei-

delse jeg meente, at mine Tanker efterhaanden vilde modnes; men da dette ikke lykkedes, blev Udkastet ikke engang fuldendt. Det indeholder allehaande Bemærkninger, skrevne meest under Herdersk Indflydelse. Bentzon, som dengang endnu kun var mig lidet bekiendt, skrev over denne Opgave, og vandt Prisen. Skiøndt han var yngre end jeg, havde han dog større Modenhed, og jeg kunde neppe have giort ham Prisen stridig, dersom jeg havde concurreret. Hans Priisskrivt blev trykt i Minerva; jeg erindrer det kun dunkelt, men han var selv siden meget misfornøiet dermed, og sagde engang: „Jeg har bidt mig i Fingrene over, at det er blevet trykt". Næste Aar fordrede den phisosophiske Opgave en Sammenligning mellem Grækernes Folke-Opdragelse (artes populares) og vor. Her fik jeg virkelig en lille Afhandling færdig, som er skreven i den dengang brugelige antithetiske Maneer, saa at først begge Extremerne udtale sig, og derpaa juste-milieu afgiør Striden. Dog holdt Afhandlingen sig just ikke til dette juste-milieu, thi den er skreven med temmelig Bitterhed mod den nyere Tiid. Den gik ud fra den Sætning, at den Slags Fortieneste, hvorved Statens Magt vedligeholdes og forøges, altid vil blive anseet for den vigtigste. Derfor gik Grækernes Opdragelse fornemmelig ud paa Tapperhed. Hos os derimod, hvor det selv i Krigen mindre kommer an paa de Enkeltes Tapperhed end paa Anførerens Indsigt og Talent, er Hoved-Øiemeddet Klogskab. Grækernes Børn skulde dannes til Borgere, vore til Privatpersoner; Grækerne dannede dem til Æresfølelse, vi til Forfængelighed. Afhandlingen tilfredsstillede mig ikke, og blev ikke indleveret. To Aar senere giorde jeg dog Alvor deraf. 1798 angik den philosophiske Opgave „Fordelene og Manglerne, saavel ved den offentlige, som ved den private Opdragelse". Jeg begyndte først paa Arbeidet den 24de October, men havde dog allerede den 8de November en lille Afhandling færdig, som vel, naar der tages Hensyn til de daværende Tider, ret godt kunde lade sig læse, og hvis Eensidighed vel lader sig forklare af den billige Harme, jeg

følte, og endnu føler, mod de nyere Tiders Pædagoger, sædvanlig de Overfladeligste af alle Mennesker, som mene, at de med deres Phraser og Stumper af Kundskab kunne omskabe Menneskeheden, og af hvilke Mange tillade sig mangehaande Sletheb, i det de for sig selv undskylde sig med, at de, saavelsom den hele Generation, hvortil de høre, nu engang ere fordærvede, men leve i det salige Haab, at de Grene, der næres af denne Stamme, ved omhyggelig Pleie skulle bære de yndigste Frugter. Min Afhandling vandt Prisen, fik en meget fordeelagtig Censur (see Badens Universitets-Journal VII. 19), og Riisbrigh lod mig opfordre til at lade den trykke, hvortil jeg imidlertid ikke følte mindste Drivt.

Alt dette seer nu ret fordeelagtigt ud; det synes Skildringen af et ungt Menneske, der, under ret heldige udvortes Vilkaar, ved temmelig Fliid, skrider frem i Kundskab og Dannelse. Jeg havde ogsaa mange gode Tider, og i sær Timer; men jeg havde sandeligen ogsaa mange tunge og bittre. Der var en Stormen og Trængen i mit Indre, som jeg skammede mig ved at udtale for noget Menneske, som jeg forsøgte at udtale for mig selv i Vers og Prosa, men uden at det vilde lykkes. „Kunde jeg dog udtrykke det — skrev jeg engang — kun eengang udtrykke det, som det brænder i mig; saa kunde jeg atter læse det, og føle, det var mig. Men det gaaer ikke. Alt hvad jeg skriver er koldt og tomt, som Alt uden om mig; kun i mit Inderste brænder det.“ Der brændte en Kierlighed, som ingen Gienstand fandt, Følelser, som ikke vilde ordnes, Tanker, som ikke vilde modnes, et Ideal, som jeg fortvivlede om at kunne naae. Turde jeg endog sige mig, at jeg var gaaet frem, følte jeg det i Forholdet til mine tidligere Venner, saa vare der dog saa mange agt- og elskværdige Egenskaber, der fattedes mig, at det ikke kunde undre mig, naar jeg syntes mig at forsvinde iblandt Mængden — og dette vilde jeg dog saa nødig. Saa sank jeg mangen Gang i Dvale, Alt, og jeg selv med, blev mig ligegyldigt. Denne Tilstand er jo ikke sielden, men maaskee sielden ledsaget af en saa bitter Fornem-

melse, som hos mig. Min Broder skrev mig engang: „Jeg har atter sovet en heel Uge, og intet Gavn giort — Mich wecken nicht der schlummernden Menschheit mächtige Wecker, nicht — nei ingenlunde — der Durst nach Thaten, nicht des Ruhms Drommete, ja knap der Liebe Lispel". Mig tillod min Stilling ikke saaledes at gaae udvortes istaa, men vel indvortes, og af mine mange eensomme Timer blev kun et for stort Antal tilbragt i en mørk Rugen. Jeg havde endnu ikke lært Goethes gyldne Regel, at det er bedre at foretage Noget, om det end er det Ubetydeligste, end slet Intet at bestille. Saa sad jeg mangen Gang med Pennen i Haanden, og malede Ansigter eller Bogstaver, og disse Øvelser endte sig da undertiden i en — sit venia verbo — poetisk Udgydelse. Her er et Par af disse Penneprøver — som jeg ovenfor har kaldt dem, fra denne Tiid, som nogenledes udtrykke min Stemning i saadanne Timer eller Tider:

Siig, kiender du endnu min Røst?
Den er den samme, skiøndt den taug saa længe;
Den jubler ei i Livets vilde Lyst,
Den qvæles ei af Taarer, sig fremtrænge.
Den er ei, som den Vises Stemme, mild,
Ei stolt i Kraftens Fylde den sig hæver,
Den blusser ei af Lidenskabers Ild,
Af ingen skiulte Følelser den bæver:
Den lyder dæmpet, som en tillukt Grav.
Thi og dens Kilde,
Mit Hierte er saa stille,
Saa stille som et frosset Hav.

Mat som Aftensolens sidste Glands,
Sørgeligt, som bange Midnatsklager,
Skummeltflagrende, som Irrlys-Dands,
Som ad høstet Mark kold Vinden drager.

Skrider Livet end hen over mig,
Uden Fryd og uden Haab og Minde;
Ven! o lad kun dine Taarer rinde,
Af de rinde ved din Elsktes Liig.

Hvo der i Tiden læser disse Blade, vil maaskee undre sig, endnu ikke deri at være truffen paa nogen Kierligheds-historie. Naar her hidtil Intet er talt om Kierlighed, da er det ikke, fordi den gamle Mand skulde skamme sig derved, eller fordi det ikke skulde interessere ham at fortælle derom, da han endnu finder de samme Strænge i sit Indre, som dengang vistnok lettere vare anrørte, men som endnu ikke have ganske mistet deres Tone. Men det er fordi der er kun Lidet at fortælle; thi vel kan jeg sige, at jeg fortæredes af ulykkelig Kierlighed, men denne Kierlighed har ingen Historie; det er ikke en Elsker, der er forsmaaet af sin Elskede, eller der er reven fra hende ved udvortes Magt, som her skal fremstilles; og dog har ogsaa mit Hierte i denne Tieneste været „himmelhøit jublende og til Døden bedrøvet", som nogen Andens. Men de utallige vigtige Smaating, hvoraf Kierligheden suger Næring og Gift, lade sig ikke skildre uden heftede til en Begivenhed; en saadan fandt for mig egentlig ikke Sted i Virkeligheden, og „Digtning" skulde disse Blade, i det mindste med mit Vidende, ikke indeholde.

Jeg kan ikke erindre den Tiid, da jeg ikke har været forelsket; jeg kan sige, som Yorick, at der altid har været en eller anden Prindsesse, som har været Gienstand for min Hylding, og denne Hylding har hos mig, som hos ham, stedse havt en forædlende Magt, og ført mit indre Liv hen i andre Sphærer, end de, hvori desværre saa mange unge Mennesker leve. Allerede i min Barndom var der for det Meste en eller anden elskværdig Skikkelse, der svævede i mine vaagne Drømme; dog vare der ikke blot da, men ogsaa siden, kun Faa som efterlode et dybere Indtryk i min Erindring.

Den Første, der saaledes vandt et blivende Sted i mit Sind, og endnu i dette Dieblik træder venlig og kier frem for min Phantasie, var en Cousine fra Fyen. Hun var en voxen Pige, jeg en Dreng, og hun aner vist ikke, at et meget sødt Smiil, der var paa hendes Læber, og den Godhed og Fortrolighed, hvormed hun omgikkes mig, endnu ere uforglemte. Jeg har ikke seet hende siden, og, skiøndt vi nu leve i den samme By, har jeg ikke søgt hende; jeg har en vis Sky for at møde Damer, hvilke jeg har kiendt som unge blomstrende Piger, igien som ærværdige Matroner, naar vi ikke i Mellemtiden have seet hinanden, og efterhaanden ere ældede med hinanden. Saaledes har jeg heller ikke siden seet en ung norsk Pige, med hvem nogle Aar efter Forholdene i et Par Maaneder ideligen bragte mig sammen. Der var kun Venskab mellem os, men ved Afskeden klippede hun uopfordret en Lok af sit Haar, og gav mig; den Lok ligger endnu ligesaa frisk og bruun, som da den flød om hendes Skuldere, men paa hendes Hoved maae Lokkerne længesiden være blevne hvide.

Det kunde i de Aar, da alle Udsigter endnu vare saa fierne, og jeg ansaae mig som en altfor ubetydelig Person, til at nogen elskværdig Pige kunde betragte mig anderledes, end høit med nogen Velvillie, ikke falde mig ind at tænke paa at knytte nogen alvorlig Forbindelse; men jeg badede mig usigelig gierne i Straalerne af smukke Dine, og enhver lille Gunstbeviisning henrykkede mig. Medens Hornemann og nogle Andre af vore Venner vare, som vi kaldte det, Monogamister, og alle deres Elskovstanker til en vis Tiid kun dreiede sig om een Gienstand, erklærede min Broder og jeg os for ægte Polygamister, og kunde meget vel sammenfatte mange elskværdige Personligheder i een Simultan-Kierlighed, som Jean Paul kalder det. Min Hylding var vel, hvad Englænderne kalde Flirt, og bragtes undertiden til Væsener, der blot vare mig behagelige, uden ellers at staae høit i min Agtelse, men egentlig var min Tilnærmelse til Kiønnet en Søgen, det var „Een i Alle" jeg søgte, dog paa en ganske

uskyldig Maade; det var kun Hylding, ingen Kierligheds-Erklæring, og skulde det siden være skeet, at en agtværdig Pige havde næret Følelser for mig, som jeg ikke giengieldte, da er jeg mig just her bevidst ikke at have overskredet Grændsen af Agtelse og venlig Opmærksomhed, medens de, af hvilke jeg maaskee undertiden kunde synes aldeles fængslet, for det Meste kun modtoge min Hylding som en Tribut, der ikke vakte noget ømmere Giensvar.

Men uagtet denne Fremstilling er ganske sanddru, var der dog een Pige, for hvem jeg nærede en dybere Følelse, hvem jeg idelig saae i hendes Hiem, i mit Hiem, næsten i alle Selskaber og paa alle Baller, hvor jeg kom, og som virkelig har forskiønnet og forædlet en Række af mine tidligste Ungdomsaar. Da Graven nu dækker hende og vel de Fleste, der kiendte hende i hendes Blomstring, veed jeg ikke, hvorfor jeg ei skulde nedskrive et Navn, som engang havde en saa god Klang i en meget viid Kreds: Sophie Gaarder. Jeg kiendte hende længe før hun blev forlovet, men hun var nogle Aar ældre end jeg, og det kunde dengang end ikke i Drømme falde mig ind, at jeg turde tilbyde mig til en Pige, som var Gienstand for almindelig Tilbedelse. Ogsaa maatte jeg tilstaae mig, naar jeg spurgte mig selv, om jeg her havde fundet Foreningen af de Egenskaber, jeg ønskede hos mit Livs Ledsagerinde, at de Flammer dog ikke brændte i hende, om hvilke jeg vel følte, at de gave mit Liv dets Piinsel, men ogsaa dets Værd, og at hun ikke interesserede sig for Meget af det, der for mig havde en høi Grad af Interesse. Thi det er ikke ganske rigtigt, naar Steffens — Hende er det nemlig, han omtaler i sit Levnet II. 144. — lader hende udmærke sig ved Aand. Egentlig Aandsfuldhed og Vid besad hun ikke, var heller ikke egentlig nogen Skiønhed; hun var næsten for blond, men naar den ranke Skikkelse stod der i al den ukonstlede Anstand, og den fine Teint og det milde Øie udtrykte Alt, hvad der foregik i hendes Indre, var hun virkelig henrivende, og ethvert Ord fra hendes Læber fik Betydning. Jeg har ikke

let hørt en skiønnere Lovtale, end, da hun engang havde hørt en smuk Handling af En af hendes Venner, og hun da bøiede Hænderne mod Brystet, hævede Oinene lidt opad, og sagde de simple Ord: „Gud, det er saa honnet!“ Hvad der udmærkede hende, var ikke blot den uforstyrrelige Bliidhed, men især den himmelske Reenhed, der forklarede hendes Væsen, og virkelig udbredte sig over Alt, hvad der kom i hendes Nærhed. Det er fuldkommen sandt, hvad Steffens siger, at man elskede hende uden Lidenskab, og at det Indtryk, hun giorde, var sædelig velgiørende. Hun var velkommen allevegne, bevægede sig med Frihed i enhver Kreds, hun levede med den Familie, hos hvilken hun var, i udbredt Selskabelighed, var næsten den meest feterede Dame paa alle Baller, der var ved hende ikke det mindste Snerperie, som det Herredømme, hendes naturlige Værdighed gav hende, giorde aldeles ufornødent, og dog troer jeg, at Bagtalelsen aldrig har vovet at angribe hende, det var som om den følte, at ingen Plet dog kunde hefte paa denne Reenhed. Uden Begierlighed, uden mindste Tanke om, at hun kunde blive min, hængte jeg ved hende, kunde leve længe af enhver lille Gunstbeviisning, hun forundte mig, nød den i Kierlighedens saligste Henrykkelse, men just fordi jeg ingen Fordring giorde, leed jeg mindre af Kierlighedens Qvaler; selv en Aften, da jeg over en Time gik frem og tilbage udenfor hendes Vinduer, og ikke formaaede at rive mig løs, indtil jeg omsider ligesom opløstes i en Strøm af Taarer, og den hele Verden forsvandt for mig som en Drøm; selv da var det mindre Smerte, end Opløftelse. Ved Slutningen af de Aar, som her nærmest omtales, forlod hun vor Kreds. Nogle Aar derefter var hun her paa et Besøg; jeg traf hende i et Selskab, hvor jeg ikke strax kunde nærme mig hende, men jeg har ikke forglemt den Følelse, der giennembævede mig, da jeg paa eengang bag ved mig hørte hendes sølvklare Stemme. Hun har siden levet paa flere Steder, fiernt fra Hovedstaden, gift med en anseet, men sygelig Mand, hvis Støtte hun har været, uden Børn. Hun har stille og tro opfyldt sit Livs

Pligter, men de, der kun kiendte hende i senere Aar, kunde ingen Forestilling giøre sig om den Trolddom, hvormed hun i sin Ungdom fængslede Gamle og Unge.

Efterhaanden kom jeg i den Alder, at det ikke kunde synes mig selv eller Andre latterligt, om jeg indgik en alvorlig Forbindelse. Mit Mod voxede ogsaa, og jeg erindrer at have sagt til mig selv, at, dersom jeg kunde finde Den, jeg søgte, vilde jeg tage hende, om det var fra Kongens Sale. Men jeg fandt hende ikke. Undertiden syntes det mig, som om hun svævede mig imøde, men naar jeg traadte nærmere, forsvandt enten Illusionen, eller der var Noget, der stødte fra. Flere af mine Venner vare meget ulykkelige i Kierlighedshandler, men skiøndt jeg engang skrev til min Broder, at jeg vel mærkede, at Kierlighedens Vei ingen Chaussee er, og at jeg erkiendte mig kun at være „en Carnaille imod de Andres Phoenixheder", var jeg dog i mit Inderste vis paa, at jeg aldrig skulde faae en Kurv. Jeg forstod ret godt at nærme mig Damer, jeg var ikke indbildsk nok til at udlægge enhver lille Gunst til min Fordeel, derimod besad jeg fine Følenerver nok til at fornemme, naar jeg ikke trængte dybere ind, og for megen Stolthed til at ville seire ved Overtalelse, naar Tilbøieligheden ikke strax kom mig imøde, eller til at ville gaae omkring som en sukkende, ulykkelig Elsker. Hvad der var mig smerteligt, giemte jeg hos mig selv, og i nogle Tilfælde har jeg siden erfaret, at, naar jeg mødte en pludselig Kulde, som da stedse var nok for mig til ogsaa pludselig at trække mig tilbage, Grunden da var en hemmelig Forlovelse, som ofte giør en ung Pige mere tiltrækkende; Knoppen har aabnet sig og udgyder sin Duft, men den skal kun dufte for den Lykkelige.

I Efteraaret 1797 reiste min Broder udenlands. Jeg havde om Sommeren været en kort Tiid i Kiøbenhavn, just da han arbeidede paa Redactionen af sin Doctor-Dissertation; ved dette Arbeide havde jeg hiulpet ham, vi havde været

sysselsatte dermed paa mit Værelse næsten indtil det sidste Dieblik, da jeg skulde reise til Bregentved. Et Par Maaneder efter afreiste han, og, saalænge jeg var paa Landet, fik Breve fra ham og skrev til ham, savnede jeg ham ikke. Men da jeg om Vinteren kom tilbage til Byen, da jeg fandt mit Bord fyldt med Papirer, som hørte til det Arbeide, vi havde foretaget sammen, men han var ikke der, og ikke i nogen af de Kredse, hvor jeg altid pleiede at finde ham, og som han pleiede at animere, da hans Værelse, og dermed Samlingsstedet for Ungdomsvennerne, var tillukt for mig, forekom ikke blot Kiøbenhavn, men hele Livet mig i Førstningen saa tomt, som om det var et Dødsfald, der var indtruffet, og ikke blot en Bortreise. Det var mig uden Tvivl gavnligt, at jeg saaledes afvænnedes med det Herredømme, som min Broder hidtil havde ført over mig, men det var mig meget smerteligt, og det Første, der igien vakte noget indre Liv i mig, var Læsningen af Jacobi's Woldemar. Bogen behagede mig just ikke ganske, men det var første Gang, jeg giorde den Opdagelse, at der var et andet Menneske i Verden, der var som jeg, det vil egentlig sige, der havde den samme sygelige Sensibilitet til at fornemme den fineste Berørelse, og ved den enten bringes til at svømme i Vellyst, eller saares paa det Bittreste. Jeg har siden fundet lignende Sympathie med Victor i Jean Paul's Hesperus, og fornemmelig med Goethes Tasso.

Ogsaa Hornemann var udenlands, og med begge de Fraværende førte jeg en nogenledes levende Brevvexling, men Brevene egne sig ikke til Meddelelse; de ere for det Meste skrevne i hvad man kunde kalde Commerts-Stiil, altsaa aldeles ugeneerte, og sielden berørende Andet end personlige Interesser. Hornemann yttrede engang, at det kun er kloge Fruentimmer og dumme Mandfolk, der skrive gode Breve. Der er noget Sandt i Bemærkningen, men at den dog ikke gielder i Almindelighed, viser just Hornemann selv, thi han skrev virkelig meget interessante Breve; dog ere de saaledes indflettede med det ganske Personlige, at jeg ikkun kan opbevare et Par af dem.

Jeg sluttede mig nu ganske til Bentzon. Han kiendte vel alle Mennesker, men dannede ikke saaledes en Kreds omkring sig, som min Broder, saa vi To for det Meste vare ene med hinanden. Undertiden tyede vi ogsaa til Dreiers Klub, men den levede dengang for det Meste af Reminiscentser om, hvor moersomt der engang skulde have været i den. Om det virkelig forholdt sig saa, veed jeg ikke. Jeg har, som reisende Medlem, forsøgt et Par andre Klubber, men aldrig fundet hvad man kunde kalde en god og levende Conversation; derimod har jeg vel siddet om et Bord i en Klub, hvor Alle aabenbart kedede sig, men hvor man dog kunde høre det Udraab: „Ja her have vi havt mangen en behagelig Aften.“ I Dreiers Klub veed jeg kun at have været tilstede ved een virkelig animeret Samling. Een af vore Bekiendte, der opholdt sig i et diplomatisk Huus, sendte en Aften en Seddel hen i Klubben med de Ord: „Keiserinde Catharina II er død.“ Ved den Stemning, der, især i den yngre Verden, var imod Keiserinden, frembragte denne Efterretning en almindelig Munterhed. Seddelen blev heftet paa Væggen, men de Ankommende fik kun Adgang til at læse den mod Erlæggelsen af et Gebyhr som Bidrag til Omkostningerne ved den berømte „store Bolle,“ der blev hentet frem. Lystighed og Vittighed strømmede i et Par Timer ligesaa rigelig som Punschen, det gik rigtignok til temmelig Licents, saa at man endog drak F.....s Skaal, fordi han havde taget Keiserinden, men Kredsen om Bordet var saa vel sammensat, at Alt blev optaget i den bedste Mening. Først da Klubbens Philistere stode fra Spillebordene, og omringede den muntre Kreds — jeg var lykkeligviis gaaet — kom det til et brutalt Klammerie. I Almindelighed var der i Klubben ingen Anledning til slige Forargelser; der vare nogle Medlemmer, med hvilke man kunde føre en interessant Samtale, men de kom sielden, ligesom jeg, og den slette Belysning, den stærke Tobaksqvalm og den øvrige Forsamlings Dødhed animerede ikke til en levende Conversation. Satte man sig derimod ind i Læsestuen, fik

man sielden Ro for dem, der vilde begynde en ligegyldig Samtale. Heller ikke tiltrak mit stille Væsen og Bentzons aandelige Fornemhed de Yngre, f. Ex. Ørstederne, som jeg vel her saae, men med hvilke mit egentlige Bekiendtskab først var senere og ad andre Veie.

Min Søster var imidlertid bleven gift med Landvæsens-secretair Rafn, der siden døde som Amtmand i Drammen. Han var en opvakt Mand med mange fortrinlige Egenskaber, men der var noget Ustyrligt i hans Væsen, som giorde, at han aldrig var tilfreds med de nærværende Forhold, og dog ikke kunde danne sig andre. En legemlig stedse tiltagende Svaghed hos ham, og en aandelig Svaghed hos min Søster, der omsider gik over til en Sindssvaghed, som vedvarede indtil hendes Død, giorde deres Samliv mindre lykkeligt. Et Par Aar efter deres Giftermaal flyttede de ud paa Gaarden Rolighed, ved Falconeer-Alleen, et smukt Sted, hvor jeg har havt mange behagelige Timer, men hvor Selskabeligheden dog for meget gik ud paa en vild Lystighed, som forstyrrede den rolige Samværen.

Et kiert Bekiendtskab giorde jeg i denne Tid med Birckner og hans elskværdige Hustru, siden Fru Collin, Hornemanns Søster. Birckners dengang saa store Celebritet var for meget grundet i de da herskende Anskuelser til at den kunde vedligeholde sig; men hans lyse Aand, hans ubrødelige Retskaffenhed, hans oprigtige og velvillige Sind, og hans Modbydelighed for al Pharisæisme vil giøre ham uforglemmelig for Enhver, som har staaet i nærmere Forbindelse med ham. Han var allerede angreben af den Sygdom, der kort efter lagde ham i Graven, og jeg giorde her første Gang den Erfaring, som jeg siden oftere har havt den Trøst at giøre, at min Omgang med Syge og Sorrigfulde har nogen beroligende Kraft, i det Birckner havde yttret, at jeg var En af de Faa, han gierne saae hos sig, naar han var bedrøvet.

Mine Samtaler med Bentzon gik for det Meste ud paa videnskabelige og literariske Gienstande; vi læste ogsaa endeel

af Æschylus med hinanden, og havde en Tiidlang fransk Parleur sammen. Bentzon var vistnok ofte eensidig, havde mangen Gang utilbørlig Ringeagt for det, der dog ikke ganske fortiente at forkastes; men han gik ogsaa med Liv og Siel ind i, hvad der tiltalte ham som fortrinligt. Han forekastede mig ofte, at jeg ingen Energie havde, og jeg fortiente ogsaa denne Bebreidelse; men hvorledes skal man have Energie, naar man aldeles ikke veed, hvad man vil? Og dette var just mit Tilfælde. Jeg havde vel med al Fliid og i et temmelig stort Omfang arbeidet paa min almindelige Uddannelse, men min Stræben havde intet bestemt Maal; og dog nærmede de Aar sig, da en Beslutning burde tages for Livet. Bentzon, som meente, at man i enhver Retning burde eftertragte det Høieste, opfordrede mig til at lægge det an paa, enten at blive Professor, eller Biskop. Det Sidste var dengang længst fra mine Tanker, og hvad den academiske Vei angaaer, da kan jeg ikke sige, at Kathedret fristede mig, og atter her vidste jeg ikke, til hvilken Videnskab jeg skulde opoffre mig. Theologien havde efter dens og min daværende Tilstand intet Indbydende for mig; Philosophien langt mere, men jeg var mig meget vel bevidst, at jeg ikke havde — saalidet som jeg endnu har — naaet noget fast philosophisk Standpunkt; med Philologie havde jeg vel ikke sysselsat mig lidet, men jeg manglede ganske det egentlige philologiske Talent; og saa megen Lyst, maaskee ogsaa Evne, jeg følte til Frembringelsen af et eller andet historisk Værk, saa følte jeg dog ingen Drivt til at tilegne mig den hele Masse af Kundskaber, som fordres af en egentlig Historiker, hvortil det ogsaa fattedes mig paa Hukommelse. Jeg havde vel ikke opgivet Tanken om at blive Præst, men den traadte dog ofte mere tilbage; undertiden overveiede jeg, om jeg ikke skulde søge at komme ind i verdslige Forretninger, hvorved jo Mange have opnaaet en hæderlig Stilling uden foregaaende egentlig juridisk Forberedelse; ja der vare endog Tider, hvori mit urolige Hierte indbildte

sig, at det kun kunde finde Fred i Krigens Tummel, som jo vedblev at lyde fra alle Verdens Hiørner.

Det er ikke med Triumph, men med Veemod, jeg tænker paa, at jeg, uagtet min formeentlige Mangel paa Energie, dog, selv fra det ganske verdslige Synspunct, har bragt det videre, end min unegtelig høist energiske Ven. Bentzon var, efter en med megen Hæder bestaaet Concurrence, bleven udnævnt til Adjunct i det juridiske Facultet. Men saa liden Aand var der i de juridiske Studerende, at, uagtet den almindelige Agtelse for hans Kundskab og Talent, saavidt jeg erindrer, kun To mødte, da han skulde begynde sine Forelæsninger. Dette, saavelsom ogsaa Lyst til et mere bevæget Liv, bragte ham til at modtage Ansættelse som Regeringsraad i Vestindien. Den formaaende og forfængelige Mand, som giorde ham Tilbudet, malede ham de meest glimrende Udsigter, og nævnede udtrykkelig „Baandet" som den Palme, der vinkede i Baggrunden. 1799 afgik Bentzon til Vestindien. Han har der sikkert udviklet større Dygtighed, end man var vant til at finde under denne Himmelegn, man har i Hiemmet været tilfreds og utilfreds med ham, men under Krigen og ved Tilbagegivelsen af Øerne har han viist Tienester, som bleve almindelig paaskiønnede. Han steeg til Generalgouverneur, stod just, som det syntes, i stor Yndest, og der ymtedes om — jeg veed ikke, hvorvidt det var grundet, eller ikke — at han skulde udnævnes til dansk Gesandt i London. Imidlertid benyttede hans Fiender hans Fraværelse i Europa til at smedde en Anklage imod ham, som blev funden saa vigtig, at en Commission blev sendt over for at undersøge hans Forhold. Jeg har havt Leilighed til at giøre mig temmelig nøie bekiendt med Sagen, og har Intet fundet, som kunde retfærdiggiøre, enten Anklagen, eller den paafølgende Dom. Men — de, som ville vorde rige, falde i Fristelser og mange Snarer; han havde ikke tilladt sig nogen Slethed, og for en Beskyldning om Aager blev han ved Høiesteret aldeles frikiendt; men idet man nøie efterspørede ethvert af hans Foretagender,

fandtes dog Adskilligt, der syntes mindre æragtigt, og som skadede hans Reputation; han begik en stor Feil ved af Frankeriges Tillokkelser at lade sig holde længe tilbage, istedenfor strax at ile over og bekæmpe Sammenrottelsen imod ham, inden den ret havde vundet Consistents; og fornemmelig havde han ved sit imponerende Væsen og sin skarpe Tale giort sig hadet af Mange, frygtet selv af dem, der kaldte sig hans Venner, og som derfor ikke uvilligen opoffrede ham; de Svage og Feige forlode ham, da Lykkens Soel syntes at dale; hans Dommere vare indskrænkede Mænd, og saaledes var han given til Priis. Han blev afskediget, og maatte betale de svære Omkostninger. Herved var hans Formue næsten tilintetgiort, alle Udsigter spærrede for ham, i flere Aar var han ved Gigt og andre Svagheder fængslet, ikke blot til Værelset, men næsten til Sengen. Dog havde hans Aand ikke tabt sin Spændkraft, han søgte at holde Ruinerne af sin Tilværelse sammen, saa godt han kunde, og fordybede sig i Studier, især i det videste Omfang angaaende det gamle Grækenland, dog ogsaa angaaende andre Gienstande; saaledes var det et af hans sidste Forlangender til mig, at sende ham en nyere udførlig Kirkehistorie. Da han 1827 sank under Byrderne, var han forglemt i sit Fædreland, og neppe er der nu Nogen tilbage, uden jeg, der erindrer ham med Hengivenhed og med dyb Beklagelse over, at et Liv, hvis Morgen lovede saa Meget, skulde endes i saa mørke Skygger.

For at vende tilbage til mig selv og til det Tidspunct, hvorved vi standsede, da vedblev jeg, i en vis urolig Forventning af en Afgiørelse inden- eller udenfra, der kunde give mit Liv en bestemt Retning, at sysselsætte mig med mangehaande Gienstande. I Philosophien var nu Fichtes Stierne oprunden, og den unge philosophiske Verden hyldede en Tiidlang ham næsten udelukkende. Ogsaa Bentzon blev vunden af hans Skarpsindighed, Kraft og Selvstændighed, og selv Grovheden i hans Polemik behagede ham ikke ilde. Mig har Fichte aldrig, hverken i hans ældre eller senere Skikkelse, ret

villet tiltale; jeg savnede hos ham det virkelig dybe og omfattende Blik, og det har aldrig villet lykkes mig, at vinde Indsigt i Sammenhængen af hans System. Saa meget jeg endog sysselsatte mig med hans theoretiske Philosophie, saa var jeg dog her tilbøielig til, i det mindste for en stor Deel, at tilskrive de Mangler og Inconseqventser, jeg meente at finde, min egen Mangel paa speculativt Talent; i det Practiske troede jeg at turde tiltage mig en mere selvstændig Dom. Af de Bemærkninger, jeg under disse Overveielser nedskrev, skal jeg her kun optage Følgende, som temmelig godt viser mit Standpunct.

„Den formale Sædeligheds-Lov bør svæve som en absolut Form, som conditio sine qua non, over alle vore Handlinger, ligesom principium contradictionis over alle vore Tanker. Men ligesom dette Princip kun tiener den theoretiske Fornuft til at danne analytiske Sætninger, saaledes hiin formale Lov den praktiske til at fordre, om jeg saa maa sige, analytiske Handlinger, det er saadanne, som føre til Selvstændighed. Saavidt, og ikke videre, fører den hele kritiske Moral. Til de synthetiske derimod udfordres et andet Princip, nemlig Kierlighed. „At elske Gud — siger Kant (Kritik d. prakt. Vernunft S. 148) — vil sige, at giøre hans Bud gierne, at elske Næsten, gierne at udøve al Pligt imod ham." Dette „gierne" (maaskee bedre „villig") kan Kant conseqvent ei forstaae anderledes, end om Villighed, Redebonhed mod Loven, ikke mod Næsten, og han forstaaer det sikkert ikke anderledes; men da taber den Tieneste, der bevises Næsten, just sin skiønneste Prydelse. „Jeg giorde det gierne," siger Vennen i en ganske anden Mening end den ovenstaaende, og vil dermed betegne: Jeg giorde det vel overeensstemmende med mit Pligtbegreb — thi ellers havde jeg ikke giort det — men ikke fordi det var Pligt, men fordi jeg vilde dig — min Ven, eller blot min Næste — vel. Dette er vel aldeles ukantisk, men dog det, der alene giør Handlingen skiøn, alene kan tilfredsstille baade den Givende og den Tagende, og paa-

lægge den Sidste, ikke en trykkende, men en uendelig og sød Taknemmelighed".

Langt mere end Fichte tiltrak Schelling mig, og vakte ofte min høieste Beundring. Han var en omfattende og eminent Aand, og dersom jeg endog ikke altid kunde følge med, dersom jeg endog ikke sielden stødtes ved paradoxe og umodne Paastande, saa var Schelling jo ogsaa endnu ung, han tog stedse nyt Anløb, og, som mig syntes stedse kraftigere og grundigere, og hans Stiil syntes med hvert nyt Skrivt at forædles. Jeg kommer i det Følgende atter til at omtale ham; dengang var det mig undertiden nedtrykkende at forestille mig, at Schelling kun var et halvt Aar ældre end jeg.

Det var imidlertid ikke blot tydske Forfattere jeg læste, men jeg seer af mine Optegnelser, at jeg ogsaa giorde Bekiendtskab med Hume, Helvetius og Montesqieu. Til den Sidstnævnte førte i Særdeleshed de politiske Betragtninger mig, hvori Tidernes Omskiftninger idelig indviklede mig, og hvor jeg forgieves ledte efter en fyldestgiørende Theorie.

I mine æsthetiske Nydelser dannede Jean Paul en betydelig Episode. Det var unegtelig en mærkværdig Fremtrædelse, og man maatte være gammel eller Partie=Mand for ikke at lade sig henrive af den. Vel tilstaaer jeg, at jeg nu ikke føler Lyst til at vende tilbage til denne Forfatter, og flere af hans Mangler vare mig allerede dengang klare, ligesom jeg fandt nogle af hans Productioner matte. Men i det Hele sprudlede Følelse og Lune deri frem af dybe og rige Kilder, og jeg erindrer engang, medens min Beundring var ret varm, at have sagt om ham, at, hvor andre Forfattere i Følelsens høieste Momenter afbryde, fordi, som de sige, Sproget der skal mangle Ord, der tillader han sig at vedblive, og at udtale, hvad Andre kalde det Uudtalelige. En skarp Jagttagelses=Evne gav ham mangfoldigt Stof, og giorde hans Skildringer af Livet høist træffende og han har skabt mangen Skikkelse, der fortiener at leve ved Siden af dem, som de bedste Digtere have — vi kunne næsten sige — indført i Virkeligheden. Jeg

skylder ham mange, mange gode Timer, og det i en Tiid, der ellers for mig ikke var frugtbar derpaa; og dersom det end fornemmelig var Hesperus, der fængslede mig, fulgte jeg dog ogsaa meget gierne med til den stakkels plagede Siebenkäs og hans humoristiske Ven Leibgeber, en Figur, som enhver Digter maatte giøre sig en Ære af at have inventeret og skildret. Jean Pauls idelige Allusioner til hvad der tilfældigen er kommet ham imøde fra alle Kundskabens Regioner ere mangen Gang uforstaaelige, ofte søgte, men mangen Gang give de ogsaa Udtrykket noget ret Piquant.

Jeg finder blandt mine Papirer nogle Jean-Paulske Exercitier, som ere nedskrevne i et Par Dage ved Læsningen af Anmærkningerne til Madame Genlis Veillées du chateau, og idet jeg hidsætter nogle af dem, kunne de tillige vise, at denne Udtryksmaade ikke er saa vanskelig, naar man først er kommen ind i den.

Et Menneske, i hvis Øie ellers altid Taarer brænde, fælder ingen ved store Ulykker, ligesom de varme Kilder blive kolde ved Jordskielv.

Det gaaer ofte med Elskværdighed, som med Magneter: man veed ikke, at de ere i Piger og i Bierge, før man pludselig staaer fast.

Jeg lider ikke de Genier, der ikkun kunne leve i eet Element. Et sandt Genie maa være vinget og amphibisk, som Odins Sleipner, og om muligt endnu salamanderagtig.

Den gientagne Glæde bliver os ligegyldig, men naar Sorgen gientager os det samme Stykke, bliver dens Toner vel svagere og svagere, men tillige, som Echoet ved Rosneath i Skotland, stedse dybere.

Det gaaer mig som de nyere Grækere: i den lystigste Paaskehøitid er der stedse en Tiid, da jeg vandrer hen mellem Gravene.

Nogle Mennesker døe, ligesom Pholaderne, i det første Hul, hvori de efter deres Fødsel ere komne — men sielden lyse hine Mennesker som disse Muslinger.

Saalænge et Menneske er koldt, er det Meste ham ligegyldigt, han maa først, ligesom Turmalinen, opvarmes, før han trækker til sig eller støder fra sig.

Mennesker maae slibes med Mennesker, ligesom Diamanter med Diamant-Pulver.

Mange Mennesker ligne Dievle-Træet i America, de udskyde deres Frugt under heftige Knald, saasnart den er moden — ofte endog længe før.

Ligesom Mørket ved totale Solformørkelser er større end Nattens, saaledes er ogsaa det intellectuelle og moralske Mørke større paa Tider og Steder, hvor det burde være Dag.

Nogle Mennesker ere i deres Ungdom oprømte, levende, vittige, men tabe deres Salt, naar Livets Vinterstorme gaae over dem, ligesom Havvandet taber sit, naar det fryser.

Du faaer ikke Ureenligheder af Iis, uden du smelter den, og heller ikke af Mennesker.

Nogle Luftcasteller kunne, ligesom Byen Barege ved Pyrenæerne, kun beboes fra Mai til October.

Hvorfor blive de fineste Følelser, ligesom Harpix, ugiennemsigtige eller dunkle, naar de svede ud?

Forgietmigei groer ikke blot ved sølvklare Kilder, men ogsaa paa sumpige Moser.

Giør dine Fornøielser ikke for hyppige, at de ei skulde tabe deres Værd, ligesom Hollænderne oprykke Kaneeltræer, for at Kanelen ikke skal falde i Priis.

Mod Fremtiden vise vi hen i vor Ungdom, og sige, at der boer Livets Gode, men siden vise vi tilbage, og sige: Der var det; ligesom Sømanden, naar han er kommen nedenfor „det gode Haab", viser tilbage mod Norden for at betegne, hvor der er Lys og Varme.

Vi gaae saalænge paa Jorden, at vi tilsidst, ligesom „det vandrende Blad", groe fast i den, og siden blot vegetere.

Det er urigtigt at ansee den gyldne Tidsalder for et Sagn, og ikke for en Idee.

Paa egne poetiske Forsøg fattedes det ikke i disse Aar, og nogle mindre Stykker ville findes i den lille Samling af blandede Digte*). Men jeg forsøgte mig ogsaa i det Større. Et følsomt Skuespil i een Act fik jeg færdigt; det interesserede mig, medens jeg skrev det i nogle Efteraars-Aftener paa Bregentved, men det har intet Værd. Endog paa en Tragoedie: „Hakon Jarl" begyndte jeg, men da det Par Scener, der bleve udarbeidede, ere skrevne 1799 vil man i det mindste see, at det er en Ilias ante Homerum, eller at de ere skrevne, længe før der var Tanke om Oehlenschlägers Værk.

Til andre Tider studerede jeg temmelig flittigen Physik, og læste Eülers Breve og Grens Naturlære. Physiken har stedse beholdt sin Interesse for mig, medens jeg ganske har tabt Lysten til Naturhistorie og Chemie, med hvilke jeg i tidligere Aar ikke saa lidet havde sysselsat mig. Naar jeg siden ikke har fortsat Studiet af hiin Videnskab, da er det kun af Mangel paa Tiid.

Men et større Arbeide havde jeg for i disse Aar, og giorde dertil ikke ubetydelige Samlinger, nemlig en Historie af Jesuiternes Colonier i Paraguay. Jeg veed ikke, hvorledes jeg først kom paa den Tanke, men jeg fandt efterhaanden, som jeg troer, ret interessante Synspuncter. Skiøndt jeg ikke havde anvendt liden Tiid og Fliid paa at samle, manglede der mig dog endnu saa Meget, som min daværende Stilling ikke tillod mig at erhverve, at jeg ikke undrer mig over, at jeg ikke fik lagt Haand paa den egentlige Udarbeidelse; thi en Redaction, som jeg nogle Aar senere begyndte i Spiellerup, naaede ikke ud over de første Blade. Imidlertid vilde jeg ønske, at

---

*) Disse findes i Forfatterens „Blandede Skrifter," 3die Deel.
Udg. Anm.

jeg havde fortsat Udarbeidelsen efter de Materialier, hvoraf jeg dengang var i Besiddelse; jeg kunde da maaskee senere, eller endog endnu, med ikke stor Umage have tilveiebragt et ret læseværdigt Skrivt. Da dette ikke er skeet, skal jeg dog, for ikke ganske at have spildt min Fliid, her anføre et Par Prøver, hvormed man maa erindre, i hvilket Tidspunkt de ere skrevne.

Efter en kort Indledning om Paraguays Beliggenhed og naturlige Beskaffenhed, og Bartholomeo de las Casas mislykkede Forsøg paa i disse Egne at stifte en Colonie, utilgængelige for Spanierne, undtagen dem, han vilde tilstede det, vilde jeg have indledet Fortællingen paa følgende Maade:

„Langsommere, men forstandigere og heldigere udførte Jesuiterne en lignende Plan. Denne mærkværdige Orden, som, skiøndt af sin Stifter bestemt til en Støtte for den pavelige Stol, blev det paa en ganske anden Maade, end han havde meent, som, medens de andre Munke=Ordener efter deres Bestemmelse skulde leve afsondrede fra Verden, tværtimod i Verden og ved Deeltagelse i dens Handeler skulde opfylde sine Pligter, som desuagtet, endog efter dens bittreste Fienders Tilstaaelse, bevarede en Reenhed i Sæder, om ikke i Hierte, ukiendt for de andre, som, adspredt over hele Jorden, dog aldrig, hverken i Kongens Slotte eller i vilde Folkeslags Ørkener, glemte sit stadige Formaal: Ordenens og den pavelige Stols Fremme, som, lige nidkier i Alt hvad den foretog sig, ved Intriguer, ved Handel, ved Ungdommens Opdragelse og Underviisning, ved lærde Studier, ved de møisommeligste Missioner stedse udvidede sin Anseelse, Magt og Virkekreds, som, efter Omstændighederne ligesaavel begunstigende Oprør som Despotisme, ofte i Striid med Fyrsterne, dog syntes dem uundværlig, ofte forjaget, dog stedse paany vandt sin Indflydelse, som meentes i Besiddelse af uhyre Rigdomme, hvilke ikke fandtes, ofte blev anklaget for de skrækkeligste Misgierninger, hvilke dog ikke kunde overbevises den, hvis endnu stedse voxende Magt troedes rodfæstet, og

sank med Eet, som ophævet af Paven selv, beskyttet af Catharina og Frederik den Anden, endnu af de Mistænkelige seet allevegne, skiøndt Ingen bestemt kan angive i hvilken Skikkelse, men i tvetydigt Mørke formodentlig oppebier beleiligere Tider: denne Orden havde i Paraguay stiftet en Stat, selsom, liig dens øvrige Væsen."

Til denne Skildring af Jesuiterne føier jeg en anden af deres uforsonlige Fiende.

„Efterat Jesuiterne i tvende Aarhundreder med faste, om endog stundom sagte Skridt vare gaaede frem mod et Maal, som de syntes stedse at sætte sig større, efterat de ved at vinde Rigdomme og verdslig Magt i America syntes at ville kunne erstatte, hvad de i geistlig Indflydelse maaskee tabte i Europa, fremstod en Mand, hvem Fødsel og Formue ikke syntes at kalde til nogen betydelig Rolle, hvem Lykken i lang Tiid syntes aldeles at have forladt, som paa sit høieste Trin kun havde at byde over et svagt og uanseet Riges Kræfter, af hvem Jesuiterne endelig havde ventet og fortient Bedre; og denne Mand foretog sig og udførte, hvad af saa Mange i flere Tidsaldere var tilstræbt: Jesuiternes Undergang.

„Sebastian Joseph af Carvalho, bekiendt under Navnet Marqvis Pombal, var af en fattig adelig Familie. Hans urolige Sind styrtede ham i hans første Ungdom i Udsvævelser, og, da han var reddet fra disse Følger, havde han det tilfælles med Mange, at han eftertragtede Rigdom, Ære, Magt, men Faa have med et saa vidt udstrakt Ønske forbundet saa uafbrudte Bestræbelser, og, som det i lang Tiid syntes, med mindre Held. Enhver Udsigt, der aabnedes, syntes atter at tillukke sig for ham; skiøndt hans Venner adskillige Gange udvirkede, at han blev brugt, tildeels endog i vigtigere Poster, maatte han dog stedse ende, hvor han havde begyndt, uden at have været istand til at vinde sin Konges Yndest. Først da Joseph I, efter Johan V Død, besteeg Thronen, begyndte Lykken at tilsmile ham; men da var han allerede 51 Aar gammel, altsaa i en Alder, da vel Mange kunne

fortsætte, men kun Faa begynde en glimrende Løbebane. Men havde han møisomt tilkæmpet sig den Plads, hvorpaa han stod, stod han der ikke forgieves, og naar andre Yndlinger ofte Intet give Historien at berette, uden den eensformige Fortælling om Hoffets Forlystelser og Landets Elendighed, da indeholdt hiin Mands saa seent begyndte, men dog i 27 Aar (1750—1777) fortsatte Regering — thi saaledes er man berettiget til at kalde den — Mærkværdigheder nok til fængsle, ikke blot hans Samtids, men Eftertidens Opmærksomhed.

„Ærgierrig, ubøielig, despotisk og grusom fordrede han af Alle den Hengivenhed i hans Villie, som han fandt hos sin Konge, uden derfor at værdige Hines Svagheder og Tilbøieligheder den fine Konst, hvormed han bemærkede og behandlede Dennes. Men i det vi kalde ham ærgierrig, skylde vi ham den Retfærdighed at tilstaae, at hans Ærgierrighed ikke indskrænkede sig til Attraa efter at omstraales af Magtens Nimbus, men at han af Portugals Flor, som han ved sin utrættelige Arbeidsomhed i det mindste stræbte for, ventede sig de skiønneste Blomster til sin Krands. I det vi tillægge ham Ubøielighed, bør vi erkiende, at denne Egenskab ikke blot tilhører Tyrannen, og at dens Værd beroer paa dens Anvendelse. I det vi bebreide ham Despotisme, er det tillige vor Pligt at erindre, at en Mand, der havde at kæmpe mod Adelens Misundelse, Klerkeskabets Had, Folkets Fordomme, et sunket Riges langvarige Svækkelse, mægtige udvortes Fiender, endog mod Naturens rædsomste Ødelæggelser — at denne Mand ikke blot kunde fristes til, men endog undertiden forsvare andre Forholdsregler, end de, der under andre Omstændigheder vilde have været tilladelige. Og idet vi endelig ikke kunne fritage hans Minde for Beskyldningen om Grusomhed, saa synes denne mere at være fremgaaet af hans ikke ugrundede Frygt for Modstandernes Efterstræbelser, end af Tilbøielighed, og han synes undertiden at have undveget at straffe, hvor han meente at kunne giøre det uden Fare. Og

naar vi betragte alt dette, naar vi sammenligne de store Formaal, han satte sig, med de ringe Hielpemidler, han selv næsten maatte skabe, da føle vi os tilbøielige til at tilgive ham, ikke blot hans undertiden urigtige Foranstaltninger, men endog hans Fremgangsmaade; og naar vi see, hvor ene han stod, hvorledes intet Stort, hverken før eller efter, slutter sig til hans Bestyrelse, da indgyder dette os næsten samme Ærbødighed for hans Talenter, som han selv bar derfor.

Det Meste af hvad Pombal havde opbygt, saae han før sin Død — der først indtraf i hans 83de Aar — omstyrtet, kun Det, der forud kunde synes det Vanskeligste af Alt, var uigienkaldeligen afgiort: Jesuiter-Ordenens Ophævelse."

Om jeg nu, ved en ny Undersøgelse, vilde finde min Skildring af denne mærkværdige Mand aldeles stadfæstet, eller om jeg vilde finde, at en ungdommelig Lyst til at giøre Fortællingen interessant havde forledet mig til at see Meget i et gunstigere Lys, end det fortiente, tør jeg ikke afgiøre.

Om mit udvortes Liv i disse Aar har jeg kun Lidet at fortælle. I Sommeren 1798 giorde jeg med den grevelige Familie en Reise til Holsteen; vi opholdt os for det Meste paa nogle Herregaarde i Fyen og Holsteen, jeg saae ogsaa Lübeck og Hamburg, men jeg kom ikke i Forbindelse med interessante Mennesker. Vel kunde jeg siden rose mig af at have seet Schrøder spille, men — Kaart; jeg fandt ham nemlig i Rellingen ved et Spillebord; Scenen havde han længe siden forladt. Jeg saae ogsaa Christian Stolberg, en lille levende Mand, men kun ved en Visit.

Den paafølgende Sommer kom min Broder tilbage fra sin Udenlandsreise. Skiøndt det ikke er hans Biographie, jeg skriver, var hans Liv dog saa nøie sammenflettet med mit, jeg har saa meget glædet mig og sørget med ham, at jeg her maa berøre hans Tilstand, saameget mere som hans Breve, hvoraf man ellers kunde kiende ham, ere saa løst henkastede,

og saaledes blandede med de frieste Udladelser om private Gienstande og Personer, at jeg intet af dem heelt kan opbevare. Da han og de Paagieldende længesiden ere forsvundne af Skuepladsen, kan det ikke være nogen Indiscretion, naar jeg ogsaa omtaler delicate Forhold; thi skiøndt man, medens de ere nærværende, med Rette holder dem hemmelige, er der dog Intet, hvorfor de siden skulde skiules. Det er ingen Plet paa en Mand, at han har elsket og liidt.

Min Broder havde noget før sin Afreise forelsket sig i en Pige, der unegtelig var meget elskværdig, men dog i Grunden mindre skikkede sig for ham. Skiøndt hun kun gav ham lidet Haab, opfattede han dog enhver Straale deraf begierligen, og nærede dermed en Følelse, som ikke blev giengieldt. I denne Tilstand skrev han mig engang disse Linier: „Jeg lever deiligt, brændende, haabende, frygtende, fortvivlende, jublende, kort som en Elsker, der ingen Ting tænker og sandser, medens han drives underlig omkring i Frygtens Sneefog eller Haabets Lue. Jeg vaagner hver Morgen Kl. 4½, for ei at spilde den gyldne Tiid, og jeg falder ikke i Søvn før Kl. 1. Om Natten drømmer jeg, og naar jeg vaagner, er jeg færdig at springe ud af Sengen af Skræk og Sorg og Haab og Frygt og Glæde. Men hvad enten jeg sover eller vaager eller spiser eller drikker eller frygter eller haaber, saa er det altsammen i vor aldrig noksom velsignede Frues (den Elskede hedte Marie) eller Jomfrues Navn. Jeg er ikke Katholik, og beder derfor ikke den Benedidede at bede for mig hos Gud; men jeg er snarere en Hedning, thi jeg er nærved at bede Gud bede for mig hos hende."

Denne Lidenskab bidrog meget til, at de Maaneder han tilbragte i Paris, ikke vare ham behagelige. I et Brev af 10 Mai 1798 klager han ynkelig over, at han i 5 til 6 Uger intet Brev havde faaet — saavidt jeg erindrer, fordi jeg stedse haabede at kunde sende ham de Penge, hvortil han trængte, men dette først lykkedes efter mange forgieves Forsøg. „Have I da glemt mig? Eller troe I, at man med Syre i Maven,

Hovedpine, Længsel, Kierlighed, Pengemangel, Venneløshed og Sandsesløshed kan ikke leve slet og planløst nok i et fremmed, høfligt, men iiskoldt, naragtigt, impertinent, selvgodt, dyrt og forfængeligt Land, halvandethundrede Mile fra Fædrelandet, uden at man endnu dertil skal savne Breve?" Han tilføier siden et Fragment af sin Dagbog. „Jeg har atter havt en af mine sædvanlige urolige Nætter med idel Drømme, og tildeels bange Drømme, om Danmark. Sandelig jeg hører for meget til de Mennesker, om hvilke Voltaire taler i l'ingenu, som hverken forstaae at sove eller at vaage. En jævnlig Uro plager mig. Denne kommer deels af legemlig Svaghed, deels af for liden Planmæssighed, deels af Længsel, og deels deraf, at jeg foresætter mig for Meget, derfor for lidt naaer mit Ideal, og derfor ikke er tilfreds med mig selv. Prometheus har ikke blot givet mig den hellige opvarmende, men ogsaa den glødende fortærende Ild, maaskee har jeg endog fra Menneskenes artifex arvet Lidt af den Rovfugl, der hakkede hans Lever. O, naar jeg skal lære at forme et oplyst Menneskes Tænksomhed og et skikkeligt Hiertes Følsomhed med quantum satis af den salige Klokker-Philosophie, sinere mundum vadere, sicut vadit et facere officium taliter qualiter. Og dog i rolig Søvn bliver man hverken nyttig, elsket, agtet eller lykkelig i nogen Grad; jeg vil hellere udsætte mig for Ulykke, end aldrig have Haab om Lykke; den Virksommes Feiltagelser kunne stundom skade, men af Skaden selv følger Gavn; den rolige Torsk eller Snog giør mere Skade, end man troer. Jeg vil giennem Uroen søge Veien til Tilfredshed; den er noget Andet og Bedre end Ro; Mennesket er ikke skabt til Ro. — Mit dristig fattede Ideal! jeg vil ikke forlade dig. Bedre at foresætte sig noget Stort, og naae det halvt, end noget Smaaligt, om man end overgik det."

Kort før hans Afreise fra Paris skrev han mig under 12te Juli: „Virkelig jeg føler, at Du og Enhver af mine bedste Venner bliver mig hver Dag kierere i denne min folke-

rige Eensomhed, og mit Venskab, som hver anden af mine Følelser, bliver i den forvandlet til Passion — og jeg skræmmes ikke af denne Erfaring; tværtimod haaber og troer jeg, at alt dette giver min Charakteer en Energie, som end ikke da vil slukkes, naar jeg igien skal møde mine gamle Glæder og Sysler, som jeg stundom med indfølt Glæde, stundom med brændende Haab, og stundom med bittert Savn, erindrer, men aldrig glemmer. — — Du skriver, at Du og Bentzon fortæres, han af for megen, Du af for liden Kraft. Det er ikke sandt; det gielder kun om den vanskelige Sag, at fordele sin Kraft rigtig og med Oekonomie. For os svagelige Makkere der giøre saa meget Mindre, end vi vilde, er det ellers en Trøst, at Frederik den Store i Preussen, som dog fornemmelig blev stor ved at bruge sin Tiid og Kraft vel, har paastaaet, at intet Menneske giør det Halve af hvad han kunde. — — I Morgen faae vi en stor Fest. Disse Fester ere i det Hele fattigt og smagløst nok udførte, men dog ikke reent bestialske. Du kan ellers troe mig, at det er keedsommeligt nok at reise, og i Grunden, hvorledes kan det more mig meget mere at see St. Sulpice, tribunal de cassation og jardin des plantes, end at see Frue Kirke, Høieste-Ret og botanisk Have? eller troer Du, at Larevelliére eller Talleyrand have interessantere Ansigter, end Hertugen af Augustenborg og Bernstorf? imidlertid ere disse sidste Gienstande jo Noget, som man neppe gaaer to Skridt for. Vi more os kun, og ere kun lykkelige imellem Venner og ordentligt Arbeide, men Manthey er her min eneste Ven, og Reise-Jagttagelser er intet **ordentligt** Arbeide". Vedføiet var en Elegie ved Seinen, der sluttede med følgende Linier:

„Timerne, som disse Bølger sagte rinde —
Kommer du, forønskte Time, snart,
Da jeg skal min tabte Glæde finde? —
Fremskynd, Tiid, din altfor sene Fart!

O, naar skal jeg, fri fra Verdens vilde Vrimmel,
Finde Ro igien i Venskabs stille Skiød?
Hun, for hvem saa tidt min Længselstaare flød,
Mindes hun mig under Nordens fierne Himmel?
Skal jeg see igien min elskede Veninde,
Hvem jeg dette ømme Hierte offret har?
Vil hun lønne mig, fordi jeg trofast var
I mit Hierte hendes evig kiere Minde?"

Denne Troskabs-Løn blev ham ikke til Deel. Den Elskede skienkede imidlertid sit Hierte og sin Haand til en af vore fælles Venner, med hvem hun førte et lykkeligt Ægteskab; men det Ideale forsvandt med Ungdommens første Blomstring. Min Broder var siden stedse Husets Ven og Læge, men, da den første Smerte var forvunden, blev der intet dybere Indtryk og intet Savn tilbage.

Til at adsprede Sindet under Spændingen og efter den endelige Afgiørelse bidrog min Broders Ophold i Wien Meget. Her fandt han sig ulige bedre, end i Paris; han fandt Venner, endog danske Venner, blev indført i behagelige Kredse, og det hele Slaraffen-Liv var, som en Reise-Episode, særdeles efter hans Sind. Hans Breve vare for det Meste i den muntreste Tone, han følte sig stedse i en poetisk Stemning, foretog ogsaa adskillige større og mindre poetiske Arbeider, af hvilke dog kun saa af de mindre bleve bragte til Ende, og han har ofte sagt, at han aldrig har arbeidet med større Lethed og Lyst, end ved sit Bord i Wien, hvor dog Bøger, Papirer, Theekopper og alt Andet laae saaledes hultertilbulter imellem hinanden, at han, naar han vilde skrive, maatte giøre Plads ved med Armen at skyde Alt saaledes tilside, at Papiret kunde ligge der.

Ved sin Hiemkomst fandt han i vore Kredse en norsk Pige, som paa nogen Tiid opholdt sig her, allerede ikke mere i hendes første Ungdom, men derfor desto mere modnet, ogsaa ved Sorg; et ædelt, fortræffeligt Væsen, og jeg veed ikke, hvorfor

jeg ikke skulde hidsætte hendes Navn: Inger Aall. Navnet synes maaskee, naar man først hører det, at have en triviel Klang, men os forekom dets Lyd, jo oftere vi gientoge det, desto mere melodiøs; og saaledes hørte ogsaa Hun, der bar det, til dem, om hvilke jeg ovenfor har sagt, at man ikke ret veed, hvor megen Elskværdighed de besidde, før man staaer fast. Man maa imidlertid ikke troe, at jeg selv „stod fast". Jeg veed ikke, hvad der kunde være skeet, dersom jeg havde lært hende at kiende, før min Broder; men jeg var paa Landet, kom først nogen Tiid efter til Kiøbenhavn, og da var min Broder allerede fængslet til hende med sin dybe Naturs hele Kierlighed. Derved blev hun mig hellig; jeg kunde vel med den fuldeste Interesse erkiende hendes Aands og Hiertes Fortrin, endog den Gratie, der svævede over hende, hvad enten hun i fortroelig Samtale lænede sig med Armene paa Bordet, eller hun sang til sin Guitarre, eller hendes ranke Figur hævede sig fra Hesten, som hun styrede med al Sikkerhed; men min Beundring var uegennyttig. Uheldigviis var hun, som vi siden erfarede, allerede forlovet i Norge, men Forlovelsen holdtes, jeg veed ikke af hvilken Grund, hemmelig; denne Bevidsthed, at hun dog ikke kunde blive nogen Andens, gav hende maaskee en Frihed i Omgang, som vel ingenlunde overskreed Grændserne, men hvilken min Broder — haabende, som han var — udtydede til sin Fordeel. Efter nogle lykkelige Maaneder forsøgte han det afgiørende Skridt, men fik et Afslag, der var desto smerteligere, da han dengang ikke vidste, hvad der vel maatte betage ham alt Haab, men dog tillige havde noget Lindrende, at hans Elskede allerede var bunden.

Denne anden Gang gientagne Ulykke i Hiertets ømmeste Anliggender virkede dybt ind i hans Væsen, og Følgerne deraf forvandt han aldrig ganske. Vel tabte han ikke Mod og Kraft, men den Anstrengelse, det kostede ham at vedligeholde disse, bragte noget Bittert og Haardt i ham, der ellers ikke var ham naturligt, og foraarsagede, at han mangen Gang næsten skyede den poetiske Side af Livet, hvis Berørelser saa

let bragte Saaret igien til at bløde. Et Par Aar efter, da han var bleven ansat som Overmedicus ved Frederiks Hospital, giftede han sig med en Enke, der medbragte ham fire Stifbørn. Det var en virkelig Tilbøielighed, der drog ham til hende, men den var af en anden Natur, og hvad Børnene angik, da var det ham kiert strax at see sig omgiven af en huuslig Kreds, og saaledes strax være paa det Punkt, som Andre først efter flere Aar naae. Han vilde — sagde han engang — kunne komme til at tænke paa noget Andet.

Med Aaret 1801 begyndte den Række af Uretfærdigheder og Krænkelser, som Danmark i min Levetiid har maattet taale. Jeg har følt dem saa bittert som nogen Anden, men naar jeg her dog ikke videre omtaler den i Danmarks nyere Historie saa navnkundige 2den April, da er dette ikke, fordi mit Bryst jo flammede lige saa høit af Fædrelandskierlighed, Forbittrelse, Glæde, Sorg, som nogen Andens, heller ikke fordi Erindringerne fra hine Dage ere blevne dunkle i mit Sind — jeg har endog for at fastholde dem, kort efter nedskrevet en Skildring af Kiøbenhavn i den Tiid — men fordi jeg om Begivenhederne Intet kan fortælle, som jo Andre have berettet fuldstændigere og paalideligere, og heller ikke kan udtale den Begeistring, der giennemtrængte det hele Folk, stærkere end den baade dengang og siden er udtalt. Eiendommeligt for mig var maaskee det Indtryk, Synet af Hospitalets Liigstuer giorde paa mig. Vel laae de Døde, qvæstede paa saa mange forskiellige Maader, her ordentlig ved Siden af hinanden, men det var dog første Gang, at Noget, der lignede en Valplads, traadte ret levende frem for min Forestilling, og det forekom mig, som om Verdens Historie fik en anden Betydning for mig, thi hvor meget tænker vel Barnet eller den Unge ved Alt, hvad han læser og hører om Kriig, paa, hvad Kriig virkelig er? Dette Indtryk var dog kun en Følelse af Menneskehedens Jammer, ingenlunde personlig Frygt, thi jeg for min Deel havde i de Dage

gierne stillet mig i Krigernes Rækker, og det smertede mig, at jeg, som jo maatte følge med Moltkes, naar de fik isinde at drage paa Landet, hvilket jeg vel vidste at ville skee, saasnart der var nogen virkelig Fare, ikke kunde indtræde i Studenternes Corps. Moltkes flyttede virkelig Dagen efter Slaget af Frygt for et Bombardement hen i en Gaard i Stormgaden, af hvilken Greven tilfældigen var i Besiddelse, og reiste derefter paa nogle Dage til Bregentved. Jeg blev alene tilbage i den store Gaard, hvor foruden mig en Portnerkone, som havde et Værelse i Baghuset, var den eneste Beboer, og det var underligt nok, naar jeg i denne spændte Tiid kom hiem giennem den øde Gade, lukkede mig ind med min Portnøgle, og følte mig frem paa den bælgmørke Trappe til tredie Etage. Men naar jeg da fik tændt Lys, var jeg i en behagelig poetisk Stemning, og tilbragte en Deel af Natten med romantiske Skriverier uden Plan eller Sammenhæng.

Efterat Landet og Gemytterne igien vare komne til Ro, indtraf en fredelig Begivenhed, som blev af Vigtighed for mig. Sognekaldet til Spiellerup og Smerup paa Vemmetofte Klosters Gods blev ledigt ved Præstens Død, og Besættelsen af dette Embede vilde, om end ikke efter Formen, saa dog i Virkeligheden alene beroe paa Grev Moltke. Jeg havde nu i henved syv Aar været Hovmester, og noget Andet skulde jeg dog engang være i Verden, men mangehaande Følelser vexlede derved i min Siel. I et Brev til min Broder — som omhyggelig har giemt alle mine Breve, ligesom jeg hans — skrev jeg: „Betænk selv, hvorledes jeg sidder i det. Er jeg dog ikke en Nar, dersom jeg i Forventning af at en Tønde Guld eller endog blot et Reisestipendium skal søge mig op, forskyder en Lykke, som Magistre slikke Fingre efter? Paa den anden Side: Skal jeg da virkelig omskandse mig med Prædikestolen og Altergitteret mod alle andre Planers og Ønskers Opfyldelse? skal jeg reentud erklære disse sidste, at min Ungdom er forbi, og Intet videre med mig at giøre, og postere mig „unbeweglich in der Wasserhose des Priesterrocks“?“ Jeg

leed jo vel mangen Gang ved Tanken om, at jeg slet ikke vidste, hvad der skulde blive af mig, men endnu laae dog Verden for mig, og jeg kunde i mine Drømme tilegne mig alle de Steder og Stillinger, der laae inden Mulighedens Grændser, og nu skulde jeg med Eet afgrændse mig en ganske snever Kreds, lade Tærningerne være kastede, og alle de øvrige Tal, der muligen kunde være komne op, være mig uvedkommende. Jeg følte endnu ingen bestemt Drivt til at være Præst, skiøndt ligesaa lidet til at være noget Andet i Verden, og jeg kunde ikke uden Gysen tænke paa at skulle drage ene ind i en Landsbypræstegaard. Imidlertid gik jeg til Greven. Han modtog min Begiering meget velvillig, men sagde mig tillige, hvor gierne han ønskede, jeg skulde blive hos hans Søn, indtil han havde taget de to første Examina, lovede, at han ikke skulde glemme mig, og bad mig endnu at overveie Sagen. Denne Overveielse var snart færdig; jeg vilde nemlig tilbyde Greven at blive den forlangte Tiid ud, naar han da vilde lade mig reise udenlands et Aar eller halvandet. I Grunden havde jeg heller ingen Lyst til at reise. Hvad skulde jeg ude i den vide Verden, uden Maal, uden Lyst og Mod til at stifte Bekiendtskaber med fremmede Mennesker? Jeg vidste ret godt, at jeg vilde gaae ene og forladt om paa de fremmede Steder, og komme hiem uden synderlig andet Udbytte, end at kunne tale med om Paris og Rom; men saaledes vilde dog Tiden gaae, indtil en eller anden Beslutning kunde modnes. Jeg gik derfor et Par Dage efter atter til Greven, men han havde imidlertid fattet en anden Plan. Der havde nemlig allerede en Tiidlang, under den afdøde Præsts Sygdom været en Hielpepræst, og Greven haabede at kunne udvirke Tilladelse til, at denne kunde bestyre Embedet, indtil mit Hverv i Grevens Huus var tilendebragt. Denne Plan tiltalede mig, fornemmelig fordi der da var henved halvandet Aar, inden jeg skulde tiltræde, og i denne Tiid kunde der skee Meget, kunde det maaskee lykkes mig at finde en Veninde, som vilde boe med mig i Spiellerup Præstegaard, og under

denne Betingelse vilde Stillingen være mig kier. Den ommeldte Tilladelse blev, skiøndt med nogen Vanskelighed, udvirket, og jeg maatte nu i al Hast prædike for Dimis og aflægge katechetisk Prøve. For begge Dele erholdt jeg det berømte: et quidem egregie, en Charakteer, som jeg allerede dengang fandt, at Præstationerne ingenlunde vare værd. For Sømmeligheds Skyld maatte jeg ogsaa prædike for Damerne paa Vemmetofte. Jeg erindrer endnu den Gysen, der giennemfoer mig, da Grev Moltke, i det han ved denne Leilighed gik med mig over Klostergaarden, sagde: „Paa disse Stene vil De komme til at gaae adskillige Gange!" thi herved stod det saa tydeligt for mig, at jeg nu var bunden, og at mit Liv herefter vilde have den eensformige Bevægelse i en ganske snever Kreds. Prædikenen behagede, og under 8de Juli blev jeg af Klosterets Direction kaldet, under 17de Juli af Kongen confirmeret som Sognepræst for Spiellerup og Smerup Menigheder.

Saaledes var nu denne Sag afgiort, uden for Øieblikket at have medført nogen Forandring i min Stilling, og jeg tilbragte Sommeren paa sædvanlig Maade paa Bregentved. Om Efteraaret havde jeg den Tilfredsstillelse, at det gik min Eleve brillant ved Examen artium; han erholdt Udmærkelse i alle Disciplinær, og, saa nødig endog Facultetet i de frisindede Tider vilde, at en saa fornem ung Person skulde have den øverste Plads blandt dette Aars Inscriberede, maatte man dog, da han var den Eneste, som ogsaa havde Udmærkelse for latinsk Stiil, indrømme ham den, og han holdt saaledes den saakaldte petitio, som endnu dengang var brugelig.

Et saadant Udfald af den eneste Søns første Examen, og paa en Tiid, da de unge Grever just ikke pleiede at glimre paa den videnskabelige Bane, giorde det glædeligste Indtryk paa Forældrene. Det Mindste var den pecuniaire Generøsitet, Greven ved denne Leilighed udviste mod mig; han havde allerede tilforn efterhaaanden ganske frivilligen forhøiet min Gage til 400 Rbd., — en Sum, som dengang var uhørt for en

Huuslærer, — efter Dimissionen skienkede han mig endnu 1000 Rbd., og hvad jeg siden, inden jeg forlod hans Huus, modtog af ham i Penge, Sædekorn til Brug ved min Avling, og meget Andet, beløb sig sikkert til et Par Tusinde Rigsdalers Værdi. Men langt mere rørte mig den, jeg kunde næsten sige Taknemmelighed, hvormed han paaskiønnede min Fliid, og den Godhed, han giennem sit hele øvrige Liv bevarede for mig.

Jeg havde meget ønsket, at min Ordination havde kunnet udsættes til henimod den Tiid, da jeg skulde tiltræde Embedet, thi hverken kunde jeg endnu alvorligen henvende mine Tanker til det Embede, hvortil jeg indviedes, og en Huuslærers afhængige Stilling passede ikke vel for en Embedsmand. Men alle mine Forestillinger hialp Intet hos Biskop Balle; han maatte derfor ogsaa finde sig i, at jeg siden kom til ham i ganske verdslig Dragt, da han ellers ikke vilde see Præster uden i Præstekiole, en Dragt, som mig syntes, det endnu ikke tilkom mig at bære, da jeg ellers ikke giorde præstelig Gierning. Den 13de November 1801 blev jeg saaledes, just 26 Aar gammel, ordineret i den gamle Frue Kirke med adskillige Andre, blandt hvilke den nuværende Biskop Øllgaard. Biskoppens Tale var meget lang, og dens Tone var kun Bitterhed; han kunde vel have Aarsag til at være forbittret over Tiderne, men i Talen savnede jeg Kierlighed og indtrængende Formaning. Heller ikke var der nogen høitidelig Stemning hos de tilstedeværende Præster; en god Ven iblandt dem talede endog i Bagchoret til mig om den sidste Forestilling i Borups Selskab; under Prædiken gik de efter da brugelig Sædvane over til en af Capellanerne for at spise Frokost. Jeg prædikede, og min Stemning var, om ikke høitidelig, dog varm; det var virkelig, som jeg i Prædikenen sagde, „mange henfarne Timers Billeder, Ønsker, Betragtninger og Forsætter, der samlede sig i min Siel.“ Men naar jeg siger, at Themaet var: „Religionslærerens Pligter og hans Løn“, vil man endog deraf kunne skiønne, at Prædikenen, skiøndt den ikke manglede

varme Steder, ikke hævede sig over den i hine Tider sædvanlige Tone, og det var med fuld Ret, at de christelige Tilhørere deri savnede det christelige Element. Men af saadanne Tilhørere vare der kun faa; i Almindelighed optoges Prædikenen med meget Bifald.

Min Stilling var vel i det Hele bleven den samme, men der var dog indtraadt megen Forandring. Endog min Bopæl var bleven en anden, idet Grev Moltke havde kiøbt en Gaard ved Siden af den forrige, og forenede begge; herved erholdt jeg tvende hyggelige Værelser, som jeg hidtil havde savnet. Min Eleve var bleven Student, havde nu Privatissima hos de fleste Professorer, og kun tvende Forelæsninger hørte jeg med ham, Riisbrighs over Logik, Ontologie og naturlig Theologie, og Bugges over Physik. Riisbrigh havde nu tildeels forsaget den strengere Wolfianisme, og optaget nogle nyere Elementer, men som ikke vilde amalgamere sig med det Øvrige; det vilde have været mig lærerigere, dersom han ganske var bleven ved det Gamle og f.Ex. ret fuldstændigen og nøiagtigen expliceret Syllogismernes Former efter den gamle Methode. Nu lærte jeg Intet, men morede mig undertiden over et vist tørt Lune i hans Foredrag, saasom naar han oplyste, hvad error in re er, med det Exempel, at en ung Person gaaer forbi et Vindue, og hilser Katten, og troer, det er Jomfruen. Bugge var i Mechaniken maaskee den fortrinligste Docent, jeg har hørt; her havde hans Foredrag en Klarhed, Sikkerhed og selv en Elegants, som viste, at han havde Videnskaben fuldkommen inde; men da han kom til de Dele af Physiken, hvor de nyere Theorier mere gribe ind, skulde man troe, det var en anden Mand, man hørte; her var han aldeles ikke hiemme, og Foredraget blev derfor løst og forvirret. Men ogsaa ved de øvrige Discipliner, der fordres ved vor anden akademiske Examen, maatte jeg — med Undtagelse af Astronomien, hvori Professor Warberg, der ogsaa forhen havde været den unge Moltkes Lærer i Mathematik, selv overtog Repetitionerne — være Repetent, og derfor meget omhygge-

ligen forberede mig, for at kunne være det med Nytte og Ære, og ikke overgaaes af min Eleve. Dette krævede selv ved de philologiske Pensa, der vare af temmelig stort Omfang, megen Tiid, men saameget mere i de Videnskaber, der vare blevne mig mere fremmede. Man vil maaskee undres over, at det, der af al denne mangehaande Kundskab interesserede mig meest, var Mathematik. Saa ringe endog mine Progresser i denne Videnskab ere blevne, hidrører dette mere fra Mangel paa Tiid fra andre Studier, der have ligget mig nærmere, end paa Tilbøielighed, og endnu kunde det have meget Tiltrækkende for mig at gaae ind i denne Videnskab. Dens Studium har ogsaa den Fordeel, at det saaledes tager Sindet i Besiddelse, saa man saalænge er nødt til at glemme alt Andet.

Steffens var i denne Tiid kommen til Kiøbenhavn. Det er en Feiltagelse, naar han siger (Was ich erlebte V. 20), at jeg allerede dengang var bosat paa Landet; tværtimod levede jeg i denne Vinter meget med ham; han tilbød mig endog, da han trængte til Nogen, for hvem han ret kunde udtale sig, et privat Cursus i Philosophien, hvilket Tilbud jeg dog ikke modtog. Uagtet al min Kierlighed for Steffens, var han dog ikke blandt dem, ved hvis Fødder jeg kunde sidde som Discipel; han havde for liden videnskabelig Stringents, til at jeg kunde vente at finde mig fyldestgiort ved et sammenhængende Foredrag, og hvor jeg trængte til Oplysning, maatte jeg ofte nøies med uklare Ord, som ikke bragte mig videre. Men derfor erkiender jeg ligefuldt, af hvor uberegnelig og velgiørende Indflydelse hans Ophold her har været for Danmark, ikke blot ved de Forelæsninger, han holdt den følgende Vinter — skiøndt hvad deraf blev trykt som „Indledning til philosophiske Forelæsninger“ vel hører til hans bedste Skrivter — men endnu mere ved hans personlige Omgang. Han var en Sædemand, som havde Frø af mange Slags, og udstrøede dem rigelig trindt omkring; og, skiøndt han selv var mindre skikket til at pleie den fremvoxende Spire, saa havde dog mangt et Sæde-

korn fundet god Jord, hvor det skød Rod og bar Frugt. Skiøndt hans egen Erkiendelse af de christelige Ideer endnu ikke var uddannet og sikker, var det dog fra ham, at Begyndelsen til Christendommens fornyede Liv i Danmark udgik. Ogsaa i min Siel bragte han mangt et Frø, som behøvede Tiid til at spire, men som dog ikke var nedlagt forgieves. Jeg blev ved ham bekiendt med Tieck, Novalis og den hele nyere tydske Skole, og hvad der endog i den ikke ganske tilfredsstillede mig, saa havde jeg dog derved faaet en Impuls i den Retning, hvor jeg siden skulde finde, hvad min inderste Begiering søgte fra den første Tiid af, da min Bevidsthed vaagnede, men hvorom enhver Viisdom, jeg hidtil havde adspurgt, havde maattet svare mig: det er ikke i mig.

Mit Kald i Verden var nu bestemt, men ligesom det fattedes mig paa Tiid til nærmere at forberede mig dertil, saaledes meente jeg ogsaa, som tildeels var sandt, at alle mine alvorlige Studier og Øvelser, og al den Dannelse, jeg havde vundet i Livet, havde været en Forberedelse til geistlig Virksomhed. I den daværende Theologie kunde jeg, som jeg ovenfor har omtalt, ikke vente at finde Noget, som kunde være mig gavnligt, eller som jeg turde mene at kunne bruge til sandt Gavn; og hvilke Skatte den gamle Theologie giemte, var mig, og for det Meste den hele daværende Tiid, ubekiendt. Uddannelsen til Embedet meente jeg, og atter tildeels med Rette, maatte komme i Embedet selv; men Betingelsen herfor syntes at maatte være en Existents, som tillod med Ro og Kraft at virke i Embedet, og for mig var atter Betingelsen hertil en elsket Gienstand i mit Huus. Som giennem min hele Ungdom „die künftige Geliebte" — for at bruge Hölty's Udtryk — havde svævet i mine Drømme, som Virkeligheden havde viist mig enkelte Skikkelser, hvori jeg kunde troe at have seet hende, men tillige strax paa det Bestemteste sagde mig: Hun er ikke for dig! saaledes haabede jeg, at denne mig Bestemte dog nu maatte aabenbare sig for mig, jeg syntes mig at have en vis Ret til at fordre af Forsynet, at det saa

brændende, saa længe, saa dybt og — jeg turde sige — saa reent nærede Ønske nu, i det vigtige Vendepunkt af mit Liv, skulde opfyldes. Kierligheden var mig alt for hellig, til at jeg nogensinde kunde nedværdige mig til at gifte mig blot for at blive gift, for at faae en Huusbestyrerinde, med hvem jeg kunde leve et roligt Philister-Liv. Vistnok skulde min tilkommende Brud være elskværdig, men jeg fordrede ingenlunde, at hun skulde være i Besiddelse af alle fortrinlige Egenskaber, jeg vidste altfor vel, hvor mange Mangler hun vilde finde hos mig; men hvad jeg fordrede, var, hvad hun vilde finde hos mig, et Hierte, der var istand til ret at elske, og der da hengav sig til mig uden Tvivl og Vaklen.

Idet jeg nu efter Sommerens Afbrydelse igien traadte ind i vore sædvanlige Kredse, vare mange elskelige Skikkelser efterhaanden forsvundne deraf; andre mindede mig om de Linier af en engelsk Digter — jeg troer Goldsmith — som Bentzon havde anvendt paa sit Ideal:

The vacant face and vain, insipid charms
Can ne'er succeed the image I adore.

Jeg var jo i visse Henseender hvad man kalder et godt Partie, men de mere dannede Fruentimmer syntes kun at have liden Lyst til at være Landsbypræstekoner, og hvor jeg maaskee kunde vente at reussere, havde jeg ikke Lyst til at forsøge det. Kort, det blev mig mere og mere indlysende, at jeg ikke skulde finde, hvad jeg søgte. Til denne sørgelige Vished kom endnu, at der ogsaa ellers var blevet øde og tomt omkring mig. Mange af min tidligere Omgangskreds, Venner og Veninder, vare blevne adspredte, Bentzon var i Vestindien, og i min Svogers Huus vare de ovenfor omtalte Onder i Tiltagende, og jeg følte mig ved at komme der oftere forstemt end opmuntret. Min Broder havde havt saa Meget at overvinde og glemme, at han var bleven mindre deeltagende, og hans nye Embedsstilling og kort efter paafulgte Giftermaal gave ham

for sin egen Deel saa Meget at tænke paa, at han ikkun kunde være Mindre for mig, end i tidligere Aar. Dertil kom, at han aldeles ikke kunde harmonere med Steffens og den nyere tydske Skole, og, saa Meget han end med Grund kunde have at udsætte derpaa, blev han dog ofte eensidig og ubillig, selv undertiden mod mig, som stærkt heldede til denne Side. Med Steffens levede jeg vel i venskabelig Forbindelse, men med sine udmærkede Fortrin forbandt han dog en Arrogants, en Tillid til sig selv og de nye Lærdomme, som ikke tillod rolig Discussion, og mangen Gang frastødte mig og forhindrede den fulde Fortrolighed. Min hypochondre Tilbøielighed til at finde mig ene og forladt, og min mismodige Sindsstemning udtalte sig sanddru i følgende lidet Digt:

Til den milde Genius.

Ak, du græder, skiøndt saa sødt du smiler,
Slukkende det matte Blus;
Er det Medynk, at den Snare hviler?
Hvorhen vil Du, milde Genius?

Riv den Elskte ei af kielne Arme,
See ham sødt af hede Læber kyst;
Sluk min Fakkel, Yngling, dig forbarme!
Mig du bryder ikke Elskovs Lyst.

Over mig skal ingen Hustru klage,
Ingen Faderløse jamre sig.
Sluk min Fakkel! Folket ei tilbage
Skal mig kræve og anklage dig.

Sluk den nu! thi end skal Taaren rinde
Ned fra Vennens Øie ved mit Savn;
O endnu maaskee skal en Veninde
Ømt erindre den Henfarnes Navn.

Alt i tunge Baand er Tanken bunden,
Og det varme Hierte slaaer saa mat;
Snart maaskee er Venskabstimen svunden,
Da jeg synker eensom og forladt.

Slukt for mig er Haabets milde Stierne,
Piinsom Uro ruger i mit Bryst;
Kald mig, Genius! jeg kommer gierne.
Her er ingen Trøst.

Dette Blad har Paategning: 27 Februar, og betegner mig derved nøie det Tidspunkt, for hvilket en Række af de sørgeligste Maaneder, jeg har oplevet, begyndte. Jeg erindrer, at det var i de Dage, at jeg gik hen til Hornemann, som var bleven gift, og, skiøndt i tarvelige Kaar, havde et meget behageligt Huus. Jeg kom der ikke ofte, men undertiden, naar jeg var altfor mismodig, var jeg gaaet derhen, og var altid bleven saa venlig modtagen, at jeg ret havde fundet mig lindret og vederqvæget derved. Nu traf det sig, som det kan træffe Enhver i ethvert Huus, at jeg den Dag ikke var velkommen, fordi man havde noget Andet for. Jeg mærkede det, og giorde derfor mit Besøg meget kort; men i det jeg forlod Huset, var det mig, som om nu den sidste Tilflugt var lukket, og det var tillige, som om den sorteste Melancholie kun havde ventet en saadan Anledning for ganske at bemægtige sig mig. Mismod, Hypochondrie, Melancholie, eller hvad man vil kalde det, vare mig sædvanlige Giester, men til enhver anden Tiid kom der dog mellem de mørke ogsaa glade Timer, hvori jeg kunde kaste alle Sorger bort; nu derimod var der i det lange Mørke ikke een eneste Glædesstraale. Det forekom mig, som om der ingen anden Udsigt var for mig i Verden, end at tage ud til Spiellerup og sørge mig ihiel; og naar jeg i min Jammer ideligen kom til at gientage de Ord af Schillers Taucher:

Da zeigte mir Gott, zu dem ich rief
In der tiefsten, schrecklichsten Noth,

da paatrængte Fortvivlelsen mig strax de forfærdelige Ord af Prometheus:

Da ich ein Kind war,
Nicht wußte, wo aus noch ein,
Kehrt ich mein verirrtes Auge
Zur Sonne, als wenn da drüber wäre
Ein Ohr zu hören meine Klage,
Ein Herz, wie meins, sich des Bedrängten zu erbarmen.

Intet Menneske vidste om min Tilstand; jeg varetog, hvad jeg skulde, jeg gebærdede mig i Selskab, som jeg pleiede, men hvad enten jeg var i Selskab eller ene, hvad enten jeg arbeidede eller var ledig, var det samme Mørke i mit Inderste. Jeg erindrer, i den Tiid da Talen om Skindødes Begravelse først ret kom paa Bane, at have læst, at en Forfatter — jeg troer Knigge — paastod, at der vare Tilstande i Livet, langt skrækkeligere end den levende Begravnes, og at det forunderligen slog mig. Ja, meente jeg, hvad var det, at vide Graven dækket over sig som et Værn imod alt Ondt, og vide, at om faa Øieblikke skulde Livets sidste Gnist slukkes, imod hvad jeg leed?

For at vise hvorledes Fristelserne ofte benytte det for dem beleiligste Øieblik, vil jeg ikke fortie, hvad der ellers synes for trivielt til at fortælle. Jeg havde aldrig havt nogen Slags Spiritus paa mit Værelse. Nu traf det sig, at min Broder forærede mig en Flaske Liqueur, og derved gav Anledning til, at jeg siden forsynede mig med Spirituosa, og i min forknyttede, vel ogsaa noget nervesvage Tilstand, var det mig saa usigelig behageligt at gaae og nippe dertil, at jeg behøvede al den Sielsstyrke, jeg havde tilbage, for at afholde mig derfra, og derved fra at komme i en Vane, der kunde have været meget fordærvelig.

Denne sørgelige Periode varede over fem Maaneder. Jeg bringer nødig de Ord, der tilhøre Andagtens Timer, i det sædvanlige Foredrag; dog kan jeg ikke beqvemme mig til

her blot at sige: Omsider arbeidede dog min bedre Natur sig atter frem, men jeg vil sige, at der dog hisstoppe var et Øre til at høre min Klage, at Guds Naade dog bevarede mig fra at gaae tilgrunde. Ligesom jeg ovenfor næsten har kunnet angive Datum, da Glædens sidste Lysglimt slukkes for mig, saaledes har jeg et andet Blad, med Paategning: 11te August, der indeholder det første nye Livstegn, eller i det mindste viser, at jeg igien var kommen saa vidt, at jeg kunde udgyde mit Hierte, og have Lyst til at fatte min Klage i Vers. Derfor vil jeg her afskrive det:

Den bedste Gave, du til Jorden sender,
Du Herre! jeg annammede af dig:
Den Følelse, som i mit Hierte brænder,
Den Kierlighed, som giennemgløder mig,
Jeg har bevaret den i vilde Kampe,
Jeg har bevaret den i lange Aar;
Grumt Stormen rased' — Helligdommens Lampe
Usluft endnu dog paa sit Alter staaer.
Men Haabet svandt, det elskelige, rene,
Dybt sørger Længselen nu der alene — —
O Herre! jeg var tro.
Jeg vil ei gaae i Rette, ikke klage,
Men tag mit ømme Hierte du tilbage,
Og giv mig Ro!

Paa en Maade blev dette Ønske indtil Videre opfyldt. Den bittreste Smerte havde efterhaanden udraset, og jeg havde vænnet mig til Tanken om min Skiebne. Min Broder var imidlertid bleven gift, og ved min gode og forstandige Svigerindes Hielp havde jeg faaet en Huusholderske, og fik jeg efterhaanden det Meget indkiøbt, der behøvedes til Huusholdningen; endeel Møbler og Porcellain forærede Grevinden mig, og saaledes blev det Materielle efterhaanden bragt i Rigtighed. Det Ideale søgte jeg at dysse i Slummer.

Imidlertid havde min Eleve ogsaa overstaaet den anden Prøve af anden Examen; begge Prøver med ligesaa glimrende Udfald, som ved første Examen. Saaledes havde jeg lykkeligen tilendebragt mit Hverv i det Moltkeske Huus, og tog med rørt Hierte Affkeed fra Familien, som reiste paa Landet. Jeg havde endnu et Par Uger, hvori jeg skrev min Tiltrædelsesprædiken, pakkede ind, og fik mit Tøi udsendt. At forlade Kiøbenhavn kostede mig i dette Øieblik ikke Meget; og saaledes drog jeg med lettet Sind som ind i en ny Verden.

Fierde Affnit.

Spiellerup.

1802—1812.

En af de første Dage i November 1802 ankom jeg til Spiellerup Præstegaard. Det var om Aftenen Klokken 7, mørkt og Regnveir, men idet jeg kiørte ind i den rummelige Gaard, skinnede Lysene fra Vinduerne mig venligt imøde, Tienestefolkene, af hvilke den store Avlsbedrift krævede temmelig mange, og af hvilke de Fleste allerede havde tient min Formand, flokkedes omkring mig, min Huusholderske var ankommen nogle Dage i Forveien, og havde faaet det Nødvendigste i Orden, saa at, da jeg traadte ind i den, vel ingenlunde pyntelige, men dog hyggelige og temmelig høie Dagligstue, fandt jeg Gardinerne ophængte, de, efter Nutidens Fordringer tarvelige, men dog ret nette Møbler, paa deres Plads, og det Hele giorde et behageligt Indtryk. En forhenværende Missionair i Grønland havde afløst min første Hielpepræst, der var bleven befordret, og forblev endnu en otte Dages Tiid hos mig; han var ingenlunde underholdende, men kunde dog sige mig Beskeed om Et og Andet, Embedet vedkommende. Vi fik et ganske net Theebord dækket, og jeg satte med en vis Tilfredshed første Gang Foden under mit eget Bord.

De næste Dage anvendtes til at bringe Alt i Orden, til at orientere mig lidt, og at forundre mig over Landsbyskikke, der vare mig aldeles nye. Jeg besaae min Kirke, som vel var i meget simpel Stand, men dog lys og venlig; Annexkirken, som nu er en meget smuk Landsbykirke, var dengang skummel og trist. Jeg havde hidtil, naar jeg prædikede, havt Papiret for mig, skiøndt jeg, som kortsynet, ikke kunde benytte det, men det var dog en Tilflugt, dersom jeg skulde gaae istaa, og maaskee kunde jeg i Tiden, naar jeg havde memoreret mindre strengt, være kommen i Vane med at see for meget ned deri. Lykkeligviis var der paa ingen af mine Prædikestole nogen Bogstol, og da jeg skammede mig ved, som ung Mand at skulle behøve, hvad mine Formænd som gamle Mænd ikke havde behøvet, vilde jeg ingen lade anbringe, og vænnede mig derved til at prædike aldeles frit.

Den 7de November blev jeg, da mit Annex, skiøndt ingen halv Fierdingvei fra Hovedsognet, laae i et andet Herred, indsat af tvende Provster, Heiberg og Engelbreth, og holdt min Tiltrædelses-Prædiken over Evangeliet paa Alle-Helgens-Dag. Dens Thema var: „Salige de Rene af Hiertet, thi de skulle see Gud.“ Indholdet, maa jeg tilstaae, var meget tyndt, men Sproget godt, og Foredraget, troer jeg, frit, kraftigt og varmt, uden nogen Smagløshed, hvorfor Prædikenen giorde et godt Indtryk. Overalt var mit Foredrag i mine Landsbykirker uden Tvivl ofte heldigere, end det siden fandtes i Kiøbenhavn, medens jeg prædikede i Trinitatis Kirke. Denne klangløse Kirke kunde jeg kun fylde ved en Anstrengelse, som hindrede den rette Declamation, og derved Foredragets Begeistring. I de mindre Landsbykirker derimod var min Stemme aldeles tilstrækkelig; jeg giorde mig fra først af Umage for at tale høit, hvilket, langtfra at skade mit Bryst, som man havde troet svagt, tværtimod kiendeligen styrkede og udvidede det; men jeg behøvede ikke at tale høiere, end at jeg dog beholdt Stemmen i min Magt, og kunde frembringe de tilbørlige Modulationer. Sidstprædiken var mig

i Førstningen kierest, fordi jeg da havde Prædikenen fuldkommen inde, og var fri for al Befangenhed; og enkelte Gange troer jeg, især naar Prædikenens Tone var blødere, veemodigere, længselsfuldere — f. Ex. i den Langfredags-Prædiken, der er trykt i den første Deel af den ældste Samling — i Foredraget at have nærmet mig en Fuldkommenhed, som jeg i de større Kirker ikke vilde kunnet naae.

Jeg skal siden vende tilbage til mine Prædikener, men idet jeg nu skal give en Udsigt over mit Liv i den første Tid i Spiellerup, maa jeg nævne som den bedste Glæde, at Gudstienesten, idet jeg selv holdt den med Andagt, blev mig mere og mere kier; jeg fandt den, uagtet alle Forskiønnelses-Midler fattedes, saare høitidelig; det var mig velgiørende, at betragte de simple Menneskers stille Andagt under Tienesten, og naar min Prædiken syntes mig at være nogenledes lykkedes, forlod jeg Kirken med megen Tilfredsstillelse.

Mindre Glæde havde jeg af mit Skolevæsen. Af mine fire Skolelærere var kun Een nogenledes brugbar, de Andre vare Vævere og Snedkere, og, skiøndt de vare skikkelige Mennesker, fattedes dem baade Evne og Lyst til deres Kald. Jeg anvendte endeel Umage, skiøndt vel mindre end jeg burde, paa at bringe Skolerne i en bedre Tilstand, men uden synderlig Lykke; jeg var ogsaa selv forlidet Skolemand til ret at kunne vise Lærerne, hvorledes de skulde begynde det, og hvad jeg søgte at læse mig til i mine pædagogiske Bøger, hialp mig ikke meget.

Foruden den Lettelse, jeg fornam ved dog at have faaet min huuslige Indretning i ret ordentlig Gang, hvorfor jeg forud havde gruet, var det ogsaa en behagelig Fornemmelse, fra en Huuslærers afhængige Forhold at være kommen i en Stilling, hvorved jeg henhørte til de anseeligste Mænd i Egnen. En vis Selvfølelse er ogsaa forbunden med at have Huus og Hiem og Eiendom. Jeg vil ikke sige med Harms: „Eignes zu haben ist die irdische Glückseligkeit," men unegtelig er dermed et eget Velbehag forbundet, og ikke saa meget

med Besiddelsen af Pengemidler — skiøndt jeg paaskiønner det som et stort Gode, at jeg, ved Grev Moltkes Godhed, ved mit Kalds gode Indtægter og ved de for Landmanden gunstige Tider aldrig var i Pengeforlegenhed, — men snarere med Besiddelsen af Huus og Jord. I Kiøbstæden har selv Eieren ingen ret Herlighed, han er paa alle Sider indskrænket af Leiere og Naboer; paa Landet derimod føler man sig langt mere som Herre; man kan bygge og forandre, og man gaaer med en vis Stolthed paa et vidtløftigt Terrain, hvor ingen Anden har Noget at sige, og man kan skalte og valte, som man vil. Min Præstegaard var vel forsømt, og jeg kan ikke rose mig af at have givet den synderlig Forbedring — ikke af Sparsommelighed, men af Frygt for Uleiligheder — dog lod jeg den ikke forfalde, og den var i meget bedre Stand, end den, hvori min rige Eftermand forlod den. Af mine tvende temmelig store Haver, som vare ganske tilgroede, fik jeg dog, skiøndt jeg ingen Hielp kunde erholde derved, den ene bragt i saadan Stand, at den var en ret venlig Plet. Spiellerups Beliggenhed er ikke udmærket skiøn, men meget venlig, og aabner Udsigten, deels til de nærliggende Skove, deels over en frugtbar Slette; det nærliggende Bemmetofte har, især ved Stranden, særdeles skiønne Partier; Faxe høie Kirke rager allevegne frem, og til dets mærkværværdige Kalkbierg har man ad den nærmeste Vei kun tre Fierdingmiil. Til at være Landmand følte jeg ingen synderlig Drivt, men jeg giorde mig dog forsaavidt bekiendt med de dengang herskende Theorier, at jeg nogenledes kunde tale med; jeg havde fra min Formand arvet en dygtig Avlskarl, eller egentlig en gift Mand, som boede i et af mine Huse; ham lønnede jeg rigeligen, og saaledes gik det ret godt. Mine Naboer loe vel ad det ringe Tilsyn, jeg skienkede mine Marker, og meente, at jeg blev bedragen paa alle Kanter; imidlertid kom jeg dog videre, end Nogle af dem, som med megen Iver forsøgte alt Nyt, og da endte med at søge en Forpagter; og naar man i Præstegaardene idelig hørte Klager over, at

„Avlingen aad sig selv op," da var dette ingenlunde Tilfældet hos mig. Ogsaa havde jeg i Krigens Tiid den Fyldestgiørelse, at, skiøndt vi vare midt i Høsten, og min Avlskarl var bleven fangen ved Kiøge og bragt paa de engelske Skibe, fik jeg dog ligesaa snart og ligesaa godt indhøstet, som de Andre; jeg kunde nemlig ret vel tage mig af Sagen, naar det behøvedes, men i den sædvanlige Gang behøvedes det ikke.

Selskabelighed søgte jeg her ligesaa lidet, som jeg i Grunden nogensinde har søgt den, men efterhaanden søgte den mig, saa at jeg dog ikke levede som en Eremit. I nøieste Forbindelse stod jeg med Tvende af mine Nabopræster, som endnu Begge ere i Live. Præsten paa Vemmetofte, nu Consistorialraad Bjørn, havde et meget ordentligt og behageligt Huus, hvor jeg stedse blev modtagen med den venskabeligste Forekommenhed. Hans Kone var ældre end han, langt fra at være tiltrækkende ved Skiønhed, og hendes skarpe Tunge skaffede hende mange Uvenner; men hun var et godt Hoved, vittig, velvillig mod dem, hun holdt af, og deriblandt særdeles mod mig; hun havde ingen Børn, men der var dog levende i hendes Huus, og hun forstod at animere Samtalen, saa det var mig kiert at finde hende næsten i alle de Kredse, hvor jeg kom. Jeg skylder dette Huus mangen Opmuntring. Af en anden Natur var mit Forhold til en anden Nabo, Provst Engelbreth i Lyderslov. Han var en Mand af Kundskaber og videnskabelig Drivt. I vort Samlivs Tiid uddannede vi os med hinanden, og jeg troer, at ethvert Fremskridt, jeg giorde i christelig Erkiendelse, ogsaa blev hans. Han var en formuende Mand, havde en vakker Familie, et godt Bibliothek, og anskaffede sig stedse flere Bøger, som ogsaa kom mig til Gavn. Saaledes havde jeg dog Een, med hvem jeg kunde tale om de Anliggender, som ikke hørte til Dagens Conversation.

Blandt mine Nabopræster var ogsaa en Mand, der var saa tyk, at, da han og Biskop Balle skulde kysses, maatte de gaae paa Siden af hinanden, saa at Maverne ikke mødtes,

og saa doven, at han ikke engang havde gidet gaae over Gulvet for at see Cometen af 1811, uagtet den kunde sees fra Vinduet af hans Dagligstue. Fremdeles min gamle Provst, som ellers spillede sin Lhombre meget forsigtigt, men, naar Klokken var over 11, med Fliid satte Beter, fordi han kunde vide, at man ellers vilde høre op. Naar han saaledes lykkeligen havde faaet Spillet trukket ud til Kl. 3 eller 4 om Morgenen, var han ret tilfreds, som efter en god Gierning, og Madam Bjørn beskrev, hvorledes han da fik Parykken af, og Nathuen paa under Hatten, et stort Silketørklæde om Halsen, derpaa kom op i Vognen, lagde begge Hænder paa Stokkeknappen, og endelig sagde: „Nu i Herrens velsignede Navn!"

Jeg kom sielden nogensteds uden indbuden, men, da man ret gierne saae mig, vare Indbydelserne ikke saa sieldne, og da jeg tillige af og til havde Besøg fra Kiøbenhavn, og to Gange aarlig aflagde et Besøg der paa nogle Dage — hvorved Tiden dog for det Meste blev mig lang — blev jeg ikke afvænnet fra at see Mennesker.

Uagtet nu min Stilling var meget lettere, end i mine tidligere Forhold, havde den dog mange mørke Sider, og jeg var langt fra at være lykkelig. For først at nævne det meest Udvortes, leed jeg idelig af huuslige Ubehageligheder. Min Huusholderske, hvem mine Venner, som besøgte mig, mestendeels kun have kiendt fra hendes komiske Sider, der ikke vare saa eller ringe, var tro, ordentlig, reenlig, hvorfor jeg nødig vilde skifte hende, men hun laborerede af en langvarig Tæring, der omsider efter mange Gienvordigheder for mig, endte hendes Dage i mit Huus, og derhos var hun saa vanskelig og arrig, at hun idelig kom i Klammeri med Folkene, og voldte mig mange sure Timer og Dage.

Jeg læste endeel Bøger, men i alle mulige Retninger, thi ligesaa lidet ved min Læsning som ved den Productions-Drivt, der idelig rørte sig i mig, kunde jeg komme til nogen Afgiørelse om, hvad jeg vilde og kunde; Alt, hvad jeg alvorligen foretog mig, syntes mig at overstige min Evne, blev

derfor snart igien sluppet, og forøgede kun min Forstemning. At prædike interesserede mig vistnok, men Udarbeidelsen af mine Prædikener var mig ofte meget tung, og Evnen svigtede idelig. Jeg havde kun lidt Stof, skulde prædike hver Søn- og Helligdag; mangen Gang, just naar jeg ellers havde fuldt op med Prædikener, kom der endnu en Liigprædiken til, og jeg sandede kun altfor meget, hvad den franskreformeerte Præst Broca skal have sagt: „C'est impossible, que d'avoir du bon-sens cinquantedeux fois par an;" og jeg skulde have det endnu tiere. I min Nød tog jeg stundom min Tilflugt til Andres Prædikener, og laante deraf et Thema eller et længere Stykke, men sielden kunde jeg finde Noget, som jeg ret kunde bruge. Jeg vilde saa nødig kede ved at docere kolde Trivialiteter, jeg har stedse havt en horror vacui, som maaskee undertiden har bevirket, at Udviklingen blev mindre udførlig, end den burde være; men det Fulde og Varme vilde saa ofte ikke komme. Det har ofte forundret mig, at man har sagt mig, at jeg maatte arbeide med megen Lethed, uagtet mig synes, at endog min Stiil maatte kunne vise det Modsatte; just i Henseende til Prædikener og Taler er dette sielden Tilfældet; jeg føder med Møie og Smerte, og det er sielden, at ved Skriverbordet Begeistringen driver Pennen let afsted. Jeg havde derfor næsten ugentlig en meget piinlig Følelse, som jeg endnu efter 44 Aars Øvelse ingenlunde er befriet fra, og som jeg har kaldet Løverdags-Fortvivlelsen. Naar man nemlig om Løverdagen har arbeidet sig træt og mat med at fuldende sin Prædiken, og man da ved at læse den igiennem finder den saa flau og dum, at man neppe gider tage disse Ord i sin Mund, men man dog intet Andet har at byde sine Tilhørere, da er det sandelig ikke med et let Hierte, man lægger sig tilsengs. Søndag Morgen er det vel bedre, og noget Mod er vendt tilbage; men naar nu mangen Gang Foredraget i Kirken heller ikke vilde lykkes, og jeg tydelig følte, at jeg havde kedet mine Tilhørere med mig selv, da efterlod dette ofte for flere Dage en uhyggelig Stemning, og bekræftede Forestillin-

gen om min Udueligthed, som stedse var villig til at paatrænge sig mig.

I mit Inderste bar jeg endnu det samme Savn og den samme Uro, som havde forbittret mig saa mange Aar; der var Intet, som ret havde Interesse for mig, og jeg var kun altfor ofte, ligesom Baggesen, „keed af Tanke, Liv og Lys, og mig.“ I Religionen søgte og fandt jeg vel nogen Trøst, men saa ufuldkommen min Religion var, saa ufuldkommen var ogsaa den Trøst, den kunde bringe. Det var nemlig langt fra, at Christi Evangelium endnu var opgaaet for mig. Jeg var vel ingenlunde Rationalist, forsaavidt Rationalismen dog egentlig stræber at drage de høie christelige Ideer ned i det Platte og Trivielle, og da forsøger at udlægge eller fordreie Christi og Apostlernes Tale efter deres egne matte Anskuelser. Dette var ikke Tilfældet med mig; tværtimod var det Rationalismen, der tidligen havde givet mig Afsmag for den saakaldte theologiske Videnskab, hvori paa den Tiid den næsten var eneherskende, og selv de, der, for det Meste paa temmelig aandløs Maade, holdt fast ved det Gamle, beqvemmede sig dog kun altfor meget efter den. Der var for meget Poetiskt i min Natur, til at jeg nogensinde havde kunnet finde blivende Sted i denne Rationalismes lave Regioner. Nu havde Schelling, Steffens, de nyere Digtere, især Novalis, bragt mig de christelige Ideer nærmere, men min Opfattelse deraf var endnu mestendeels kun med Phantasien; mod den historiske Christus havde jeg inddrukket saa mange Fordomme, at den evangeliske Historie for mig næsten kun havde poetisk Værd. Men dette, meente jeg, var ogsaa tilstrækkeligt; jeg meente, at det dog ikke kom an paa Facta, men paa de Ideer, der havde indklædt sig i disse Facta, hvis Oprindelse man gierne kunde lade være uafgiort. Men mod disse Facta nærede jeg intet Had; tværtimod, da de nu eengang vare giorte gieldende som historisk Sandhed, og Folkets hele Religiøsitet var knyttet dertil, saa maatte man gaae ud derfra for at giøre Ideerne levende i Folkets Bevidsthed. Medens derfor Rationalisterne stedse lægge det an

paa at nedbryde, eller dog at forringe, Christi Historie, søgte jeg derimod at fremstille den i dens Herlighed — forsaavidt dette kunde lykkes Den, der heri dog ikke talede af sin Overbeviisning. Denne Bestræbelse var imidlertid ikke uden Virkning paa mig selv, og mangen Gang, naar Begeistringen kom over mig, spurgte jeg mig: Er dog dette ikke sandt og virkeligt? Men Indtrykket forsvandt snart igien for Tvivlene, med hvilke jeg ikke indlod mig i nogen Kamp, fordi jeg forud ansaae dem som uovervindelige, indtil det omsider kom til et Giennembrud.

Thi i mit indre Liv foregik der et saa bestemt og pludseligt „Giennembrud", som det har fundet Sted i noget andet Menneskes Siel. Jeg kan vel ikke mere angive Dagen, men vel Tiid og Sted og alle Omstændigheder, da det afgiørende Vendepunct i mit Liv indtraadte.

Hvad jeg egentlig leed under, var deels mit kierligheds-tørstende Hiertes dybe Savn, og deels en utilfredsstillet Ærgierrighed; jeg vilde ikke nøies med at føre et sædvanligt Liv, om jeg end derved troede at kunne blive tællet blandt de Bedre; men jeg vilde udmærke mit Liv, og idet jeg følte, at hertil fattedes mig Evne og Kraft, var dette mig saare nedslaaende. Hertil kom endnu Forfængeligheden; jeg vilde saa gierne behage Andre, og naar jeg nu følte mig saa ubetydelig og uinteressant, eller naar jeg endog greb mig i Sottiser, naar jeg meente ikke at mødes med Agtelse og Velvillie, da var dette mig meget piinligt. Nu skeede det en Dag i Sommeren 1803, da jeg mod Aften sad ene i min Sopha, og læste i Jacobi's Skrivt over Spinoza — Stedet veed jeg ikke, men det stod heller ikke i nogen umiddelbar Forbindelse med hvad der foregik — foer der mig med Eet giennem Sielen som et Lys fra det Høie, og jeg sagde mig med al Klarhed: Dersom Samvittigheden ikke er en betydningsløs Indbildning — og i denne Henseende nærede jeg ingen Tvivl — dersom du skal lyde den i Noget, da skal du lyde den i Alt, uden Undvigelse, giøre og tale, hvad der er din Pligt, saa fuldt som

du erkiender og formaaer, ganske ubekymret om Verdens Dom, dens Roes eller dens Dadel; og dersom der er en Gud — og heller ikke derom var der i mit Hierte nogen Tvivl — og du jo ikke vægrer dig ved i Noget at bøie dig for ham og at hengive dig i hans Villie, da skal du giøre det i Alt, uden Forbeholdenhed, og ganske, ganske overlade dig og alt Dit i hans faderlige Haand, nøies med de Evner, han tildeler dig, og taale de Savn, han paalægger dig. Jeg havde ofte anstillet lignende Betragtninger, men nu faldt Vægten med sin fulde Styrke paa de Ord „ganske, uden Forbeholdenhed"; det er paa dem, at Alt kommer an, og dog er det dem, Mennesket efter sin Halvhed og Vaklen gierne vil undgaae, for dog at beholde nogen Adgang aaben for Verdens Lyst — og dens Qval. Men i det nu mit hele Væsen samlede sig i denne Erkiendelse, og Beslutningen smeltede sammen med Erkiendelsen, oprandt, eller snarere nedsteeg i min Siel en Fred, som jeg aldrig saaledes havde kiendt den, „den Guds Fred, som overgaaer al Forstand", og jeg fornam i umiddelbar utvivlsom Erfaring, at der er et uudsigeligt Gode, hvis Oprindelse ikke er af denne Verden; thi det aabnedes just for mig, i det jeg forsagede denne Verden, ikke af Kiød og Blod, thi jeg fornam det just, i det jeg fornegtede mig selv, men som tilhører den høiere Tingenes Orden, der stedse er Mennesket nær, men hvortil Adgangen dog er saa vanskelig, thi det naturlige Menneske fatter den ikke.

Det var ikke blot en sværmersk eller en opløftet Time, men som den fremgik af lange Forberedelser, saaledes var det med dem bragt til en Afgiørelse: min hele Siel havde opløftet sig og vundet et blivende Gode. Vel besøgte Smerte og Uro mig endnu jævnligen, men jeg kiendte Lægemidlet, anvendte det ogsaa, og aldrig forgieves, Freden kom stedse paany tilbage; og dersom hver Dag endnu havde sin Plage, da havde hver Dag ogsaa sin Salighed.

Indgangen i Christi Rige havde jeg fundet derved, at hans Ord: „Ingen kan tiene to Herrer" var opgaaet for

mig i dets fulde Betydning. Jeg stræbte nu saaledes ogsaa at forstaae hans øvrige Bud, og Resultatet af mine Overveielser nedskrev jeg i en Dialog: Om Christi Moral. Efterat denne Dialog vel i 40 Aar ikke har været for mig, har jeg nu atter læst den, og læst den med Fornøielse, ogsaa formedelst den livlige Friskhed, som jeg synes mig at finde deri.

Men ad denne Vei var jeg neppe kommen til Christum, dersom jeg ikke allerede havde nærmet mig ham, eller han sig mig, ad en anden Vei. Jeg har ovenfor sagt, at Evangeliets Sandhed ofte havde ligefrem paatrængt sig mig, i det jeg udarbeidede mine Prædikener; jeg var saaledes stedse bleven fortroligere med en Tanke, som Alt, hvad der indvirkede paa mig i min hele Ungdom, havde bestræbt sig for at tilhylle for mig. Nu henvendte jeg med fuldt Alvor min Betragtning til den vigtige Sag, og fandt snart en Afgiørelse, hvori jeg hvad det Væsentlige angaaer, for stedse kunde hvile. Antagelsen af den evangeliske Beretnings Sandhed beroer egentlig paa Trangen dertil; hvor denne er vaagnet, ville de Tvivl og Uvisheder, som blive tilbage, let forsvinde mod den Aands og Krafts klare Beviisning, hvormed Fortællingen i det Hele giør sig gieldende for den redelige Betragter. Jeg skrev i denne Tiid i et Brev til min Broder: „Hvad er da Christendommen (hvormed jeg her meente den historiske Beretning om Christendommen), dersom den ikke er Sandhed? Kun Eet af To: Løgn eller Digt. I første Tilfælde en ublu Løgn, om Himmelens aabenbarede og erkiendte Herlighed, som dens Vidner ikke havde seet eller kiendt, om en Fred, høiere end al Forstand, som de ikke havde følt, en Løgn, bekræftet ved de foregivne Dienvidners tusindfolde Trængsel og Død. Den, der alvorlig læser endog kun faa Sider i denne underlige Krønike, og kan holde den blot for en lumpen Løgn, han, synes mig, begaaer en Synd mod den Hellige Aand, og fornegter al Sandheds indvortes hellige Kriterium. — Eller er det et Digt, en Epopee? — midt fra Historiens Dage, udarbeidet af saa Mange, i saa forskiellig Charakteer, et Digt, som saa-

ledes griber ind i Virkeligheden! See Evangelierne da ud som en Epopee? eller Brevene, der saa aabenbart vidne sig fra hine Tider?" Saa ufuldstændigen og uudviklet endog disse Sætninger her ere fremsatte, mener jeg dog endnu at de indeholde det væsentlige Grundlag til en Apologie.

Jeg havde saaledes nu en virkelig historisk Christus, og traadte mere og mere i et personligt Forhold til ham, mit vansmægtede Hierte fornam „Christi Kierlighed, som overgaaer al Kundskab", og fandt deri Lægedom for alle sine Saar, Erstatning for alle sine Savn. Jeg forstod nu Guds Førelser med mig; saa ganske, saa smerteligt maatte jeg føle mig forladt i Verden for at finde det Høieste og Saligste; og Intet ligner den Henrykkelse, den indvortes Jubel, hvormed jeg ofte sagde mig selv: „Jeg har en Gud og en Frelser!"

I det jeg saaledes havde vundet den indre Fred, jeg saa smerteligt havde savnet, havde jeg tillige fundet det Standpunct, hvor jeg kunde og vilde blive, og hvorfra jeg skulde virke. Det forstaaer sig, at mit nærmeste Kald var det, der først skulde varetages, og jeg stræbte alvorligen at uddanne mig i „den Konst at prædike", men Fremgangen var langsom, tildeels ogsaa fordi de christelige Anskuelser endnu kun vare saa lidet udviklede hos mig, og jeg derfor endnu kun bevægede mig i en snæver Kreds. Ogsaa har det stedse, da jeg for det Meste i alt Sligt er en langsom Arbeider, faldet mig meget svært, ved mit Skriverbord at vedligeholde Begeistringen. Tildeels derfor, tildeels af Magelighed, vænnede jeg mig efterhaanden til at kunne extemporere den sidste Halvdeel af mine Prædikener, hvilken undertiden saaledes lykkedes bedre, end om jeg forud havde skrevet den.

Men mit Embede levnede mig i min Eensomhed ofte megen Tiid, og der rørte sig mangehaande Kræfter i mig, som gierne vilde finde Anvendelse. Jeg forsøgte derfor adskillige, snart poetiske, snart prosaiske, Udarbeidelser, men som ikke til-

fredsstillede mig, og som derfor enten bleve opgivne, eller henlagte til bedre Tider. Dette græmmede mig imidlertid ikke saaledes, som tilforn, thi jeg øvede mig mere og mere i den, ellers svære Konst, ikke at fordre Mere af mig, end jeg formaaede, og at nøies med den mig tildeelte Evne. Skulde jeg ikke, uagtet redelig Anstrengelse, kunne udrette noget Større, da var dette ogsaa Guds Villie.

Den meste Tiid, som mit Embede ikke udfyldte, anvendte jeg derfor paa Læsning. I Vemmetofte Klosters Bibliothek fandtes en skiøn Samling af den ældre franske Literaturs fortrinligste Forfattere, skienkede dertil af en Etatsraad Høielse, som havde været Livmedicus hos Prinds Carl, og maa have været en meget dannet Mand. Jeg nævner ham med Erkiendtlighed formedelst den Nytte og Nydelse, hans Bøger have forskaffet mig. Saaledes læste jeg nu Bayle, Pascal, Fenelon, de berømteste franske Prædicanter fra den Tiid, Malebranche o. fl. Af de tre Førstnævnte lærte jeg især Meget, thi det var mig ligegyldigt, at Bayle var Skeptiker, og at han anførte mange af de interessanteste Ting af Philosophie og Theologie næsten blot som Curiosa; hans Værk var derfor lige lærerigt.

Den videnskabelige Theologie havde nu vundet en ganske anden Betydning for mig, end tilforn, men jeg vidste endnu ikke ret, hvor jeg skulde finde den. Til de ældre Theologer kunde jeg endnu ikke beqvemme mig at vende tilbage; jeg meente, at der maatte forestaae Theologien en Regeneration, før den kunde blive brugbar for vor Tiid, og denne Regeneration, meente jeg, maatte udgaae fra den nyere speculative Philosophie, der jo kiendeligen mere og mere tog en christelig Retning. Da man vel neppe kommer ret ind i den nyeste Philosophie uden giennem Spinoza, fortsatte jeg jævnligen Studiet af ham, og med megen Interesse, skiøndt hans Philosophie aldrig kunde blive min. I Fichtes Anweisung zum seligen Leben fandt jeg mere en „Anregung," end en „Anviisning," og hverken i dette eller i hans andre Skrivter fra denne Periode vilde hans Veltalenhed tiltale mig, derimod

blev jeg frastødt ved mange Inconseqventser og Eensidigheder. Fornemmelig holdt jeg mig derfor til Schelling, der vel ofte forlod mig, hvor jeg helst havde ønsket, at han skulde blive ved, men af hvem jeg stedse lovede mig det Største, indtil mit Haab omsider strandede ved hans Skrivt mod Jacobi, hvis Materie og Form lige meget oprørte mig. Det var her første Gang, at Forestillingen om en „vordende Gud", for hvilken al min Tænkning og mit hele Væsen bævede tilbage, ret tydeligen traadte mig imøde. Det synes ogsaa, som om Schelling paa den Tiid var kommen ind i en Gæring, der ikke vilde klare sig, thi paa anden Maade kan man neppe forklare, hvorledes en saa frugtbar Skribent saa pludselig forstummede. Nogle smaa, fortræffeligt skrevne, Foredrag i det Münchener Videnskabers Akademie, saavelsom Rygtet om hans Forelæsninger, berettigede siden til Forventninger, som dog efter hans Fremtræden i Berlin betydeligen ere nedslagne, og det er neppe at haabe, at den, efter Sigende, nu saa fornemme Mands Efterladenskab vil give fyldestgiørende Udbytte, saalidet som man finder dette i hans Fortale til Cousin eller til Steffens's nachgelassene Schriften. — Jeg greb ogsaa med Begierlighed de Forfattere, som syntes at love en speculativ Udvikling af de christelige Ideer, saasom Daub, Zimmer, Eschenmayer, Görres, Windischmann; men de kom sielden ud over Principerne. Schleiermachers Reden über die Religion have ikke øvet den Virkning paa mig, som paa de fleste Yngre paa den Tiid; tværtimod var det Ubestemte og Svævende deri — som ogsaa siden tildeels er blevet tilbagekaldt eller modificeret — mig meget uvederqvægende. Ogsaa vare de Prædikener, Schleiermacher paa den Tiid havde udgivet, mig vel interessante, men tiltalede mig ikke meget. Derimod vedblev Jacobi at være mig lige kier, skiøndt jeg beklagede, at han aldrig kunde komme til at opfatte Evangeliet i dets Herlighed, hvor nær han endog syntes at være derved.

Det er stedse gaaet mig saa, at, naar jeg en Tiidlang har sysselsat mig med philosophiske Studier, har jeg igien

vendt mig derfra med en vis Fortvivlelse; Meget vedblev at være mig uforstaaeligt, hvor megen Umage jeg end giorde mig for at trænge ind deri, og jeg maatte antage, at det manglede mig paa speculativt Talent; men Meget, som jeg ret vel forstod, syntes mig ogsaa at vise, at Philosophien dog aldrig vilde saaledes bemægtige sig sit Stof, at jeg ved dens Hielp endog i Hovedspørgsmaalene vilde komme til et endeligt Resultat. Saaledes gik det mig ogsaa denne Gang. Vistnok kom Philosophien stedse siden igien til at øve sin mægtige Attraction, men nu kom jeg ind i andre theologiske Disciplinen, hvorom der herefter skal være Tale.

En Forfatter, som paa denne Tiid skienkede mig megen Nydelse, ogsaa bidrog til at styrke min Tænkemaade, var Johannes Müller. Det kunde neppe nytte, om jeg vilde anbefale den nærværende Generation hans tidligere Breve til Bonstetten (Briefe eines jungen Gelehrten), som Fru Brun uden hans Vidende udgav; den er for sløv til at fatte den mandige Kraft, som her arbeidede sig frem til Modenhed; men mig var det høist tiltrækkende saaledes at være Vidne til, hvorledes en ung Mand ufortrøden stræbte at danne sig for ædle Idrætter. Jeg læste ogsaa alle hans øvrige Skrivter, og de ville beholde deres Værd, hvor meget endog den nærmeste Eftertiid har stræbt at nedsætte dem, og uagtet Mandens private og offentlige Liv i adskillige Henseender kan behøve Tilgivelse.

Min Læsning var overalt i disse Aar meget udbredt; fra Plato, Herodot og Sophokles til Dante og Tasso, og atter til den tydske og danske æsthetiske Literaturs nyeste Frembringelser, læste jeg Alt, hvortil min Lyst drev mig, og meente, tildeels med Rette, at næsten al Lecture passer i en geistlig Mands Kram. Om Dante har jeg nedskrevet, at jeg, imod den almindelige Mening, fandt hans Purgatorio endnu skiønnere, end hans Helvede, og at jeg i hans „Himmel" først ret ventede at komme i Himmelen. Det forekommer mig ogsaa endnu, som om de tvende sidste Afdelinger af Digtet, vel ere noget

monotone, men dog udvikle en langt dybere Anskuelse, end den første. Ved Læsningen af Racine nedskrev jeg, at jeg fornøiede mig over den høitravende Plathed, og over de rare franske Herrer og Madamer, hvormed alle Tider og Steder vare befolkede; og at det var besynderligt, man ikke kunde begribe, at, dersom et mythologisk Skuespil skal giøre nogen Virkning, da maa det heelt være giennemtrængt af Mythologie, og at man slet ingen Interesse kan have for en fransk Prindsesse, der skal offres (som Iphigenie).

Men hvor Meget endog denne udbredte Læsning kan have bidraget til min Dannelse, var den dog intet egentligt Studium, og jeg behøvede en bestemtere Retning. For at vinde denne maatte jeg faae den Tillid til mig selv, at jeg kunde udrette Noget, og faae Mod og Tilskyndelse til at træde frem og forsøge min Lykke i en større Kreds. Mine tidligere Venner vare adspredte, og den Eneste, med hvem jeg endnu vedligeholdt fortrolig Forbindelse og Meddelelse, var min Broder. Men han havde, som jeg ovenfor har sagt, efter at have giennemgaaet svære Kampe, mere kastet sig paa det borgerlige Liv og sine praktiske Forretninger, og havde for en Deel tabt Receptiviteten for det Ideelle. Dertil kom hans utrolige Heftighed, som aldrig tillod nogen rolig Discussion; saasnart man vilde begynde denne, kom det til et meget ubehageligt Skienderie, og man undgik derfor, saavidt muligt, at berøre de Gienstande, der kunde føre dertil. Saa levende og underholdende hans Conversation endnu stedse var i større Selskaber, eller hvor Samtalen kun dreiede sig om mere daglige Gienstande, blev derimod hans Omgang mod betydeligere Mennesker mere tvungen, og han holdt sig hellere til Saadanne, som stode langt under ham, eller snarere, de holdt sig til ham som til en Protector, thi han forsvarede dem virkelig og fremhævede enhver god Side, der var at finde hos dem eller deres Skrivter, medens han ofte kun saae Manglerne hos de Fortrinligere og i deres Arbeider. Det forbittrede ham, at jeg havde den modsatte Tilbøielighed; han vilde gierne øve

det gamle Formynderskab over mig, og jeg vidste forud, at han ikke vilde meddele mine Arbeider sit Imprimatur, som han da virkelig engang, uden at sige mig Noget derom, undertrykte nogle Smaadigte, som jeg havde sendt ham for at levere Rahbek til Charis, ikke fordi han fandt dem slette, men fordi han fandt det stridende mod Philister-Reglerne, at en Præst traadte frem med saadanne Digte, hvoriblandt der vare nogle erotiske. Da jeg selv ikke tillagde dem synderligt Værd, fandt jeg mig taalmodig deri, men blev dog desto mere afskrækket fra at raadføre mig med ham om mine Frembringelser. Saa kiere vi stedse vedbleve at være hinanden, var vor Brevvexling dog for det Meste blot i en spøgende Tone, vi fortalte hinanden Anekdoter og Indfald, eller afhandlede Dieblikkets Anliggender, og naar jeg stundom forsøgte at lede vore Meddelelser hen paa noget Betydeligere, vare mine Yttringer ham sielden til Behag, ligesom hans Svar sielden mig.

I denne min forladte Tilstand blev Bekiendtskabet med Fru Rahbek mig en uberegnelig Velgierning. Jeg har andensteds forsøgt at skildre dette sieldne, udmærkede Væsen, hvem jeg skylder saa Meget. Vi havde hidtil aldeles ikke kiendt hinanden personligen, men hende, som fra hendes Barndom af havde havt en religiøs og kirkelig Tendents, interessserede det at lære en ung Præst at kiende, som levede ugift paa Landet, og dog ikke havde hengivet sig til noget legemligt eller aandeligt Philisterie, og om hvem Steffens, der havde besøgt mig i Spiellerup og hørt mig prædike, havde sagt sin Kone i et pudseerligt Udtryk, som kun kan forklares af de daværende Tiders Beskaffenhed: „Da sollst Du sehen, daß man Prediger seyn kann, und doch religiös". Mellem Rahbek og mig var det aldrig kommet til noget egentlig Brud, skiøndt vel til nogen Spænding, men, forsonlig som han var, lod han sig let overtale til i Sommeren 1804 med sin Kone at besøge mig paa nogle Dage. Her blev da et Venskab sluttet mellem hende og mig, som har forskiønnet mig mange Aar af mit

Liv. Ogsaa Rahbek fandt sig meget vel i Spiellerup, hvor han ganske kunde have sin Frihed; Besøget blev gientaget hvert Aar, undertiden oftere, og snart kom mellem Fru Rahbek og mig en Brevvexling istand, som ved hendes Lethed i at skrive, efterhaanden blev ugentlig, og fra min i det mindste meget hyppig.

Det var ikke Billetter, Fru Rahbek skrev mig, men store Breve, mangen Gang paa to til tre Octav-Ark for det Meste skrevne med Kragefier og med den i vort Sprog saakaldte „gnirkendes Skrivt". I det nu den hele Masse af hendes Breve og af mine egne, som jeg efter hendes Død har erholdt tilbage, ligger for mig, kunde jeg vel være fristet til at lade denne hele Brevvexling fra mine Læreaar — men i Grunden have da alle mine Aar været Læreaar — blive liggende til mine Efterladte, og lade dem, hvis de havde Taalmodighed dertil, giennemgaae det Hele, og uddrage deraf, hvad der kunde interessere dem eller Andre. Men det gaaer ikke an, Fru Rahbek lod sig i sine Breve til sine Fortrolige ganske gaae. „De veed jo vel — skrev hun engang — at vi spare hverken Fader eller Moder eller Barnet, hvor mildelig det endog smiler i Moderens Skiød, og at for os maa Alting være Herholdt (d. e. holde her)." Saa uskyldigt dette nu endog oftest var, taaler det dog ikke almindelig Meddelelse, og mangen Gang, naar hun skrev sig heftig, kom det ogsaa til et alvorligt Bombardement, til Yttringer, som ikke bør opbevares. Meget, som man i Øieblikket gierne læste saa omstændelig fortalt, som hendes lette Pen i en Hast kunde henkaste det paa flere Sider, er i sig selv ubetydeligt, og mange Blade ere opfyldte med Klager over hendes svage Helbred, som just ikke skulde forstaaes efter Bogstaven, thi indtil de sidste Aar var hun dog ikke egentlig svagelig. Meget er ogsaa uforstaaeligt, da det er skrevet i det saakaldte Bakkehuus-Sprog, som ofte ikke engang jeg selv, efter i saa lang Tiid at være kommen ud af Øvelsen, nu kan fortolke, efterdi Benævnelser og Allusioner oftest kun vare hentede fra tilfældige

Smaating; undertiden gik det ogsaa heri til en temmelig Licents, som dog af dem, der hørte til den egentlige Omgangskreds, ikke blev ilde optagen, eller dog snart tilgivet. Saaledes stikkede Steffens sig efterhaanden i, at han, efter en gal Mand, som gik omkring paa Gaderne og under mange besynderlige Fagter talede med sig selv, maatte hedde „Keiser Frederik." Jeg havde adskillige Benævnelser, men den almindeligste var dog den, som var laant fra min Broders Familie, hvor jeg kaldtes „Onkel Job" — det Sidste efter en Forkortelse af mit Fornavn, som En af vore Lærere i min Barndom var falden paa, og som siden blev saa stadig, at Mange have troet, at det var mit virkelige Navn. Fru Rahbek blev da „Niecen". Hvad mine Breve angaaer, da indeholde de meget Øieblikkeligt og meget Umodnet, som ikke fortiener at giemmes. Men efterat jeg nu har giennemgaaet den hele vidløftige Brevsamling, har jeg — ingenlunde efter et strengt Udvalg — maaskee kun henlagt altfor Meget, hvoraf de, der i Tiden maatte finde det Umagen værdt at giennemgaae mine Papirer, kunne kiende, af hvilken Beskaffenhed denne Brevvexling var, men hvori de ikke maae vente at finde Meget, som kunde overantvordes til Pressen.

I de Aar, da denne Brevvexling var meest levende, kom der vel undertiden Conflicter, fornemmelig naar Fru Rahbek troede, at jeg stod Fare for at blive vunden af Mennesker, som hun ikke kunde fordrage. Det gik ikke hendes øvrige Venner, saasom Oehlenschläger eller Steffens, bedre. Men enhver saadan Striid var strax igien bilagt, og man vil let kunne indsee, hvor meget mit ellers saa eensomme og tildeels triste Liv i Spiellerup blev opmuntret og oplivet ved disse Meddelelser fra og til en saa aandrig og mig saa oprigtig hengiven Veninde. Hvad jeg maatte kalde hendes „mageløse Partiskhed" for mig og Alt, hvad der kom fra min Haand, maatte jo vistnok røre mig, men kunde ikke forblinde mig; jeg vidste saare vel, hvor Meget hendes egen Phantasie først laante mig, og da beundrede; og naar hun engang skrev mig:

„Ligesom Tieck, Adam (Oehlenschläger) og hans Søster takke Gud, fordi de kunne see Mere i Albrecht Dürer end noget andet Menneske, saaledes takker jeg ham ogsaa, fordi jeg kan see Mere i Dem, end Andre“, da var dette just Sandhed, ingen Anden vilde kunde see det i mig, som hendes gunstige Fordom fandt. Imidlertid maatte dog denne, om endog overdrevne, gunstige Dom give mig nogen Tillid til, at hvad der i den Grad behagede min aandrige Veninde og hendes rigtignok ligesaa partiske Broder (Carl Heger), dog vel ogsaa maatte kunne fortiene noget Bifald hos andre forstandige Læsere.

Jeg havde hidtil kun, paa Rahbeks Begiering, ladet et Par Smaadigte trykke i Charis, men anonymt, og den første Anledning til, at jeg fremtraadte under mit Navn, gav Oehlenschlägers Poetiske Skrivter, som udkom 1805. Denne rige og mægtige Production vakte som det forstaaer sig, strax overordentlig Sensation, men selv for den yngre Verden var denne Poesie noget saa Nyt, at dens Beundring ikke ret kunde komme til Klarhed, medens den gamle Skole paa enhver Maade søgte at nedsætte den; tilmed havde Biskop Balle ganske misforstaaet Digtet om Christi gientagne Liv i den aarlige Natur, og med Bitterhed yttret sig derom i en Ordinations-Tale, som blev trykt. Oehlenschläger, Rahbek og Flere trængte i mig, for at jeg skulde recensere disse Digte, jeg selv vilde ogsaa gierne bidrage til at forskaffe dem den fortiente Anerkiendelse, men da jeg forsøgte derpaa, kunde jeg aldeles ikke finde, hvorledes jeg skulde udføre det; det var høist vanskeligt at fremhæve ethvert Digts Eiendommelighed, at fremstille den hele Samling i det rette Forhold til den Tiid, hvori den fremkom; og til — som det dengang fordredes af en Kritiker, og uden hvilket man vilde have fordømt den hele Kritik som et Foster af blind Forkierlighed — at oplede de Enkeltheder, som mindre tilfredsstillede, følte jeg ikke Kald eller Lyst. For at rede mig ud af Sagen fattede jeg den Beslutning at udtale mig paa Vers, hvorved jeg undgik de ommeldte Vanskeligheder; jeg skrev derfor det lille Digt „Til

Adam Oehlenschläger", som blev indrykket i Danske Tilskuer for 1805 Nr. 80. Stor Virkning kunde disse Stanzer ikke frembringe, dog vakte de nogen Opmærksomhed, og skaffede deres Forfatter Adskilliges Velvillie — kun F. H. Guldberg afbrød for lang Tiid næsten al Forbindelse med mig, hvori jeg gierne kunde skikke mig; Oehlenschläger, hans og mine Venner vare vel tilfredse, kun hans Søster kunde ikke finde Smag deri, men det meest Træffende var uden Tvivl, hvad H. C. Ørsted — rigtignok til stor Forargelse for Fru Rahbeks Partiskhed — i den Anledning sagde derom, at Stykket syntes ham meget smukt „for en Dilettant".

Kort efter fik jeg Anledning til paa en mere betydende Maade at træde frem. Biskop Boisen udgav i Begyndelsen af 1806 sin „Plan til en Forbedring ved den offentlige Gudsdyrkelse". Et saadant Arbeide var han aldeles ikke voxen, han havde dertil foretaget det uden alle forberedende Studier, og nedskrevet sin Plan med en saadan Skiødesløshed, som om det var den letteste Sag af Verden at reformere en Liturgie. Jeg vilde derfor under andre Omstændigheder ikke have fundet det Umagen værd at udtale mig over et Skrivt, som i sig selv var under al Kritik; men Regeringen havde værdiget det saa megen Opmærksomhed, at en Commission i den Anledning blev nedsat, og, skiøndt jeg ikke ventede, at Boisens Plan skulde blive lagt til Grund for en ny Liturgie, maatte det dog befrygtes, at en saadan, der saa længe og fra saa mange Sider var fordret, omsider ved denne Leilighed vilde komme istand, og, da jeg ikke ansaae de daværende Tider som skikkede til et saadant Foretagende, maatte jeg vente, at vor hele Gudstieneste, hvis Mangler jeg vel erkiendte, men som dog var mig inderlig kier, vilde blive forqvaklet, og vi nødte til at følge en Agende mere eller mindre liig den slesvigholsteenske, hvorved mit Embede vilde have tabt en stor Deel af sit Værd for mig. Dette bestemte mig til at giøre Indsigelse, og jeg skrev den lille Afhandling „Om den foreslagne Forandring i vor Gudsdyrkelse", som blev trykt i Minerva for April 1806.

Jeg var mig bevidst saavidt muveligt at have undgaaet alt Personligt, jeg havde ikke taget Hensyn paa hans øvrige Skrivter, hvor ofte jeg endog følte mig fristet til ogsaa at drage disse ind med for at vise, hvor lidet denne Forfatter var skikket til at optræde som Reformator, og fornemmelig havde jeg vogtet mig for de hadefulde Insinuationer, som det Gamles Forsvarere i tidligere liturgiske Feider havde ladet sig komme til Last. Men i det jeg lod mit Skrivt ligge i nogle Uger, og imidlertid i min Eensomhed overveiede, om jeg skulde lade det komme for Lyset, forekom dette mig ofte som et meget betænkeligt Skridt. Jeg, den Ubekiendte, skulde træde op, ikke blot mod en Mand, der dengang hos Høie og Lave havde almindelig Yndest, men mod de herskende Anskuelser, skulde, i det mindste til en vis Grad, forsvare det Gamle, som næsten af Alle var opgivet, skulde udtale en bestemt christelig Anskuelse, som hos de fleste Læsere vilde vække Forundring, om ikke Indignation, skulde paa en Maade dadle en Regerings-Foranstaltning, som jo Nedsættelsen af den liturgiske Commission var, og lægge mig ud med de formagende Mænd, som havde foranlediget den; og alt dette skulde skee paa saa Blade, hvor jeg ikke omstændeligen kunde retfærdiggiøre de Forudsætninger, fra hvilke jeg gik ud. Virkelig var dette Skridt af større Betydenhed i mit Liv, end det vel nu har Udseende af; jeg havde derved bestemt den Retning, min hele fremtidige offentlige Virken skulde tage, og kunde gierne sige, at jeg dermed „var gaaet over Rubicon". Uvis, som jeg stedse har været om mine Arbeiders Værdi, og uden nogen Ven i Nærheden, til hvem jeg ret kunde have Tillid, kom jeg mangen Gang i urolige Tanker; men, ligesom jeg ved en Selvprøvelse, der gik saa dybt, som et Menneske kan gaae, var mig bevidst, at intet ureent eller egennyttigt Hensyn havde Andeel i min Beslutning, saaledes fornam jeg ogsaa, saa ofte jeg paany giennemlæste min Afhandling, i min Samvittighed et saa klart og bestemt Ja, at, dersom jeg endog siden havde havt Anledning til at ønske, at den ikke

var kommen for Lyset, jeg dog aldrig havde kunnet giøre mig selv nogen Bebreidelse derfor. Afhandlingen blev altsaa sendt til Bakkehuset. Fru Rahbek og Heger skienkede den deres fuldeste Gunst, Rahbek derimod ingenlunde, giorde endog nogen Vanskelighed med dens Indrykkelse, fordi han meente, at Læserne vilde klage over at finde saa meget Liturgisk i Minerva, men han maatte give efter. Da det lille Skrivt saaledes var kommet for Dagens Lys, forfeilede det i ingen Henseender sin Virkning. Det var naturligt, at de, der stode paa den daværende Oplysnings Høide, maatte fortørnes; saaledes sagde Clausen — siden Stiftsprovst — om mig til en af vore fælles Bekiendte, at jeg var „en Obscurant, som vilde have et godt Præstekald"; og von Gehren — med hvem jeg rigtignok i Afhandlingen ikke var faret ganske lempeligen — yttrede i en Recension i Allg. Literatur-Zeitung: „Es gereicht dem Herrn Bischof (Boisen) zur Ehre diesem Verfasser missfallen zu haben". Dette anfegtede mig aldeles ikke, og det var med Sandhed, jeg kunde skrive i et Brev: „Clausens Formening om mig har fornøiet mig meget, thi jeg begyndte virkelig at frygte for, at jeg havde sagt min Mening saa utydeligt, at man ikke kunde forstaae den, siden jeg havde den Lykke, at næsten Alle vare af samme Mening som jeg, uagtet jeg er mig meget klart bevidst, at jeg ikke er af samme Mening som Alle". I de ikke faa Skrivter, som siden udkom i denne Anledning, blev jeg, forsaavidt der blev taget Hensyn til mig, for det Meste affærdiget med et eller andet Sidehug; saaledes gieldte det vistnok mig, naar Biskop Balle i en Tale ved Provste-Indsættelse sagde om Boisen: Ceterum virum cordatum amore et gratiis, nec non laudibus promeritis, verecundi prosequemur. Det var overalt Manges Mening, at, dersom jeg endog i Meget havde Ret, burde jeg dog have sagt det mere skaansomt; jeg derimod var og er af den Formening, at hvor den fornemme Tomhed bryster sig, skal man ikke skaane, og at en ubekiendt Landsbypræst ikke vilde være bleven hørt, dersom han havde talet sagtere. I det Hele havde jeg al Aarsag til

at være tilfreds med det Indtryk, mit lille Skrivt frembragte, skiøndt jeg ikke tilskriver det nogen fortrinlig Andeel i den Fortieneste, at den hele Sag blev henlagt. Flere Mænd, hvis Dom jeg maatte sætte Priis paa, tilkiendegave mig deres Bifald; Biskop Nordal Brun, — hvis Fremfærd vel ikke altid kunde billiges, og som altfor lidet havde tilegnet sig sin Tiids Dannelse, men som dog var en mægtig Natur, af sieldne Gaver, og ingenlunde fortiener den Beskyldning for Uvidenhed, som Steffens i sin noget inconseqvente Skildring (III. 49 ff. 65 ff.) giør ham — tilskrev mig fra Bergen, og sendte mig sine Ordinations-Taler, som vel ere affattede i en forunderlig gammeldags Maneer, men derhos have høist veltalende Steder. Med Glæde hørte jeg, at Niebuhr, hvem jeg dengang ikke personlig kiendte, og som kort efter forlod Danmark, havde yttret sig fordeelagtigt om mit Skrivt, skiøndt jeg dengang ikke formodede, at det havde giort saa stærkt Indtryk paa ham, som jeg mange Aar efter i en Samtale med ham, og siden af en Yttring i de efter hans Død udgivne Breve erfarede. — Inden jeg forlader denne Sag, maa jeg dog tilføie, at jeg, da jeg i senere Aar kom i Berørelse med Biskop Boisen, ikke kunde bemærke, at han havde bevaret noget Nag imod mig.

Imidlertid blev Tilstanden i Europa stedse sørgeligere. Saalænge Krigene holdt sig i de sydligere Lande, syntes de os mere uvedkommende, og deres uheldigere Udfald tilskreves for en stor Deel Regeringerne; nu derimod væltede Strømmen sig op mod Preussen, en Stat, der ikke blot var nærmere beliggende, men som ved Dannelse og Institutioner var saa nær beslægtet med os, hvis Armee holdtes for at være paa den fortræffeligste Fod, og hvis indvortes Regering blev anseet for mønsterværdig. Det preussiske Cabinets Politik havde ikke været reen og ærlig, og i Særdeleshed var Bemægtigelsen af Hannover en Plet, der syntes at kræve Forsoning; ogsaa varslede det Overmod, hvormed man med Foragt saae den truende Fare imøde, og hvormed den Berlinske Ungdom sang: „Der Krieg, der Krieg ist gut," intet Godt;

men et saa pludseligt og dybt Fald var der Ingen, som kunde vente, og det var derfor maaskee den meest forfærdende Begivenhed, vi havde oplevet. De, der satte deres Haab til Napoleon, trøstede sig imidlertid ved hans voxende Magt og Herlighed, og ventede derfor desto snarere ved ham at see Verdens Regeneration; men i disses Tal hørte jeg ikke, og jeg rystedes derfor ikke blot ved Efterretningerne om Preussernes Nederlag, men ogsaa ved al den Feighed og Troløshed, som derefter lod sig tilsyne i denne Stat. Særdeles smertede mig Johannes Müllers Overgang. Han var bleven mig saa kier, Læsningen af hans Skrivter havde saa ofte opflammet Alt, hvad der var ædelt og høimodigt i mig, hans stærke Stemme havde bidraget Meget til at nære den almindelige Stemning, som fremkaldte denne Kriig, han havde udtrykkelig ladet „die Posaune des heiligen Kriegs" høre, havde stedse skildret Universal-Monarchiet som det største af alle Onder, der kunde ramme Europa: og nu — inden at endnu Afgiørelsen var der, inden endnu Danzig, til hvilken man satte sit Haab, var faldet, sveeg han den Regering, som saa hæderligen havde indkaldt ham, og gik over til dens og Menneskehedens Fiende. „At han var bestukken, som Nogle mene — skrev jeg i et Brev til min Broder — troer jeg ikke; det er en Vildfarelse, men en saadan, hvori Gud ikke tillader Enhver at falde. Han har capituleret — kort efter Magdeburg." Jeg for min Deel capitulerede ikke, og jeg er mig bevidst, aldrig mere at have afskyet Napoleon, end da han stod paa sin Magts høieste Spidse. Det Had, jeg kan sige, den Væmmelse, hvormed jeg betragtede ham, hidrørte ikke derfra, at han havde tiltaget sig Konge- eller Keiser-Magten, ikke derfra, at han var en Erobrer; dette havde han tilfælles med Mange, som dog kunde henregnes blandt de ædle Naturer; men fornemmelig fra de hykkelske Phraser, hvormed det, under de grusomste Blodudgydelser, de hierteløseste Udsugelser, stedse hedte, at det altsammen skeede til Menneskehedens Vel og Frelse, uagtet det saa kiendeligen viste sig, at der for alle

disse forfærdelige Foretagender ikke laae nogen Plan til Grund, men at de kun gik ud fra Dieblikkets Egoismes Tilskyndelser. Under den samme Maske udsugede og nedtraadte Romerne Provindserne og de Kongeriger, over hvilke de udbredte deres beskyttende Arme. En anseet Videnskabsmand i Kiøbenhavn, der tilforn havde været en ivrig Tilhænger af Napoleon, sagde, da Dennes Lykkes Stierne dalede: „Nu har han tabt sit Creditiv." Han mindede mig derved om det Partie, som under de borgerlige Uroligheder i England kaldte sig „Forsynets Tilhængere"; de fulgte med Lykken. Til dette Partie tør jeg rose mig af aldrig at have hørt.

Steffens, der heller ikke hørte dertil, var ved hine Begivenheder bleven landflygtig. Man veed af hans egen Fortælling, hvorledes det Haab at finde en Ansættelse i Danmark blev forstyrret for ham, og hvilke Ubehageligheder, der mødte ham under hans Ophold i Kiøbenhavn. Paa Bortreisen besøgte han mig med H. C. Ørsted, og hvor trykkende endog hans Tilstand var, og hvor sørgelige hans Udsigter, var han dog, som sædvanlig, ved godt Mod, saameget mere som en lille Arv, der var tilfalden ham i det beleiligste Tidspunct, befriede ham for Dieblikkets Forlegenheder. Da jeg neppe senere kommer til at omtale ham, vil jeg her tilføie, at hver Gang, vi efter vor Adskillelse i vor Ungdom atter mødtes, vare vi komne hinanden nærmere; vi vare Begge i stadig Bestræbelse for at uddanne os, hans skiønne, kierlige Gemyt seirede stedse mere over den nedarvede Forfængelighed, og hans christelige Anskuelse af Livet blev stedse alvorligere og sandere. Kun een Misforstaaelse eller snarere Uenighed opkom imellem os, nemlig ved den Deel han tog i de gammellutherske Bevægelser i Breslau. Jeg vil her ikke indlade mig i nogen Undersøgelse om den mislige Union, eller om, hvorvidt der skeede de gamle Lutheranere Uret; jeg kunde heller ikke misbillige, at Steffens optraadte til Forsvar for den ham saa kiere Scheibel, hvorvel de i sig selv kun passede lidet for hinanden, og Steffens engang yttrede, at han der havde sat

sig i Gabet for en Mand, som i Grunden var meget indskrænket. Men efterat det var kommet saa vidt med Unionen, som dog ogsaa havde sine meget gode Sider, kunde jeg ikke billige de voldsomme Forsøg paa at sprænge den, den aabenbare Modstand mod Regeringen, og den egenmægtige Constitueren af en egen Kirke. Ved Deeltagelse heri faldt Steffens virkelig ud af sin Charakteer, kom ind i et Selskab, som aldeles ikke passede sig for ham, og indviklede sig i saa mange Ubehageligheder, at han ikke vidste at løse Forviklingen uden ved at søge sin Afskeed. Han ventede paa Vocationer andenstedsfra, som udebleve; han vilde, at jeg skulde skaffe ham en Ansættelse her, som jeg ikke kunde, og saaledes hengik for ham en piinlig Tiid, indtil Kronprindsen af Preussen omsider udvirkede ham en Ansættelse i Berlin. Imidlertid havde jeg ikke kunnet skiule ham min Mening, og dette havde frembragt nogen Misfornøielse og Kulde. Desto kierere var det mig, at denne Striid, ved Steffens's sidste Besøg her, var ganske glemt, saa at vi atter aldeles vare paa den gamle Fod, og i fuldt Venskab kunde skilles ad — for sidste Gang.

Jeg havde længe været overbeviist om, at Danmark ikke kunde undgaae at drages med ind i den almindelige Ulykke, skiøndt jeg ingen Anelse havde om, hvorledes. Som et Lyn fra den klare Himmel, indtraf den frygtelige, og fra Ophavsmændenes Side saa afskyelige Katastrophe 1807. Da jeg Intet har at meddele om de paafølgende Krigsbegivenheder, uden det almindelig Bekiendte, og ikke har Lyst til paany at fremkalde de Følelser af Forbittrelse, som et saa æreløst Forræderie maatte vække i enhver Dansks Bryst, og som ogsaa brændte dybt i mit, vil jeg her indskrænke mig til at opbevare Grev Schimmelmanns Ord, da Englænderne havde aftaget Masken: „Hat man denn je etwas so Niederträchtiges gesehen, und zugleich etwas so Dummes!“ Disse to Ord, der i deres fuldeste Betydning her finde Anvendelse, ere tilstrækkelige til at stemple den daværende engelske Regering. Af de tre egentlige Ophavsmænd til Toget mod Kiøbenhavn faldt Percival

for en Morders Dolk, Castlereagh tilbød sig selv som Redskab for Nemesis, i det han paa en vederstyggelig Maade selv endte sit Liv, og det er at beklage, at Canning ikke fik Tiid til at vise, hvor lidet et glimrende Talent er tilstrækkeligt til at styre Statens Roer i vanskelige Tider, men Historien vil i sin Tiid vise, i hvilken Forvirring han i sit korte Ministerium havde bragt Englands udenrigske Forhold. Det vil vare meget længe, inden Danmark i denne som i andre Henseender skeer sin Ret i Historien, men indtil da henvise vi til den af Erskine forfattede, i Parlamentets Protokoller indførte, Protest. Her vender jeg tilbage til mit isolerede Standpunct.

Ved den Ro, hvori Englands Troløshed og dets, selv af Ministeriet bedragne, Gesandts Forsikkringer havde dysset vor Regering, var der Ingen, der fæstede Liid til de Rygter, som berettede, at den engelske Expedition, der udviklede sig i altid større Mægtighed, gieldte Danmark. Som i den dybeste Fred havde vi begyndt at høste vore Marker, da pludselig Alt fik et krigersk Udseende, ikke blot det permitterede Mandskab, men ogsaa Landeværnet blev indkaldt til uopholdeligen at møde, og een Efterretning kom efter den anden, som berettede os Tingenes virkelige Stilling. Man kan let forestille sig den Rædsel, der udbredte sig i de fredvante Landsbyer, Koners og Børns Jamren over deres Mænd og Fædre, Mødres over deres Sønner, der maatte drage afsted, ikke, som ellers, til en ublodig Maneuvre, men til en virkelig Kriig. Min Avlskarl, som var Landeværnsmand, satte sig den Morgen, han skulde drage afsted, i Gaarden paa en Steen, og hylede. Dog skylder jeg ham og samtlige Krigsmænd fra min Egn det Vidnesbyrd, at de siden opførte sig aldeles æragtigen, ligesom ogsaa Fatningen i Byerne snart vendte tilbage, og Enhver, ogsaa Fruentimmerne, ufortrøden sysselsatte sig med at bringe Høsten i Huus.

Communicationen med Kiøbenhavn blev snart afbrudt; Ingen vovede sig ud paa længere Vei, deels fordi Høsten krævede al Tiid og alle Hænder, deels fordi man frygtede for

at møde engelske Tropper. Vi vare saaledes uden alle Efterretninger. Engang imellem gik jeg til Vemmetofte, hvor man vidste ligesaa Lidet, og i Øvrigt var jeg overladt til mig selv. Jeg maatte sørge for min Høst, da tvende af mine Karle vare ved Landeværnet, tog selv nogen Deel i Arbeidet ved Indkiørselen, og fik Sæden lykkeligen bragt i Huus. Dette var ogsaa om Hverdagene min eneste Forretning, saa jeg maatte søge at sysselsætte mig paa anden Maade; jeg brugte vel en Deel Tiid til at gaae op og ned ad mit Gulv i mangehaande Tanker, men jeg læste og excerperede ogsaa, og, da Spændingen selv frembragte en poetisk Stemning, tog jeg en tidligere begyndt Tragoedie „Isabella af Aragon" — hvortil jeg havde faaet Ideen ved at læse Comines' Memoirer — frem, og udarbeidede nogle Scener. Overalt veed jeg ikke, uagtet jeg intet andet dagligt Selskab havde, end min halvfiantede Huusholderske, i denne Tiid nogensinde at have været forsagt. Modet kommer med Faren, jeg ønskede endog at have Familie for at have Noget at tage mig af og i paakommende Tilfælde forsvare; thi nu var min personlige Skiebne mig, under den offentlige Ulykke, ligegyldig; skiøndt vi ikke vidste, om vi kunde blive plyndrede, traf jeg ingen Foranstaltninger til at frelse Noget af min Eiendom, jeg vilde dog ikke ved at lade mig sætte Pistolen paa Brystet først lade mig true til at angive, hvor jeg havde skiult den, og jeg overlod Alt til en øieblikkelig Beslutning efter Omstændighederne. Paa mine Prædikener begyndte jeg vel i god Tiid, men for det Meste indtraf i disse Uger om Løverdagen Noget, som forandrede Tingenes Stilling, og ikke gav Ro til at skrive. Jeg prædikede derfor blot efter en i Hovedet udkastet Plan, og jeg troer, at disse Prædikener høre til de bedste, jeg har holdt i Spiellerup; Kirkerne vare stedse fulde af Mennesker, og jeg erindrer, at en Kone sagde mig: „Alle Mennesker tale om den Prædiken i Søndags."

Det var en Løverdag, at Affairen ved Kiøge fandt Sted, og at vi mod Aften saae de Fleste af vore Landeværnsmænd

vende hiem. Nogle, og maaskee de, der troligst havde fulgt Fanen, bleve fangne, og bragte paa de engelske Skibe. Jeg tog just ikke vel imod de Hiemvendende, i det jeg befrygtede, at de havde svigtet deres Pligt, men det viste sig siden, at de ikke havde kunnet handle anderledes, de vare i Trængselen blevne skilte fra deres Officerer, og havde ingen anden Tilflugt, end at søge Hiemmet, hvor de dog medbragte deres Geværer; de meldte sig Morgenen efter hos Godsforvalteren, og gik derpaa i Kirke, hvor vi dog under Gudstienesten ikke vidste, om vi skulde faae et Besøg af efterfølgende engelske Tropper. I Øvrigt vidste de Intet at berette om Tilstanden ved Kiøbenhavn.

Nogle Dage derefter hørte vi om Aftenen en heftig Skyden, som vi siden erfore at have været Bombardementets Begyndelse; de følgende Aftener hørte vi Intet, da Vinden bar fra; derimod saae vi to Dage senere Ilden fra Tømmerpladsene, hvilken vi forestillede os at hidrøre derfra, at Flaaden blev opbrændt. Om Natten Kl. 12 steeg jeg op paa en stor Tækkestige, som just var anbragt op til Spidsen af Husets Gavl; hele Landsbyen sov, det smaaregnede, og var saa mørkt, at jeg i Nærheden ingen Gienstande kunde skielne, men yderst i Horizonten saae jeg en vidt udstrakt Ild, og vidste vel, at det var Kiøbenhavn, hvor Alt, hvad der var mig kierest, var samlet, der brændte. Det var et tungt Syn, hvorved jeg maatte staae som en ganske uvirksom Tilskuer, jeg kunde kun befale alle mine Kiere til Gud, og gik dog med temmelig Sindsro tilsengs. Næste Dag hørte vi fra Kiøge, at Frue Taarn ikke mere var at see.

Snart efter erfarede vi, at Kiøbenhavn havde capituleret, men, da vort Postbud, som skulde hente Brevene fem Mile borte i Ringsted, ikke var kommet afsted, maatte vi tilbringe flere Dage i ængstelig Forventning om nærmere Efterretninger. Omsider fik jeg Breve; mine Venner vare Alle i Live, men min Faders Professorgaard var brændt, ligeledes min Broders Svigerfaders Gaard med en stor Deel Varer, hvorved

min Broder tabte den Udsigt, han hidtil havde havt til en ikke ubetydelig Arv for hans Kone. Nogle Dage efter reiste jeg selv til Kiøbenhavn, og kunde dog kort efter indsende til de Brandlidte, saavidt jeg erindrer, omtrent 150 Rbd., som jeg havde indsamlet i mine Menigheder; mange af Bønderne havde gierne givet Mere, men de frygtede svære Afgivter, blandt Andet til Frue Kirkes Opbyggelse. Ved Talen derom rørte en gammel Bonde mig, i det han udbrød: „Ja Gud give, at den Afgivt maatte komme, saa vi kunde faae det Taarn igien at see!“ I Kiøbenhavn fandt jeg min Familie, som havde søgt Tilflugt hos min Broder paa Frederiks Hospital, saae Ødelæggelsen, hørte Beretningerne, og vendte igien tilbage, umolesteret af de engelske Tropper, jeg passerede. Spiellerup kom de Engelske ikke nærmere end paa en halv Miil, men en dyb Nedslagenhed herskede allevegne, og en spændt Forventning om hvad der videre vilde skee; jeg maatte søge at opretholde Modet, og at modarbeide de hæslige Rygter om Forræderie og Bestikkelse, som altid ved slige Leiligheder udbrede sig.

Nu paafulgte den lange Kriig uden Begivenhed, som udsugede Landets Marv, og omsider førte til et saa sørgeligt Resultat. I mine daglige Omgivelser fornam jeg kun Lidet til Krigens Tryk; Kiøbstedmanden leed, men Landmanden kom ved de høie Kornpriser i en rigtignok tildeels kun imaginær Velstand. Saaledes leed jeg personlig ikke Meget ved Krigen, undtagen af Indqvartering. Den var just ikke hyppig i vor Egn, og saalænge det blev ved Corporaler og Gemene, var Byrden ikke ret stor; derimod var det for mig, som ingen Familie havde, meget besværligt Maaneder igiennem at have en Lieutenant hængende over mig, at see paa det fuldendte Caserne-Dagdriverie, og bemærke, hvor lidet disse Mennesker — der da heller ikke havde erholdt den Dannelse, som nu bliver vore Officerer til Deel — bekymrede sig om det hele Krigsvæsen, undtagen om deres Gage og om „Tienesten“, som det kaldtes, det er, om Exercitsen og den daglige Orden. Da

det en kort Tiid virkelig saae ud til en Landgang paa Sverrige, overlagde en ung Officeer i min Stue, hvor mange Par Sokker m. v. han vilde requirere i det fremmede Land; en Anden derimod, en Curlænder, hvis hele Legeme var bevoxet med Haar, og der saae ud, som om han vilde æde Fienden, anstillede fromme Betragtninger over, at intet Dyr var saa grusomt som Mennesket, der endog myrdede sine Lige. Den Samme forundrede sig meget over, at det Danske var saa bøieligt, at man havde kunnet oversætte „Tryllefløiten“ paa vort Sprog.

En anden Byrde af Krigen var den, at jeg, da Indkomstskatten blev paabuden, blev af Amtmandskabet beskikket til Skattecommissair for Faxe Herred. I Reiserne, den øvrige Uleilighed, og den Misfornøielse, man paadrog sig ved dette Ærinde, vilde jeg gierne have skikket mig, naar man blot havde havt en Anviisning om, hvorledes Bøndernes Indkomster skulde beregnes. Men nu skeede det i Herrederne paa meget forskiellig Maade. Ogsaa havde jeg til Medhielp en Herredsfoged, som ansaae det for sin Pligt at faae Skatten saa lav som muligt, og, selv i Bøndernes Nærværelse, giorde Indsigelser mod mine Paastande, skiøndt vi i Forveien havde aftalt disse.

I Øvrigt vendte jeg tilbage til mine Studier. Saasnart de theologiske Videnskaber igien havde vundet Interesse for mig, begyndte jeg med de hellige Skrivter. Jeg bestemte først en Time daglig til det Gamle Testament i Grundsproget, men dette opgav jeg snart. Jeg kan ikke med Lyst sysselsætte mig med Noget, hvor jeg ikke i det Mindste kan bringe det til subjectiv Afgiørelse, eller til en saadan Vished, at jeg for min Deel kan hvile i den, og dette var mig her umuligt; jeg stødte idelig paa Ord og paa hele Steder, hvor Fortolkning stod mod Fortolkning, og jeg ikke turde tiltage mig nogen Dom uden at have Kundskab i de andre østerlandske Sprog; men hertil havde jeg hverken Drivt eller Talent, og kunde neppe lære at skielne de arabiske Bogstaver fra hinanden. I

det Hele og Store kunde jeg lære det Gamle Testament at kiende paa beqvemmere Maade, og jeg har kun vedligeholdt saa meget Bekiendtskab med det Hebraiske, at jeg dog kan tye til Originalen, hvor Oversættelsen ikke fyldestgiør mig.

Desto alvorligere studerede jeg det Nye Testament, og da tillige Indledningen dertil. Ved Læsningen af Brevet til Hebræerne blev det mig indlysende, at dette var tilsigtet i Jakobs Brev, og jeg ansporedes derved til videre Efterforskning. Saaledes fremstod min „Undersøgelse om Forfatteren af Brevet til Hebræerne", som blev trykt i Ny Minerva 1808. P. E. Müller roste denne Afhandling blandt Andet fordi den ikke gientog det Bekiendte, som man kan læse i enhver Indledning. I Tydskland synes dette snarere at have været Afhandlingen til Skade, thi der mener man ikke, at et Skrivt kan være grundigt, naar det ikke paany foretygger det allerede saa ofte Giennemtyggede. Overalt skal jeg ikke rose mig af, at min Mening har fundet megen Indgang; for mig har den beholdt samme Sandsynlighed, jeg har ikke seet nogen Indvending, der kunde kuldkaste den, og da jeg aldrig afslutter nogen Undersøgelse, førend Sagen for mig har vundet den Vished, den kan modtage, saa har jeg stedse havt den Fyldestgiørelse, at naar jeg efter en Række af Aar er vendt tilbage til den samme Gienstand, har jeg endnu seet den i det samme Lys.

Ved Studiet af Indledningen til det Nye Testament oprørte det mig ofte at see, med hvilken Dristighed de nyere Forfattere paastode, at Justinus Martyr ikke havde kiendt vore Evangelier, men brugt et fra dem forskielligt, og hvilke Slutninger man deraf uddrog. Jeg besluttede derfor nøiagtigen at oplyse denne Sag, og foretog til den Ende en meget møisommelig Undersøgelse. Resultatet samlede jeg i en Afhandling, som blev forelæst ved Landemodet, og trykt i det 1ste Bind af dets „Videnskabelige Forhandlinger". P. E. Müller sagde i Recensionen af denne Afhandling (Dansk Lit. Tid. 1812 S. 493): „Over et for vore Evangeliers Ægthed

saare vigtigt Spørgsmaal findes her en skarpsindig, lærd og afgiørende Undersøgelse". At den fortiener at kaldes afgiørende, tør jeg endnu paastaae, og, hvor lidet den endog kan finde Yndest hos Kritikerne af den nyeste Skole, tør jeg dog haabe, at den er erkiendt derfor af alle sindige Forskere. Det er besynderligt, at Credner (Beiträge zur Einleitung in die biblischen Schriften I. 148) kan forekaste mig, at jeg flere Gange har bygget for meget paa mine Forgængeres Bemærkninger," thi hvilke vare disse Forgængere? de Ældre havde uden Videre i Justins Anførelser seet vore Evangelier, de Nyere havde næsten Alle antaget et særeget Evangelium; først nylig vare et Par ubetydelige Afhandlinger udgivne i modsat Retning, af hvilke jeg Intet kunde lære, og Hug's Indledning udkom først, da jeg havde endt min Undersøgelse, skiøndt førend jeg havde bekiendtgiort den, saa at jeg endnu kunde tage Hensyn derpaa.

Allerede længe havde jeg tænkt paa at udgive nogle Prædikener, men Arbeidet dermed havde meget langsom Fremgang. Trivielle Prædikener vilde jeg ikke komme frem med, og selv de bedre jeg havde, kunde jeg ikke bruge i den Skikkelse, hvori de vare skrevne; jeg maatte derfor omarbeide, eller snarere udarbeide dem, og dette vilde ikke altid lykkes. Mangen saaledes udarbeidet Prædiken maatte igien forkastes, derved svækkedes for en Tiid Mod og Lyst, og saaledes gik nogle Aar hen. Omsider fik jeg 1809 saa mange, nemlig tolv, Prædikener færdige, at de kunde udgiøre et lille Bind. For dette søgte jeg en Forlægger, men kunde i de vanskelige Tider ingen finde; jeg maatte derfor lade dem trykke paa min egen Bekostning. Det synes mig sælsomt, at disse Prædikener dengang bleve beskyldte for at være mystiske, men man veed, hvilken forunderlig Brug Trivialiteten stedse giør af dette Ord; i det Hele tiltalede de den vaagnende christelige Sands, og man fornam i dem dybere Toner, end man var vant til at høre, hvorfor ogsaa min Ven Laub sagde om dem, at de vare „i den store Kirkestiil". Det er mærkeligt nok, og et Beviis

paa, at Tiderne vare i Begreb med at omskiftes, at disse Prædikener bleve anskaffede for et Læseselskab i Roeskilde. I Førstningen var Afsætningen kun langsom, da jeg endnu kun var lidet kiendt i Landet, men efterhaanden opnaaede dog dette Bind tre Oplag.

Under dette Arbeide, og overalt under min hele Virksomhed som Prædicant, søgte jeg at blive mig selv klar i Henseende til min Theorie af Prædikekonsten. Uden just at være bleven færdig hermed, var jeg dog kommen saavidt, at jeg 1810 kunde ved Landemodet forelæse en Afhandling „om den Konst at prædike". Münter havde, som bekiendt, strax ved Tiltrædelsen af sit Bispe-Embede, indført den Skik, at der ved Landemodet forelæstes Afhandlinger. I Begyndelsen gik det meget godt dermed, mangen god Afhandling fremkom, og Geistligheden viste temmelig megen Interesse derfor; efterhaanden gik det med dette Foretagende, som med alle lignende, at det sygnede og hendøde, dog ikke saa meget af Mangel paa Afhandlinger, som fordi man bød os dem saa maadelige, at Tilhørerne kiededes derved, og at Censorerne, til hvilke jeg hørte, ikke vel kunde lade dem indrykke i Samlingen, hvis tre udkomne, temmelig store, Bind ingenlunde giorde Siellands Geistlighed Skam. Min Nabo Provst Engelbreth og jeg hørte til de flittigste Arbeidere. Foruden Afhandlingen om Justinus Martyr havde jeg forelæst et lille Bidrag „om fastsatte Texters Fortrin for frie", som maaskee indeholder ikke uvigtige practiske Vink, og hvis sex Hovedsætninger neppe ere overvundne af de sex, Harms, dog med al Anerkiendelse, har opstillet derimod (Pastoraltheologie I. 67 ff.). Af større Betydenhed var Afhandlingen om Prædikekonsten. Tankerne vare temmelig klare, Sproget godt, og jeg var dengang en god Forelæser, saa at Oplæsningen giorde almindeligt Indtryk, og maaskee var det, som meest bidrog til at giøre mig bekiendt i Geistligheden. Det blev mig fortalt, at, da adskillige Præster ved at gaae bort fra Forsamlingen talede om denne Forelæsning, udbrød En af dem: „Ja han har ogsaa reist udenlands!"

Den gode Mand maa have meent, at der laae megen Viisdom skiult i Udlandet, hvor jeg ikke engang havde været. — Denne Afhandling blev oversat paa Svensk af Dr. Hagberg, dengang Professor i Lund, og af ham lagt til Grund ved hans Forelæsninger over Homiletiken.

Til et større Værk traf jeg i disse Aar kun altfor vidtløftige Forberedelser. Det var nemlig min Hensigt i Tiden at skrive de tre første Aarhundreders Kirkehistorie, og at jeg til den Ende læste alle de ældre Kirkefædre, var meget rigtigt og nødvendigt; derimod var det kun tidsspildende, at jeg af dem alle giorde udførlige Excerpter, uden at raadføre mig med andre Forfattere, af hvilke jeg kunde see, hvad der var almindelig bekiendt, og derfor ikke behøvede at optegnes, og lære, hvorpaa jeg skulde være opmærksom, og hvilke Tvivl der vare at løse. Det er dette, man ofte har kaldet at skrive Historien af Kilderne, uden at betænke, hvor Meget der hører til at benytte Kilderne tilbørligen, og hvor Lidet man fremmer Videnskaben, naar man ikke benytter, hvad tidligere Forskere have bragt til Afgiørelse eller sat i Qvæstion. I Øvrigt har Planen til hiint Værk fulgt mig giennem mit hele paafølgende Liv, og som Forarbeider hertil har jeg foretaget mange vanskelige Undersøgelser. Endnu for ikke saa mange Aar siden begyndte jeg paa Udarbeidelsen, og Skildringen af den jødiske Stat ved Christi Fødsel (trykt i 1ste Bind af Theologisk Tidsskrivt) skulde udgiøre det første Capitel deraf. Hvad der fornemmelig har hindret mig i at fare fort dermed, er den nyere theologiske Kritik, som med saa megen Iver har kastet sig paa at destruere alle Mindesmærkerne fra den christelige Oldtid, at man intet Skridt kan foretage uden ligesom med Vaaben i Hænderne at bane sig Veien. Det var mig vel ikke magtpaaliggende at behage disse Kritikere, og jeg vidste, at det var umueligt at overbevise dem, men for redelige Forskere var det dog fornødent at retfærdiggiøre mine Synsmaader. Med Hensyn hertil var det, at jeg blandt Andet udarbeidede Afhandlingen „om de synoptiske Evangelier" (Theol. Tidsskrivt

Bind 6); ogsaa høre mine Programmer ved Bispevielser herhid, men over disse Forarbeider er Tiden gaaet hen. Naar jeg nu overseer min Skribentbane, er der egentlig Intet, jeg beklager, uden at det ikke er lykkedes mig at udføre et større historisk Arbeide. Vel nærede jeg ogsaa i min Ungdom det Haab, at kunne blive Digter, men dertil var jeg ikke skabt; derimod har jeg endnu den Tro, at jeg kunde været bleven en god Historieskriver, dersom Omstændighederne havde været mig gunstige dertil.

Et andet Arbeide sysselsatte mig i den sidste Tiid, jeg tilbragte i Spiellerup. Jeg havde tidligere til et Forsøg oversat Brevet til Philippenserne, og ledsaget det med en kort Indledning og nogle Anmærkninger (Landemodets videnskabelige Forhandlinger B. III.). Oversættelsen syntes at behage, det Øvrige blev neppe paaagtet; dog havde jeg blandt Andet anvendt en urimelig Tiid paa at undersøge Betydningen af Ordet „Prætorium" (1, 13), havde nøie giennemstuderet de i sin Tiid derom vexlede heftige Stridsskrifter, og sammentrængt Resultatet i en kort, og, som mig synes, klar Fremstilling, men maaskee har ikke een Læser skienket denne Frugt af min Fliid nogen Opmærksomhed. Det er ikke gaaet bedre med de øvrige Oplysninger og Bemærkninger, jeg havde anbragt. Imidlertid foretog jeg mig, meest til min egen Belærelse, at behandle samtlige Pauli Breve efter deres Tidsfølge paa samme Maade, og derved efterhaanden at vinde en sammenhængende Forestilling om Pauli Lærebegreb og dets Udvikling. Uagtet jeg anvendte al Fliid paa dette Arbeide, tilfredsstillede jeg mig dog kun selv nogenledes ved Oversættelsen, hvilken ogsaa siden kom mig til Nytte, ved Revisionen af det danske Nye Testament; men jeg haabede dog at lægge en Grund, hvorpaa jeg siden kunde bygge. Arbeidet havde en levende Interesse for mig, og det var mig i Øieblikket næsten imod, da jeg blev kaldet derfra ved en giennemgribende Forandring i min Stilling, hvor inderlig jeg endog havde ønsket denne.

Jeg var nemlig længe siden keed af mit spielleruppske Liv. Mine Menigheder bestode med Undtagelse af to Møllere, kun af Bønder, og, skiøndt Kirkeforsømmelse endnu ikke var bleven saa almindelig paa Landet, som den siden blev, vare de dog i religiøs Henseende nedsunkne i en Ligegyldighed og Dorskhed, som alle mine Bestræbelser ikke formaaede at overvinde, og jeg var stundom nærved at ønske, at de pietistiske Bevægelser, som vare begyndte paa enkelte Steder i Landet, maatte nærme sig min Egn, for at Conflicten selv skulde vække noget Liv. I Begyndelsen havde Tonen i mine Prædikener været noget Nyt, og jeg fornam dog mangen Gang med Glæde, at den giorde Indtryk; nu var den bleven mine Tilhørere noget Sædvanligt, og jeg hørte næsten aldrig nogen Gienlyd deraf. Jeg havde virkelig megen Kierlighed for Bondestanden, jeg havde hos den fundet mange Dyder, som jeg agtede og ærede; men i disse Aar forværredes den kiendeligen. De høie Kornpriser bragte Gaardmændene, fra hvilke Tonen i Sognene gik ud, Velstand, men dermed ogsaa Hovmod og Lyst til Lediggang og tildeels til Sviir. De unge Karle vare for det Meste i Krigstieneste, og man maatte derfor behielpe sig med de saakaldte Halvkarle; en ung Dreng, som nylig var bleven confirmeret, kunde saaledes betinge sig en høi Løn, som han for det Meste anvendte paa slette Maader, og Huusbonderne maatte skikke sig i Meget, fordi de, naar de joge en slet Karl bort, Ingen kunde erholde i hans Sted, og sædvanligen vare for magelige til hellere selv at giøre Karls Gierning, end at taale mangehaande Uvæsen i deres Gaarde. Med Karlene fordærvedes Pigerne, og Uorden, Ulydighed og Trods bleve almindelige. Den største By i mit Annex var fra gammel Tiid af bekiendt for en slet Tænkemaade; nu tiltog Ryggesløshed, Klammerie og Slagsmaal saaledes, at jeg ofte betragtede det med dyb Bekymring.

Min Bekymring var imidlertid ingenlunde blot over mine Menigheder, men ogsaa over mig selv, i det jeg saare vel følte, at jeg ikke var ret vel skikket til Landsbypræst. Det

fattedes mig for meget paa praktisk Duelighed til fra denne Side at kunne vinde Agtelse, og, skiøndt jeg vel ved enkelte Leiligheder ikke uden Virkning paatalte Uordener, forstod jeg dog ikke ret den vigtige Konst at kunne imponere. Menighederne havde mig vel kier, men det krænkede mig mangen Gang, naar jeg saae, hvor uvillige Mange viste sig ved at yde mig de Tienester, som almindelig ydes Præsterne, fordi de vel vidste, at jeg ikke vilde hævne denne Uvillighed. Min huuslige Forfatning var vel i det sidste Aar bleven lettet, i det Døden havde skilt mig ved min hidtilværende, meget besværlige Huusholderske, og jeg i hendes Sted havde faaet et stille, fredeligt Fruentimmer. Men hun var en simpel Pige, og vilde ikke spise med ved Bordet, saa at jeg selv ved Maaltiderne ikke havde et Menneske at tale med, og denne totale Eensomhed, som til daglig Brug kun afbrødes af keedsommeligt Brøvl, blev mig efterhaanden altfor trykkende, og næsten smertelig.

Allerede flere Aar tilbage havde jeg et Dieblik tænkt paa at søge det dengang ledige Gientofte Præstekald for at være nærmere ved mine Venner og at have nogle dannede Mennesker blandt mine Tilhørere, men dette opgav jeg snart. Derimod giorde jeg mig Umage for at naae det 2det Capellanie ved Frue Kirke, som sidst i 1807 blev ledigt, men dette Embede blev ikke besat, fordi Kirken var afbrændt. Det var imidlertid at vente, at om ikke lang Tiid et eller andet saadant Capellanie i Kiøbenhavn vilde blive ledigt; dette vilde jeg oppebie, inden jeg lagde andre Planer, thi i Spiellerup vilde jeg ikke blive. Omsider bleve et Par Bispestole vacante, og det var at forudsee, at derved en Udsigt vilde aabne sig for mig; men det gik i den Tiid meget langsomt med Besættelsen af geistlige Embeder, to Mænd skulde oprykke, før der kunde blive Plads for mig, og saaledes maatte jeg tilbringe det Meste af et Aar i denne Spænding.

Som det stedse havde været mit Lod at gaae ene, saaledes gik det mig ogsaa ved denne vigtige Forandring i mit

Liv. Det bekymrede mig aldeles ikke, at de Fleste ikke kunde begribe, hvorledes jeg i de daværende Tider kunde bytte et godt Landsbykald med dets gode Tiende og skiønne Avling mod et fattigt Capellanie i Kiøbenhavn, hvor Pengene daglig bleve slettere, og alle Embedsmænd tungt følte Tidens Tryk. Men ogsaa mine Nærmeste vare min Beslutning imod. Min Fader ansaae Kiøbenhavn for et Sodoma, og meente, at i Landsbyerne levede man i Uskyldighed og Reenhed. For at dæmpe ham fortalte jeg, hvad nylig havde tildraget sig i Spiellerup, at nemlig en Pige, der havde været opdragen som Barn hos et Par aldrende Gaardmandsfolk, svarede Madmoderen, der bebreidede hende, at hun gik ud om Natten! „Jeg skal kun giøre min Gierning om Dagen, Natten er min egen". Min Broder følte de Byrder, hvorunder han leed i det store Samqvem med Mennesker, hvori han levede, og meente, at den landlige Ro var et uskatteerligt Gode. Jeg spurgte ham, hvorledes han, der var et saa selskabeligt Menneske, meente at ville være tilmode, dersom han skulde gaae ganske alene ude i en Præstegaard. Dertil svarede han, hvem det egentlig var Melancholien, der ikke tillod at være ene: „Ja jeg vilde sætte mig paa en Steen ude paa Kirkegaarden, og rive Haaret af mit Hoved." Værst imod mig var Fru Rahbek. Hun havde nu engang sat sig i Hovedet, at Spiellerup var det meest idealske Sted i Verden, at mit Liv der var det værdigste, et Menneske kunde føre, Omgivelserne de, der meest skikkede sig for mig, at jeg vilde blive et ganske andet Menneske, naar jeg kom ind i det kiøbenhavnske Liv, og derfor indeholdt hendes Breve ofte bittre Udfald imod mig, fordi jeg kunde have Lyst til en saadan Forandring, hvilket hun mangen Gang var tilbøielig til at tilskrive en blot Forfængelighed.

Jeg selv var ikke uden alvorlige og tildeels urolige Tanker, naar jeg i Forventningens lange Tiid gik i min Ensomhed, og overveiede min Fremtiid. I Grunden vare mine Sognefolk mig kierere, end jeg dem, og jeg følte, at det er et

meget fast Baand, der knytter en Præst til hans Menighed, og at det kun var med Smerte, jeg kunde sønderrive det. Jeg skulde forlade et Sted, hvor jeg vel havde liidt meget, hvor jeg ikke kunde ønske at blive, men hvor jeg ogsaa havde lært Meget, og nydt meget Godt, især mange Vinteraftener i uforstyrret Ro, som jeg ikke let kunde vente at finde saaledes igien; forlade Omgivelser, til hvilke jeg saalænge var vant, og begynde et Liv forfra. Og hvorledes vilde det gaae mig i Kiøbenhavn? Vilde min Personlighed være skikket til at skaffe mig Yndest: vilde jeg som Prædicant kunne tilfredsstille, saa at jeg ikke skulde prædike for tomme Stole, og at jeg kunde retfærdiggiøre min Beslutning for de Mange, der dadlede den? Jeg kunde undertiden om Natten vaagne op i Forskrækkelse ved Tanken om, at jeg skulde træde op paa en kiøbenhavnsk Prædikestoel, for de mange, fremmede Mennesker, mellem alle de forskiellige Domme. Alligevel vaklede min Beslutning ikke noget Dieblik; jeg vidste altfor vel, at min rette Plads ikke var i Spiellerup, og at jeg maatte forsøge at finde en anden.

Omsider blev det Embede ledigt, jeg altid helst havde attraaet. Grev Moltke skaffede mig en meget naadig Audients hos Kongen; jeg havde kun tvende Concurrenter til Embedet, den Ene den ordinerede Katechet ved Kirken, den Anden en Præst ude i Landet, som vel havde giort nogen Skoleblæst, men ellers var meget ubetydelig, og under 13 December 1811 blev jeg beskikket til 1ste residerende Capellan ved Frue Kirke i Kiøbenhavn. Dette er det eneste Embede, jeg har søgt — thi Kaldelsen til Spiellerup var egentlig en privat Sag — alt Andet, hvad jeg er bleven, har søgt mig.

Afgiørelsen var nu kommen, og mit Sind var roligt. Jeg ilede til Kiøbenhavn for at finde en Bopæl og træffe fornøden Aftale, derpaa igien tilbage for at holde Juul. Da kom Skilsmissens Uger, i hvilke der dog kun levnedes mig liden Ro til veemodige Tanker, deels formedelst Nytaars-Forretningerne, der skulde afgiøres før min Bortreise, deels

formedelst Affkedsgilder hos mine Venner i Egnen. At de Fattige græd, rørte mig mindre, fordi deres Taarer ikke saa meget udsprang af Kierlighed til mig, som af Sorg over deres eget materielle Tab; men mangt et troskyldigt Ord gik mig dybt til Hierte, saasom da en gammel Bonde rakte mig Haanden, og takkede mig for den Tiid, „vi havde levet ærligt og christeligt sammen".

Den 17de Januar 1812 holdt jeg min Affkeedsprædiken. Det var meget ondt Veir, og skiøndt der var en smuk Forsamling i begge Kirker, havde jeg dog ventet Flere, og meente deri at see et Beviis paa, at Skilsmissen dog ikke gik mine Sognefolk saaledes til Hierte, som mig selv. Vi, der vare tilstede, forlode Kirkerne i en meget alvorlig Stemning.

Jeg forblev endnu otte Dage i Spiellerup, og det var en besynderlig Følelse, hvormed jeg den paafølgende Søndag gik som en blot Tilhører i den Kirke, hvor jeg saa mange Aar havde prædiket, og hørte den gamle Provst efter Skik og Brug forkynde Embedets Vacance og tale ganske berømmelige Ord om den fratrædende Lærer, „som ikke blot havde beflittet sig paa at lære vel, men ogsaa paa at leve vel". Derpaa drog jeg bort for at overtage mit nye Embede; men da jeg endnu maatte beholde Præstegaard og den hele Bedrivt til henimod Naadensaarets Udløb, aflagde jeg endnu jævnligen et Besøg i Spiellerup paa et Par Dage, indtil jeg i Efteraaret holdt Auction, og derefter ganske forlod den øde Gaard. Jeg saae den først igien mange Aar senere i Naadensaaret efter min Eftermand, og da var Alt saa forfaldet, forrøget, forqvaklet og tilgroet, at det giorde et meget uhyggeligt Indtryk. Desto kierere var det mig, da jeg som Biskop visiterede i disse mine første Menigheder, at finde, at den nuværende i alle Henseender dygtige Sognepræst havde bragt Huus og Haver i en skiøn Stand, og indrettet Alt meget beqvemmere og smukkere, end det var i min Tiid.

Femte Afsnit.

Embedsstillinger i Kiøbenhavn.

Det er mange Aar og mange forskiellige Stillinger jeg indbefatter under dette Afsnit; men jeg er længesiden keed af denne Sysselsættelse med mig selv og af et Arbeide, hvorpaa jeg ikke har Lyst til at anvende den Fliid og Konst, hvorved man alene kan have Glæde af sine Frembringelser. Da tillige mit paafølgende Liv saa at sige er født for Verdens Øine, og de Mennesker, med hvilke jeg kom i nærmere Forbindelse, enten endnu leve, eller dog endnu ere almindelig bekiendte, vil jeg her indskrænke mig til et kort Omrids, og maaskee dvæle ved et eller andet Punct, som kan kræve nøiagtigere Oplysning.

1812 paa Fastelavns-Søndag, som dette Aar indtraf meget tidligt — jeg troer den 7de Februar — holdt jeg, efter Søndagen forud at være indsat af Stiftsprovst Clausen, min Tiltrædelsesprædiken til Aftensang for Frue Menighed, men hvis Kirke var afbrændt, og som derfor alternerede med Trinitatis Menighed i dennes Kirke. At Prædikenen, som

efter Dagens Medfør handlede om Daaben, i dogmatisk Henseende er meget utilfredsstillende, bebreider jeg mig mindre, efterdi de Spørgsmaal om dette Sacrament, som siden have sat vor Kirke i saa stor Bevægelse, dengang aldeles ikke vare vakte; men jeg følte godt at den ogsaa havde andre Mangler. Fremstillingen var paa nogle Steder uklar og maaskee noget tør, Prædikenen var for lang, og især var jeg selv meget utilfreds med det mundtlige Foredrag. Jeg har ovenfor sagt, at jeg stedse har fundet Trinitatis Kirke uskikket for min Stemme, den var mig for klangløs, jeg kunde der ikke give min Røst den tilbørlige Fylde, og ved de Vanskeligheder, jeg havde at overvinde, fik mit Foredrag mangen Gang noget Slæbende, som man i de Aar ofte har forekastet mig, men som jeg ikke kunde afhielpe. Den første Gang forlod jeg Prædikestolen meget misfornøiet med mig selv, og, skiøndt et Dagblad sagde, at Prædikenen af den meget talrige Forsamling var hørt med meget Bifald, troer jeg dog ikke at den frembragte synderlig Begeistring. Alligevel fandt jeg næste Gang Kirken ligesaa fuld, jeg vænnede mig efterhaanden til den, og jeg behøver ikke at sige, at jeg i de 16 Aar, jeg har prædiket der, har havt saamegen Glæde og Velsignelse, som en Prædicant kan ønske sig. Jeg har stedse havt den Lykke at have et betydeligt Auditorium og af forskiellige Stænder. Naar jeg ofte har bebreidet mig, at jeg mindre talede de lavere Classer til Opbyggelse, end jeg maaskee burde, da har jeg ogsaa havt trøstelige Beviser paa, at dette dog ikke ganske var Tilfældet; jeg havde mange simple Borgere og Haandværkere blandt mine stadige Tilhørere, mine trykte Prædikener og Betragtninger, som dog ere mindre populære end mine Foredrag i Kirken, have fundet Vei til Bøndergaardene saavelsom til Dagligstuerne i de mere Dannedes Huse; og det var mig meget rørende, da engang en Huusmoder fortalte mig, at hendes Tienestepige, efter at have hørt en Prædiken af mig, havde selv angivet sig for en Uredelighed, hvortil hun af en Medtienerinde var bleven forledt.

Tidernes Tegn vare blevne anderledes, end de kort tilforn vare, og jeg er langt fra at tilskrive mig det Omsving i den religiøse Tænkemaade, som ved den Tiid foregik. Mange sammenstødende Aarsager havde beredt Veien, og det var maaskee ved Steffens, at den glødende Ild først begyndte at opblusse i klarere Lue. Derimod haaber jeg at turde sige, at jeg har bidraget dertil, bidraget til, at den christelige Overbeviisning hos Mange blev renere, klarere og fastere, og at det har været mig forundt at have nogen Andeel i, at i en Række af Aar Vantro og Rationalisme mere og mere forstummede, og at Christus blev bekiendt med fuldere Bryst, hvorved vistnok desværre ogsaa mangehaande Udskeielser vare uundgaaelige. Paa mange af de yngre Præster have mine Prædikener indvirket, skiøndt ikke Alle af disse ere blevne paa den Vei, jeg havde anviist dem.

Hvor forskielligt endog mine Prædikener lykkedes, og hvor misfornøiet jeg endog selv ofte med god Grund var med dem, havde jeg dog den Tilfredsstillelse efterhaanden at samle omkring mig en Kreds af de forstandigste og i enhver Henseende ønskeligste Tilhørere, Staden kunde tilbyde. Det overraskede mig, at Philosophen Treschow, hvem jeg dengang personlig var ganske ubekiendt, var iblandt de Første, der søgte min Skriftestoel. Ellers, hvor mange Tilhørere jeg endog havde, gik det langsomt med at samle en egentlig Menighed, der holdt sig til mig som Sielesørger. Min ældre Collega havde megen Yndest i Menigheden, og i den lange Vacance i Anledning af den forrige Stiftsprovsts Udnævnelse til Biskop var det Meste af hvad der var at arve — som ikke var ret Meget — tilfaldet ham. Jeg havde i det første Halvaar slet ingen Confirmander, i flere af de paafølgende Aar kun faa, indtil det næsten paa eengang vendte sig anderledes, og Tallet efterhaanden næsten blev større, end jeg kunde overkomme. Desværre har jeg ikkun kunnet vedligeholde nøiere Forbindelse med faa af de Familier, der saaledes sluttede sig til mig, og af de 22 til 2300 Mennesker jeg har confirmeret, ere vistnok de

Fleste adspredte, uden at jeg har kunnet følge deres Vei. Men jeg er ogsaa giennem Kirken med Mange traadt i et Forhold, som er blevet varigt, og har skienket mig de skiønneste Glæder. Naar jeg her i Særdeleshed nævner General Hegermann-Lindencrones Familie, da er det, fordi denne Familie var en af de første, der paa denne Maade kom mig imøde, fordi den giennem den hele Række af Aar er bleven mig tro, og fordi jeg i Fru Louise Hegermann-Lindencrone har fundet et af de ædleste, fortræffeligste Væsener, jeg har kiendt. Aandrig og af et dybt poetisk Gemyt, havde hun tidlig forsøgt sig i Digtekonsten, men dengang i uheldige Tider og under uheldig Veiledning. Af hendes modnere Frembringelser ere der nogle, som vel fortiente en almindeligere Paaskiønnelse, end de have fundet. Men beundringsværdigt var det, hvor lidet den Forfængelighed, der ellers menes især at ledsage Damer paa Forfatterbanen, formaaede at trænge ind i hendes rene Siel; der var hos hende kun liden Tale om hendes Arbeider, hun fortørnedes ikke, naar hendes Venner havde Noget at udsætte derpaa, eller modtoge de svagere med Kulde; og hendes Hang til digterisk Sysselsættelse sløvede aldrig i hendes Hierte Hustruens, Datterens, Moderens eller Veninndens ømmeste og trofaste Følelser.

Det fattedes mig saaledes ikke paa Opmuntring paa min præstelige Løbebane i Kiøbenhavn, og jeg maa endnu tillade mig at opbevare et Vidnesbyrd fra min Fremtrædelses første Tiid, fordi det hidrører fra en Mand, der siden ikke har viist sig meget villig til at rose hvad der var Dansk, nemlig fra Dahlmann, som til en af mine Venner sagde om mine Prædikener! „So Etwas haben wir in Deutschland gar nicht".

Men det var ogsaa i mit Embede, og tildeels i mine Studier, at jeg fandt min meste Glæde. Jeg levede ogsaa i Kiøbenhavn meget eensomt. Vel stødte jeg ikke Selskabeligheden fra mig, naar den søgte mig, men jeg søgte den ikke, morede mig undertiden, kiedede mig ikke sielden i de større eller mindre Selskaber, hvori jeg kom, men traf mig dog

meget gierne tilbage til mit eensomme Hiem, og af jævnlige Omgangsvenner havde jeg egentlig kun min Broder og Carl Heger. Jeg havde nogle smaa, men lyse og hyggelige Værelser paa Gammel Torv, hvor jeg for det Meste tilbragte Eftermiddagen og ofte tillige Aftenen uforstyrret. Jeg boede i øverste Etage, mine Vinduer vendte imod Byen, hvis Larm jeg hørte som under mine Fødder, uden at den kunde forstyrre min Ro; mangen Gang saae jeg i stille Sommernætter Dagskæret bryde frem fra Tagene, eller hørte Vandspringets Pladsken, som stedse har været mig en kier Lyd. I denne Eensomhed havde jeg nu mange gode Timer, men min Sielstilstand var ogsaa ofte, hvad Fenelon kalder „en bitter Fred", hvilken Tilstand overalt er mit af Naturen hypochondriske Sind temmelig nær. Det er ikke Bitterhed over Verden — skiøndt denne ogsaa stundom kan komme til — men det er et Jeg-veed-ei-hvad, som gyder nogle Draaber Malurt i ethvert Glædens-Bæger; det er en Længsel, som alle dette Livs Goder ikke kunne tilfredsstille, og som i tidligere Aar fortærede mig, indtil Evangeliet bredte sin Fred over Bitterheden.

Det var mig vistnok meget glædeligt og trøstende, naar jeg med min Prædiken havde nogenledes fyldestgiort mig selv, og turde troe at have fyldestgiort mine Tilhørere; jeg har ogsaa ofte havt Anledning til at tænke paa et Udsagn af Luther: „Wie oft habe ich, wenn ich von der Kanzel hinabstieg, mich selbst angespieen und gesagt: Pfui, welche elende, garstige Predigt hast du gemacht. Und dann habe die Leute gesagt, ich hätte lange nicht so schön gepredigt". Men mangen Gang havde jeg ikke denne Trøst, og, da man ofte ikke veed, om Manglerne ved et Arbeide hidrøre fra Efterladenhed eller fra Udueligbed, turde jeg ingenlunde altid berolige mig med, at jeg ikke havde kunnet giøre det bedre. Overalt faldt, uagtet man ofte har sagt mig, — hvorom man i Grunden Intet vidste, — at jeg arbeidede med megen Lethed, Opfindelsen og Udarbeidelsen af mine Prædikener mig dengang endnu for det Meste meget svær.

Disse indvortes Anfegtelser gik mig langt dybere til Hierte, end de udvortes, paa hvilke der heller ikke manglede. Det rørte mig ikke, at Nogle af den halvdannede Classe fandt mine Prædikener uudstaaelige, eller at Rationalisterne, og derimellem Nogle af mine Colleger, klagede over, at jeg prædikede saa dogmatisk; dem havde jeg ikke isinde at giøre det tilpas. Mere ærgrede det mig, naar Saadanne, der gave sig ud for at være hvad Iffland kalder „brillante Christne", yttrede Tvivl om min Rettroenhed. Jeg fik anonyme Breve i den pietistiske Retning, som undertiden vare ondskabsfulde nok; Enkelte kom ogsaa til mig for at formane mig, og en ellers fornuftig Mand havde sagt: „Man veed ikke ret, hvad Mynster troer". Denne Mand stod under stor Indflydelse af Grundtvig.

Grundtvig var en Søstersøn af min Stiffader, men var først kommen til Byen, efterat jeg havde forladt min Faders Huus, saa jeg kun havde seet ham der enkelte Gange i et Aftenselskab. Da der stedse i dette giestfrie Huus kom nogle Landsby-Fættere tilsyne, af hvilke de Yngre vare lige saa forlegne mod mig, som jeg mod dem, saa havde jeg egentlig ikke bemærket ham. Det har flere Gange været Tilfældet, at, naar en Anden har anslaaet en ny Tone, er Grundtvig med stor Iver istemmet med. Da Oehlenschläger havde stemt sin nordiske Harpe, fik Grundtvig ogsaa en saadan, og dengang hedte det: „Ikkun dybt i Norden har jeg hiemme". Da jeg havde skrevet mod Boisens Liturgie, fremtraadte Grundtvig i Fallesens Maanedsskrivt med en Afhandling „Om Religion og Liturgie." Denne Afhandling var vistnok meget umoden, men den røbede dog Anlæg; jeg for min Deel havde godt Haab om den unge Forfatter, skiøndt han havde benyttet Leiligheden til at frakiende mig al poetisk Sands, fordi jeg havde meent, at ved Barnedaaben burde Spørgsmaalene ikke henvendes til det spæde Barn. „Nordens Mythologie" var i sin første Skikkelse upaatvivlelig et aandfuldere Skrivt, end det blev i den anden meget forøgede Udgave, men det viste ogsaa Forfatterens Vilkaarlighed og

Mangel paa Kritik. Da jeg havde udgivet min Samling af Prædikener, kom Grundtvig med sin Dimisprædiken, der kun blev mærkværdig derved, at den gav Kiøbenhavns Geistlighed Anledning til at prostituere sig ved at indgive Klage derover. Det sidste Aar, jeg opholdt mig i Spiellerup, kom Grundtvig en Dag til mig fra Udby, hvor han dengang var Capellan. Der kom just andre Fremmede til mig, men jeg fandt dog Leilighed til et Par Timers Samtale, som aldeles ikke opbyggede mig. Samtalen handlede mindst om religiøse Gienstande, men fornemmelig om Poesie og de græske Tragoedier, og jeg havde riig Anledning til at forundre mig over den Kiekhed, hvormed han dømte om Ting, han aldeles ikke kiendte. Det er naturligt, at Grundtvig fandt mig kold og ikke aaben imod ham; jeg fik virkelig ikke mindste Lyst til en nærmere Forbindelse.

Nu sendte Grundtvig mod Slutningen af 1812 mig et Brev, hvori han fortalte, at hans Venner havde indberettet ham om nogle meget skiønne Prædikener jeg havde holdt, men ogsaa om saadanne, der syntes betænkelige; derefter havde han selv hørt mig, jeg havde talet om Troen, men jeg havde skildret en Tro, som kunde finde Sted „uden den skrevne Aabenbaring“ (dengang gieldte altsaa endnu Skrivtprincipet); og nu spurgte han mig: „Hvad er Deres Hiertensmening om Bibelen og om Troen paa Christum?“ Mit Svar var meget alvorligt. Faa Dage efter modtog jeg atter en meget lang Skrivelse, der var affattet i en anden Tone; den indeholdt intet Fornærmeligt. Han begyndte med, „at der er en Stemme i ham, som aldrig lyver, og at den lovede ham god Modtagelse dennesinde, ligesom den sidst forkyndte Vrede“; men man kiender Grundtvigs Prophetier, de pleie ikke at gaae i Opfyldelse, og saa lidet som dette Brev kunde vække nogen Vrede, saalidet kunde det dog indbyde til nærmere Forhandling. Da han tillige havde henviist til sin nys udgivne „Verdens-Krønike“, hvoraf han haabede, at jeg „vilde lære at kiende ham lidt bedre, end hidtil“, saa vilde

jeg først læse dette Skrivt, men efter dets Læsning følte jeg mig endnu mindre tilbøielig til at fortsætte denne Brevvexling. Da imidlertid Grundtvig havde yttret, at saafremt „jeg vilde skrive offentlig imod ham, skulde det giøre ham meget ondt, thi da forudsaae han, at Christendommens Fiender vilde juble, og det gode Navn bespottes", saa turde jeg ogsaa fra hans Side haabe mig befriet fra noget offentligt Angreb. Virkelig forblev det ogsaa i mange Aar ved dette Sammenstød.

Kort efter min Tiltrædelse i Kiøbenhavn havde jeg tvende Tilbud om en forandret Stilling.

Det ene kom fra Prinds Christian, som ved Grev Danneskiold lod mig anmode om at ville være Opdrager for hans Søn, vor nuværende Kronprinds. Skiøndt jeg paaskiønnede den mig viste Tillid, fristede Tilbudet mig dog aldeles ikke, og jeg var kun i Forlegenhed med hvorledes jeg paa en god Maade skulde afslaae det. Jeg bad derfor Grev Danneskiold om at undskylde mig paa bedste Maade. Nogen Tiid efter havde jeg en Audients hos Prindsen, hvor Sagen vel blev omtalt, men, men da jeg yttrede, at jeg ikke følte mig skikket til at være Opdrager, blev der ikke trængt videre i mig.

Det andet Tilbud var en Vocation som Professor i Theologien ved det nyoprettede Universitet i Christiania, hvorom Geheimeraad Malling havde at handle med mig. Ogsaa her kunde jeg ikke være i Uvished, om jeg skulde forlade en Stilling, som jeg saa længe havde attraaet, og hvori jeg fandt mig aldeles tilfreds, for en anden, hvortil jeg manglede mange Reqvisiter, og ikke følte mindste Drivt. Men mærkeligt var det, at Grev Moltke allerede dengang sagde mig: „Vogt Dem vel, thi det er meget uvist, hvorledes det bliver med Norge".

Derimod kunde jeg ikke afslaae Biskop Münter at overtage Posten som Docent i Psychologien ved Pastoral-Seminariet, der var bleven ledig ved nuværende Biskop Øllgaards For-

flyttelse. Vel fandt jeg det mindre hensigtsmæssigt, at der skulde læses Psychologie ved Seminariet; jeg havde heller ikke giort noget særdeles Studium af denne Videnskab; men jeg haabede dog at kunne bibringe Tilhørerne Noget, som kunde være dem interessant og nyttigt. Det traf sig, at der just paa en Auction var en Mængde af Psychologier, gode og slette, at faae, og jeg anvendte megen Fliid paa Udarbeidelsen af disse Forelæsninger, som jeg holdt to Timer om Ugen. I de følgende Cursus føiede jeg naturligviis Meget til, og et Par Aar senere omarbeidede jeg dem ganske, men vænnede mig tillige efterhaanden til det frie Foredrag fra Kathedret. Jeg havde samlet Meget i disse Forelæsninger, mener ogsaa, at de tvende Afhandlinger „om Begrebet Tro" og „om Drivterne", som ere fremgaaede af dem, vise, at de ikke vare tomme eller trivielle: og i Førstningen i det mindste veed jeg ogsaa, at Candidaterne fandt Behag i dem. Men jeg har saavel her, som ved Confirmand-Underviisningen, giort den besynderlige Erfaring, at man ikke blot, som det forstaaer sig, i enkelte Timer kan være mindre disponeret, end i andre, men at ogsaa et heelt Cursus kan blive mindre heldigt. Skiøndt ingen Tvang bandt Tilhørerne, da Attesterne dengang kun bleve udførte af Den, der forestod Øvelserne, havde jeg dog de fleste Aar ret stadige Tilhørere. Senere, da den Hegelske Philosophie fandt saa stærk Indgang, fordrede maaskee Adskillige ogsaa her en Hegelsk Psychologie, hvilken jeg hverken kunde eller vilde præstere. Jeg fortsatte disse Forelæsninger endnu som Biskop, men havde allerede giort Forslag til, at de maatte bortfalde, og den mig derfor tillagte Gage af 200 Rbd. anvendes paa en for Seminariet hensigtsmæssigere Maade, da man pludselig i et Dagblad giorde et heftigt Angreb paa mig i denne Anledning. Det skeer ikke sielden, at Folk, der ville giøre sig vigtige, naar de vide, at en Forandring ved en offentlig Indretning forestaaer, kaste sig over Indretningen, for at det skal synes, som om det var dem, der havde bevirket Forandringen.

Et andet Arbeide paalagde Biskop Münter mig, som vel kun var af lidet Omfang, men havde vidtløftige Følger, nemlig at udarbeide en ny Oversættelse af Luthers lille Katechismus. Jeg har andenstedsforklaret, hvor nødvendig en ny autoriseret Udgave af denne Katechismus var, i det enhver Bogtrykker, der vilde fortiene Noget ved et nyt Oplag, tillod sig de vilkaarligste Forandringer, ja endog Geistlige i anseelige Stillinger ikke undsaae sig ved saaledes at forqvakle Bogen, at den næsten blev ukiendelig. Det er ligeledes der forklaret, at denne Udgave ikke kan eller skal bære mit Navn, thi saavel Biskoppen som det theologiske Facultet vare paa Raad med, og den endelige Bestemmelse tilhørte ikke mig. Vi bleve let enige om, at man her nøie burde holde sig til Luthers Text, og, skiøndt det vel kan være, at nogle af de senere Forandringer og Tilsætninger hidrøre fra Luther selv, eller ere billigede af ham, saa kunde herom dog ingen Vished haves, og vi besluttede derfor at holde os til den oprindelige Text i den ældste Udgave, der kunde erholdes, og som maaskee virkeligen er den første. I Oversættelsen kunde man gierne mere have fulgt den gamle danske, thi — for i Forbigaaende at erindre dette — det er mærkeligt, hvor vel vore Reformatorer, som ellers ikke vare Mænd af udmærkede Aandsgaver, forstode at behandle det danske Sprog. Derom vidner, foruden Katechismus, ogsaa den saakaldte Christian den Tredies Bibel og Alterbogen, hvori ogsaa de Collecter, der ere oversatte, ikke blot ere i reent Dansk, men ogsaa falde fortræffeligt i Meningen. Men skiøndt saaledes Mere af den gamle Oversættelse gierne kunde have været benyttet, blev det dog anseet rigtigere, at følge Luthers Text, saavidt Sproget tillod det, ganske ordret. Saaledes meente man at afskære alle Indvendinger, og det lod sig heller ikke indsee, hvad der kunde indvendes imod at levere denne lille Bog, der er symbolisk i vor Kirke, i en ganske ordret Oversættelse efter den oprindelige Text. Men herved var det rigtignok forudsat, at Modstanderne skulde have og bruge Forstand, og at denne

Forudsætning var urigtig, viste sig siden tilstrækkeligen. Dog varede det mange Aar, før Striden herom egentlig brød løs, thi vel erfaredes det, at Grundtvig var meget utilfreds, og jeg ventede længe paa et offentlig Angreb, men jeg ventede forgieves; formodentlig fandt han det endnu ikke Tiid til at lade det komme til et aabenbart Brud.

Oprettelsen af det danske Bibelselskab gav Anledning til at Biskop Münter, Professorerne P. E. Müller, J. Møller, Thorlacius, Brøndsted og jeg sammentraadte for at foretage en Revision af den danske Oversættelse af det nye Testament, hvortil vi senere, efter indsendt Prøve, bleve officielt autoriserede. Der var kun eet Møde i Begyndelsen, hvori en afvigende Mening om en modern, saakaldet friere Oversættelse vilde giøre sig gieldende, dog egentlig kun fra eet Medlems Side; men vi bleve snart enige om, at den gamle Tone altid skulde beholdes, og at den gamle Oversættelse ikke uden Fornødenhed skulde fraviges. Da vi saaledes vare enige om Grundsætningerne, vare vore Møder meget behagelige; de forskiellige Meninger om enkelte Steder bleve kortelig discuterede, og derefter afgiorte ved Stemmefleerhed, og ingen ubehagelig Conflict fandt nogensinde Sted. Men da vi kun samledes to Timer ugentlig, skreed Arbeidet kun langsomt frem, og blev først fuldendt 1819. At jeg har havt betydelig Andeel i denne Revision vedkiender jeg mig med megen Fornøielse, skiøndt jeg paa den anden Side ikke kan paatage mig Ansvaret for Enkelthederne, da jeg her ofte blev overstemt. Da den reviderede Oversættelse kom for Lyset, fandt den, saavidt vides, næsten almindeligt Bifald; ikkun Grundtvig omtalte den med sin sædvanlige Haan, men da han kort efter i en Samling Prædikener leverede en Oversættelse af Texterne paa sin egen Façon, og denne Oversættelse besynderligt nok, var ganske modern og plat, og derfor ingen Indgang fandt, bortfaldt videre Indsigelse. Jeg maa endnu tilføie, at Theologerne i Commissionen vare aldeles villige til ogsaa at foretage Revisionen af det gamle Testaments Oversættelse, men

Kongen vilde dengang ikke give Samtykke dertil. Denne Uvillie beroede paa en Misforstaaelse, i det Kongen havde Noget imod, at det Gamle Testament blev udbredt i Almuen; men dette blev ikke forhindret ved Bibeholdelsen af den gamle Oversættelse.

Endskiøndt mit Embede dengang levnede mig endeel Tiid, blev denne dog for en stor Deel udfyldt ved de nævnte Arbeider. Dog skrev jeg i disse Aar min Afhandling „Om Lessings Nathan den Vise“, som blev forelæst i det skandinaviske Selskab, desuden Afhandlingen „Om Apostelen Peters første Ophold i Rom“, forelæst ved Landemodet, udgav 1815 det andet Bind af mine Prædikener, og, da det theologiske Facultet havde indbudet mig til i Anledning af Kongens forestaaende Salving, som først var bestemt tidligere, at concurrere til den theologiske Doctorgrad, maatte jeg i al Hast udarbeide min Dissertation. De ultimis annis muneris apostolici a Paulo gesti, som jeg dog først 1815 kom til at forsvare. Jeg havde ikke talet Latin siden den Dag, da jeg tog Embedsexamen, altsaa i mere end 20 Aar, og da jeg kom paa Kathedret, og havde holdt min Tale, som forud var skreven, faldt det mig under den første Opponents Tiltale ind „Hvad om du nu ikke kunde svare eet eneste Ord!“ Men det lykkedes dog ret godt, og jeg modtog endog af gode Latinere Lykønskninger over det heldige Udfald af Disputatsen.

Aaret 1815 bragte mig noget langt Vigtigere og Glædeligere end Doctorgraden, nemlig min kiere Hustru. Jeg havde i disse Aar ofte havt Anledning til at komme i Bisskop Münters Huus, og en Familie-Forvikling, hvor min Medvirkning blev begiert, bragte mig i nærmere Forbindelse dermed. Jeg kom saaledes i nøie Bekiendtskab med hans ældste Datter Maria Frederikke Francisca (Fanny). Jeg fandt her, hvad jeg saa længe forgieves havde søgt, et Væsen, der elskede mig, og uden mindste Tvivl hengav sig til mig. Hun

gav mig sit Ja i et Vindue i den Gaard, hvor jeg siden kunde føre hende tilbage, og den 21de Juli blev vor Bryllupsdag. Hun var dengang endnu ikke 19 Aar gammel, henved 21 Aar yngre end jeg, men hun havde allerede giennemgaaet adskillige Prøver, og jeg har aldrig havt Anledning til at klage over, at jeg havde fundet en for ung Hustru. Dersom det med Rette ansees for det Heldigste, naar Mand og Hustru ere af noget forskielligt Temperament, saa at den Ene desto mere kan hielpe paa den Andens Mangler, da fandt dette Sted i vort Ægteskab. Hun var hurtig, naar jeg var langsom, hun var levende og selskabelig, naar jeg var dorsk og tilbagetrukken, jeg bragte maaskee undertiden nogen Ro, naar hun var heftig, og af alle Overeensstemmelser og Forskielligheder fremkom et meget lykkeligt Samliv. Nu takker jeg hende for over 31 Aar, i hvilke hun har skienket mig utallige Glæder, hvori vi ogsaa have deelt mange Sorger, for den klare Forstand, den sikkre Tact og den utrættelige Virksomhed, hvormed hun har styret vort Huusvæsen, for fire velopdragne Børn, i hvis Dannelse Moderen stedse har langt overveiende Indflydelse, for at vor ældste Søn i sin Tiltrædelsesprædiken kunde sige, at han „kom fra et velsignet Hiem", og for al hendes ømme Hiertes usigelige Kierlighed og ubrødelige Troskab. Thi troere end hende i alle Forhold har jeg intet Menneske kiendt, og det var af mit fulde Hierte, at jeg engang, ved i en Familiekreds at udbringe en Toast, kunde sige: „Naar Shakespeare lader en Mand udbryde: Ustadighed, dit Navn er Qvinde! da siger jeg med den fuldeste Erkiendelse og Tak: Troskab, dit Navn er Fanny!"

Ved mit Ægteskab kom jeg i Forbindelse med flere interessante Familier, hvoriblandt jeg her i Særdeleshed bør nævne Münters Søster, Fru Frederikke Brun, som skienkede mig oprigtigt Venskab, og ved sin Aand og derved, at hun havde levet paa saa mange Steder og kiendt saa mange mærkværdige Mennesker, kunde være meget underholdende. Af hendes Døttre forsvandt den ved sine Talenter

berømte Ida snart af vor Kreds, efterat jeg havde forrettet hendes Vielse til den østerrigske Gesandt Grev Bombelles. Den Ældste Fru Charlotte Pauli, forskiønner endnu Kredsen, men med Veemod nævner jeg den nylig bortkaldte Augusta Rennemkampf, i hvem jeg har havt en usigelig kier Veninde. Hun var gift i Liefland, men ved hendes første temmelig lange Besøg her var hun endnu en ung, høist elskværdig Kone; hun var ikke egentlig hvad man kalder opvakt og vittig, men det tydske Ord „sinnig" passede aldeles paa hende; og ved en stærk Tunghørighed havde hun saameget mere Leilighed til, hvad ogsaa stemmede med hendes Natur, uden Adspredelse at fordybe sig i Gienstandene for hendes Betragtning. Dette gieldte ogsaa om hendes Samtaler, thi da hun ikke kunde høre uden hvad der blev sagt nærved hendes Øre, var hun alene sysselsat med Den, med hvem hun talede, og det gav Samtalen en eiendommelig Ynde og en vis større Dybde, at man saalænge havde hende alene for sig. Desværre tiltog hendes Tunghørighed siden i den Grad, at man tilsidst aldeles Intet kunde meddele hende uden skriftlig, og hun mere og mere blev udelukt fra Verden. Hun bar sit Kors med den elskværdigste Taalmodighed, smykkede sit Liv indtil det Sidste med Fromhed og Kierlighed, og nu har Graven dækket hendes Skikkelse og alle hendes Smerter.

Saavel i det store Brunske Huus i Kiøbenhavn, som paa det skiønne Landsted Sophienholm paa Frederiksdal, har jeg havt mange gode Timer og Dage. Der er jeg ogsaa truffen sammen med mange mærkelige Personligheder fra Ind- og Udlandet. Saaledes traf jeg engang paa Sophienholm Grev Christian Bernstorf, hvem jeg tilforn ikke havde kiendt, og jeg anfører dette for at fortælle den naive Maade, hvorpaa jeg blev ham forestillet. Han var allerede lam i Underkroppen, og kunde ikke reise sig fra Stolen; Fru Brun tog mig ved Haanden, og førte mig hen til ham med de Ord: „Da ist Mynster; seht jetzt einander recht in die Augen!" hvorpaa hun forlod Værelset. Saaledes stod jeg første Gang

for den Mand, som bar 22 Storkors, og havde havt Andeel i de vigtigste Forhandlinger i Europa. Men den værdige Mand forstod meget vel at indlede Samtalen, som om han havde kiendt mig i mange Aar.

Mit Bekiendtskab med det Schimmelmannske Huus var ældre, da jeg allerede, medens jeg var Præst i Spiellerup, var bleven indført der af Oehlenschlägers Forlovede, Christiane Heger. Jeg havde ikke søgt det, men Grevinden havde ønsket at see mig, og mig var det kiert at lære et Huus at kiende, som unegtelig havde indtaget en mærkelig Plads i Kiøbenhavn; det havde været Samlingssted for mange aandrige Mennesker, og havde, ligesom ogsaa det Brunske Huus, været en Slags Foreningspunct mellem den fornemme og den lærde Verden; mange fortienstfulde Mænd vare derfra blevne fremhiulpne, men ogsaa mange uduelige Charlataner havde der havt Tilhold. Grevinden havde en forunderlig Lyst til at protegere. Den første Gang, hun saae mig, tilbød hun mig at blive Hielpepræst hos den gamle Manthey ved Petri Kirke, et efter min daværende Stilling meget besynderligt Forslag, som hun ikke engang havde kunnet sætte igiennem. Jeg har aldrig søgt eller behøvet hendes Protection; derimod morede det mig undertiden at komme i hendes Selskaber, som ofte vare elegante, og hvor Giesterne af enhver Stand bleve behandlede med samme Opmærksomhed. Hun repræsenterede med al sømmelig Værdighed, men ogsaa med behagelig Forekommenhed; derimod kunde det ikke hielpe at forfegte en fra hendes afvigende Mening; „jeg forsikkrer Dem, at det er saa,“ hedte det da i en Tone, som afbrød al videre Forhandling; og ikke behageligere var den Tone, hvori hun omtalte Personer, der havde tabt hendes Gunst; „den gode N. N.“, sagde hun da, ligesom Dronning Anna i Walter Scotts „Fængslet i Edinburg“. Af en ganske anden Natur var Grev Schimmelmann. Jeg kan ikke bedømme hans Færd som Minister; upaatvivlelig har han begaaet, eller ladet sig forlede til, mange Misgreb, men har ogsaa maattet bære Skylden for

Meget, der kun var Ulykke, og hans Aand og Hierte og Kundskaber burde Enhver lade vederfares Retfærdighed. Den første Gang, jeg var indbuden der, og blev ham forestillet, viste han sig saa forlegen, som om jeg havde været Ministeren, og han Landsbypræsten; men saasnart vi kom til Bordet, var det anderledes, da var han meget interessant. Især var han tiltrækkende, naar man var alene med ham; han kunde da tale med en Begeistring og en Kraft, som aldeles henrev, og jeg har undertiden forladt ham i en Stemning, som efter det Skiønneste, jeg har hørt eller læst. — Jeg bør endnu paaskiønne, at efter min Ansættelse i Kiøbenhavn var den Schimmelmannske Familie en af de første, der benyttede min Tieneste ved præstelige Forretninger.

Det rinder mig herved isinde at bemærke, til hvor forskiellige Optrin en Præst i en stor Stad kaldes som Deeltager. Jeg havde en skiøn Sommeraften paa Sølyst viet Grevinde Schimmelmanns Pleiedatter. Efter Vielsen havde man spadseret i den yndige Have, havde derpaa souperet i den prægtigt oplyste Sal, omringet af al Glimmer, og jeg kom silde hiem, Sielen fyldt med Billeder af Livets Herlighed. Den næste Morgen ganske tidlig havde jeg en Begravelse at forrette; jeg maatte haste, og kom næsten først til Besindelse, da jeg fandt mig i en fattig Stue, ved en aldeles usmykket Liigkiste, ved hvilken nogle grædende Fruentimmer stode ganske tause. Contrasten var skærende.

Da jeg havde paataget mig at forsørge en Familie, maatte jeg undertiden komme i Tanke om, at mine daværende Indkomster under Pengenes vedvarende ringe Værd maaskee vilde blive utilstrækkelige dertil, og jeg forestillede mig derved, at det kunde blive mig nødvendigt at forøge dem ved at tage Pensionairer i Huset, hvilket jeg dog nødig vilde. Herfra blev jeg befriet, da det ganske uformodentlig blev mig tilbudet at indtræde i Directionen for de lærde Skoler. Hermed gik det saaledes til.

Denne Direction var egentlig ikke bleven oprettet med Kongens Villie, men han havde givet efter for sin Svoger, Hertugen af Augustenborg. Directionens Virkekreds var indvunden fra det Danske Cancellie, og den blev derfor af dette betragtet med ugunstige Øine; ogsaa fra de øvrige Collegiers Side fandt den sædvanlige Jalousie Sted. Saa vigtige og hensigtsmæssige endog de, fornemmelig af Hertugen udtænkte og med Kraft udførte Reformer vare, vandt de dog ved Universitetet og selv ved Skolerne kun lidet Bifald; de daværende Consistoriales mistede vel ikke deres saakaldte Corpora eller øvrige Emolumenter, men Professorerne vare dengang conservative, og naar de Yngre forestillede sig, at de kunde været komne i Besiddelse af de fede Corpora, forglemte de, at de Fleste af dem ikke vilde have været ansatte, og ikke vilde kunnet have erholdt nogen Løn, før de vare rykkede langt frem i Alder, dersom disse Corpora ikke vare blevne inddragne. Ved Skolerne vilde Rectorerne gierne have beholdt deres Conrectorer, hvilke de kunde lade besørge Underviisningen de tre Dage om Ugen, og de ældre Lærere vilde gierne have kunnet aspirere til de magelige og mere indbringende Conrector-Poster. Ogsaa betragtede de rigere doterede Skoler det med største Misundelse, at de skulde afgive Noget af deres Overskud til de fattigere. Maaskee var man ogsaa undertiden gaaet frem med nogen Vilkaarlighed og for liden Skaansel, og Hertugens og Moldenhawers Personligheder havde noget Frastødende. Kort, Directionen var ikke yndet. Misfornøiet med sin hele Stilling her, havde Hertugen trukket sig tilbage til sine Godser, og efterhaanden ganske opgivet Deeltagelse i Directionens Forretninger; Moldenhawer var bleven sløv, saa at det Hele var nærved at gaae istaa. Under disse Omstændigheder blev det paatænkt at opløse Directionen, men Engelstoft, dengang Assessor i Directionen, havde den Fortieneste at overbevise Grev Moltke, og ved ham Kongen, om Gavnligheden af dens Vedbliven. Men Directionen maatte da reorganiseres, og nu spurgte Grev Moltke mig i den dybeste Hemmelighed, om jeg

havde Lyst til at indtræde i den. Jeg var naturligviis ganske villig dertil, men Sagen gik i Langdrag, og det varede vel henved et Aar, inden jeg atter hørte det Mindste derom. Et Disciplinar-Tilfælde i Metropolitanskolen, som giorde Opsigt, nemlig at Disciplene havde udpebet en Lærer, gav Anledning til, at der blev giort Alvor deraf. Geheimeraad Malling vendte sig til Grev Moltke, som dengang var den eneste Formaaende, og raadførte sig med ham. Det blev anseet for afgiort, at Conferentsraad Rothe, Deputeret i det slesvigholsteenske Cancellie, som dengang var i Yndest, og som allerede havde været Medlem af Commissionen for det norske Universitets Indretning, skulde indtræde, dog uden særskilt Departement; Engelstoft skulde overtage Departementet for Universitetet, men nu behøvedes en Fierde for de lærde Skoler. Med sædvanlig Klogskab nævnede Moltke først Nogle, som han vidste ikke at ville finde Bifald, og derpaa, som ved et pludseligt Indfald, nævnede han mig. Da dette strax fandt Indgang, føiede han til: „Vil De da ikke foreslaae ham for Kongen?" hvilket vistnok var meget klogere, end dersom Moltke, som tilforn havde erklæret sin Yndest for mig, var kommen med Forslaget. Under 26de Februar 1817 blev jeg udnævnt til fierde Medlem af Directionen.

Moldenhawer havde saaledes endt den Løbebane, som han havde begyndt med saa store Forventninger, ifølge hvilke han endog havde ladet sig give Ordre til at aflægge den geistlige Dragt. Faa Dage efter mødtes vi i et Selskab. Jeg traf paa ham, ligesom jeg traadte ind ad Døren; han vilde først paatage sig sin sarcastiske Mine, men det lykkedes ikke; Taarerne kom ham i Øinene, og han omfavnede og kyssede mig. Det var paa begge Sider et alvorligere Øieblik, end man let forestiller sig, og det var mig meget kiert, at Moldenhawer siden ikke yttrede mindste Uvillie mod mig, men vi vedbleve at staae i det venskabeligste Forhold, hvorved jeg, som det forstaaer sig, viste ham al Forekommenhed. I Byen vakte naturligviis denne Udnævnelse megen Opsigt. Man sagde, at

der vare tre Mænd i Danmark, som kunde blive, hvad de vilde, Holten, Warberg og jeg, alle tre formeente Yndlinge af Grev Moltke; og Professor Abr. Kall bemærkede, at tilforn havde Professorerne kunnet giøre Capellaner ved Frue Kirke, men nu kunde Capellaner giøre Professorer. Dette tabte sig imidlertid snart. Oftest er jeg i senerer Tider kommen til at tænke paa en Yttring af Collin til nogle af vore fælles Venner: „Jeg vil ønske ham megen Ærgrelse, thi det vil være et Beviis paa, at han tager sig af Sagerne." Derpaa har det i sin Tiid ikke manglet.

Men i Førstningen var min Stilling i Directionen meget behagelig. Malling var en Præsident, som det var en Glæde at arbeide under. Han er i hans Alderdom ikke bleven tilstrækkelig erkiendt, men man burde betænke, at Ingen let gaaer den Vei, han har gaaet, fra en ubekiendt Student til Statsminister, uden betydende Egenskaber. Han behøvede Mænd ved sin Side, som kunde anspore og støtte ham, og afværge fremmed Indflydelse, for hvilken han var vel tilgængelig; men naar han fandt saadanne Mænd, skienkede han dem ogsaa sin Tillid, kunde godt sætte sig ind i Sagerne, og ledede Forhandlingerne paa den behageligste Maade. Han lod Enhver komme til Orde, hans Personlighed forenede baade Mildhed og Værdighed, og imponerede derved saaledes, at Ingen let i hans Nærværelse tillod sig noget Upassende, og naar Discussionen begyndte at blive for varm, forstod han strax at styre tilrette. Naar det behøvedes, kunde han endog anvende diplomatisk Fiinhed, men uden Skade for Retsindigheden. Det skeede ikke ganske sielden i Directionen, at et Medlem meente at kunne nedslaae alle Modgrunde ved den Bemærkning, at Kongen vilde det saaledes; men naar jeg da erindrede, at det tilkom Kongen at bestemme, men, naar han forlangte vor Betænkning, var det vor Pligt at sige ham vor Mening efter bedste Indsigt, da samstemmede Malling stedse, og vægrede sig ikke ved at gaae til Kongen med Forestillinger, som han vidste ikke at ville være behagelige, og ved sit forsigtige Forhold og

den Gunst, han stod i hos Kongen, udvirkede han for det Meste en Resolution efter Ønske. Derimod var jeg ganske enig i, at man i mindre betydelige Ting ikke skal opponere, hvor man forud veed, at Oppositionen ikke vil nytte; ved at ville sætte enhver Mening igiennem, bevirker man snart, at man Intet kan sætte igiennem. — Engelstoft, som først havde været Contoirchef under Directionen fra dens Oprettelse af, kiendte Sagerne meget godt, og var en virksom og duelig Embedsmand. Saaledes gik Tingene godt, og jeg havde den Glæde, at Malling sagde til Grev Moltke, at, siden jeg var kommen i Directionen, var det hans kiereste Tiid, naar han gik derhen. Moltke havde forud sagt mig: „Saaledes som jeg kiender til Tingene og Personerne, troer jeg, at De vil kunne faae Indflydelse," og jeg troer ikke, han spaaede urigtigt.

Directionens Fonds vare dengang ved de høie Kornpriser endnu i god Stand. Det lykkedes at forhielpe nogle anseete og fortiente Professorer, som havde været tilsidesatte, til deres Ret, at redressere nogle Feil, som vare begaaede ved Organisationen af Underviisningen i Skolerne, og da Alle, som stode under Directionens Ressort, nu bleve behandlede med Billighed og Høflighed, var Directionen en Tiidlang i Yndest. Mig fornøiede det at have faaet denne interessante Virkekreds, og jeg negter heller ikke, at det morede mig at være traadt ind i Tallet af de anseelige Embedsmænd, og at kunne correspondere med de andre Collegier, som med Ligemænd. Forsaavidt der heri var nogen Forfængelighed, har jeg siden maattet bøde derfor.

Af literaire Arbeider fra denne Tiid har jeg at anføre „Indledning til Brevet til Galaterne", som, saavidt jeg erindrer 1816, blev forelæst ved Landemodet, og „Fem Prædikener i Anledning af Reformationsfesten 1817". Disse Prædikener fandt vel god Afsætning, men, med Undtagelse af Grev Moltke, som tilkiendegav mig sit Bifald dermed, veed jeg ikke af Nogen offentlig eller privat, at have hørt nogen eneste Lyd om dem,

efterat de vare trykte. Mig selv have de, da jeg for nogle Aar siden atter læste dem, tilfredsstillet mere, end de fleste af mine andre Prædikener, naar jeg paany har læst dem, hvilket da kun er skeet ved nye Oplag.

Min nu saa særdeles lykkelige offentlige og huuslige Stilling hialp mig at bære Aaret 1818, der ved en Række af Dødsfald blev mig meget smerteligt.

Den sørgelige Række begyndte med Fru Sophie Ørsted, Oehlenschlägers Søster. Jeg havde vel ikke kiendt hende saa nøie, og havde kun faa Gange været i hendes Huus, men hendes Liv var saaledes indflettet i flere af mine Venners, at Dødsfaldet afficerede mig meget. Derpaa fulgte Brøndsteds elskværdige Hustru, og flere Andre, med hvilke jeg vel ikke var saa nøie forbunden, men hvis Død dog gik mig nær. Den 5te October døde min uforglemmelige Velynder Grev Moltke. Han døde uventet, men for ham i en lykkelig Tiid, thi han vilde neppe meget længe have kunnet beholde sin Indflydelse, som man fra flere Sider arbeidede paa at undergrave, og den ved Kornprisernes Synken bevirkede offentlige Nød vilde have været ham meget svær at bære; men utallige Gange har jeg savnet hans Raad og den kiere Vane at besøge ham i hans eensomme Værelser. Neppe var det første Indtryk heraf forvundet, da Døden den 13de October bortrev min Broder. Han havde vel i længere Tiid undertiden skrantet, og hans Tilstand var nogle Gange forekommet mig betænkelig, men jeg havde dog ingen Forestilling om nær Fare, da det et Par Maaneder forud, paa en temmelig uskaansom Maade, blev mig sagt, at han leed af en ulægelig Lever-Forhærdelse, som om kort Tiid vilde ende hans Dage. Der fandtes Optegnelser efter ham, som viste, at han vel vidste, hvad der forestod, men selv talede han aldrig med mig derom, da det vilde gaaet os Begge for nær, og ofte syntes han saa rask, at jeg ikke kunde Andet end nære noget Haab. Men et

apoplektisk Anfald endte under voldsomme Lidelser efter faa Dage hans Liv.

Uagtet alle Differentser vare vi dog saaledes sammenvoxne, at det var med sønderrivende Smerter jeg saae ham skilles fra os, og at det varede længe, inden disse Smerter nogenledes vilde stilles. Dertil kom den svære Bekymring for hans Efterladte. Hans Enke havde af sit første Ægteskab 4 Børn, med min Broder 2 Sønner og 4 Døttre. Af disse 10 Børn var kun den Ældste forsørget, den Anden nogenledes istand til at forsørge sig selv, paa Boet hvilede en stor Gield og Indskuddet i Enkekassen var langtfra betalt. Tilstanden var virkelig næsten fortvivlet, men med desto dybere Taknemmelighed maa det paaskiønnes, at i denne Henseende Alt blev lindret og læget. Et Gratiale, som vel ikke tilkom min Broder, men dog kunde tilstaaes ham som Løn, fordi han i en Række af Aar havde fungeret som Secretair i en Commission, jeg troer for Sundheds-Politie-Lovene, blev udvirket. Ved denne Sum, og ved den Velvillie, som næsten allevegne kom mig imøde, lykkedes det mig at berigtige hele Gielden. Indskuddet i Enkekassen blev af Grev A. W. Moltke betalt. Min Svigerinde var en god Oekonom, og hverken hun eller hendes Børn have savnet Noget, hvortil det ogsaa bidrog Meget, at min Broders fortrolige Ven Saxtorph blev hendes Svigersøn. Efter Tabet af min Broder har jeg stedse mere paaskiønnet, hvad jeg har havt i min Stifbroder Oluf Bang, som altid har været mig en omhyggelig Læge, en kierlig, trofast Broder.

Fire Uger før min Broders Død havde min Kone bragt mig en Søn. Hans Daab var berammet til den Dag, da min Broder døde, men var derover bleven udsat. Fiorten Dage efter var Daaben atter berammet, men Dagen forud blev jeg vækket med det Budskab, at Barnet laae dødt i Buggen. Han var død af et indvortes Krampeslag, uden at Moder eller Barnepige havde bemærket det, førend de om Morgenen forundrede sig over, at han ikke lod sig høre. Det var

et forfærdeligt Øieblik, da denne nye Ulykke traf mit allerede saa dybt saarede Hierte; jeg syntes mig som forladt af Gud, og det varede længe, inden mildere Følelser atter vilde besøge mig. Men med saadanne mildere Følelser var det, at jeg betragtede den deilige Dreng, der laae saa roligt slumrende i Kisten, og at jeg sagde ham det sidste Farvel, indtil Laaget blev lukket derover.

Rækken af disse sørgelige Begivenhelder sluttedes først i det paafølgende Aars Februar med den unge Grevinde Moltkes Død, hvem jeg halvandet Aar forud havde viet under de lykkeligste Udsigter.

Fra disse Smerter maa jeg ved Fortællingen med Magt rive mig løs, ligesom jeg i Virkeligheden maatte det, og det var velgiørende for mig, at jeg havde saa Meget at varetage, at jeg ikke kunde dvæle i de sørgelige Tanker.

Men saa kiert og behageligt som Arbeidet i Directionen var mig i de første Aar, saa mange Gienvordigheder bleve efterhaanden forbundne dermed.

Ved Bestyrelsen af de lærde Skoler har jeg stedse erkiendt Sandheden af Creuzer's Ord: „Dygtige Lærere med anstændig Lønning og ærefuld Stilling i Staten: dette er det, hvorpaa det kommer an, ikke paa Tabeller og Organisationer.“ Der skal vist Ingen sige, at jeg i sidste Henseende har plaget Lærerne; der blev ladet dem al tilbørlig Frihed, og man lagde de dueligere ingen Hindring iveien for at anstille allehaande Forsøg. Men ogsaa for den utilbørlige Frihed var det vanskeligt at sætte Grændser. Saaledes var det af Vigtighed, at der havdes bestemte Lærebøger, da den hyppige Skiften, foruden den Bekostning, som derved forvoldes Forældrene, forvirrer Underviisningen og forhindrer, at Elementerne indpræges Disciplene ret fast. Imidlertid maatte denne Bestemmelse dog modereres saaledes, at man ikke forhindrede nye og bedre fra at komme frem, saameget mere som det ofte fattedes paa

hensigtsmæssige Lærebøger. Naar saaledes en Lærer havde forfattet en brugbar Lærebog, syntes det ubilligt at formene ham at bruge den, og Forsøget i een Skole kunde da vise, om den var skikket til videre Indførelse. Men ogsaa uden Tilladelse saae Rectorerne igiennem Fingre med, at Lærerne jævnligen skiftede Lærebøger, eller at de, imod det udtrykkelige Forbud, besværede Disciplene med vidtløftige Dictata. Nogen Undskyldning fandt denne Selvraadighed deri, at Examinatorerne ved Universitetet ikke giorde sig bekiendte med de autoriserede Lærebøger, skiøndt de ved disses Autorisation stedse havde været tagne paa Raad med, og Lærerne meente at maatte rette sig efter Hines Fordringer.

Ved at læse de fra Skolerne indsendte danske Udarbeidelser, forfærdedes jeg næsten ved at see, hvor forkeerte Opgaver der bleve Disciplene forelagte, og i hvilken svulstig og i hver Henseende ureen Stiil de vænnedes til at indklæde deres trivielle Tanker, saa at disse Øvelser syntes mere at maatte bidrage til for stedse at fordærve end at uddanne Disciplenes skrivtlige Foredrag. For nogenledes at raade Bod herpaa, og da den bedste Øvelse i denne Henseende syntes at være den, at de vænnedes til i en reen Stiil at kunne fremstille, hvad de havde lært, blev det foreskrevet, at Opgaverne kun skulde tages af Det, som var giennemgaaet med dem i Religion og Historie. Dette skeede dengang med Universitetets Billigelse. Siden er man igien vendt tilbage til det Forrige, med hvilken Frugt, vil Tiden lære; men naar man seer hvilke Opgaver Professorerne fremsætte ved Prøverne, kan man deraf slutte, hvad man tør vente af Adjuncter ved Skolerne.

Hovedsagen var stedse „dygtige Lærere", men herved befandt man sig ofte i den yderste Forlegenhed. Til de overordnede Poster vare der altid saare Faa, der kunde aspirere. Det er ved al Regering en høist vigtig Omsorg, itide at drage yngre Mænd, af hvilke man har Grund til at vente noget Fortrinligere, saaledes frem, at man baade nøiere kan lære at kiende deres Dygtighed, og at man, dersom de svare til For-

ventningen, uden Præjudits for Andre kan ansætte dem i høiere Poster. Herpaa havde Directionen aldeles ikke tænkt, og i længere Tiid var ikke nogen Overlærer bleven ansat, saa at, naar et Rectorat blev ledigt, og man dog ikke vel kunde stille en blot Adjunct, om hvis Dygtighed man sielden havde nogen tilstrækkelig Forvisning, i Spidsen for en Skole, havde man næsten Intet at gaae efter uden den uheldige Anciennetet. Det aldeles mislykkede pædagogiske Seminarium havde giort megen Skade. De, der havde giennemgaaet dette, vare berettigede til enhver overordnet Post ved Skolerne, og nu havde man Rectorer og Overlærere, som maaskee havde ret gode Kundskaber i en eller anden Videnskab, men ikke kunde overtage Underviisningen i de lærde Sprog, ikke lede, neppe bedømme den. Skole-Embedsexamen var ved Seminariets Oprettelse bortfalden, og da Seminariet nu ogsaa var gaaet istaae, var der aldeles ingen Maade, hvorpaa en ung Mand kunde qvalificere sig til de høiere Poster ved Skolerne. Der blev derfor nu strax sørget for, at Skole-Embedsexamen atter blev indført. Ved dens Reorganisation blev Universitetets Forslag for det Meste fulgt; der syntes ingen af Fordringerne at kunne eftergives, og naar man sammenligner hvad der efter Universitetets Fundats skulde fordres ved denne Examen, hvilken dog saa Mange uden stor Besværlighed underkastede sig, vil man finde, at Fordringerne endog vare noget nedstemte. Men vistnok kom det fornemmelig an paa, hvorvidt Examinatorerne vilde gaae i Anvendelsen af de almindelige Bestemmelser, og her har det viist sig, at Fordringerne bleve stemte saa høit, at mangen Gang de dueligste Lærere ikke kunde opnaae bedste Charakteer, og at man saaledes lagde det an paa philologiske og historiske Petitesser, at Candidaterne maaskee endog just derved stundom bleve mindre skikkede til Skolelærere. I alt Fald var det først senere, at Fornyelsen af denne Examen kunde bære sine Frugter, og for Øieblikket maatte man hielpe sig, som man kunde. Flere Gange har jeg, naar der blev klaget over, at en mindre duelig Mand var bleven ansat som

Rector, ikke havt andet Svar end det Spørgsmaal: Hvad Bedre der da havde været at giøre? og herpaa maatte man da stedse igien blive mig Svar skyldig.

Endog at finde duelige Adjuncter var i disse Aar meget vanskeligt. De Studerendes Antal var i de Aar, da Landbrug og Handel syntes at tilbyde større Fordele, formindsket meget mere, end ønskeligt var, saa at de fermere Candidater stedse kunde finde rigelig Fortieneste i Hovedstaden, hvor de hellere opholdt sig, kunde giøre sig kostbare, og man oftest intet Valg havde. Især ved de mere afsides beliggende Skoler, og fornemmelig naar det gieldte saadanne Underviisningsfag, hvori Kundskaber vare sieldnere, saasom Mathematik eller Fransk, maatte man ofte tage tiltakke med meget maadelige Subjecter, men atter her var intet Andet at giøre. Dog vare Adjuncternes oeconomiske Vilkaar forholdsviis meget bedre end de overordnede Læreres, og jeg vedkiender mig aldeles — hvad en Rector har behaget offentlig at forekaste mig — ofte at have foreholdt pretensionsfulde Ansøgere, at jeg ingen anden Stilling kiendte, hvori en Candidat, strax efter at han havde taget Examen, kunde for 24 Timers Arbeide ugentlig erholde en Gage af 400 Rbd. aarlig.

Bedre Vilkaar vilde jeg ikke have skaffet de yngre Adjuncter, om jeg end havde kunnet, men hvor gierne vilde jeg have forskaffet de Ældre „anstændig Lønning“! Desværre indtraf de uheldigste Tider. Det var let at forudsee, at de høie Kornpriser ikke vilde vedvare; de kyndigste Calculatorer regnede imidlertid, at Bygget ved Middeltal vilde gielde 3 Rbd.; jeg tvivlede herom, men selv ved en Middelpriis af 2½ Rbd., skulde jeg have vedligeholdt Alt i ret god Stand. Men da Priserne sank langt under dette Beløb, saa at vi endog maatte i Slagelse sælge Bygget for 1 Rbd. Seddel, da tillige ved Eiendommenes sunkne Værdie flere Capitaler tabtes, indskrænkedes Skolernes Indtægter i en overordentlig Grad, og den almindelige Skolefond æredes efterhaanden hen. Jeg kan forsikkre, at disse ulykkelige Omstændigheder have

været mig en alvorlig Sorg, at de have gaaet mig langt mere til Hierte end mine egne oekonomiske Anliggender, og at der have været Nætter, hvori jeg ikke har kunnet sove af Bekymring. Man haabede stedse paa bedre Tider, men de udebleve; jeg skrev den ene Note og Forestilling efter den anden for at forklare Directionen og Kongen Tingenes rette Tilstand, og Nødvendigheden af at skaffe Hielp; Malling talede ogsaa flere Gange med Kongen, men Kongen, som blev bestormet fra alle Sider, afviste Sagen, meente, at vi vel kunde hielpe os selv, og meget indtrængende have vel Mallings Forestillinger neppe heller været, thi han var temmelig sorgløs og haabende, saalænge ikke den yderste Nød var forhaanden. Men denne yderste Nød udeblev ikke, alle vore Ressourcer vare udtømte, og nu maatte en udførlig Forestilling forelægges Kongen, hvori det blev viist, at enten maatte flere Skoler nedlægges, hvilket endda ikke vilde hielpe for Øieblikket, eller Hielp tilstaaes andenstedsfra. Nedlæggelsen af Skoler var aldeles ikke efter Kongens Sind; derimod blev (1824) en Commission anordnet til at overveie det lærde Skolevæsens oekonomiske Forfatning m. v. I denne Commission vare Collin og jeg Hovedmændene, og det lykkedes mig let, saavel at retfærdiggiøre Directionens Forvaltning, som at vække Velvillie for Skolerne. Resultatet blev, at Skolevæsenet blev befriet for en betydelig Byrde af Pensioner og andre Afgivter, der trykkede det, og at der i 3 Aar blev tilstaaet de lærde Skoler et aarligt Tilskud fra Finantskassen. Derefter hævede Kornpriserne sig igien, saa at intet videre Forskud behøvedes, dog varede det længe, inden den almindelige Skolefond igien kom til Kræfter, og den nylige Erfaring havde viist, hvorlidet man turde stole paa de gunstigere Tiders Vedbliven, saa at Sparsomhed endnu stedse var fornøden. (Om denne Sag see Selmers Akademiske Tidender I. 220 ff.)

Jeg priste mig lykkelig ved saaledes at have kunnet frelse samtlige Landets lærde Skoler, thi vel maa det erkiendes, at Danmark kunde behielpe sig med færre, men en lærd Skole

er for det Sted, der har den, og for den hele Omegn en uberegnelig Velgierning; det maa ogsaa bidrage Noget til at udbrede almindelig Dannelse, at flere videnskabeligen dannede Mænd ere bosatte paa forskiellige Steder, saa at Alt ikke skal samles paa enkelte Puncter, og det forekommer mig stedse sørgeligt, naar Landet efterhaanden kun beholder Erindringen tilbage af gavnlige Instituter, som vare i Forfædrenes Tiid. Vel blev i Begyndelsen af min Bestyrelses Tiid Fredericia Skole nedlagt, men Hensigten var, at istedenfor denne Skole, som aldrig havde villet prosperere, og som kun var to Miil fraliggende fra Skolen i Colding, skulde oprettes en lærd Skole paa den nordvestlige Kant af Jylland, saasom i Ringkiøbing eller Thisted, hvor der var Trang til en saadan. Denne Plan blev forstyrret derved, at Fredericias Indvaanere fik udvirket, at Skolens Revenuer bleve skienkede til et privat lærd Institut, som blev oprettet i Byen, men aldrig har kunnet bære synderlige Frugter, og ved de paafølgende ugunstige Tider. Derimod bleve de Middelskoler, der vare tilbage, udvidede til fuldstændige lærde Skoler. Det havde noksom viist sig, at disse Skoler aldrig kunne trives, da i Almindelighed Forældrene foretrække strax at sende deres Børn til de Skoler, hvor de kunne blive — i Vordingborg vare tilsidst kun to Disciplér tilbage — og man ikke kan vente at finde duelige Lærere, naar deres hele Gierning skal indskrænkes til at bibringe de første Elementer. Uagtet Erfaringen heri havde talt aldeles klart, hører man dog atter Stemmer, der anprise Oprettelsen af de, ogsaa uforholdsmæssig kostbare, Middelskoler. Dette vil forhaabentlig ikke blive iværksat, men det er mig en sørgelig Tanke, at saa mange af de Skoler, for hvis Vedligeholdelse jeg med saa megen Bekymring havde striidt, nu ere opoffrede for et efter min Overbeviisning uheldigt og fordærveligt Underviisningssystem, i Henseende til hvilket man dog vil blive nød til at giøre mange Skridt tilbage.

Min Administration af de lærde Skoler faldt i uheldige Tider, den maatte i en lang Række af Aar fornemmelig gaae

ud paa at spare, indskrænke og afslaae endog ellers billige Begieringer. Desuagtet, og uagtet jeg undertiden har maattet sige Vedkommende alvorlig Besked, naar de kom med urimelige Pretensioner, især naar deres Fordringer hidrørte fra Misundelse, troer jeg dog at have erhvervet mig Velvillie ved Skolerne, og jeg har havt mange, mig meget kiere Beviser paa at have været paaskiønnet, medens jeg var i Directionen, og erindret, efterat jeg var fratraadt.

Anderledes forholdt det sig ved Universitetet; der er intet Folkefærd vanskeligere at regere, end Professorer; de ere Alle lærde Mænd, og forstaae, som Følge heraf, alle Ting bedre, end alle andre Mennesker, de mene for det Meste at besidde megen Forretnings-Dygtighed, skiøndt de Færreste af dem virkelig have Greb derpaa, og naar dette virkelig er Tilfældet med en eller anden juridisk Professor, bliver Denne sædvanligen snart bortkaldt til andre Bestillinger; fornemmelig kunne de ingen Myndighed taale over sig, og forbittres, naar, endog i de ubetydeligste Ting, deres Mening ikke bliver den gieldende, og naar man stundom kunde komme ret vel ud af det med de Enkelte, saa danner der sig en esprit du corps, ifølge hvilken de ikke tør afvige fra deres Colleger. Jeg har iblandt Professorerne havt Mange af mine kiereste Venner, men jeg har ofte sagt dem, at deres Forhandlinger i Consistorium mindede mig om Lessings Ord, at det ofte skeer, at ti fornuftige Mænd, naar de skulle arbeide i Forening, alle tilsammen ikke udgiøre Mere end een gammel Kierling. Især havde vi vor store Nød med de saakaldte Inspectores quæsturæ. Det er nu, ogsaa ved Universitetet, almindelig erkiendt, hvor slet Qvæsturen paa den Tiid blev forvaltet, men dengang bleve de i Consistorium anseete som Universitetets Støtter, ved hvilke der ikke turde røres. Jeg arbeidede stedse paa, hvad siden er skeet, at Qvæsturen maatte overdrages til en Mand udenfor Universitetet, hvem man kunde foreskrive Forretningernes Gang og kalde til Ansvar, men dengang blev det anseet som et utaaleligt Indgreb i Consistoriums Rettighed, naar

man ikke vilde tillade To af dets Midte at varetage Detail-Forretninger, som de ikke forstode, og hvilke de besørgede meget skiødesløst. Dog truede disse Inspecteurer idelig, saasnart der var Noget iveien, med at ville frasige sig Forretningerne, og jeg fandt hos mine Colleger i Directionen ikke den Energie at ville lade det komme til en saadan Ruptur. Engang vilde En af dem forandre sit Testament, hvorefter den største Deel af hans Formue skulde anvendes til Understøttelse for juridiske Studerende, fordi Directionen ikke vilde tilstaae en daarlig Fæster, som lod Gaarden forfalde, længere Henstand med de paadragne Restancer, og, da Directionen engang med temmelig Bestemthed forlangte, at de ganske utilbørlig længe henstaaende Regnskaber dog engang skulde aflægges, var hele Consistorium nær kommet i Oprør. Jeg er mig bevidst at have behandlet Professorerne med al Opmærksomhed og Velvillie, og havde havt Leilighed til at vise Mange af dem ikke ubetydelige Tienester, men, da jeg fratraadte, veed jeg ikke uden fra Tvende at have modtaget nogenslags Yttring af Paaskiønnelse.

Det største Tvistens Æble var stedse Sorø Akademie. Denne Stiftelse var længesiden falden sammen, og skiøndt det allerede havde været Commissionen for Universitetet og de lærde Skoler paalagt at indkomme med Forslag om dens Reorganisation, og Sagen ofte havde været før, saavel i Commissionen som siden i Directionen, var den dog stedse igien bleven henlagt, mindre af den foregivne Grund, at en tilstrækkelig Capital endnu ikke var opsamlet, end fordi man ikke kunde enes om Planen. Da jeg indtraadte i Directionen, fandt jeg det uforsvarligt, at saa rige Midler skulde henligge unyttede, og jeg drev saameget jeg formaaede paa en Afgiørelse. Af de forskiellige Planer, som forefandtes, tiltalede den, der siden med nogle Modificationer blev fulgt, mig meest; dens Ophavsmand er mig ubekiendt. Anvendelsen af disse Midler blev dengang, og uden Tvivl med Rette, anseet som bunden til Sorø, skiøndt det ikke kan findes ubilligt, at Noget

blev afgivet til andre videnskabelige Institutter, saaledes som det var skeet til det norske Universitet; jeg har allerede ovenfor yttret min Formening, at det er gavnligere, at videnskabelige Anstalter bestaae paa forskiellige Steder i Riget, end at Alt centraliseres paa visse Puncter. Ligesaa utvivlsomt var det, at her burde indrettes noget Større, end blot en lærd Skole mere. Jeg havde riig Leilighed til at bemærke, at der fandtes mange yngre Videnskabsmænd, som havde dyrket andre Studier end de, der høre til en sædvanlig Embeds-Ansættelse. De Færreste af disse kunde vente Ansættelse ved Universitetet, som ikke kunde lønne saa mange Lærere, og for hvilke der ikke kunde være tilstrækkelig Sysselsættelse. For disse syntes Sorø at aabne en velgiørende Tilflugt; naar der en Skole og et Akademie for de Videnskaber, der pleie at henregnes til det philosophiske Facultet, blev oprettet, vilde de der finde et Foreningspunct og en passende Virksomhed, og dog beholde Otium til egne Studier og Frembringelser, hvortil ogsaa Bibliotheket og andre fornødne Apparater efterhaanden vilde kunne forskaffes. Tilmed vilde man ved forefaldende Vacancer ved Universitetet derfra kunne indkalde Docenter, der allerede vare prøvede, og, uden Fornærmelse for de yngre Universitets-Lærere, give dem en efter deres Alder passende Stilling, efterdi det blev dem forbeholdt, naar de senere bleve ansatte ved Universitetet, at indtræde efter den Anciennetet, hvortil deres Ansættelse i Sorø berettigede dem. Det er derfor kun latterligt, naar man endnu stedse vedbliver at anstille Beregninger over, hvor Meget enhver Eleve ved Akademiet koster; Akademiet er, efter den fra først af bestemt udtalte Hensigt, fuldt saa meget oprettet for Lectorernes som for Elevernes Skyld, og enhver billig Bedømmer vil erkiende, at mange dygtige og begavede Videnskabsmænd her have fundet en passende Embedsstilling, som de ellers vilde have savnet, og at deres literaire Productivitet ingenlunde har været ringe eller uhæderlig, saameget mere naar der tages Hensyn til, at nu i endeel Aar flere Lectorposter have henstaaet ubesatte. Med Akademiet kunde

ogsaa, efter saa Manges Fordring, et Agerdyrknings- og Forst-Institut forbindes, hvilket ogsaa siden skeede; men dette Institut mislykkedes ganske, tildeels ved Forstanderens Skyld, men tildeels ogsaa af de samme Aarsager, hvorfor de høiere Realskoler aldrig ville trives, da nemlig de unge Mennesker, som bestemme sig for den saakaldte praktiske Levevei, ogsaa ile ud paa denne, og sielden give sig Tiid eller have Lyst og Evner til en ordentlig videnskabelig Uddannelse.

Skolen aabnedes strax, og fik stedse større Freqvents, Alt ordnedes efterhaanden, den afbrændte Akademiebygning opførtes atter. Omsider kunde den høitidelige Indvielse finde Sted den 21de Mai 1827; Kongen var tilstede, Mennesker vare strømmede til fra alle Sider, Veiret var imod Forventning blevet yndigt, Alle vare i den bedste Stemning, og Alt syntes indbydende. Jeg negter ikke, at det var mig en Glædesdag, da jeg saae alt det Liv i den tilforn saa øde lille By, som nu var i Opkomst, de flere haabfulde unge Mænd og vakkre Familier, som der vare etablerede, den skiønne Bygning paa det deilige Sted, og var mig bevidst, hvor megen Andeel jeg havde i dette Værk.

Men min Følelse var ingenlunde den almindelige, tværtimod blev den nye Indretning fra Begyndelsen af og stedse siden betragtet med Ugunst. Dersom man havde ladet de store Midler ligge unyttede, vilde vel undertiden en eller anden offentlig Paamindelse have ladet sig høre, men i Almindelighed vilde man have skikket sig ret vel deri, ligesom man i saa mange Aar havde giort det; nu derimod, da Noget var skeet, meente Enhver, at dette kunde have været noget Bedre, skiøndt Ingen vidste at angive Hvad. Jeg veed ikke at have talt med Nogen om denne Sag, uden ogsaa at have kunnet giendrive alle Indvendinger, og vise, at hvad der var skeet, var det efter Omstændighederne Hensigtsmæssigste, men, om de end for Dieblikket gave mig Ret, havde jeg dog i deres Hierter Uret.

Desværre var der ogsaa i Sorø Stof nok til at nære denne ugunstige Stemning. I Grunden gik det ikke saa ilde, og uden Tvivl have de Fleste, der besøgte Sorø, i det Hele modtaget et behageligt Indtryk, ligesom dette har været Tilfældet med mig selv, saa ofte jeg kom der. Men de indbyrdes Stridigheder, som fandt Sted til dagligt Brug, men som ikke mærkedes, naar Fremmede besøgte Sorø, rygtedes snart, og Rygterne modtoges med Begierlighed; det kan heller ikke negtes, at det uagtet alle Bestræbelser ikke vilde lykkes at frembringe en god Tone derude.

Directionen begik den Feil, at den regerede for meget, da det havde været bedre at lade Akademiet udvikle sig selv, og kun føre et stille Tilsyn. Men uagtet jeg klarligen indsaae dette, var jeg ikke istand til at raade Bod derpaa. Sorø var næsten det Eneste, som interesserede, det hedte stedse: „er der Noget fra Sorø?" og det var ofte vanskeligt at faae de andre Sager frem; man vilde have Indberetning om enhver Ubetydelighed, lyttede efter ethvert Rygte, forlangte Oplysninger derom, og saaledes kom det ofte til en Directions-Bestemmelse, som vakte Misfornøielse, hvor Tingen let havde kunnet jævne sig selv.

I Planen for Stiftelsen var der neppe Noget, som kunde være til Hinder for en lykkelig Udvikling, uden den Omstændighed, som ikke vel kunde være anderledes, saalænge Lectorerne skulde deeltage i Skoleunderviisningen — hvilket dog var det Rigtigste — nemlig at der vare for Mange om Raadet, og at Lectorerne vare for fornemme til at lade sig sige og at give efter for Director, hvilket svækkede det monarchiske Princip, som er saa nødvendigt i en Skole. Imidlertid vilde dette dog uden Tvivl have udjævnet sig selv, dersom ikke een Mand havde været, som stedse paany oppustede Ilden, og derved har været meget fordærvelig for Akademiet, en Mand, som ellers har sine umiskiendelige Fortienester, og personlig er mig kier.

Uagtet saadanne Embeds-Gienvordigheder gik dog disse Aar meget vel hen. Min private Stilling var, naar undtages min Svigermoders langvarige og sørgelige Svaghed, meget lykkelig; vor Familie forøgedes efterhaanden til to Sønner og to Døttre, og vi havde Evne til baade at skaffe dem god Underviisning, og at giøre dem og os Livet behageligt. I Sommer-Ferierne besøgte vi sædvanlig nogle Bekiendte paa Landet, især Stutmester Nielsens og Kammerherre van Deurs's elskværdige Familier paa Frederiksborg og Frydendal; nogle Aar leiede vi os i Ferierne ind i Omegnen af Kiøbenhavn. 1825 foretoge vi en Reise for at besøge min Kones Familie i Lybek og Segeberg, hvorved vi tillige tilbragte nogle Dage i Hamborg og Ratzeburg. Paa denne Reise stiftede jeg i Kiel Bekiendtskab med Harms, hvis Personlighed jeg fandt ganske anderledes, og meget behageligere, end jeg havde ventet. Han er venlig og forekommende, hans Conversation er let, aaben, og dog med en vis Fiinhed, saa at man uden Anstød kan frit udtale sig for ham. „Wir haben uns wenigstens gegen einander nicht verstellt," sagde han mig ved Afskeden. Jeg hørte ham ogsaa ved en „Kinderlehre", hvor dog Catechisationen var mig for lærd, og Børnene ikke svarede godt, saa at den paa mig ikke giorde det Indtryk, som paa andre Reisende; maaskee var det en uheldig Dag. Jeg har siden ikke seet ham, efterdi jeg, da han engang paa et Par Dage var i Kiøbenhavn, var fraværende; men ved Brevvexling ere vi blevne i venlig Forbindelse. Ogsaa den gamle, fornemme Eckermann, Francke, Twesten og Wachsmuth saae jeg ved denne Leilighed. — I endeel Aar — saavidt jeg erindrer fra 1827 til 1834 — boede vi om Sommeren paa Forhaabningsholm, et Sted ved Gamle Kongevei, saa nær ved Byen, at Veien dertil kun var en smuk lille Spadseretour, og dog saa afsides, at det var ret landligt. Dette Sted, hvor ogsaa den os saa kiere Mallingske Familie i de sidste Sommere havde Bopæl, var mig meget kiert; det var mig ret behageligt, naar jeg om Eftermiddagen Kl. 4 gik ud,

at have endt alt det kiøbenhavnske Brøvl, der ellers fulgte mig til den sildige Aften, og derimod ofte om Aftenen uforstyrret at kunne modtage Besøg af vore Venner; ogsaa havde jeg de enkelte Morgener, jeg kunde tilbringe derude, en Ro, som jeg i Kiøbenhavn ikke kiendte. Der har jeg udarbeidet min „Psychologie“ og det Meste af mine „Betragtninger“.

Som Præst vedblev jeg at have glædelig Tilfredsstillelse; min Menighed udvidedes stedse, men derved forøgedes ogsaa mit Arbeide, da jeg stedse blev brugt til flere Ministerial-Forretninger, og maatte dele mine Confirmander i to Afdelinger. En ikke ganske ubetydelig Tilvæxt i Arbeide fik jeg ogsaa derved, at man havde faaet mig til at deeltage i Oprettelsen af en Sparekasse. Indretningen var meget gavnlig men jeg tilstaaer, at det var mig modbydeligt i flere Timer at sidde ligesom ved Vexelerernes Borde, og i største Skyndingind- og udtælle Penge. Efter nogle Aars Forløb frasagde jeg mig af flere Grunde denne Forretning.

Da jeg i disse Aar virkelig havde særdeles Meget at varetage og ikke unddrog mig fra Selskabelighed, undrer det mig næsten, at jeg dog kunde udføre flere literaire Arbeider. Jeg var 1819 paa A. S. Ørsteds Forslag, bleven Medlem af Videnskabernes Selskab. Der forelæste jeg 1820 en „Udvikling af Begrebet Tro“, og 1826 „Bidrag til Læren om Driverne“. Man havde ofte og indtrængende forlangt af mig, at jeg skulde lade flere Prædikener trykke. Dette Forlangende vilde jeg helst opfylde ved at udgive en fuldstændig Aargang Prædikener, men dette Arbeide var blevet udsat, og da jeg omsider foretog det, fandt jeg det meget vanskeligere, end jeg havde ventet. Kun faa Prædikener kunde jeg lade komme fra mig, som de vare, de maatte for en stor Deel omarbeides, flere sammensmeltes, og det var ingenlunde let at komme ind i den oprindelige Stemning. Jeg giorde det imidlertid saa godt, som jeg kunde, men det var langt fra, at jeg dermed fyldestgiorde mig selv. Derfor da Samlingen 1823 kom ud i to temmelig store Bind, haabede jeg vel, at de skulde mod-

tages med den Velvillie, hvorved jeg i Almindelighed kunde glæde mig, men jeg var langt fra at vente, at fire store Oplag skulde blive fornødne.

De flere mindre theologiske Afhandlinger, jeg hidtil havde udarbeidet, forekom mig at fortiene nogen Opmærksomhed ogsaa af de tydske Lærde. Jeg oversatte dem derfor paa Tydsk, og udgav dem 1825 under Titel: „Kleine theologische Schriften". Den Første, der anpriste dem var — forunderligt nok! — Paulus i Heidelberg, thi i hans Aand vare de dog ikke skrevne. Han optog min Mening, at under de galatiske Menigheder maatte ogsaa Menighederne i Lykaonien og paa flere tilgrændsende Steder indbefattes, og denne Mening har siden i flere Skrivter gaaet under hans Navn. Bleek og enkelte andre Theologer yttrede sig fordeelagtigt om disse Skrivter, de fik en maadelig Recension af Mieddeldorph i Allg. Lit.-Zeit., men derefter ere de sødelig hensovede, og de deri fremsatte og i det mindste med megen Fliid begrundede Meninger ere langtfra ikke blevne saa meget paaagtede, som Schrader's, Köhler's og mange Andres absurde Hypotheser. Forsaavidt man har indladt sig med mig, har man meest bebreidet mig, at jeg har benyttet de os levnede historiske Efterretninger, istedenfor selv at giøre Historien.

Jeg indvikledes ogsaa i nogle Stridigheder, som dog for Øieblikket kun for min Deel vare af kort Varighed. Det hører til Skildringen af mit Levnet at omtale den Tone, som allerede i længere Tiid havde indtrængt sig i Literaturen, thi, skiøndt Angrebene endnu ikke gieldte mig, leed jeg dog virkelig derunder; jeg har stedse i mit Inderste taget saa megen Deel i det offentlige Liv, at, i hvilkensomhelst Retning endog det blev slettere, dette stedse har været mig en Sorg. Ophavsmanden for denne Tone var Baggesen. Jeg havde først egentlig giort hans Bekiendtskab en Aften, da jeg, medens jeg endnu var Præst i Spiellerup, under et Ophold i Kiøbenhavn var indbuden som Giest i det skandinaviske Selskab. Der bestod dengang den smukke Skik i dette Selskab — hvis

Tendents var meget forskiellig fra det Selskabs, som nu bærer samme Navn — at Medlemmerne efter Forelæsningen samledes hos en Restaurateur til et tarveligt Aftensmaaltid, og at Medlemmerne kunde medtage tilreisende Literati. Disse Sammenkomster, som bedre kunde finde Sted efter den daværende Levemaade, der ikke giorde Aftensmad overflødig, vare godt besøgte, og jeg saae der første Gang Malling, Tønder-Lund og flere Notabiliteter. Det traf sig, at Baggesen og jeg kom til at sidde ligeoverfor hinanden, og at vi bleve de egentlige Ordførende. Baggesen begyndte med, ligesom til et Forsøg, at udsende nogle Indfald i een Retning — jeg erindrer ikke bestemt i hvilken, det forekommer mig, som om det var i den demokratiske — men da han mærkede, at dette ikke giorde Lykke i Selskabet, gik han næsten umiddelbar over i den modsatte. Desuagtet kom vi i en Disput, hvor Seieren blev mig temmelig let, da Baggesen deels aldrig vidste ret Beskeed om nogen Ting, deels aldeles ikke var dialogisk. Han kunde være meget interessant, naar han kunde holde Monologer, og naar han da tog sin tykke Pakke Manuscripter frem og forelæste et Riimbrev eller deslige, giorde han dette med et saa eiendommeligt Lune, at man ikke kunde undres over, at han henrev Mange. Vi mødtes siden paa forskiellige Steder; han var stedse forekommende imod mig, men mig kunde han ikke fængsle.

Jeg har anført dette, fordi mit første Møde med ham strax viste mig, hvad siden blev almindelig erkiendt, at Baggesens Meninger vare aldeles afhængige af den Kreds, i hvilken han tilfældigviis kom til at leve. Da han 1806 til 1807 opholdt sig i Kiøbenhavn, var Oehlenschlägers Søster hans Gudinde, han kom derved ind i en Kreds, hvor man hyldede Goethe og den nyere romantiske Skole, og han skrev da sin Palinodie til Goethe, og Giengangeren. Disse Productioner contrasterede meget stærkt mod saa mange tidligere Værker, og Rahbek havde det Indfald — hvis Iværksættelse havde fra hans Side været den bedste Hevn — at man under Titel: „Justits-

raad Baggesens Ars poetica" skulde lade optrykke hans Digt — hvis det skal kaldes saa — Den brave Digter. Tilegnet Hr. V. K. Hiort,

Den Mand fortiener Digternavn,
Som med Forstand sit Vid regerer
Som skiønner Almues sande Gavn,
Og Lyst til Borgerdyd formerer.
Thi Gud velsigner saadan Sang,
Men aldrig tomme Vielders Klang

og saa videre giennem 10 Stropher. Denne Gang havde imidlertid Baggesen, hvor Mange der endog misbilligede hans Adfærd, den almindelige Stemning med sig. Da han 1813 kom tilbage, bragte hans latterlige Forelskelser ham i en ganske anden Kreds, hvor Grundsætningerne i hans tidligere Ars poetica vare gieldende, og da han tillige mærkede, at den fornemme Verden paa den Tiid var aldeles indtagen imod Oehlenschläger, hvilket var ham saameget mere velkomment, som de havde havt personlige Conflicter med hinanden, begyndte han sin uværdige og uvittige Polemik imod Denne. Denne Gang havde dog Baggesen forregnet sig; naar Enkelte undtages, som havde personlig Uvillie mod Oehlenschläger, vare alle Bedre i Folket ham imod, de Studerende oprørtes ved denne Adfærd, og Baggesen, som aldeles ikke var en saadan Striid voxen, skadede dermed Oehlenschläger langt mindre, end sig selv. Men en ubodelig Skade anrettede han ved det givne Exempel. Der er i bedre Tider en Anstændigheds-Følelse i Folket, som dog sætter Frækheden nogen Grændse, og holder dem, der endnu ville giøre nogen Fordring paa Ære, tilbage fra det ganske Raae og Uværdige. Men naar en Mand af Navn har, som her, givet Exempel paa, at det gaaer an at tilsidesætte al Sandhed, Billighed og Anstændighed, og med de plumpeste Vaaben at anfalde Folkets fortienteste Mænd, er hiin Skranke borttagen, og der ere stedse de, som glæde sig ved uhindret at kunne komme til at tumle sig paa Raahedens vide Mark.

Efter denne Digression eller Indledning kommer jeg tilbage til, hvad der nærmere vedkom mig selv. Professor Clausen udgav 1825 sin bekiendte Bog: Katholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus. Dette Værks Vidtløftighed vilde, dersom man havde ladet det i Ro, kun forskaffet det faa Læsere, og dets Svæven mellem forskiellige Retninger vilde ikke have bibragt disse Læsere nogen bestemt Anskuelse, men kun nogle historiske Kundskaber. Man kunde virkelig af dette Skrivt uddrage tvende ganske forskiellige Chrestomatier, saavel i den orthodoxe som i den heterodoxe Retning, og det var derfor høist ubilligt, at man kun vilde tilregne en ung Forfatter, om hvem man kunde haabe, at han efterhaanden vilde komme til større Modenhed, hvad han havde sagt til den ene Side, og deriblandt Adskilligt, hvori han havde ganske Ret, uden at lade ham komme tilgode, hvad han havde sagt i den modsatte. De Enkeltheder som i denne Henseende kunde findes virkelig anstødelige, var dog kun ringe imod saa mange andre Theologers Paastande i vore Tider; men man kan ikke negte, at den Tone, hvori Forfatteren ofte talede om Andres Meninger og om det Bestaaende, havde noget Irriterende. Grundtvig, som nylig ved at læse i Irenæus havde giort sin formeente Opdagelse om Troes-Reglen, anfaldt Clausens Bog med den yderste Vehements i sit famøse „Kirkens Gienmæle". Neppe har noget Skrivt i Danmark frembragt en saadan Sensation, den kan kun lignes ved den, som Harms's Theses frembragte i Holsteen, hvor man i sin Tiid sagde, at, hvorsomhelst To eller Tre vare forsamlede, der var Harms midt iblandt. Ogsaa her var „Kirkens Gienmæle" tilstede i enhver Samtale, det trængte op i Palladserne og ned i Kielderne, og, medens de Forstandigere og Bedre harmedes over denne Adfærd, ledtes de Uvidende i de forskiellige Stænder til at ansee Clausen for en Himmelstormer, og Nogle ere der jo stedse, som glæde sig ved ethvert saadant Angreb; „man gider nok læse det — sagde en Mand mig engang — naar det gielder Andre, men man synes ikke

godt derom, naar det gielder En selv." Desværre vare der ogsaa Theologer, og deriblandt agtværdige, som da Tonen engang var angiven, istemmede den med zelotisk Iver, og derved ingenlunde gavnede Evangeliets Sag, der i de sidste Aar havde vundet saa mange Venner hos os. Efterdi Sagen havde frembragt en saa almindelig Bevægelse, turde og burde man ogsaa omtale den i Kirken, og jeg holdt og udgav min Prædiken „om den christelige Viisdom". Grundtvig svarede med en Prædiken „om den christelige Kamp", som hvor tynd den end var, dog blev saa begierlig læst, at et nyt Oplag behøvedes. Ogsaa min Prædiken blev udsolgt, og Forlæggeren vilde lade den trykke paany, men mig syntes, at det kunde være nok hermed. Derimod antog jeg mig med al Iver den Forurettedes Sag, baade hos Kongen, som talede med mig derom, og i Samtaler og Breve; jeg skrev ogsaa, da det var kommen til Proces, i Dansk Ugeskrivt en lille Artikel: „Om Injurier i trykte Skrivter". Overalt, jo alvorligere jeg arbeidede for Christendommens Sag, og jo villigere jeg blev hørt, desto mere søgte jeg paa enhver Maade at frasige mig al Lod og Deel med det zelotiske og i enhver Henseende extravagante Partie, hvorved jeg dog stedse skyede al personlig Polemik. Dengang blev jeg fri for videre Angreb, men man bevarede mine Ord i Hiertet til beqvemmere Tider.

Allerede tidligere var jeg bleven indviklet i, eller havde tildeels selv fremkaldt en philosophisk Stridighed. Professor Howitz, en Mand af den Slags, som man kalder gode Hoveder, vittig og opvakt, men letsindig og overfladelig, var bleven bekiendt med Système de la nature og andre lignende, fornemmelig franske, Skrivter, han havde ogsaa bladret i Spinoza, og, da han var ubekiendt med den nyere philosophiske Literatur, meente han i de Ideer, som vare ham selv nye, at have fundet en Skat, som var skiult for hans Tidsalder, og udviklede den i en Afhandling: „Om Affindighed og Tilregnelse". Man kan gierne sige, at han var ilet forud for sin Tiid — nemlig i Tilbagegang, thi den retrograde Be-

vægelse, som i de seneste Aar har fundet Sted i philosophiske og theologiske Anskuelser, den Tilbagevenden til et Standpunct, som længesiden meentes overvundet, hvilken nu er bleven saa almindelig, at i denne Henseende Intet mere kan forundre os, var dengang Noget Nyt og Overraskende, og da Afhandlingen var let og underholdende skreven, giorde den almindelig Opsigt. Men da den indeholdt et Angreb paa, hvad der var min inderste Overbeviisning, og de vigtigste Sandheder deri vare behandlede paa den letfærdigste Maade, kunde og vilde jeg ikke tie, og jeg skrev en alvorlig Recension i Literatur-Tidende. Ogsaa A. S. Ørsted havde strax i Juridisk Tidsskrivt, hvori Afhandlingen var indrykket, ledsaget den med Modbemærkninger. Jeg for min Deel ventede mig et spydigt Svar, hvori jeg gierne skulde have skikket mig, men Forfatteren blev ganske ubændig. Han giennemløb i en Hast nogle philosophiske Skrivter, og udgav derpaa: „Determinismen, eller Hume og Kant; et philosophisk Forsvar". Dette Skrivt besad intet af det forriges Fortrin; Forfatteren viste kun, at han hverken i Kundskab eller Aands-Evne var den Materie voxen, hvori han havde indladt sig; men da han fremtraadte med den største Suffisance, tillod sig de plumpeste Udfald mod sine Modstandere, og i Særdeleshed de fornærmeligste Yttringer imod mig, skrev jeg en Recension over det sidste Skrivt, som fyldte næsten 4 Nummere af Literatur-Tidenden. Den var streng og haard, men fortient, og jeg har Intet at tilbagekalde eller fortryde. Sagen havde imidlertid vakt megen Interesse, og fremkaldt — jeg erindrer ikke ret, paa hvilket Stadium af Striden — flere omfattende og, tildeels dybtgaaende, Skrivter af A. S. Ørsted, Sibbern, Heiberg, P. Hiort og maaskee Flere. Howitz svarede i et „Ultimatum", der var ganske ubetydeligt, og hvormed Striden snart sank hen. Dog foranledigede nogle Yttringer af Heiberg mig til at udarbeide mine „Logiske Bemærkninger om Identitet", som findes i det skandinaviske Literatur-Selskabs Skrivter.

Til Stridigheder kan jeg neppe henregne en Afhandling „Om Universitetets og de lærde Skolers Freqvents“, som 1827 blev indrykket i Juridisk Tidsskrivt. Den var foranlediget ved et temmelig fornemt Angreb af Professor David paa vort Stipendievæsen, hvilket han tilskrev Skylden for den formeentlige Ulykke, at vi i de Aar fik saa mange Studenter, og han syntes at mene, at den videnskabelige Vei burde være smukke og velhavende Folks Børn forbeholden. Mit Modskrivt var affattet i en rolig Tone, og da intet Svar paafulgte, og de lærde Skoler og jeg paa den Tiid endnu vare temmelig i den offentlige Gunst, blev Sagen dermed anseet som afgiort.

I Foraaret 1826 var Christiansborg Slotskirke, som siden 1794 havde været udgaaet af Stadens Kirkers Tal, paany bleven indviet. Foreløbigen var den dog kun bleven benyttet ved Kronprindsens Confirmation, men om Efteraaret skulde den aabnes til stadig Gudstieneste, og det blev derfor nødvendigt, at nogle Hofprædicanter maatte beskikkes. Skiøndt jeg flere Gange, efter Ordre, havde prædiket i Frederikberg Slotskirke og i det Kongelige Gemak, holdt jeg mig dog for sikker, efterdi jeg allerede havde saa Meget at varetage. Jeg vidste ogsaa, at Cancelliet havde indstillet, at, efter gammel Skik, en theologisk Professor skulde udnævnes til Hofprædicant tilligemed Sognepræsten paa Frederiksberg, Schiødte; men Kongen udnævnede mig istedenfor Professoren (Hohlenberg, som vel neppe heller havde modtaget denne Bestilling). I Begyndelsen var denne uformodentlige Udnævnelse mig meget uvelkommen; jeg trængte ikke til Indtægten, og jeg ønskede saa gierne at beholde nogen Tiid tilovers for videnskabelige Arbeider; jeg yttrede derfor ogsaa i min Tiltrædelsesprædiken, at denne Bestilling var bleven mig til Deel uden min Ansøgning og imod mit Ønske, hvilket skal være blevet mig ilde optaget. Imidlertid skikkede jeg mig efterhaanden deri; jeg ansaae det som et Vink til, at jeg fornemmelig skulde virke

som Prædicant, og jeg erfarede snart, at Slotskirken over hvis Vanskelighed for Tilhørerne saa Mange klage, er en meget behagelig Kirke at tale i; min Stemme kunde der antage langt mere Fylde og Kraft, og det var en almindelig Mening blandt mine Tilhørere, at mit Foredrag fra den Tiid af havde vundet et Liv, som de tilforn havde savnet.

Halvandet Aar derefter døde Confessionarius Liebenberg. Kongen lod mig kalde, og tilbød mig at udnævne mig i hans Sted. Et saadant Tilbud er det i sig selv vanskeligt at afslaae, men jeg havde ogsaa overveiet, at den Yndest, jeg hidtil havde nydt som Præst, vel snart maatte ventes at gaae over paa Andre, og at jeg ikke burde lade en Leilighed gaae forbi til at sikkre mig en Stilling, der var mindre afhængig af Folkegunst. Saaledes blev jeg under 9 Mai 1828 udnævnt til Confessionarius samt Hof- og Slotspræst. Det blev anseet som en stor Lykke, men jeg følte det ganske anderledes. Min hidtilværende Stilling som Præst havde været mig usigelig kier; Slotskirken var ikke yndet, man klagede over, at man der vanskelig kunde høre og ikke kunde have faste Pladser, saa jeg ikke kunde vente, at ret Mange af min forrige Menighed vilde følge mig derhen. Jeg følte det derfor høist trykkende, fra Morgen til Aften at modtage Lykønskninger, medens Hiertet næsten var dybt bedrøvet. Mit nye Embede skulde strax tiltrædes, da der Ingen var, som kunde constitueres, saa at Skilsmissen forestod umiddelbar. Jeg erindrer endnu det Veemod, hvormed jeg Aftenen før jeg skulde holde min Afskeedsprædiken gik paa Volden, og betragtede den Deel af Byen, der hører til Frue Sogn, hvilken jeg tilforn med saa megen Glæde havde betragtet som mig den nærmeste, men nu skulde ansee som mig uvedkommende. Naar jeg ellers om Morgenen gik til Kirke, mødte jeg stedse en Mængde Mennesker, som allevegne fra strømmede sammen; denne Gang var Alt stille, Alle vare komne tidlig for at faae Plads, og for den store Forsamling, i hvilken Alt var tyst, udgød jeg i Prædikenen mit fulde Hierte.

Søndagen derefter — det var første Pintsedag — holdt jeg min Tiltrædelsesprædiken i Slotskirken. Forsamlingen var ligesaa talrig, og snart havde jeg den glædelige Erfaring, at min Menigheds Kierlighed til mig var fastere, end jeg havde turdet haabe, i det de fleste og kiereste Familier fulgte med mig til Slotskirken, og der i dennes egentlige Menighed vare flere Familier, med hvilke det var mig en Glæde at træde i Forbindelse. Jeg havde saaledes ved denne Forandring Intet tabt, men vundet et meget lettere og behageligere Embede, og dertil endog forøgede Indtægter.

Som Confessionarius forrettede jeg den 1ste November Vielsen ved den nuværende Kronprindses og Prindsesse Vilhelmines Formæling. At en Recensent i en tydsk Journal fandt, at Vielses-Talen ikke havde givet en fuldstændig Udvikling af Materien — eller ikke været en skoleret Afhandling — kunde saameget mindre afficere mig, som man ellers fandt, at jeg havde behandlet Sagen med al Delicatesse. Mösting, en Mand, hvis Dom fortiente al Paaskiønnelse, yttrede: „De har sagt Vedkommende behagelige Ting, uden at sige nogen Smiger, og De har sagt dyrebare Sandheder, uden at sige noget Stødende".

Det paafølgende Aar den 1ste August fandt Formælingen Sted mellem Prinds Ferdinand og Prindsesse Caroline. Den foregik i et Gemak paa Frederiksberg Slot. Da jeg den næste Dag havde prædiket i Frederiksberg Slotskirke, lod Kongen mig kalde, og, efter at have yttret sin Tilfredshed med Prædiken, og sagt, at Dronningen havde meent ikke at taale at komme i Kirken, føiede han til: „Det vil hun fortryde!" Som charakteristisk i Henseende til Kongens Tænke- og Udtryksmaade, skal jeg dog anføre, hvad han i denne Anledning sagde til Mösting: „De husker nok Dr. Kochen, hvem jeg maatte hielpe ud af det. Da han var bleven indsat i Petri Kirke, og han derefter var hos mig, sagde han: „„Det var besynderligt, at Stiftsprovst Clausen i Indsættelses-Talen vilde foreholde mig mine Pligter"". Men jeg svarede ham:

„„Det veed jeg ikke. Da jeg blev salvet, foreholdt Biskop Münter mig ogsaa mine Pligter, og jeg fandt han havde Ret, thi det var det, han skulde giøre““. Saa taug han den Karl“.

I fire Aar, fra 1826 til 1830, anvendte jeg det Meste af den Tiid, jeg havde til min Disposition, til Udarbeidelsen af et Grundrids af den christelige Dogmatik. Det kostede mig megen Umage, men jeg arbeidede derpaa med største Interesse, dog kun til min egen Belæring, og jeg har ikke viist det til noget Menneske. Da det var et første Udkast, raadførte jeg mig derved kun med faa Bøger; det har mange Mangler, og nogle Feiltagelser i Angivelsen af Andres Meninger; i nogle vigtige Puncter blev jeg ikke ret enig med mig selv, og ved en ny Bearbeidelse vilde jeg vel i flere Henseender bestemme mig anderledes. Maaskee har dette Udkast, som ingenlunde er skiødesløst affattet, noget Fortrin af en klar og concis Fremstilling, men en ny Bearbeidelse vilde ikke kunne nytte, thi efter Dogmatikens nærværende Standpunct vilde et saa uphilosophisk Grundrids aldeles ikke blive tolereret, det skulde da være, om jeg, efter Hase's Exempel i Hutterus redivivus, vilde give det som en Fremstilling af den ældre Dogmatik, men, da det dog ikke vilde blive nogen Examens-Bog, vilde det endda ikke finde nogen Indgang.

Ved dette Arbeide, blev jeg foranlediget til min Afhandling „Om Begrebet af den christelige Dogmatik“. Jeg skrev den paa Tydsk, og lod den indrykke i Theologische Studien und Kritiken, fordi jeg virkelig haabede, at den i Tydskland skulde finde nogen Opmærksomhed. Men skiøndt jeg derfra har fornummet nogle fordeelagtige Yttringer om denne Afhandling, og paa et Par Steder, hvor man vilde have Literaturen complet, har seet den citeret, veed jeg ikke, at der ellers er taget mindste Hensyn dertil. I Grunden staae den tydske og danske Videnskabelighed — ligesom ogsaa Smag og Konstsands og den hele Dannelse — længere fra hinanden, end

man ved første Øiekast skulde antage, og en Fremmed finder ikke let Indgang, naar han ikke personlig kan giøre sig gieldende. — Den danske Oversættelse, som jeg særskilt udgav, tilegnede jeg A. S. Ørsted. Anledningen hertil gave de Ubehageligheder, Ørsted havde havt i Anledning af sin vigtige og skarpsindige Afhandling: „Behøver Kirkeforfatningen i Danmark en giennemgribende Reform?" som egentlig var rettet mod Clausens Angreb paa det Bestaaende, og hvori høit et Par uagtsomme Udtryk kunde være uvillige, strengt orthodoxe Læsere til Anstød. Det er ikke blevet ret bekiendt, efter hvilke Insinuationer Kongen var bleven indtagen mod dette Skrivt, og det var nær kommet til, at Ørsted ganske havde maattet forlade sin daværende Embedsstilling. Sagen gik mig meget nær, og maaskee bidrog jeg giennem Malling Noget til, at Kongen efterhaanden blev mildere stemt, skiøndt Udfaldet dog ikke blev ønskeligt. Sagen var allerede begyndt at glemmes, men jeg vilde dog, at der for Eftertiden skulde være et Vidnesbyrd om, at Theologerne her i Landet ikke havde miskiendt Ørsteds Værd, og skrev derfor den ommeldte Dedication.

Paa denne Tiid havdes et Forspil til de senere i Tydskland med saa stor Heftighed udbrudte kirkelige Bevægelser. I det urolige, halvcultiverede Kiel fremstode de saakaldte Philalether, et af de flaueste Partier, der nogensinde have villet giøre sig gieldende, og som maaskee ikkun kan stilles ved Siden af de franske Theophilanthroper. Imidlertid giorde dette Partie endeel Opsigt; i Spidsen derfor stode Orientalisten Olshausen, en Advocat, en hamburgsk Jøde, hvis Navn jeg har forglemt, og maaskee Flere; ogsaa nogle Damer i Kiel toge sig meget ivrigt af Sagen, og Ophavsmændene udgave et „Entwurf einer Bittschrift an die deutschen Fürsten", saavelsom deres „Grundsätze", og maaskee flere Brochurer. Det er undertiden skeet mig, at jeg har følt en uimodstaaelig Drivt til at udtale mig, som ikke har ladet mig Ro til at foretage noget Andet, før jeg har tilfredsstillet den. Saaledes gik det mig ogsaa her, og Aanden tvang mig til at skrive en „Rede am

Feste des Gewissens, in der Versamlung der Philalethen". Jeg talede ikke derom til Nogen, men sendte Skrivtet uden Navn til Døvstumme-Institutet i Slesvig, hvor det udkom. Det vil forekomme dem, i hvis Hænder dette Skrivt nu maatte falde, ubegribeligt, at det har kunnet tages for ramme Alvor. Imidlertid var jeg virkelig i de første Dage i Frygt for at maatte komme i den uheldige Stilling, selv at maatte erklære Skrivtet for Ironie. Lindberg beviste deraf, at Philaletherne virkelig maatte have constitueret sig, og J. Møller undersøgte meget grundigen med pro og contra, om det var Spøg eller Alvor. Mere skarptsynede Forfattere forstode naturligviis strax Meningen; saaledes Hornsyld i Fortalen til sine „Betragtninger over Bibelen" og Falck i Staatsbürgerliches Magazin; men efterdi den Sidstnævnte synes at antage, at et andet Skrivt, som kort efter udkom i samme Retning, men som syntes mig temmelig plumpt affattet, hidrørte fra samme Forfatter, maa jeg bemærke, at jeg ikke har mindste Andeel i dette Skrivt. Om mit Skrivt har frembragt nogen Virkning veed jeg ikke, men man har siden ikke hørt det Mindste til Philaletherne.

I Begyndelsen af 1829 døde Fru Rahbek efter en langvarig, lidelsesfuld Brystsyge. Rahbek, hvis Kraft ved hendes Død var ganske brudt, fulgte hende Aaret efter. Det er mærkværdigt, at, medens saa Mange af hans Samtidige, der engang havde megen Anseelse, og tildeels med megen Foragt saae ned paa Rahbeks underlige Færd, snart bleve næsten ganske forglemte, lever han endnu i Folkets Erindring, og den Mindesteen, som jeg i Forbindelse med flere Venner fik opreist ved det kiere og mærkværdige Bakkehuus, betragtes endnu af Alle med Veemod og Velvillie. Jeg har Grund til at antage, at en kort Charakteristik af Rahbek og Hustru, som jeg leverede foran den af Bakkehusets trofaste Ven A. Boye udgivne Samling af Mindeskrivter, er funden træffende, og har udtrykt den almindelige Stemning.

Det var besynderligt, hvor mange Professorer og Biskopper i Løbet af et Par Aar afgik ved Døden. Deriblandt døde, kort før Rahbek, Langfredag 1830 Biskop Münter, vel efter en os i længere Tiid ængstende sygelig Tilstand, men dog uventet, efter kun een Dags egentlige Sygdom. Dette for mig og Mine i alle Henseender bedrøvelige Dødsfald bragte mig ogsaa i den Henseende i urolige Tanker, at jeg allerede i længere Tiid havde næsten almindeligen været anseet som bestemt til hans Eftermand, men jeg var vel tilfreds i min daværende Stilling, vilde nødig forlade min Prædikestoel, og havde i hine Sorgens Dage kun lidet Mod til at overtage et nyt og vanskeligt Embede. Fra disse Bekymringer blev jeg befriet, i det, allerede før Münter var begraven, Professor P. E. Müller var udnævnt til Biskop, og jeg erindrer, at jeg Morgenen efter at jeg erfarede det, vaagnede med særdeles lettet Sind.

At forblive i min daværende Stilling var mig ogsaa i den Henseende gavnligt, at jeg derved fik mine „Betragtninger over de christelige Troeslærdomme" udarbeidede, hvilket maaskee ellers ikke vilde været skeet. Tanken om dette Værk var nogle Aar tilforn opstaaet hos mig, og jeg havde engang efter en øieblikkelig Impuls nedskrevet den første Betragtning. Men hvorvel Bogen skulde være populair, behøvedes der dog alvorlige Forberedelser, dersom det skulde blive nogenledes tilfredsstillende, og det var for en stor Deel med Hensyn herpaa, at jeg foretog de ovenfor omtalte udførlige dogmatiske Studier. Ved Udarbeidelsen benyttede jeg en Mængde tilforn holdte Prædikener, inden jeg gav dem deres sidste Form. Det er bekiendt, at denne Bog har i de tre nordiske Riger erholdt den almindeligste Udbredelse ved tre meget store Oplag og ved den svenske Oversættelse; ogsaa af den tydske Oversættelse ere to Oplag udkomne. Ved de senere Oplag, saavel af denne Bog som af mine Prædikener har jeg næsten ingen Forandringer foretaget, da dette, naar der fra først af er anvendt tilbørlig Fliid paa Udarbeidelsen, for det Meste geraader

Bogen mere til Skade end til Gavn. I Almindelighed kan en Forfatter — naar han ikke som saamange tydske Forfattere først udarbeider sin Bog i andet Oplag — bedre anvende sin Tiid til at frembringe noget Nyt, end til i nogle Stykker at give sit Arbeide Præget af en anden Tiid og en anden Stemning, medens den dog i andre Patier beholder det oprindelige Præg, som maaskee just ved sin Oprindelighed var fortrinligere.

Efter at have fuldendt dette Arbeide skrev jeg en Dialog „Ueber das allgemeine Reich Christi". Den var rettet mod Schleiermachers Sabellianisme, og den var affattet dialogisk, fordi jeg derved bedre kunde indføre ham talende. Da Dialogen var fuldendt og henlagt indtil Videre, kom Schleiermacher selv til os. Jeg har kun kiendt faa saa fængslende Personligheder; den Aandsfuldhed og Vittighed — nuomstunder saa sielden hos de Tydske — derhos det dybe, men dog milde Alvor, den fordringsløse Optræden, den Begrændsning af Samtalen inden dens tilbørlige Omfang, saa at den vel kan berøre Alt, men dog ikke indlader sig i videnskabelige Undersøgelser, som den dog ikke kan udføre, henrev mig ganske, og jeg meente kun at savne Sands for Naturen, hvilken de tydske Lærde synes mere og mere at tabe i deres Studeerstue. Jeg hørte ham ogsaa prædike. Da han havde maattet forberede sig under idelige Adspredelser, kunde der være Adskilligt at udsætte paa Structuren af Prædikenen og paa enkelte Yttringer, hvorimod andre vare desmere træffende; men fornemmelig beundrede jeg den Talens virkelig høie Simpelhed, som forsmaaede ethvert Smykke, men ogsaa kunde undvære det. Denne rene Prosa finder man sielden saaledes i hans Skrivter, hvor han ved Udarbeidelsen tog for meget Hensyn til Høire og Venstre, og derved ofte indviklede sig i tunge Perioder, saa at Udtrykket blev mindre naturligt; bedst kiendes uden Tvivl hans Prædikemaade af de efter hans Død udgivne efterskrevne Prædikener, der ere opfattede lige fra hans Mund, uden at have giennemgaaet nogen senere Bearbeidelse. Jeg kunde have hørt ham ideligen uden at trættes.

Efter i otte Dage at have omgaaedes med Schleiermacher, fandt jeg ingen Lyst til at begynde nogen Polemik imod ham. Endnu mindre kunde dette være Tilfældet efter hans Død — som giorde desto stærkere Indtryk paa mig, da jeg erfoer den, i det jeg i en ligegyldig Stemning læste Aviserne — og under de uværdige Anfald, som det da en Tiidlang var Tone blandt Tydsklands slette Skribenter at giøre paa den døde Løve. Siden har jeg vel omskrevet min Dialog, fornemmelig for at borttage nogle Udvæxter, som ikke hørte derhen, men den er bleven liggende, og jeg veed ikke om den har noget Værd.

Tiderne, som hidtil havde været mig gunstige, og i hvilke jeg havde kunnet skride frem med Haab og Mod, havde nu begyndt at forandre sig. I mange Aar havde Philosophien i Tydskland været gaaet til Ro; nu var den igien ved Hegel bragt til Live, men i en Skikkelse, hvori den aldeles ikke tiltalede mig, hvor udmærkede Egenskaber endog Ophavsmanden besad. Siden Hegels Ansættelse i Berlin var hans Philosophie bleven den ene saliggiørende, og hans Tilhængeres Hovmod kiendte ingen Grændser. Jeg var vel overbeviist om, at den ikke længe vilde holde sig, men jeg blev skuffet i den Forventning, at det med Hegels Død vilde være forbi med den, thi tværtimod begyndte den da først ret at dominere. Men atter var det mod min Forventning, og maaskee uden Exempel i Philosophiens Historie, at den igien saa pludselig skulde synke. Den havde just begyndt at finde Indgang hos os, da mit „Grundrids af den almindelige Psychologie“ udkom 1830. Jeg havde vel dertil ogsaa kunnet optage Grundridset af den Deel af mine Forelæsninger, som afhandlede hvad man pleiede at henregne til den specielle Psychologie, efterdi jeg efter det daværende Standpunct var temmelig vel inde deri, men jeg vovede det ikke, fordi jeg derved maatte berøre Discipliner, hvori jeg dog manglede tilstrækkelig Kyndighed. Ganske nylig havde saavel i Tydskland, som her, Psychologier fundet gunstig Modtagelse, der ikke gik dybere ind i Metaphysiken, end min, jeg kan heller ikke klage over,

at denne har savnet Læsere, men Hegelianerne fandt den uvidenskabelig, uden at det dog kom til noget egentlig Angreb, men kun til et foragteligt Sideblik i „den flyvende Post“, som ikke gav Anledning til videre Forhandling. Var det kommet til en anden Udgave af Bogen, skulde jeg i Fortalen have forklaret mig desangaaende. Man vilde ikke, og vil vel ikke endnu, erkiende, at Psychologien er en empirisk Videnskab, men at den nærmere, end nogen anden, fører til Metaphysikens Grændser, og derfor bedst kan tiene som Indledning til denne. Men istedenfor ad denne Vei at lede Begynderne til selv at opkaste de Spørgsmaal, Metaphysiken skal besvare — dersom den ellers kan — overvælder man dem strax med en Dialectik, hvortil de ikke ere modne, og som derfor maa enten forvirre eller afskrække de Fleste. Da man nu ikke kan undvære det Empiriske, og dog ikke tør komme med Psychologier i den gamle Form, har man opfundet de saakaldte „Geschichten der Seele“, hvilke man ubehindret lader passere, uagtet de dog egentlig kun indeholde et empirisk Aggregat, uden nogen videnskabelig Organisation. Min lille Bog har ikke opgivet sine Fordringer; jeg turde for den gierne vove en Kamp, dersom jeg havde en Modstander, og man vil vel engang komme til saa megen Besindelse, at man vil indsee, at den havde været et mere passende Grundlag for denne Green af Underviisningen ved militaire Akademier og selv ved Høiskolen, end det, som man der har budet unge Mennesker, hvis forberedende og paafølgende Dannelse har en ganske anden Retning, end at de kunne komme ind i de Subtiliteter, som man, især dengang, alene vilde give Navn af Videnskab.

Dette var den ene Side, hvorfra Tiden traadte mig ulystelig imøde, og viste mig, hvor lidet jeg, saalænge denne Stemning varede, kunde vente at finde Indgang med videnskabelige Bestræbelser, der ingenlunde vilde beqvemme sig efter den herskende Tone. Til at træde frem for at bekæmpe den Hegelske Philosophie følte jeg hverken Drivt eller Evne, jeg leverede kun nogle Forpost=Fegtninger, som dog maaskee ikke

vare ganske uden Virkning. Saaledes skrev jeg 1833, i Anledning af en Yttring af Heiberg, en Artikel „Om den religiøse Overbeviisning" (Dansk Ugeskrivt III. 241); men den fremkaldte ingen videre Forhandling. Først flere Aar senere, 1839, da jeg, i Anledning af en anden Forfatters Yttring, havde skrevet et Stykke „Rationalisme, Supranaturalisme" (Tidsskrivt for Literatur og Kritik I. 249), fremstode Heiberg og Martensen som Opponenter, hvilket atter foranledigede mig til, skiøndt først efter et Par Aars Forløb, at skrive en Recension „Om de logiske Principer" (sammest. VII. 325). Dermed havde denne Striid en Ende, som ikke foraarsagede mindste Brud paa den Agtelse, jeg bar for begge mine Modstanderes Talenter, eller paa den Kierlighed, jeg nærede for den Sidstnævnte, og som siden med hvert Aar er voxet.

Ligesom jeg her har anticiperet Noget, fordi den Hegelske Enthusiasme varede langt ud over de Aar, om hvilke her egentlig er Tale, saaledes gielder, hvad jeg fremdeles har at sige om de Gienvordigheder, den min Tænkemaade saa modstridende nye Tidsaand bragte mig, ikke blot hiin Periode, men de trykke mig endnu stedse, i det mindste ved Betragtningen af de nærværende Tider, hvorfra jeg ikke kan, eller egentlig ikke vil bortvende Øiet.

Det maa aldeles erkiendes, at den franske Revolution 1830 saavel var retmæssig, som at den blev udført med megen Moderation, og at den uden Tvivl var nødvendig, dersom ikke Alt efterhaanden skulde vende tilbage til Tilstanden før 1789. Men desværre gielder det om de saakaldte Liberale, som nu trindt omkring i Europa bleve de herskende, hvad der blev sagt om Aristokraterne efter Restaurationen, at de Intet havde lært og Intet glemt; alle de forvendte og overspændte Friheds-Ideer, al den Plathed og Trivialitet, alt det Philisterie, som havde vanheldet det attende Aarhundrede, og hvoraf de Forstandige efterhaanden havde arbeidet sig frem, vendte nu tilbage med forstærket Kraft, og de dyrekiøbte Erfaringer vare aldeles tabte for den nye Slægt. Naar den Hegelske Philo-

sophie i de sidste Aar saa ganske har maattet vige Pladsen, da er dette tildeels skeet derved, at dens Subliliteter og Sophismer ikke kunde holde sig mod den Oversvømmelse af flau Oplysning, som nu brød frem med ustandselig Vælde.

Med det Øvrige kom ogsaa det attende Aarhundredes pædagogiske Ideer tilbage. Disse havde i sin Tiid virket gavnligen til at bryde Pedanteriets og den vilkaarlige Strengheds Aag, og til at vække Interesse for Ungdommens Dannelse, men efterat man med Eftertanke og Erfaring var kommen til Erkiendelse af alle de Misgreb, som derved vare begaaede, og med megen Møie havde søgt at afhielpe disses Følger, var det sørgeligt, at Kampen skulde begynde forfra, og at ogsaa Pædagogerne i den mellemliggende Tiid Intet havde glemt og Intet havde lært. Striden mellem de saakaldte Realister og Humanister luede og paany, og blev her af saameget større Betydenhed, som tvende Mænd af Anseelse, H. C. Ørsted og Schouw, stillede sig i Spidsen for Realisterne, og naturligviis fandt stort Tilhæng blandt de studerede Mænd, der ikke vare stærke i Latinen, og blandt de Ustuderede, der ynkedes over de svære Lectier, som deres Børn skulde lære, og harmedes over de slette Charakterer, som Lærere og Professorer tildeelte dem for deres slette latinske Stile. Allerede de offentlige Discusioner, hvorved man bestræbte sig for at nedsætte Vigtigheden af de gamle Sprogs Studium, havde en meget skadelig Indflydelse i de lærde Skoler, i det Mange af Lærerne gik ind i disse Ideer, og Disciplerne vænnedes til at ansee disse Studier som et unyttigt Plagerie, og derfor toge sig dem saa let som muligt. De nævnte Mænd vare nu i Særdeleshed utrættelige, de vilde giøre de Videnskaber, de doceredé, vigtige over alle andre, de vilde kunne møde deres Disciplers Klager over, at deres Opoffrelse til Naturvidenskaberne og den physiske Geographie ikke førte til Embeds-Ansættelse, med Udsigt til Lærerposter ved Skolerne. Og hine Mænd lode det ikke blive ved Declamationerne, men, begunstigede af Tidsaanden, anvendte de al deres formaaende Indflydelse for Iværksættelsen

af deres Planer. Ikke blot fordredes Oprettelse af høiere Realskoler, hvor Ungdommen ved de mathematiske og naturvidenskabelige Disciplinér og ved de levende Sprog skulde vinde videnskabelig Dannelse. Forgieves viste man hen paa den i Tydskland giorte Erfaring, som nu ogsaa stadfæster sig hos os, at de øverste Classer i disse Skoler staae tomme, i det de allerfleste Disciple forlade Skolen med Confirmations-Alderen, og saaledes ile hen til det Praktiske, naar de Aar ere komne, da den egentlig videnskabelige Underviisning skulde begynde. Alt var forgieves, disse Skoler fordredes fra alle Sider, og jeg sagde i sin Tiid til Kongen, at der ikke var Andet for, end at kaste de Penge bort, som Indretningen af en saadan Skole vilde koste, thi der vilde dog Intet komme ud deraf. Jeg troer ikke, at jeg har spaaet feil, thi vel har man i Aarhuus med stor Bekostning vundet en god Borgerskole, men en saadan kunde vel været havt med mindre Bekostning og Ophævelse, og dog med hensigtsmæssigere Indretning, thi man maatte da have søgt at giøre noget Heelt deraf, istedenfor at nu de lavere Classer kun skulle være forberedende for de høiere, i hvilken kun yderst faa Disciple begiere at indtræde; nogen sand Videnskabelighed vil ikke udgaae derfra. Men langt fordærveligere var det, at den reformsyge Tiid uophørligen skreeg paa Reformer i de lærde Skoler, uagtet disse nyligen havde erholdt en meget velgiørende Reform, som i det Væsentlige ingen Forandring behøvede, men kun en fremskridende Udvikling, hvortil Midlerne hidtil havde fattedes, men efterhaanden vilde været komne tilstede. Men, da man vel forudsaae, at det aldrig ret vilde lykkes med særegne Realskoler ved Siden af de saakaldte lærde Skoler, vilde man forvandle disse til Realskoler, hvor det classiske Studium skulde indskrænkes, og det realistiske udvides saameget muligt. Efter mange Aars ufortrøden Anstrengelse har man omsider bragt det til en provisorisk Plan for Organisationen af de lærde Skoler, med hvilken Alle ere misfornøiede, som man snart vil nødsages til at giøre om, men hvorved dog det

lærde Skolevæsen vil komme i en langt ringere Tilstand, end det tilforn var, i det mindste i de bedre Skoler, til hvilke man nu ikke vilde have manglet Ressourcer at hæve de andre.

Imedens jeg var Medlem af Universitets-Directionen, vare disse Ideer endnu ikke ret komne til Giennembrud, eller havde endnu ikke vundet almindelig Indgang, men de yttrede sig allerede tydeligt nok. Med Hensyn herpaa skrev jeg „Nogle Bemærkninger om det lærde Skolevæsen“ (Dansk Ugeskrivt II. Nr. 40 og 44), og en Recension „Om den geographiske Underviisningsmaade“ (Dansk Lit.-Tid. 1834), ligesom de fleste af de Skoletaler, jeg senere har havt at holde i de lærde Skoler, have sigtet til det classiske Studiums Forsvar; men skiøndt jeg ikke har at klage over Mangel paa Bifalds-Yttringer ved disse Anledninger, have mine Ord dog kun været talede hen i Veiret, og have ikke havt mindste Virkning. I Directionen modsatte jeg mig, og for Dieblikket med Held, de Forslag der fremkom i denne Retning, og deriblandt Afskaffelsen af Examen artium, for hvilken Afskaffelse jeg ikke kan indsee, at Andet taler, end nogle Rectorers velgrundede Mening, at Censuren ved Afgangs-Examen i Skolerne selv vil blive slappere, end ved Universitetet, og Professorernes Magelighed, der overalt spiller en stor Rolle ved de Forslag, som komme fra Universitetet. Jeg beraabte mig derved paa den mærkelige Omstændighed, at, da det nogle Aar tidligere var taget under Overveielse, hvorledes det lærde Skolevæsen i Hertugdømmerne kunde ophielpes, var af Generalsuperintendent Adler og Flere Indførelse af en Examen artium ved Universitetet bleven foreslaaet, og Forslaget skal kun derfor ikke være gaaet igiennem, at det var en dansk Indretning. Hos vore saa danskfindede Professorer synes det at have bidraget til Afgangs-Examens Henlæggelse til Skolerne selv, at dette var en tydsk Indretning. Hvor længe jeg, dersom jeg var forbleven i Directionen, havde kunnet standse den indbrydende Strøm, veed jeg ikke; i alt Fald ikke længere end til den nuværende Regering, der saa særdeles ynder alle Forandringer. Men alle-

rede dengang var min Stilling i Directionen bleven en anden, end den tidligere havde været.

Malling var død mod Slutningen af 1829. Endnu den sidste Aften han levede, havde han været med os i en Directions-Forsamling, og deeltaget i Forhandlingerne, som sædvanligt; om Natten fik han et apoplektisk Anfald, der, saavidt jeg erindrer, allerede næste Dag bortrev ham. Han havde i den sidste Tiid ikke været saaledes paaskiønnet, som han fortiente. Overalt har jeg bemærket, at, naar en Borgerlig stiger til høi Værdighed i Staten, da skikke de Adelige sig meget vel deri, og erkiende Fortienestens Ret; derimod vaagner de Borgerliges Misundelse; de have ogsaa Fortienester, men som ikke saaledes ere blevne lønnede. Directionens nye Præses havde vel megen Tillid til mig, men ogsaa til mange Andre, han søgte Raad allevegne, og naar man saaledes havde sat ham Noget i Hovedet, var det meget vanskeligt at bringe ham derfra. Undertiden havde han afgiort vigtige Sager med Kongen, inden de vare forhandlede i Directionen, men jeg maa dog tilføie, at dette skeede, fordi øieblikkelige Indfald ikke lode ham Rist eller Ro, før han kunde faae dem iværksatte. Engang, da jeg i Directionen meget alvorligen foreholdt ham det Urigtige i denne Fremgangsmaade, kom den godmodige gamle Mand om Eftermiddagen til mig, og undskyldte sig blandt Andet med de Ord: „Saa gammel jeg end er bleven, er jeg dog endnu en Fusentast, men jeg er ingen Filou". Min anden Collega havde tabt al Lyst til Directionens Forretninger, og, naar jeg tilforn næsten stedse havde kunnet sige forud, hvilket Udfald enhver Sag vilde faae i Directionen — ogsaa naar dette Udfald ikke var overeensstemmende med min Mening — da var dette nu ikke længer Tilfældet. Hertil kom, at Kongen ikke havde den Tillid til den nuværende Præses, som til den forrige, derfor oftere afveeg fra Directionens Indstillinger, og afgav en Resolution efter sit eget Hoved. Alt dette giorde mig det lettere at udtræde af Directionen, da dette blev Tilfældet, skiøndt jeg ikke

negter, at det dog gik mig noget til Hierte at forlade en Virkekreds, til hvilken jeg i saa mange Aar havde været vant.

Biskop Müller havde i længere Tiid været saa angreben af Brystsyge, at hans Død var at forudsee. Da den indtraf, var der efter de daværende Omstændigheder Ingen at tænke paa til hans Eftermand uden mig. Embedet blev mig ogsaa strax tilbudet, og jeg var, da jeg ogsaa under Müllers Sygdom havde havt længere Tiid til forud at overveie min Beslutning, mere stemt for at modtage det, end jeg vilde have været efter Münters Død. Jeg erkiendte, at ved tilstundende Alder vilde det være mig lettere at fungere som Biskop, end som Præst, at jeg i hiin Stilling ikke, som i denne, skulde befrygte efterhaanden at see min Menighed svinde ind; ogsaa var der Meget ved Bispeembedet, der interesserede mig, og hvori jeg vel kunde have Lyst til at forsøge mine Kræfter. Det var mig tilbudet, ved Siden af Bispeembedet at beholde Embederne som Confessionarius og som Hof- og Slotspræst, men det sidstnævnte Embede lod sig paa ingen Maade forene med det første, da jeg saa stor en Deel af Sommeren skulde være fraværende paa Visitats, og jeg vilde ikke som Biskop være de kiøbenhavnske Præsters Rival. Men der vare saaledes adskillige oekonomiske Vanskeligheder, i det Bispeembedet dengang var betynget med Pensioner, med Afdrag for Bispegaardens Istandsættelse efter Bombardementet m. m. Efter et Par Dages Betænkning erklærede jeg mig villig til at overtage Embedet, naar jeg tillige vedblev som Confessionarius, og indtil Videre fungerede som Hofprædicant, hvilket jeg ikke blot betingede mig for den dermed forbundne Gages Skyld, men ogsaa for at beholde et ordentlig Prædike-Embede, thi som Hofprædicant skulde jeg prædike hver fierde Søn- eller Helligdag; tillige forbeholdt jeg mig, endnu i næste Vinter at fungere som Hof- og Slotspræst, hvilket jeg atter ikke blot giorde af oekonomiske Hensyn, men ogsaa fordi det var mig en Trøst, ikke saa brat at skulle forlade det mig saa dyrebare Præsteembede, og endnu at kunne confirmere min yngste Søn. Endelig hen-

stillede jeg, at jeg enten maatte vedblive Vinteren over at fungere som Medlem af Universitets-Directionen med den derhen tillagte Gage, eller isteden at tilstaaes Godtgiørelse. Alt dette blev mig bevilget, dog saaledes at jeg strax udtraadte af Directionen, men derimod erholdt et Gratiale. Saaledes blev jeg under 9de September 1834 udnævnt til Biskop over Siellands Stift, strax efter til Ordens Biskop, og indviet paa Reformationsfesten den 2den November efter min Begiering af den gamle ærværdige Biskop over Lollands-Falsters Stift, R. Møller.

Uagtet jeg ingenlunde kom fremmed ind i de en Biskop paaliggende saavel geistlige som mere verdslige Forretninger, var det dog visseligen med megen Uro, jeg overtog Embedet. Imidlertid vænnede jeg mig snart dertil; Forretningerne medtoge vel neppe mere Tiid, end den, Universitets-Directionen hidtil havde udkrævet, og jeg havde, som anført, den Trøst, at jeg endnu den hele Vinter fungerede i mit Præsteembede; da jeg tillige Vinteren over blev boende paa det forrige Sted, var der endnu ikke indtraadt saa stor Forandring i mit Liv. Imidlertid blev jeg fortrolig med Tanken om det Forestaaende, længtes endog efterhaanden efter at komme til Ro i den nye Stilling, og da jeg tillige skulde beholde min Prædikestoel, og kunde vente at see den sædvanlige Menighed omkring mig, var Afskeden denne Gang mig ikke saa smertelig, som da jeg skiltes fra Frue Menighed. Der gives Følelser i Livet, som ikke med samme Styrke kunne gientages flere Gange.

Dog var mit Sind vistnok stærkt bevæget, da jeg den 3die Mai 1835 fra min Afskeedsprædiken i Slotskirken kom hiem i Bispegaarden, hvor vi imidlertid vare indflyttede. Jeg forefandt Flere af vor Kreds i Stuen, men de syntes ikke at have Lyst til at forlænge Samtalen, som de da og virkelig vare begierlige efter, at jeg skulde træde ind i det andet Værelse. Jeg havde allerede næsten giennemvandret dette, fordybet i mine egne Tanker, da mit Øie pludselig fæstedes paa noget Usædvanligt, og jeg saae da i Salen et

nyt prægtigt Ameublement, Sopha og 10 Lænestole, broderede med den smagfuldeste Konst — et Værk af Confirmandinder og andre venlige Væsener; jeg forefandt min Büste, udført i Marmor af Bissen — hvorom jeg da rigtignok forud havde maattet være vidende; endelig modtog jeg et Brev uden Navn, og deri en Obligation paa 1000 Rbdlr., bestemt til et Legat, som skulde bære mit Navn, og over hvis Anvendelse det var overladt til mig selv at give Bestemmelse. Alt dette havde i lang Tiid været forberedt i al Stilhed, og med kierlig Omhu samlet trindt omkring blandt mine Velyndere. Videre erfoer jeg ikke, kun at en Mand, der stedse har viist mig meget Venskab, Agent Th. Suhr, havde været den virksomste Befordrer deraf.

Saaledes fulgte en Velsignelse af Kierlighed mig i mit Præsteembede indtil det Sidste.

I rolige Tider er Bispops-Embedet for en Mand, der nogenledes kan fyldestgiøre dets forskiellige Fordringer, en saare skiøn Stilling, og jeg har ofte følt mig meget lykkelig deri. Det levner ofte i længere Tiid god Frihed til videnskabelige Studier og Foretagender, Forretningerne ere for det Meste ikke ubehagelige, især for et Stue-Menneske, som jeg, der finder sig saa vel ved sit Skriverbord, og Visitatserne have stedse været mig meget kiere. Jeg besluttede strax at behandle disse paa samme Maade, som Bispop Balle, kun med mindre trættende Vidtløftighed, og at stræbe at giøre Kirke-Visitatsen til en opbyggelig Handling. Jeg lod mig Aftenen forud opgive Præstens Text og Thema, og anvendte da et Par Morgentimer til i Hovedet at udkaste en Disposition for Tale og Catechisation. Disse eensomme Morgentimer i den landlige Ro have ofte været mig meget behagelige og velgiørende. Det forstaaer sig, at en kirkelig Handling efter en saa kort Forberedelse mangen Gang maa blive mindre tilfredsstillende, men mangen Gang er det ogsaa lykkedes mig at tale af et

troende Hiertes Fylde, og at udvikle Tankerne i en klar og levende Catechisation. Det er ogsaa meget interessant at besøge ethvert Sogn i Landet og de mange forskiellige Huse, og i Særdeleshed at stifte nærmere Forbindelse med Præsterne. Jeg har ofte med Glæde erfaret, at mit Besøg i et Herred har været fundet opvækkende for Præster og Menigheder.

Men det skiønne Embede har ogsaa en anden Side, og det er mange Gange rundet mig isinde, hvorledes Tvende af Siællands nidkiereste Bispopper have yttret sig derom. Saaledes sagde Hersleb i en Bispevielses Tale: „Stod det til mig og min Villie, vilde jeg endnu i denne Time med større Glæde lægge Embedet ned, end træde det an, ja lade mig lægge ned et Par Alen under dette Gulv, end staae her oven til“ (Tolv Taler ved Kirke- Bispe- og Præste-Vielser S. 157). Paa samme Maade yttrer Biskop Balle sig i en Præste-Vielses-Tale, jeg troer den sidste, men som jeg nu ikke har ved Haand. Hvad der ofte giør Embedet saa tungt, er mindst de Angreb og Bagtalelser, man ideligen har at taale, thi deri maa Enhver vide at skikke sig. Tungere er det, naar saa mange Geistlige, selv af de forstandigere og bedre, enten ved for Øieblikket at lade sig henrive af Tidsaanden, eller blot af Føielighed eller Feighed give Oppositionen deres Stemmer, og naar saa Mange, der i Grunden ikke ynde Oppositionens Foretagender og Forslag, og ofte bevidne deres Paaskiønnelse af, at der er Nogen, „som holder igien“, dog selv aldeles ikke „holde igien“, og hverken offentlig eller privat yde nogen Understøttelse. Alt dette vilde dog lade sig bære og udjævne, men det Tungeste er den Uklarhed, Halvhed og Vaklen hos Regeringen, at man Intet kan stole paa, ingen Soutien kan finde, selv ved Overholdelsen af de klareste Anordninger, og maa see paa, at, medens ofte meget ubetydelige Forseelser paadrage streng Irettesættelse, behøves der kun en ret bestemt Trods, for at de Uregerlige kunne tillade sig, hvad de ville. Ogsaa dette er tungt, at man næsten intet Middel har til at befrie Kirken for uværdige, forargelige Præster og Skolelærere,

i det de strenge juridiske Beviser næsten stedse mangle, især ved Domstolenes Sløvhed, hvor den juridiske Konst for saa stor en Deel kun anvender sin Skarpsindighed paa at finde Udflugter for slette Subjecter. Alt dette fornemmes desto sørgeligere i en Tiid, da der med al Iver arbeides paa intet Mindre end den danske Kirkes Opløsning, og enhver Biskop, især Biskoppen i Sielland som den Regeringen Nærmeste, har det store Ansvar for at have anvendt alt Muligt for at holde den sammen.

Hvor meget endog de fleste Præster paaskiønnede det som et Gode at have faaet en Biskop, der selv havde været Præst i forskiellige Stillinger, og derfor — som det ofte blev sagt — „vidste, hvorledes de havde det", saa vare der dog Enkelte, der ikke kunde finde sig i en Biskop af deres Midte. I lang Tiid havde Biskopperne i Sielland, enten tilforn været Biskopper i et andet Stift, eller Professorer, og for en Professor vare Præsterne allerede fra deres Studenter-Dage vante til at bøie sig med Respect; nu derimod faldt det Nogle af dem svært at erkiende en Foresat i Den, hvem de tilforn havde været vante til at betragte som deres Ligemand. Dette var imidlertid en ubetydelig og forbigaaende Uleilighed.

Men den egentlige, betydelige og varige Conflict var med det Partie, som jeg ikke kan give andet Navn end det Grundtvigske; thi, skiøndt Adskillige af dem forsikkre, at de ikke ere Grundtvigianere, ere de dog aldeles afhængige af ham, skifte Meninger og Retninger med ham. Da min Formand, hvem de tilforn havde angrebet, havde tiltraadt Embedet, forandrede Partiets Høvdinger strax Tonen, og, skiøndt den forstandige Mand ikke kunde lade sig vinde af dem, giorde deres Forekommenhed dog noget Indtryk, og stemte ham mere til deres Fordeel. Med mig giorde de ikke det mindste Forsøg i denne Henseende, de indsaae uden Tvivl, at det vilde være frugtesløst. Uagtet jeg stedse havde udtalt min Mening saa stærkt, jeg kunde, dog stedse uden noget personligt Angreb, havde de hidtil ladet mig uanfegtet; endog da Grundtvig skrev

imod nogle af mine Yttringer i Afhandlingen om Dogmatikens Begreb, var dette skeet i den, efter hans Viis, skaansomste Tone. Nu derimod blev det, uden nogen fra min Side given Anledning, ganske anderledes. Den Nordiske Kirketidende, som dengang var i fuld Vigueur, indeholdt det ene Anfald paa mig efter det andet, og da stedse med Navn og Titel, thi det var just Biskoppen, der skulde nedværdiges.

Man kastede sig først over den senest autoriserede Udgave af Luthers Katechismus, som dog allerede var mere end 20 Aar gammel, og som stedse blev anført under mit Navn, uagtet man meget vel vidste, at jeg ikke havde foranlediget den, og at den daværende Biskop og det theologiske Facultet ligesaa vel maatte bære Skylden derfor, som jeg. Ved det Afguderie, som dette Partie driver med det apostoliske Symbolum, og da man syntes at ansee Alterbogen af 1783 — den eneste Udgave, dette Partie kiendte, og hvori dog Texterne vare forandrede efter Revisions-Comiteens Oversættelse, og en ganske ny Daabsformular og Confirmations-Bøn optagne — som nedfalden fra Himmelen, blev enhver Afvigelse fra den i Troes-Artiklernes Udtryk skildret som en Forbrydelse. At Luthers Text paa det Nøieste var fulgt, at det saaledes var Luther, der i den 3die Artikel, for at undgaae Ordet „catholica" havde sat „christelig", blev naturligviis overseet; selv giorde man sig ingen Samvittighed af at forandre det oprindelige „Guds eneste Søn" til „eenbaarne" — en Forandring som jeg i Øvrigt ikke kunde have Noget imod, men det havde været det mig paalagte Hverv, nøie at følge Luther; — derimod var det hos mig en Brøde, at jeg havde sat „opfaren til Himmelen" istedenfor til „Himmels" o. s. v., og især at jeg havde skrevet „den Hellige Aand", som dog er den eneste rigtige Skrivemaade, og hvorved jeg havde, saavidt muligt, villet fremtvinge nogen Eftertanke ved Læsningen, istendfor den tankeløse Maade, hvorpaa det ofte havde forarget mig at høre Ordet „den Helligaand" — de to første Stavelser

saa kort fremsagte, og den sidste saa langtrukken, som muligt — læses i Skolerne.

Disse Beskyldninger mod den autoriserede Udgave af Katechismus, der ideligen gientoges, syntes at kræve en Besvarelse, men da de i sig selv vare saa intetsigende, at det næsten vilde have taget sig latterligt ud at træde frem med et eget Skrivt for at giendrive dem, undersøgte jeg den danske Katechismus's Historie, og udgav da mit lidet Skrivt „Om de danske Udgaver af Luthers lille Katechismus“. Herimod satte Lindberg en „Frimodig Giendrivelse“. Der behøvedes hertil ingen anden „Frimodighed“ end den, der vistnok udfordres for at byde Publicum noget Saadant; Giendrivelsen var i alle Henseender af den Beskaffenhed, at jeg ikke fandt det Umagen værd at tage nogen Notits deraf, da jeg kort efter ved nogle nye Opdagelser blev foranlediget til en ny Udgave af mit Skrivt. Herover blev Lindberg saa forbittret, at han i Kirketidenden skrev en Artikel: „Hvorledes Biskop M. forvansker den christelige Tro“; den formeente Forvanskning var da kun de ovenomtalte Afvigelser i Troes-Artiklernes danske Text fra Alterbogen. Overalt bleve nu efterhaanden Partiets Angreb heftigere og plumpere.

Da Frederik den Siette ansaae sig nødsaget og forpligtet til i Holsteen at indføre raadgivende Provindsialstænder, besluttede han, som han selv sagde, at give de øvrige Dele af sit Rige det Samme, „inden de forlangte det“. Saa skiønt og gavnligt, maaskee endog nødvendigt, dette var, saa var det let at forudsee, at den politiske Gæring, hvori Gemytterne her, som allevegne, vare komne siden 1830, derved vilde næres og forstærkes, ligesom og, af hvilken Beskaffenhed den høitalende Patriotisme vilde være. Dette havde først ret viist sig, da Nathanson udgav sit Værk „Om Danmarks Handel,

Skibsfart, Penge- og Finantsvæsen". I dette Værk fandtes vel nogle Feiltagelser, maaskee ogsaa nogle urigtige Raisonnemens, men i det Hele var det affattet med Fliid og Sagkundskab, og det beviste saa klart, hvorledes Danmarks Velstand efter lange og svære Ulykker atter havde hævet sig, at enhver Dansk, der havde mindste ægte Fædrelandskierlighed, maatte glædes derved. Men for vore Patrioter kunde Intet være mere uvelkomment, end et Beviis for, at det var gaaet frem her i Landet, og i Spidsen for det Partie, hvis Fædrelandskierlighed viser sig i at skildre Alt i Danmark saa mørkt som muligt, stillede N. David sig i sin bekiendte Recension, som vel indeholder grovere Feil, end det Skrivt, der saa bittert dadles, men som var alle dem meget kierkommen, der paa enhver Maade søgte at forhindre al gunstig Stemning mod Regeringen. Gæringen voxede stedse, og da Stænderne omsider bleve sammenkaldte, var det ingenlunde blot Bønder og i aandelig Henseende lige med Bønder Privilegerede, men ogsaa Mange, der burde havt bedre Forstand, som nærede de latterligste Forventninger.

Jeg havde fra først af for min Deel glædet mig ved, at jeg, som dengang Medlem af et kongeligt Collegium, ikke kunde blive sendt som Deputeret til Stænderforsamlingen. Men imidlertid var jeg bleven Biskop, og saaledes maatte jeg i Vinteren 1835—36 tilbringe fem Maaneder i Roeskilde ved Stænderforsamlingen.

Det var en skiøn Dag, da Forsamlingen aabnedes. I det behagelige Veir droge de Deputerede af alle forskiellige Stænder i høitidelig Procession giennem Kongeporten, der saa sielden aabnes, ind i den deilige, af Mennesker aldeles opfyldte, Kirke. Jeg holdt Prædikenen for idel opmærksomme Tilhørere, og i et af de meest læste Dagblade blev saavel Prædikenens Indhold som Foredraget anpriist i fuld Begeistring. Det varede meget længe, inden jeg atter blev roest i Dagbladene.

I det paafølgende første Møde havde jeg dog 11 Stemmer til Præsidentstolen, skiøndt Alle vidste, hvo der vilde komme til at indtage den, og jeg maa tilstaae, at der til denne, ingenlunde misundelsesværdige, Post fattes mig, saavel andre Egenskaber, som den fornødne Koldblodighed. Efter Valgene af Forsamlingens Embedsmænd bragte et Medlem, saavidt jeg veed uden foregaaende Aftale, i Forslag, at der skulde indgives en Tak=Addresse til Kongen, hvorved dette Medlem sikkert ikke havde nogen politisk Hensigt, men snarere tilsigtede noget Glimrende, saa at en anseelig Deputation skulde tage ind og overrække Kongen Addressen. Forsamlingen gik ind paa Forslaget, og udnævnte mig, Hvidt og P. Bang til at affatte den; det vedtoges tillige, at Addressen næste Formiddag skulde forelægges, da det meentes, at den maatte gaae forud for alle Forsamlingens Foretagender.

Om Middagen var stort Diner, og om Aftenen havde jeg en Conferents med min Medcommitterede, som Begge dengang snarest kunde henregnes til Oppositionen. Da Forsamlingen ikke var aabnet med noget Budskab fra Kongen, og Intet forelaae, hvorpaa Forsamlingen havde at svare, var det aabenbart, at Addressen just skulde være en Taksigelse for Stænder=Institutionen. Heri vare mine Medcommitterede enige, og de paalagde mig udtrykkeligen, deels at jeg skulde fremhæve det Samme, hvormed den Kgl. Commissarius havde begyndt sin Tale, nemlig at „Kongen ikke ansaae det forsvarligt at vove nogen Forandring i selve den Statsforfatning, hvorved Danmark nu i eet og tre Fierdedele Aarhundreder har fundet sig lykkeligt; men, i det han har forbeholdt sig og sine Efterkommere den hele Fylde af Magt, som vore Forfædre nedlagde i Tredie Frederiks Hænder, har han med hiin Statsforfatning forenet en Indretning, der giver ham og hans Efterkommere paa Thronen et nyt omfattende Middel til stedse at vide, hvad der tiener til Folkets Bedste, hvilket ikke kan Andet end falde sammen med Kongens eget;“ deels at jeg skulde anbringe en speciel Taksigelse for den Oversigt over

Finantsvæsenets Tilstand, som just var bleven meddeelt. Dermed overlode de til mig at forfatte Udkastet.

Jeg havde saaledes kun et Par Morgentimer til Arbeidet, men om Aftenen og tildeels om Natten havde jeg sat mig ind i min Opgave, og det forekom mig stort og skiønt at skulle være Ordfører for et Folk, der første Gang var forsamlet i sine Repræsentanter, og bringe dets gamle Konge, der nu i mere end 50 Aar havde forestaaet Regeringen, havde deelt Folkets Vee og Vel, under hvem, uagtet svære Ulykker, Folkets materielle og aandelige Udvikling var gaaet saaledes frem, som aldrig tilforn — bringe ham dets Tak for den lange Trofasthed, og i Særdeleshed fordi han nu i sin Alderdom ikke — som jeg selv siden sagde i Sørgetalen over ham — havde skaanet sig selv, men indført en Institution, hvorom han ikke kunde tvivle, at den meget vilde forøge Regeringens Byrder. Jeg skrev med fuld Begeistring, men Tiden var knap; mine Colleger kom, før jeg var færdig, og jeg havde ikke engang Tiid til at giennemlæse hvad jeg havde skrevet, endsige til at foretage nogen Rettelse. Jeg anmodede dem om, først at maatte forelæse det Hele, at vi derefter kunde giennemgaae det Punctum efter Punctum. Jeg kan forsikkre, at jeg ingen Forestilling havde om, at det skulde blive som det var; men da jeg var færdig med Oplæsningen, udbrød Hvidt, at det just var, som det skulde være; Bang eftersaae enkelte Steder, men fandt dog efter kort Overveielse, uden at jeg bidrog det Mindste dertil, at det var bedst, som det var, og afskrev derpaa Addressen, uden ogsaa derved at have fundet Noget at erindre. Dersom de enkelte Udtryk skulde findes for stærke, hviler Skylden fuldt saa meget paa mine Colleger, som paa mig.

Til saadanne regner jeg ingenlunde det meget omtalte, „at Danmarks Hierte slaaer i Kongens Bryst", thi med fuldt og roligt Overlæg vilde jeg endnu have sagt det Samme om Frederik den Siette. Snarere maaskee det Følgende: „Derfor er der den Samklang mellem Fyrste og Folk, at deres Majestæts

Villie saa ideligen endog forekommer Folkets Ønske, at hvad der dunkelt begynder at røre sig i Folket, det udgaaer fra Thronen i klart udviklede Tanker". Imidlertid, hvis man, som tilbørligt, ved „Thronen" ikke blot forstaaer Kongen, men Regeringen, Det, som fra Thronen befales undersøgt og indstillet, og da fra Thronen autoriseres, da er Udtrykket dog sandt, og gielder i Særdeleshed just om Stænder-Institutionen; „den var Herskerens Villie og Befaling, før den var Folkets Yttring"; man havde vel begyndt at tale om Constitution, men man kan ikke sige, at de Enkeltes Stemme endnu var bleven Folke-Stemme, og Ingen ventede forud, at Det skulde og kunde skee, som dog skeede. Hiint Udtryk skulde tiene som Indledning til et Afsnit, der siden maatte gaae ud, angaaende Finants-Oversigten, hvilken heller Ingen paa den Tiid ventede at skulle blive frivilligen meddeelt. Den viste vel, at Finantsernes Tilstand var bedre, end man i Almindelighed forestillede sig, men Tilstanden var dog betænkelig nok, og jeg havde derfor sagt, at „Kongen uden Forbeholdenhed havde betroet sig til sit Folk", et Udtryk, som Hvidt fandt aldeles træffende, men som dog i Forsamlingen ikke fandt Naade. I Øvrigt kan jeg angaaende den hele Addresse henvise til et velskrevet Stykke, som en ung Mand leverede i „Kiøbenhavns flyvende Post".

Da jeg i Forsamlingen havde oplæst Addressen, udbrød der et Uveir. Det var ingenlunde i denne Tone, Oppositionen vilde, at der skulde tales til Kongen. Man harmedes over hvad der var sagt om vor Statsforfatning, men denne Harme turde man endnu ikke ret give Ord; derimod var Finantsvæsenet det ømme Sted, hvorimod man havde foresat sig at rette de heftigste Angreb, og herved kunde man bedst vente at finde Indgang hos Folket, thi „Penge" er dog det Ord, der aabner alle Øren; og at den formeentlige Finants-Nød var saa lempeligen berørt, kunde man ikke tilgive. Hovedet for Oppositionen var Algreen-Ussing. Han kastede sig nu ved Addresse-Debatten med al Vehements over Finants-

Spørgsmaalet, og bragte det derhen, at Pluraliteten stemmede for, at Addressen ingen Tak skulde indeholde for den kongelige Meddelelse desangaaende, der dog visselig var Tak værd. Men selv den Heftighed, hvormed denne Deel af Addressen blev forhandlet, bidrog til, at det Øvrige uden Videre gik igiennem, og saaledes erholdt Forsamlingens Sanction, saa lidet man endog siden vilde kiendes ved den. Blandt Opponenterne vare flere agtværdige Mænd, med hvilke jeg er vedbleven at staae i venligt Forhold; hvor constitutionelt de endog vare sindede, erkiendte dog Adskillige af dem siden, hvor godt det var, at Stænderne ikke vare lovgivende.

Men nu begyndte Forfølgelsen med Addressen udenfor Stænderforsamlingen. Som Stemningen dengang var, vilde man ingenlunde takke, men fordre, og, skiøndt jeg jo dog ikke var den Eneste, der stod til Ansvar, gik Angrebene dog næsten alene ud over mig. Min fornemste Antagonist var den bekiendte Johannes Hage. Han besad endeel Kundskaber i forskiellige Fag, men udmærket Indsigt og Dygtighed fandtes ikke hos ham, og hans literaire Fortieneste indskrænker sig til at have skaffet nogle statistiske Oplysninger tilveie, som dog ved den Eensidighed, hvormed de ere fremstillede, maae benyttes med megen Varsomhed. Men da det var en Sieldenhed, at Oppositionen blandt sine Medlemmer kunde tælle Mænd af Kundskaber, ophøiede de Saadanne desto mere; alle Blade gienlødе af hans Roes.

Stormen mod Addressen havde allerede begyndt at lægge sig, da Professor Clausen kom med sin Afhandling „Om den Konst at takke", som da gik ud paa, at man ved Taksigelsen for alle Ting skulde tænke paa sig selv, ikke lade sig henrive, vel vogte sig for at bortgive det Mindste af sin egen Værdighed, kort, at man ikke skulde takke. Senere fandtes i Aarhuus Avis et Anfald paa mig, fordi jeg formeentlig ikke skulde ved Stænderforsamlingen tilbørligen have talt Geistlighedens Sag — hvortil der ikke havde været mindste Anledning. I Berlings Avis gav jeg et kort Svar derpaa.

I Øvrigt vil jeg her ikke udlade mig om Forhandlingerne ved denne eller de paafølgende 4 Stænderforsamlinger, som jeg har bivaanet; thi ved den sidste var jeg ved Sygdom forhindret. Jeg har ikke hørt til de Megettalende, og hvad jeg har sagt, findes i Stændertidenden. Hvor upopulær jeg endog i politisk Henseende var bleven, har jeg dog her kun været udsat for saa personlige Angreb, har levet i god Forstaaelse med de Fleste af Medlemmerne, og har ikke savnet Forsamlingens Tillid, da jeg har været Medlem og tildeels Referent i flere vigtige Sager. Den Sag, der nærmest vedkom mig, og gik mig dybest til Hierte, var den om Sognebaandets Løsning. Jeg havde en svær Striid, baade i Comiteen, og i og udenfor Forsamlingen, da nogle af Partiets Præster jævnligen indfandt sig i Roeskilde, for at indvirke paa de Deputerede. At Resultatet desuagtet blev efter Ønske, var vistnok glædeligt, men derfor skal jeg dog ikke rose mig af Seieren, thi jeg veed meget vel, at denne Sag endnu ikke er afgiort, men at ogsaa den er indbefattet i de øvrige Bestræbelser for vor Kirkes Opløsning, som, begunstigede ved saa mange, selv af de bedre, Geistliges Ubetænksomhed, ved den almindelige Stemning og ved Regeringens Svaghed, have saa megen Udsigt til Fremgang, at Tanken derom hører til mine tungeste Sorger.

Hvad det Private angaaer, da havde under de to første Sessioner Domprovst Bang det Venskab at give mig Ophold hos sig. Men, skiøndt jeg i dette giestfrie Huus ikke manglede Selskab, savnede jeg dog min Familie, maatte for det Meste hver Uge reise ind for at besøge den, og længtes efter det roligere Liv i mit Hiem. Dette var især besværligt under den første Session, som, da man idelig antog sig nye Sager til Behandling, forlængedes giennem 5 Vintermaaneder. Desuagtet var jeg for det Meste i en oprømt Stemning, og, da jeg aldrig har beilet til Folkegunst, kan jeg forsikkre, at alle de Angreb, jeg maatte taale, kun anfegtede mig lidet. Hvad der ved Sligt meest gaaer mig til Hierte, er den Slethed,

der aabenbarer sig deri, og det er ikke Forstillelse, naar jeg siger, at denne sædvanlig krænker mig mere, naar den angriber Andre, end naar det gielder mig selv, thi i hiint Tilfælde synes det mig Pligt at tage Partie, at udtale mig skarpt, og at bidrage Mit til at vække den almindelige Stemning mod Fornærmeren; ved mit Eget derimod bekymrer jeg mig kun lidet, om jeg har deres Agtelse, hvilke jeg selv ikke agter. Dette kan være Stolthed, men den staaer mig dog godt bi ved alle Angreb, hvormed man mener at krænke og ærgre mig. I Øvrigt troer jeg, i det jeg fra Begyndelsen af yttrede de Grundsætninger, hvilke jeg siden er bleven tro, mere at have vundet den offentlige Stemme for mig, end de, der ved at følge Strømmen vandt en Popularitet, som de siden ikke kunde bevare.

Ved Slutningen af den første Session modtog jeg den bedrøvelige Efterretning, at min trofaste Ven Carl Heger pludselig var død. Han havde kun et Par Dage været noget upasselig, men havde dog den sidste Aften gaaet omkring med Prindsen og Flere i Prindsens Samlinger. Da han ikke befandt sig vel, var han gaaet ind i sit Værelse. Der fandt man ham kort efter siddende død i sin Lænestoel, med det Nye Testament i sin Haand. Det var jo en skiøn og mild Død, og, saa Meget jeg tabte med denne gamle, fortrolige, ædle og fordringsløse Ven, turde jeg dog ikke klage, thi jeg havde saa ofte med alvorlig Bekymring tænkt paa hans tilstundende Alderdom, der vilde have været eensom og sørgelig. Nu havde Gud giemt ham.

I de senere Sessioner kunde min Kone, da nu alle vore Børn vare voxne, følge med mig. Vi vare da huuslig indrettede, og have tilbragt meget behagelige Tider i det os saa kiere Roeskilde med dets deilige Omgivelser.

Mod Slutningen af Aaret 1836 feiredes Jubelfesten for den danske Kirkes Reformation. Da Oppositionen dengang

benyttede enhver Leilighed for at vække Misfornøielse mod Regeringens Foranstaltninger, overvældede man ogsaa denne Fest med kaad Spot, og man skammede sig end ikke ved at forestille den som en utilgivelig Ødselhed, uagtet den, naar Medaillerne undtages, aldeles Intet kostede det Offentlige — thi at give et Par store Tafler maatte dog vel være Kongen tilladt. Vilde Eftertiden troe Dagbladene, maatte den antage, at denne Fest var bleven holdt paa en uværdig og keedsommelig Maade, og at der Intet havde været at see derved uden nogle fulde Mennesker, hvilket vil sige, at een beskænket Mand havde giort lidt Opsigt under Processionen. Sandheden er, at denne Fest allevegne i Landet blev holdt med langt større Deeltagelse og Høitidelighed, end Jubelfesten 1817. I Kiøbenhavn blev den ogsaa interessant derved, at ikke blot Kongen, Prindserne, de høiere Embedsmænd, Professorerne og de Geistlige i disse Dage, saa at sige levede med hverandre, men at tillige Deputationer vare tilstede fra Kiel og Berlin. Den smukkeste Beskrivelse af Festen findes i den Preussiske Statstidende, (derfra optagen i Hiorts tydske Læsebog) affattet af Marheineke. Det var mig kiert ved denne Leilighed at giøre denne Mands Bekiendtskab, som, naar man havde overvundet det Frastødende og Stive i hans Væsen, var grundig og underholdende. Han stod dengang paa det høieste Trin af sin Anseelse, men ogsaa han maatte afgive et Beviis paa Meningernes Omskiftelighed. Efter Hegels Død, da den Hegelske Philosophie var i sin største Flor, blev han næsten almindelig agtet som Tydsklands første Theolog, og ved hans nylig paafulgte Død ledsagede ikke blot ikke en Eneste af hans Colleger — hvilke han vel ofte havde fornærmet — ham til Graven, men næsten ikke en Stemme opløftede sig til hans Priis, og naar en Enkelt vilde forsøge derpaa, fandt det aldeles ingen Gienklang. Jeg tilegnede ham den tydske Oversættelse af mine Jubel-Prædikener, og han mig til Giengield sit „Entwurf der praktischen Theologie". Giengieldelsen var meget større end Gaven, skiøndt jeg tilstaaer,

at denne Bog aldrig ret har villet behage mig. Hvad der af hans Værker meest har tiltalt mig, er den første Udgave af hans Dogmatik — der sikkert har mere blivende Værd, end den anden — og „das gottesdienstliche Leben der Christen“; vel ogsaa hans Reformations-Historie og hans Prædikener til Forsvar for den protestantiske Kirke.

Et betydeligt, vanskeligt — og forgieves — Arbeide blev mig nu paalagt, nemlig Udarbeidelsen af en ny Alterbog og et nyt Kirke-Ritual. I November 1832 havde samtlige Kiøbenhavns Geistlige til Kongen indgivet et Andragende om en Revision af Ritualet. Jeg hørte dengang ikke til det egentlig saakaldte Ministerium Havniense, alligevel blev jeg indbuden til at underskrive, men jeg undskyldte mig; jeg kunde forudsee, at jeg vilde faae en vigtig Deel i Arbeidet; og at jeg dermed maaskee mindst vilde tilfredsstille dem, der dengang ivrigst fordrede Revisionen; jeg vilde derfor ikke selv fremkalde Ulykkerne over mit Hoved, skiøndt jeg jo vel haabede at kunne bære dem naar de kom. Dette Andragende bevirkede en Kongelig Resolution af 22de April 1834, at der skulde indhentes Erklæringer fra Geistligheden i Danmark angaaende de Forandringer i Ritualet og den forordnede Alterbog, som maatte findes tilraadelige. Det varede længe, inden samtlige Erklæringer indkom, og bleve forsaavidt giennemgaaede, at Sagen kunde forelægges Kongen. Kongen havde havt saa mange Erfaringer om Vanskelighederne ved Indførelsen af en ny Liturgie, at han frygtede for atter at begynde derpaa, og han spurgte mig, om jeg ansaae et nyt Ritual som fornødent. Jeg kunde ikke svare Andet, end at et Ritual var en Nødvendighed i Kirkerne, at det gamle ikke engang var at erholde, at man ikke kunde lade det trykke paany, da saare Meget ved senere Anordninger var forandret, Meget ved Praxis var bortfaldet, og Meget var af den Beskaffenhed, at det altfor meget stødte den nuværende Tænkemaade og Smag; ligeledes

kunde de gamle Formularer og Bønner vèl behøve en Revision. Under 22de Juli 1837 blev det resolveret, at samtlige indhentede Erklæringer skulde tilstilles mig, og at det skulde overdrages mig at udarbeide et Forslag til Forandringer i Ritualet og Alterbogen, saaledes at det skulde staae til mig dertil at benytte som Medarbeidere, hvem jeg dertil maatte finde skikkede og villige, hvornæst Arbeidet skulde overgives til Prøvelse af en Commission, som i sin Tiid skulde udnævnes. Jeg maatte heri erkiende et skiønt Beviis paa Kongens Tillid, men de Fleste ville vel ogsaa indrømme, at Grundlaget til et saadant Arbeide maa være een Mands Værk; skulle Flere tillige arbeide sammen, bortflygter Aanden under Indvendinger og Tvivl — som det skeede ved Udarbeidelsen af den Evangelisk-christelige Psalmebog.

Ifølge heraf blev den hele Masse af Betænkninger og Erklæringer mig meddeelt. Meningerne gik naturligviis i alle forskiellige Retninger, men der var kun meget Lidet, som kunde bruges. Biskop Faber havde brugt den besynderlige Fremgangsmaade at dele sit Stift i Conventer, og forelægge disse en Mængde Spørgsmaal om Ritualet til Besvarelse. Af disse Besvarelser giorde han en udførlig Extract, men tog ingen videre Notits deraf; derimod udarbeidede han — hvad Ingen havde anmodet ham om — et fuldstændigt Ritual med Alterbog. Det var et ganske mislykket Arbeide, hvoraf jeg Intet kunde benytte.

Jeg giennemgik imidlertid Betænkningerne, satte mig ret ind i Sagen, og foretog Udarbeidelsen med Fliid og Lyst. Saa lidet jeg nu gik ud paa nogen Omstøbning af vor Gudstieneste, var der dog saare Meget at giøre. Da en af de vigtigste Forbedringer var den, at der skulde haves flere Text-Rækker, kunde de gamle, i sig selv temmelig ubetydelige, Collecter, som ganske slutte sig til Dagens Evangelium, ikke bibeholdes, men jeg maatte udarbeide nye. Da mit Udkast er trykt, og jeg, saavel i de tilføiede Bemærkninger som i de senere udgivne Oplysninger, har tilstrækkeligen forklaret mig

derover, vil jeg her ikke videre udlade mig om de foretagne Forandringer og Grunden dertil. I det egentlige Ritual haaber jeg, man vil finde et klart og bestemt Sprog, saaledes som det var at ønske, det stedse maatte findes i Lovgivningen. Egentlige Medarbeidere havde jeg ikke, men saasnart en Afdeling var færdig, sendte jeg den til Waage, dengang Director ved Sorø Akademie, Tryde dengang Sognepræst i Herlufsmagle, Dr. B. Münter, og Vilh. Rothe, dengang Lector i Sorø. Den Sidstnævnte valgte jeg, fordi jeg gierne vilde have En med, som kunde henregnes til det saakaldte Partie, men som dog hørte til de Moderatere. Jeg havde megen Nytte, især af Waages Meddelelser. Denne tidligt og sørgeligt tabte Ven forenede med en elskelig Charakteer og et ægte christeligt Sind et logisk Hoved, og lod ikke let nogen Inconseqvents passere.

Da jeg i Sommeren 1838 havde Visitats-Reiser at foretage, og var 3 Maaneder ved Stænderforsamlingen, kunde jeg først fuldende mit Arbeide i Begyndelsen af 1839. Ved Indsendelsen androg jeg paa, at Udkastet først maatte bekiendtgiøres ved Trykken, og den offentlige Dom derover høres. Kongen tillod vel Trykningen, men han vilde, at de trykte Exemplarer kun skulle meddeles det theologiske Facultet og Biskopperne, hvilke igien kunde derover høre de Geistlige eller andre Mænd i Stiftet, hvis Meninger de ønskede at erfare. Kongen vilde nemlig ikke, at Sagen skulde komme til offentlig Discussion, men det viste sig noksom, at dette dog ikke lod sig forebygge. Tillige blev under 6te April Commissionen til at giennemgaae Udkastet udnævnt, men denne kunde ikke sammentræde, førend den til Indsendelse af Betænkningerne bestemte Termin af 6 Maaneder vare udløbne, og disse derefter forud vare giennemseete af Commissionen.

Imidlertid døde Kong Frederik den Siette den 3die December 1839. Han havde en Tiidlang været saa svag, at det

vakte grundet Bekymring, men dette havde ogsaa tidligere været Tilfældet, og derfor nærede man endnu Haabet, at han igien, som tilforn, kunde komme til Kræfter. Først den sidste Aften, han levede, erfarede jeg fra en sikker Kilde, hvor betænkelig hans Tilstand var, men hans Død kom, da den indtraf, saa uventet, at endog En af Statsministrene, som boede paa Frederiksberg, kom om Morgenen med sin Portefeuille, og da først hørte af Sveitseren, at Kongen var død.

Det er ikke let at beskrive den Følelse, hvormed jeg om Middagen mødte i det andet Palais, der saae Garderne og de øvrige Tegn paa Kongeværdigheden, fandt de høieste Embedsmænd samlede, hørte de indholdssvære Ord: „Kong Frederik den Siette er død — Leve Kong Christian den Ottende!“ smukt og værdigt udraabte fra Altanen af Grev O. Moltke, og derpaa, at der blev giort Plads for den nye Konge med det Ord: „Hans Majestæt!“ I det jeg vendte mig om, stødte jeg paa den gamle Statsminister Stemann; vi gave hinanden Haanden, fik Begge Taarerne i Øinene, men kunde intet Ord sige. I denne Stemning blev jeg kaldt ind til den nye Dronning, havde der endnu en liden Samtale med den nye Konge; vi vare Alle bevægede, men paa forskiellig Maade.

Da jeg gik derfra, gik jeg over i den afdøde Konges Palais. Der var Alt blevet stille, man saae vel enkelte Mennesker, men tause og ligesom forstenede. Jeg kom ind i hans Sovegemak; i et Hiørne deraf laae han, som sædvanligt, i en lille Seng uden Omhæng, en lille, udmagret Figur, Alt omkring ham tyst og uanseeligt. Det var Ham, hvem man med Rette har kaldet „en alvorlig Hersker“, som ved sit blotte Blik kunde imponere, som Faa. Nu var Scepteret flyttet over paa den anden Side af Pladsen, men dermed var et nyt Afsnit begyndt i Landets og i saa mange Enkeltes Historie.

Under den nye Regering skulde Alt gaae med Iil. Allerede den næste Formiddag maatte jeg fremstille Stadens Geistlighed. Hvad der blev talt ved denne Leilighed kan

læses i den Berlingske Tidende tilligemed de mange andre Taler, der siden voldte Forlegenhed nok.

Jeg veed ikke, om Sindsbevægelse kan have en saadan Virkning, men den Aften, da jeg havde erfaret Kongens farlige Tilstand, og mit hele Indre var i Oprør, skiøndt jeg udvortes maatte tvinge mig, fordi Fremmede vare tilstede, fornam jeg en stærk Feber, og næste Dag udbrød en Rose i den høire Fod, som jeg denne og den følgende Dag ikke kunne skaane. Siden blev den heftigere, satte sig til flere Bylder, som maatte opereres, og holdt mig i sex Uger i og ved Sengen. I al denne Tiid laae jeg og hørte fire Timer daglig Sørgeklokkerne fra de tvende nærliggende Kirketaarne, og havde saaledes Leilighed nok til at betænke, hvad der var foregaaet. Mit Hierte havde stedse hængt ved Kongen, jeg havde i min Ungdom inddrukket Folkets Begeistring for ham, og mine Følelser vare ikke saa foranderlige som Mængdens. I saa mange Aar, i saa mange Skiebner vare vi alle vante at see hen til ham, og hvor ofte jeg endog, med og uden Grund, havde været misfornøiet med hvad der skeede, havde jeg dog aldrig kunnet miskiende den Trofasthed, hvormed han omfattede sit Folk, ikke miskiende, at „Danmarks Hierte slog i Kongens Bryst", han havde baaret saare tunge Skiebner uden at forsage, og, da han ellers kunde have glædet sig ved at see Danmark fremblomstre paany, havde Ubillighed og Uskiønsomhed forbittret hans Alderdom. I de senere Aar havde jeg staaet i mere umiddelbar Forbindelse med ham, og han havde viist mig en hædrende Tillid; jeg vidste han havde yttret, at det under de religiøse Stridigheder var en Lykke, de havde mig, som med saamegen Sindighed stod mellem de stridende Partier — en Roes, der vel maatte glæde mig, skiøndt det noksom viste sig, hvor Lidet jeg formaaede til at slukke de vilde Flammer. Fornemmelig havde jeg lært at elske hans Hiertelag, hans Siels Oprigtighed, og den Kierlighed, som Aar og Gienvordigheder og det daglige Overhæng ikke havde kunnet trætte; sikkert er ingen Kummerfuld, hvad enten

han begierede hans Hielp, eller hans Kummer var af den Beskaffenhed, at ingen jordisk Magt kunde hielpe, gaaet fra ham uden inderlig og dybt vederqvægende Hengivenhed; Ingen af os var forladt paa Jorden, saalænge vi havde ham. Nu var det forbi. Hvad der trøstede mig, var den Tanke, at svære Tider forestode, hvilke han, svækket ved Alderen, mindre vilde været istand til at møde, og det vilde have smertet mig dybt at see min gamle Konge kun som en Skygge af hvad han havde været, og med usikker Haand at styre Statens Roer under de frembrydende Storme.

Nu var det min Bekymring, at jeg ikke skulde blive istand til at holde Talen, og sige den Konge, til hvis troe Mænd jeg haabede i Tiden at skulle regnes, det sidste Farvel. Jeg skrev i Sengen med et Blyant Conceptet til min Tale, og, skiøndt jeg idelig blev afbrudt ved Forretningssager og Besøg, var min Sielsstemning stedse saa ganske den samme, at jeg, saasnart jeg blev ene, strax igien kunde begynde. Jeg skrev ogsaa 4 Indskrivter til Kisten, men som ikke bleve brugte, kun Indskriften paa Pladen er af mig. Dagen før Begravelsen giorde jeg min første Udflugt, i det jeg kiørte en Tour ud af Byen. Næste Aften kiørte jeg til Palaiet, kom med Besværlighed op ad de høie Trapper, giennem de lange sortbeklædte Gange og Sale, og da Toget skulde begynde, fremsagde jeg ved Kisten de faa Ord, hvormed den høie Beboer ligesom skulde skilles fra sin Bolig. Om Natten kiørte jeg til Roeskilde, sov kun et Par Timer, og befandt mig om Morgenen saa ilde, at jeg frygtede en Besvimelse. Men det var en klar Dag, og den friske kolde Morgenluft styrkede mig vidunderlig. Uagtet jeg maatte vente længe i Kirken, befandt jeg mig dog vel, og kunde med fuld Kraft holde min Tale. Saaledes blev det mig dog forundt at kunne følge min gamle Konge til det Sidste.

Det er i frisk Minde, hvor uhyggelig Stemningen var i Kiøbenhavn i de første Maaneder efter Regerings-Forandringen. Allevegne en dump Gæring, som adskillige Gange

kom til Udførelse i nogle Gade-Optøier, men uden Ledning og uden Hensigt. Det er charakteristisk, at Mængden ved disse Opløb jævnligen drog til Ulfelds Plads, og at en af de meest høirøstede Fordringer var den, at Skamstøtten skulde borttages, hvilket ogsaa kort efter skeede. Den kunde vel ansees for at have staaet længe nok, men det var, som om man vilde, at der ikke mere skulde være Skændsel ved Lands-forræderie. Det er mærkværdigt, at, naar Fyrster, endog af Talent, i en moden Alder komme til Regeringen, vise de sig sædvanligen saa uforberedte, som om de aldrig alvorligen havde betænkt, hvad der forestod dem. Sagen er, at Thron-arvingerne for det Meste have hørt til Oppositionen, de mene hos deres Forgængere at have opdaget enkelte Feilgreb, som gave Anledning til Misfornøielse, og at, naar de kun i disse Enkeltheder afvige fra Forgængerens Maximer, vil Alt blive godt; naar de give Oppositionen en Finger, vil den dermed lade sig nøie. Under den nye Regering bebudedes mange-haande Forandringer, som ikke vare efter de Conservatives Sind, og ikke tilfredsstillede Bevægelses-Partiet. Misfor-nøielsen var almindelig.

Den almindelige Landesorg gav Staden endnu et mørkere Udseende i denne Vinter. Med Foraaret kom en Dag, som skulde være i det mindste Hovedstaden en Fest, der skulde af-bryde det lange Mørke; den nuregerende Konges og Dron-nings Sølvbryllupsdag. Om Morgenen holdt jeg paa Sorgenfri i en lille Kreds en Tale i Dagens Anledning, og denne stille Time var ved Kongens og Dronningens elskværdige Per-sonlighed hiertelig og rørende. Min Tale lod jeg vel trykke, men jeg udgav den ikke offentlig; jeg kunde vide, at man strax var faldet over den, og jeg vilde ikke, at den smukke huuslige Scene skulde besudles med Dagbladenes Uhumsk-heder. Om Middagen løb et Linieskib af Stabelen, og om Aftenen var Balparé. Paa Slottet var Alt glimrende, Kongen var, som altid, en behagelig forekommende Vert. Udenfor i Gaderne brusede og gærede det, ikke som ved Tummelen paa

en Glædesfest, men snarere som ved et begyndende Oprør. Man spurgte paa Slottet med megen Ængstelighed om Efterretninger fra Byen, men det kom dog ikke til Udbrud.

Noget roligere og glædeligere var Stemningen bleven ved Kroningsfesten paa Frederiksborg den 28de Juni. Det var et skiønt Veir, det herlige Slot var blevet istandsat, en utallig Mængde Mennesker bølgede giennem Gaderne og Slotsgaarden, Processionen var pragtfuld, og det Hele, hvorved dog hos Alle i det mindste en dunkel Følelse af Handlingens Betydning var tilstede, imponerede og stemte til Deeltagelse. Ved Acten selv havde jeg ikke mindre end syv Taler at holde. Kongen havde hørt hvert Ord, og var tilfreds; jeg haaber ogsaa, at dette var Tilfældet med den forstandigere Deel af de Tilstedeværende; at der ogsaa vare de, som kun vilde see Glimmer og Optog, og kedede sig ved de mange Taler, forstaaer sig. Det blev strax bestemt, at Salvings-Acten skulde udgives, men da man vilde have den udstyret med fortrinlige Tegninger, har Konstnerens Langsomhed nu forhalet Sagen i henved 7 Aar, og der er endnu ingen Udsigt til snar Tilendebringelse.

Den store Forandring der var foregaaet, havde ogsaa Indflydelse paa Ritualsagen, til hvilken jeg nu maa vende tilbage.

Som det var at forudsee, blev Hensigten, hvorfor man ikke havde villet tillade, at Udkastet til Ritualet blev offentlig bekiendtgiort, ikke opnaaet; det var just et offentligt Skriig, Modpartiet vilde fremkalde, og mod Slutningen af Aaret aabnede det alle sine Batterier. Lindberg havde ved Reiser og Correspondence stiftet Forbindelser over hele Landet, ikke blot i Geistligheden, men ogsaa i Almuen. Han bragte let Petitioner om at beholde det gamle Ritual tilveie fra flere Kanter; de vare underskrevne af en Mængde Almuesfolk, hvis Navne fyldte flere Sider af Kirketidenden; det er oplyst,

at i det mindste een Afdøds Navn fandtes derunder. Desuden bragte næsten hvert Nummer af Kirketidenden en Artikel i samme Retning fra en eller anden Præst af Partiet; jeg erindrer ikke at noget eneste af disse Bidrag havde mindste Værdi. Omsider kom i de sidste Dage af Aaret Grundtvig med sit „Frisprog“. Da jeg dengang var syg, frygtede mine Venner næsten for at lade mig læse det, men jeg kan forsikkre, at jeg læste det paa Sengen med megen Sindsro, og under min Reconvalescents skrev jeg til Besvarelse af Frisproget og af samtlige Angreb i Kirketidenden, mine Oplysninger angaaende Udkastet o. s. v. Dette fremkaldte vel nogle Modskrivter, men Grundtvig selv har aldrig svaret derpaa, kun i Forbigaaende har han doleret over, at jeg havde behandlet ham „som en Skoledreng“. Saavidt jeg veed, har han dog ikke siden kaldt sig „en gammeldags Lutheraner“; Forskiellen var giort altfor øiensynlig.

I Almindelighed frembragte uden Tvivl „Frisproget“ det Modsatte af den tilsigtede Virkning, og jeg modtog fra Geistligheden i mit eget og de andre Stifter en Mængde Addresser, som bevidnede mig Anerkiendelse og Uvillie over de Angreb, for hvilke jeg var udsat. Jeg paaskiønner deres Velvillie, som foranledigede og affattede disse Addresser; men jeg veed altfor vel, hvor lidet man kan stole paa de Underskrifter, der saaledes tilveiebringes, til at de kunde giøre betydeligt Indtryk. Ogsaa erkiendte jeg aldeles, at Sagens Stilling dog var bleven en ganske anden. Frederik den Siette kunde Grundtvig vel ikke tiltale, dog blev han af ham anseet for „en meget lærd Mand“, og erholdt adskillige Gunstbeviisninger. Imidlertid var Kongen dog i megen Tvivl, om han, efter hans tidligere Fremfærd, anden Gang skulde ansætte ham som Præst. Da Grundtvig søgte Præste-Embedet ved Vartou, spurgte Kongen mig to Gange om jeg ansaae det tienligt, at han blev ansat. Jeg tilraadede det begge Gange, da jeg var af den, neppe ugrundede, Formening, at han uden Embede

endnu vilde anstifte mere Uro. Hos den nye Konge gieldte Grundtvig mere.

Hvad den saakaldte offentlige Stemme angaaer, da var den i hiin Tiid Grundtvig ikke meget gunstig. Han var dengang absolutistisk sindet, han spottede over Stænderne og anpriste det absolute Monarchie som den eneste rette, fordi partriarchalske, Regeringsform. Imidlertid gik han brat over til den modsatte Yderlighed; han ventede nu at — som han i sin „Nyaarstiid" siger — „ligesom Folket i det 17de Aarhundrede havde frigiort sin Konge, saaledes vilde Kongen i det 19de frigiøre sit Folk", han skrev imod Udkastet til den nye Presselov, blev en af de meest høirøstede Talere paa Skamlingsbakken, og var tilrede allevegne, hvor man behøvede en Folketaler. Da han har Talent hertil, og da han tillige lod Mythologien afløse Kampen for Lutherdom, er det naturligt, at det Partie, i hvis Arme han har kastet sig, ophøier ham til Skyerne.

Da det Grundtvigske Partie uophørligen ankede paa, at Udkastet til det nye Ritual ikke var blevet underkastet offentlig Bedømmelse — uagtet de vel vidste, at det var udbredt i 300 Exemplarer, at Enhver, som ønskede det, havde kunnet faae det at læse, og de selv dagligen viste, at det laae aabent for den offentlige Dom — androg jeg strax efter Regeringsforandringen paa, at det paany maatte trykkes og offentlig falbydes, hvilket ogsaa uden Henstand blev bevilget. Derefter maatte da Commissionens Forhandlinger udsættes, og da tillige Flere af Commissionens Medlemmer om Sommeren vare forhindrede, blev denne benyttet til at lade de indkomne Betænkninger circulere til Giennemsyn. Commissionen bestod foruden mig, af Etatsraad Rosenvinge, som Kyndig i den danske Ret, Biskop Tage-Müller i Ribe, Professor Clausen, Director Waage, Stiftsprovst Tryde, og Provst Boisen, Sognepræst i Søllerød. Commissionen sammentraadte først i de sidste Dage af October 1840, men fremmede Arbeidet med saa megen Iver, at allerede i Begyndelsen af det følgende

Aar, Ritual, Alterbog og Forestilling kunde indsendes. Ritualet erholdt i Commissionen adskillige Forbedringer, om derimod de Forandringer, der bleve anbragte i Udkastet til Alterbogen, i det Hele var til det Bedre, er mig mere tvivlsomt. Det forekom mig undertiden, som om Flere af Commissionens Medlemmer havde medbragt vel Meget fra de oplyste Tider. Forhandlingerne i Commissionen gik for det Meste ret fredeligt; Professor Clausen forbeholdt sig i adskillige Poster Separat-Votum. Tildeels gik hans afvigende Mening kun ud paa ubetydelige Ting, men Hovedsagen var, at, medens vi Andre, i det der indrømmes Præsterne al tilbørlig Frihed i deres Prædikener og de Taler, som de skulle eller dog kunne holde næsten ved enhver hellig Handling, skulde være bundne ved Ritualet, vilde Clausen derimod have flere Formularer til vilkaarligt Valg og Tilladelse til, at de fungerende Geistlige i flere Henseender kunde afvige fra det Foreskrevne. Denne Fordring stemmede ganske overeens med Grundtvigs forandrede Paastande, og saaledes fandt mellem Begge en Tilnærmelse Sted, som under de paafølgende kirkelige og politiske Forhandlinger stedse blev nøiere og viste Verden det forunderlige Skuespil af Association mellem tvende Mænd, der faa Aar tilbage syntes at have været hinanden modsatte som Ild og Vand.

Cancelliet fremmede Ritualsagen saa hurtigt, som det efter Omstændighederne kunde ventes, og i det følgende Aar blev den afgiven til Kongen. Da adskillige Puncter skulde forelægges Stænderne, ventede man hver Dag før Stænderforsamlingen, at den skulde tages frem i Statsraadet, men det skeede ikke. Det er heller ikke skeet siden. Naar jeg har talt til Kongen derom, har jeg faaet det Svar, at han skulde beskæftige sig dermed; men mine Erindringer have været forgieves. Omsider har jeg opgivet Sagen, saameget mere som Geistligheden, der til en Tiid med saa megen Iver paadrev den, er bleven ganske lunken deri. Aarsagen hertil er vel fornemmelig den, at Enhver forud havde forestillet sig, at

Ritual-Forandringen nødvendigen maatte falde ud efter hans Sind, og da dette ikke blev opfyldt, svækkedes Lysten. Mange frygtede ogsaa den derover opstaaede Striid. Engang, snarere eller senere, vil Trangen til et nyt Ritual dog giøre sig gieldende, og da vil denne Deel af Arbeidet endnu kunne blive til Nytte; men skeer det i disse Tider, er det at forudsee, at det maa indrettes til den gamle Alterbog, skeer det senere, vil man giøre en ny Alterbog efter de daværende Tiders Leilighed; mit Udkast henligger da kun til Sammenligning.

Det havde stedse været min Agt, i Forbindelse med det nye Ritual at andrage paa et Tillæg til den Evangelisk-christelige Psalmebog, der ved et Udvalg af ældre og nyere Psalmer tildeels skulde raade Bod paa Psalmebogens Mangler. Jeg havde i denne Hensigt allerede giort et saadant Udvalg med fornøden, skiøndt vaersom, Bearbeidelse, og foreløbig giennemgaaet det med min Ven, Waage. Commissionen gik ind paa Andragendet; nogle Medlemmer vilde vel en heel ny Psalmebog, men mine Forestillinger om Uudførligheden heraf fandt dog saamegen Indgang, at det blev ved Indstillingen om et Tillæg. Uden Tvivl foranlediget derved, at jeg i flere Aar og til Mange havde yttret mig om Hensigtsmæssigheden af et saadant Tillæg — hvorpaa, saavidt mig bekiendt, Ingen tilforn havde tænkt — fremkom omtrent til samme Tiid i den Viborgske Stænderforsamling en Petition desangaaende, og under Forhandlingerne blev den principale Indstilling udvidet til et Forlangende om en heel ny Psalmebog, men subsidiairt androg man paa et Tillæg. Da jeg deels har oplyst denne Sag i Dansk Ugeskrift, Anden Række, IV. Nr. 101, deels i det Følgende atter vil komme til at berøre den, vil jeg her blot anføre, at Kongen under 25de Juni 1842 resolverede saaledes: „Vi kunne ikke Andet, end ansee Udarbeidelsen af en heel ny Psalmebog til eventuel Brug ved den offentlige Gudstieneste for utilraadelig; derimod bifalde Vi, at der giøres et Udvalg af ældre og nyere Psalmer, der meest maatte savnes i den Evangelisk-christelige Psal-

mebog, hvilken Samling, naar den af Os allernaadigst er approberet, maa foranstaltes udgivet som Tillægshefte til bemeldte Psalmebog, og strax, naar den er færdig, autoriseres til Brug i de Menigheder, hvor denne Psalmebog er i Brug. Det omhandlede Hverv bliver at overdrage en Commission o. s. v." Det Samme blev under 7de October sagt i den Kgl. Bekiendtgiørelse til Stænderforsamlingen i Viborg. I al den lange Tiid, der var forløben siden Petitionens Indgivelse, havde man forholdt sig rolig, men nu udgav jeg, efter dertil erholdt Tilladelse, et Udkast til bemeldte Tillæg, for at det, inden Commissionen sammentraadte, kunde underkastes offentlig Bedømmelse. I dette Udkast havde jeg ikkun kunnet optage een Psalme af Grundtvig — han bemærkede ret vittigt, at dette endda var under den Melodie: „Herre jeg har handlet ilde." — Der udkom et Par Smaaskrivter, som ikke fortiente noget Hensyn, og en Mængde Betænkninger, af hvilke Fleertallet var i den pietistiske Retning, og viste, hvor lidet en dannet Smag var almindelig i Præsteskabet. Det blev med nogen Vanskelighed opnaaet, at Commissionen kom til at bestaae af de samme Medlemmer, som havde udgiort Ritual-Commissionen, af hvilke dog Waage imidlertid var død, og Biskop T. Müller ikke personlig kunde bivaane Møderne; dersom jeg havde andraget paa, at en Psalmedigter skulde indtræde i Commissionen, vilde det formodentlig være blevet Grundtvig, og med ham vidste jeg, at det var umueligt at arbeide; men ogsaa enhver anden Digter vilde have medbragt en Forkierlighed for sine Arbeider, som vilde have bragt de øvrige Medlemmer i Forlegenhed. Commissionen blev udnævnt under 24de December 1842; der maatte gives Frist til at Betænkningerne over Udkastet kunde indkomme og derefter circulere, om Sommeren var jeg paa Visitats, og siden ved Stænderforsamlingen, saa Forhandlingerne først begyndte den 10de Januar 1844. Saavel ved Betænkningerne, som ellers, var man bleven opmærksom paa endeel flere Psalmer, der kunde optages, det Hele

blev paany giennemgaaet, saa at Udkastet blev meget udvidet og forbedret. Under 20de April indsendte Commissionen sin Forestilling.

Men efterat der i saa lang Tiid ingen Indsigelse var skeet, vaagnede, just da Commissionen skulde begynde sine Forhandlinger, den heftigste Modstand. Grundtvig og hans Tilhængere fandt, at Tiden nu kunde være beleilig til at skaffe en Grundtvigsk Psalmebog Autorisation, og udelukke mig fra Deeltagelse i Arbeidet; de fleste Præster kunde, uagtet alle Forestillinger, ikke bringes fra den Mening, at det vilde være en let Sag af de forhaandenværende Materialier at tilveiebringe en Psalmebog, der vilde finde almindelig Indgang; det Kiøbenhavnske geistlige Convent nedsatte en Comittee, hvoraf Grundtvig blev Medlem, til at udarbeide en saadan, og androg endog paa, at det maatte beroe med Tillægets Indførelse. Kongen, som saa nylig „ikke havde kunnet Andet, end finde det utilraadeligt, at lade en heel ny Psalmebog udarbeide," fandt saa kort efter det Samme tilraadeligt. Prøveheftet behagede hverken Conventet eller Almeenheden eller Kongen; alligevel var det ikke muligt at bringe det til en Resolution, indtil omsider hele Forraadet af Psalmebøger var udsolgt, og jeg maatte trænge paa at erholde en Resolution enten til den ene Side eller den anden. Da faldt der endelig under 20de Februar 1845 en Resolution, hvorved Tillæget vel blev autoriseret til Brug i de Menigheder, der maatte ønske det, men der blev tilføiet: „Da Vi imidlertid siden Vor Resolution af 25de Juni 1842 afgaves, have bragt i Erfaring, at flere Geistlige i Vor Hovedstad ere sammentraadte for at samle og udarbeide en ny Kirke-Psalmebog, af hvilket Arbeide de allerede have udgivet Prøver, saa er det ingenlunde Vor allerhøieste Villie, at den herved givne Tilladelse til at benytte et Tillæg til den evangelisk-christelige Psalmebog skulde giøre hiint Arbeide overflødigt, men Vi ville meget mere, at det tilkiendegives vedkommende Geistlige, at Vi ville ansee det med allerhøieste Velbehag, at de udførte

dette Foretagende, og at Vi, naar dette er skeet paa en fyldestgiørende Maade, ville tage under nærmere allerhøieste Overveielse, hvorledes den udarbeidede Psalmebogs almindelige Udbredelse kan fremmes, saaledes at den, efter igiennem den huuslige Andagt at have fundet Indgang hos Folket, kan indføres til Brug ved den offentlige Gudstieneste." Oplaget af den evangelisk-christelige Psalmebog skulde indskrænkes til det Nødvendigste, og Tillæget falholdes særskilt heftet. Imidlertid ere Conventet og Comitteens øvrige Medlemmer blevne kede af Forhandlingerne med Grundtvig, og der er hidtil intet Videre foretaget til Arbeidets Fortsættelse; Tillæget derimod har fundet saadan Indgang i Menighederne, at der indtil 30te Novbr. 1846 deraf vare solgte 113,262 Exemplarer.

Meget mindre Møie og Uleilighed havde jeg i en anden Commission, hvoraf jeg var Medlem. Det er almindelig erkiendt, at den danske Oversættelse af det Gamle Testamente, som findes i vore Bibler, er, især hvad de poetiske og prophetiske Bøger angaaer, meget uheldig. Vi kunde maaskee have erholdt en ret taalelig Oversættelse, dersom Revisionen havde været begyndt omtrent paa samme Tiid, som den af det Nye Testament; siden har det fattedes paa brugbare Arbeidere, og fornemmelig paa Enighed, thi hvorledes kunde man i disse Tider vente at tilveiebringe saa megen Overeensstemmelse, som vilde udfordres, for at en ny Oversættelse kunde autoriseres? Da imidlertid Fordringen engang blev meget levende, og Trangen var unegtelig, turde jeg, da Kongen spurgte mig derom, ikke fraraade, at en Commission dertil blev anordnet. Da denne Commission ikke burde være altfor talrig, og det ikke kunde nytte, at Mænd, som dog ikke vilde giøre Noget derved, skulde spilde deres og de Andres Tiid, foreslog jeg, at det theologiske Facultet skulde udnævne et Par af dets Medlemmer til at indtræde i Commissionen tilligemed nogle andre Mænd, og at man da kunde vælge nogle Yngre til lønnede Medarbeidere under Commissionens Tilsyn. Men Facultetet vilde in pleno tage Deel i

Arbeidet, og saaledes kom Commissionen, som blev udnævnt under 13de September 1837, til at bestaae af samtlige daværende fire theologiske Professorer og mig. Mit Kald var det egentlig ikke at oversætte det Gamle Testament; jeg forsøgte det med en af de mindre Propheter, men det vilde ikke lykkes. Derimod var Hohlenberg baade efter sine Studier den Nærmeste, og Den, der havde meest Lyst til Arbeidet; han besad ogsaa, foruden de fornødne Kundskaber, flere Egenskaber, som giorde ham skikket dertil, han var ikke uden poetisk Talent, og skrev et smukt Sprog, men dette var dog for modernt, han vilde giøre Alt fra Nyt af — uagtet vort Commissorium kun lød paa en Revision af den gamle Oversættelse, — og giøre det alene; vi bleve enige om, at han først skulde levere nogle Prøver, hvorover vi Andre da skulde meddele vore Bemærkninger; men det varede et Par Aar, inden vi modtoge dem. Jeg giennemgik dem strax med al Omhyggelighed, Professor Clausen giorde ligesaa, men derpaa bleve de liggende hos de andre Medlemmer. Hohlenberg havde tabt Noget af den oprindelige Lyst, Scharling og Engelstoft leverede nogle andre Prøver, hvilke jeg ligeledes nøiagtigen giennemgik. Omsider besluttede Commissionen, for dog at give Livstegn, at samtlige disse Prøver skulde udgives, efterat hver Oversætter især havde paany giennemgaaet sit Arbeide efter de meddeelte Bemærkninger. Saaledes udkom en ganske lille Samling af Prøver 1845 — 7½ Aar efter at Commissionen var nedsat. Hohlenbergs Arbeide syntes at vinde Bifald hos de Faa, der læste det; nogen offentlig Bedømmelse har man ikke seet, og Hohlenbergs kort efter paafulgte Død standsede det Hele. Der er heller ikke yttret nogen Længsel efter Fortsættelsen; man har maaskee erkiendt, at man i disse Tider neppe kan vente noget Tilfredsstillende, saa meget mere siden den Forventning, hvormed man saae den i den saakaldte Pragtbibel bebudede nye Oversættelse imøde, er bleven skuffet, thi virkelig har man i dette Værk Intet erholdt af Værd, uden Hermansens Bearbeidelse af Ezechiel.

Af trykte Skrivter har jeg i disse Aar leveret tvende Samlinger af Taler ved Præste-Vielser, 1840 og 1846, tre Programmer ved Bispevielser, hvoraf vel i det mindste det, som indeholder Annalium Paulinorum Adumbratio, og som er en Frugt af mange Aars Studier, kunde fortiene Paaskiønnelse, men neppe vil finde den. Det Samme er Tilfældet med Afhandlingen om de synoptiske Evangelier (Theologisk Tidsskrift, siette Bind), som heller ikke har været noget let Arbeide. Til denne Afhandling saavelsom til Programmerne vilde jeg kun henvise ved Udarbeidelsen af den saalænge paatænkte ældre Kirkehistorie, hvoraf — som ovenfor meldt — „Den jødiske Stat ved Christi Fødsel" (Theol. Tidsskrivt, B. 1), skulde udgiøre det første Capitel. De tvende følgende Capitler, nemlig: Den christne Kirkes Stiftelse, og: Den hedenske Verden ved Christendommens Begyndelse, er skreven i Udkast, men om de nogensinde blive udarbeidede, og endnu mere, om de blive fortsatte, maa forblive tvivlsomt. Af mine latinske Taler ved Provste-Indsættelser ere nogle trykte, og udgivne med Landemodets Acter. Den moderneste Genialitet opfordrede mig til at skrive et lidet Stykke under Titel: „Kirkelig Polemik," som blev indrykket i Heibergs Intelligentsblade, 4de Bind, og som foranledigede nogle Mod-Artikler, der ganske vilde drage Striden ned i Dyndet, hvor jeg naturligviis ikke vilde følge. Endelig foranledigede Lysvennernes Fremtræden mig til 1846 at skrive og udgive Fire Prædikener og en Ordinations-Tale. Af mine mange Leiligheds-Prædikener og andre Leiligheds-Taler ligger en betydelig Samling for største Delen færdig til Pressen, skiøndt jeg maaskee aldrig selv udgiver dem, hvor fordeelagtige Tilbud endog flere Forlæggere have gjort mig. Til en anden Sphære hører den Biographi af min meget kiere, saa uformodet tabte Ven, Brøndsted, hvormed jeg efter Anmodning ledsagede Udgaven af hans Reise i Grækenland.

De vanskelige Forhold i de sidste Aar med Giendøberne ere bekiendte nok, og endnu ingenlunde ordnede. Kongen

havde allerede indladt sig med de engelske Baptisters Udsendinge, og givet dem Forhaabninger, vel endog Løvter. Flere Biskopper og nogle af Cancelliets Medlemmer vare influerede af Tidens Aand, og, skiøndt der have været Tider, hvori man har regeret for meget, saa kan der sandeligen ogsaa regeres for lidet, og det er dertil, Demagogerne i disse Tider stræbe at faae de Magthavende stemte, for saaledes at bane Veien for deres egen Despotisme. Det første Resultat blev Placaten af 27de Decbr. 1842, som Intet har hiulpet, Intet kunde hielpe, og ved hvis Overtrædelse man for det Meste indskrænker sig til at være passiv Tilskuer.

Ved Forhandlingerne i Statsraadet havde Kongen ivrigen staaet paa, at Baptisternes Børn skulde døbes, skiøndt hans Motiver ikke vare ganske de samme, som mine. Jeg for min Deel kan ikke forlade den Overbeviisning, at Staten er berettiget til at fordre, at ethvert Barn strax skal henregnes til et af den anerkiendt Religionssamfund, og at derfor, da Baptisterne udtrykkelig erklære, at deres Børn ikke høre til deres Samfund, førend de som Voxne selv kunne erklære sig, saa maa vor Kirke antage sig dem, som andre forladte Børn. Da Lic. Kierkegaard først vægrede sig ved, uagtet Placatens udtrykkelige Bestemmelse, at døbe Baptisternes Børn, formaaede jeg først en Nabopræst til at forrette Daaben, men da Kierkegaard endog selv hellere ønskede, at det maatte komme til en Afgiørelse, og flere Præster forenede sig med ham, maatte jeg indberette Sagen. Jeg foreholdt i denne Anledning Kongen, at det var mig umueligt at skaffe Anordningerne overholdte, dersom jeg ikke fik Soutien. Dette tilsagde Kongen mig, havde ogsaa en heftig Samtale med en af de ommeldte Præster, der kom til ham, men endte dog med, at han vilde tage Sagen under nærmere Overveielse; Cancelliet gav en vaklende Forestilling og dermed er Sagen bleven liggende, saa at Enhver giør, hvad han vil.

Endnu tungere blev min Stilling ved Oprettelsen af Præste-Conventerne i Stiftet. Saa gavnlige som disse kunne

være, naar de bestaae af et mindre Antal Geistlige, og naar de holde sig inden de tilbørlige Grændser, saa betænkelige blive de, naar de ville træde frem som en Autoritet, og tiltage sig at udtale Geistlighedens, eller vel endog Kirkens, Mening. I disse Conventer fremherskede aldeles Bevægelses-Principet, de sysselsatte sig fra først af kun med Andragender til Regeringen, tildeels i de vigtigste Sager, og ganske indgivne af „Tidens Aand". Det Roeskildske Convent var, uagtet det vilde samle Geistligheden af hele Stiftet, af mindre Betydenhed. Det gik, især i Begyndelsen, meget tumultuarisk til, Mange bleve snart kede deraf, saa at efterhaanden et, i Forhold til det Hele kun lidet Antal mødte; disse havde aldeles ingen Fuldmagt fra de Øvrige. Anderledes forholdt det sig med Kiøbenhavns geistlige Convent. Det indbefattede samtlige ordinerede Mænd i Hovedstaden, og, skiøndt dette, at ogsaa enhver ung ordineret Katechet havde fuld Stemme-Ret, burde svække Conventets Anseelse, havde det dog noget imposant derved, at dets Beslutninger syntes at udgaae fra det hele Kiøbenhavnske Ministerium. Det theologiske Facultet indbødes til at tiltræde Conventet, og modtog Indbydelsen.

Conventets Andragender gik for det Meste ud paa at modarbeide mig, og min Stilling blev mig derved i lang Tiid, ikke blot ubehagelig, men virkelig bitter. Jeg erkiendte vel, at den Post, hvorpaa jeg er sat til den danske Kirkes Forsvar, tør og bør jeg ikke forlade, fordi Tiderne blive vanskelige, ja, dersom jeg endog skulde see Kirken, ved dens uforstandige Tieneres Forening med dens Fiender, undergravet, maatte jeg dog søge at frelse, hvad der kunde frelses, men det var i min Siels-Alvor, at jeg engang sagde en Ven, at jeg glædede mig ved at have den Alder, at jeg turde haabe snart, paa den ene Maade eller den anden, at komme derfra.

Da Conventet — som det sagde, ifølge „almindelig erkiendte kirkelige Grundsætninger" — ogsaa antog sig Baptisterne og de Præster, der ikke vilde døbe Baptisternes Børn, og tilsendte mig sit Andragende desangaaende, tilbagesendte

jeg dette med en udførlig Fremstilling af mine Grunde, som siden er bleven trykt i Theologisk Tidsskrivt X. 146 ff. Denne Fremstilling giorde vel Indtryk paa Enkelte, men Pluraliteten blev dog for, at Andragendet skulde indsendes til Regeringen, og der blev ved Indsendelsen ikke taget mindste Hensyn til, hvad af mig var anført derimod. Heller ikke har jeg siden hørt eller seet Noget, som i mindste Maade kunde svække min Overbeviisning. Men til hiin Fremstilling føiede jeg endnu en Erklæring til de Geistlige i Conventet angaaende vort giensidige Forhold. Da denne Erklæring ikke blev trykt tillige, og da den fuldstændigen skildrer min Stilling i denne Henseende, indrykker jeg den her, saaledes som den under 30te Januar 1845 blev sendt til Conventet i Forbindelse med mine Yttringer om forommeldte vigtige Sag.

„Det Efterfølgende er alene henvendt til mine Medbrødre af Kiøbenhavns Geistlighed, med hvilke det er mig magtpaaliggende at komme til en Forklaring over adskillige ikke uvigtige Puncter, hvorom jeg vel ellers kan have yttret mig i Samtaler med Enkelte, men hvorom jeg ved denne Anledning ønsker at udtale mig for samtlige kiere Brødre, og, som jeg tør udbede hvad jeg her har at fremsætte prøvet og overveiet, saaledes ogsaa, at det maatte modtages med den Velvillie, hvorpaa jeg haaber at have noget Krav.

„At geistlige Mænd samles til Samtale, Aftale og Overveielse, er meget gavnligt og priseligt; men enhver saadan Forsamling bør da og uden Tvivl vedligeholde den Charakteer, som efter dens særegne Beskaffenhed passer sig for den.

„Da Conventerne for nogle Aar siden begyndte at fremtræde her i Stiftet i større Omfang og med mere Liv end tilforn, vare der Adskillige, som ønskede at uddanne dem til en vis Synodalforfatning; der skulde være Amts-Conventer, som igien skulde samle sig i Stifts-Conventer, og af disse haabede man i Tiden at kunne danne et Convent eller en Synode for hele Riget. I en Synode kan ikke Enhver tage Sæde og Stemme, men, hvad enten Flere tilstedes Adgang

eller ikke, udfordres der til Stemme=Ret, at Medlemmerne ere valgte af deres Stand, eller i det mindste paa anden Maade dertil beskikkede; de maae da ogsaa være forpligtede til at møde i Forsamlingerne, og da Kirken ikke bestaaer af Geistligheden alene, maa der ogsaa i Synoden findes et Antal af Delegerede af verdslig Stand, som kunne antages at have Interesse for de kirkelige Anliggender, og tillige kunne danne en Modvægt, dersom Forhandlingerne fra Geistlighedens Side skulde tage en eensidig Retning. En saadan Forsamling maatte da og have Regeringens Autorisation, men naar den er paafulgt, træder den ind i Statens hele Organisation; det er fra den, man, saavidt det kan skee, maa erfare Kirkens Stemme; Regeringen forelægger den sine Forslag i de kirkelige Anliggender, og den igien Regeringen sine Andragender. Det er bekiendt, at den Plan, der var udkastet til at give Conventerne en, til en Synodal=Forfatning indledende Indretning, ikke blev bifaldet af en langt overveiende Pluralitet af de forsamlede Geistlige, og jeg skal derfor her ikke udlade mig videre om de egentlige Synoder, fra hvilke ogsaa vore Landemoder, skiøndt de endnu bære Navnet, vistnok ere meget forskiellige.

„Conventerne skulde altsaa vedblive at være frie Forsamlinger af Geistlige, og omtrent svare til hvad man i Tydskland kaldte Pastoral=Conferentser. I de tydske Pastoral=Conferentser gaaer man ikke ud paa at affatte Andragender til Regeringen, man vil overalt ikke ved Stemmegivning bringe Sagerne til noget Resultat, men, foruden at Geistlige fra forskiellige Egne der stifte Bekiendtskab, eller fornye et ældre, og faae Leilighed til i Samtaler at meddele sig til hverandre, forelægger man i Møderne vigtige theologiske og kirkelige Spørgsmaal, som da forhandles i ordentlige Foredrag. Over disse Forhandlinger og de fra begge Sider fremførte Grunde optages da en udførlig Protokoll, som siden bekiendtgiøres. At dette, saavel for de Tilstedeværende som for Læserne, maa være interessant og instructivt, kan ikke paatvivles. Saaledes

har man nylig i Allg.-Kirchen-Zeitung læst en interessant Protokoll, just over det her omhandlede Spørgsmaal om Baptistbørns Daab, fra Zürich, hvor Sagen var debatteret for og imod, men hvor man, endskiøndt Forsamlingen var en Synode, ikke var kommen til noget Resultat. Uden Tvivl vilde det ogsaa have været lærerigere, dersom man fra den sidste Forsamling i Ringsted havde erholdt en fuldstændig Protokoll over de efter Sigende meget interessante Forhandlinger angaaende Overbestyrelsen af Kirke- og Skolevæsenet, end et Andragende, som kun indeholder en mat Gientagelse af hvad mange Gange er sagt, uden noget Hensyn paa Indvendingerne.

„Conventerne her i Stiftet have derimod taget den Retning, i enhver Sag strax at indgaae med et Andragende til Regeringen, og det synes som om de i kirkelige Anliggender have anseet sig som et Slags raadgivende Provindsialstænder, hvis Former de endog have antaget. Hertil kunne de imidlertid ikke ansees berettigede. Vel maa det være enkelte Mænd uformeent at fremkomme til Regeringen med hvad de have at andrage, men da have disse Andragender ingen anden Vægt end som enkelte Mænds Formening, hvilke Mænd ingen Ret have til at fremtræde som Repræsentanter for Andre.

„Naar jeg anvender dette paa det Kiøbenhavnske Convent, da seer jeg ganske bort fra de Herrer theologiske Professorer. Disse Mænd ville stedse blive hørte, hvor det gielder theologiske Spørgsmaal, og naar de, som Facultet, afgive deres Betænkning, vil den stedse blive tillagt al tilbørlig Vægt. I Conventet derimod taber deres Stemme sig mellem de mange Andres, hvis Stemme ligefuldt tæller med, foruden at mange Spørgsmaal der forhandles, med hvilke man ikke, efter deres Stilling, kan vente Professorerne fortrolige. Hvad Conventets øvrige Medlemmer angaaer, da have i nærværende Sag 4 erklæret sig imod det fremsendte Andragende, 4 af Stadens Sognepræster møde, deels formedelst Alder og

Svaghed, deels af andre Aarsager, aldrig, eller dog sielden, i Conventet; da Medlemmerne ingen Forpligtelse have til at møde, kan dette ikke feile, at hver Gang Nogle udeblive; derimod findes der i Conventet et temmeligt stort Antal Medlemmer, der neppe selv ville tiltroe sig den Indsigt og Erfaring, som udfordres for at afgiøre Kirkestyrelsens vanskeligste Opgave. Men dersom Nogle af mine kiere Brødre skulde have den samme Følelse, som jeg selv i mine forrige Stillinger, da jeg, skiøndt allerede efterhaanden temmelig fremrykket i Alder, saa ofte, naar saadanne Opgaver skulde løses, var glad ved, at det ikke var mit Kald deri at give Raad, da beder jeg dem betænke, at de dog, om de end tie under Forhandlingerne, forholde sig active ved Sagerne, naar de tillade, at deres Navne tælles med til den ene eller den anden Side.

„Ligesom det Kiøbenhavnske Convent ikke kan ansees for den danske, eller for dette Stifts Geistligheds Repræsentanter, saaledes er dette heller ikke Tilfældet med de Conventer, der samles i Roeskilde og Ringsted. Disse Conventer have hidtil kun været et Echo af det Kiøbenhavnske, med hvilke de ogsaa have Formand og flere Medlemmer tilfælles; og, dersom endog et temmelig stort Antal af Stiftets Geistlige have ladet sig indtegne som Medlemmer, udebliver dog hver Gang maaskee det halve Antal, saa at det for en stor Deel hver Gang er Forskiellige, der forhandle Sagerne, og Alle tilsammen have hverken Valg eller anden Constitution som Geistlighedens Repræsentanter. Naar Mere end to Trediedele af Stiftets Geistlige ikke tage Deel i disse Conventer, da findes der iblandt disse mange høist agtværdige Mænd, som holde sig tilbage, fordi de ikke dele de Anskuelser, som der giøre sig gieldende, og naar de ikke offentlig yttre deres afvigende Mening, da er det enten fordi de ikke tiltroe sig at kunne føre deres Sag paa en fyldestgiørende Maade, eller fordi de ikke ville indvikle sig i Stridigheder. Men her kan det ingenlunde gielde, at Den, der tier, samtykker.

„Ligesom jeg har anseet det fornødent i denne Henseende at komme til en Forklaring med mine Medbrødre, saaledes maa det endnu være mig tilladt at berøre min personlige Stilling.

„At jeg, som Biskop, i disse gærende Tider maatte geraade i mangehaande Conflicter og være udsat for heftige personlige Angreb, var let at forudsee, er ogsaa let at bære. Da jeg er mig bevidst, ikke at have fremkaldt dette ved Personligheder fra min Side, tør jeg deri finde en Forvisning om, at jeg ikke har været lunken og ligegyldig i min Herres Tieneste. Men at der i de senere Aar stedse mere fremkommer en Uovereensstemmelse mellem en stor Deel af Geistlighedens Anskuelser og mine, og at jeg fra dens Side stedse mindre tør haabe Understøttelse, men snarere ved hvert Skridt maa vente Modstand, dette kan jeg ikke andet end fornemme med Sorg, men kan jeg ikke afhielpe.

„Naar jeg tænker over denne Divergents, da forekommer den mig for en stor Deel at ligge deri, at, som overalt denne Tiid i alle Henseender er hengiven til en Formalismus, hvoraf den alene venter Frelse, saaledes ere der ogsaa Mange, der mene, at Kirkens Regeneration maa komme udvortes fra, ved nye Former, Reformer, Foranstaltninger, og at jeg derimod troer, at Guds Rige ikke kommer μετὰ παρατηρήσεως, ikke ved nye Former, at vor Kirke ikke trænger til nogen giennemgribende Reform, men vel til Udvikling, og at alt Væsentligt er tilstede, for at denne Udvikling kan skride frem, naar vi kun ikke adsprede os ved urolig Virksomhed; men troligen Hver i sin Kreds arbeide paa at udvikle det indre Liv. Dersom jeg Intet har bidraget hertil ved min Deeltagelse i Prædike-Embedet, ved mine Visitationer, ved mine Ordinations-Taler — der omtrent skulde være, hvad man nyligen har kaldet „Predigten für Prediger" — og ved Skrivter, da er Hensigten forfeilet, men Mangelen ligger da i Evnen, ikke i Villien.

„Dog behøves der ogsaa Foranstaltninger, men helst saadanne, som nærmere kunne indvirke paa det indre Liv i Kirken. Jeg skal nævne, tvende saadanne.

„For, jeg troer, 12 Aar siden indgav Kiøbenhavns Geistlighed eenstemmig en Begiering om et nyt Ritual. Jeg var den Eneste, som ikke underskrev, ikke — som jeg strax erklærede — fordi jeg jo var ganske enig i Gavnligheden, ja Nødvendigheden af et saadant, men fordi det, efter den daværende Stemning, var at forudsee, baade at jeg vilde faae en betydelig Andeel i Arbeidet, og at Sagen vilde finde megen Modstand, og jeg ikke selv vilde fremkalde Arbeidet og de dermed forbundne Gienvordigheder, men vente, til de blev mig paalagte. Arbeidet blev mig paalagt, endog i større Omfang, end jeg havde ventet, i det det blev mig overdraget alene at udarbeide det første Udkast; det blev fuldført, og jeg havde haabet, at et Ritual, som kunde følges; og som var afpasset efter de nærværende Tider, en Mangfoldighed af nye Texter, som maatte fremkalde ny Eftertanke over de hellige Sandheder og Formaninger, baade hos Prædicanter og Tilhørere, og nye Bønner, som skulde opfordre Menighederne til at bede med, vilde bidrage til at vække Livet i Kirken. Arbeidet blev fuldendt fra min, fra Commissionens, fra Overbestyrelsens Side; men dermed har Sagen nu hvilet i 3 Aar, uden at nogen eneste Stemme fra den Geistligheds Side, der havde fremkaldt den, har søgt paany at sætte den i Bevægelse. Man har ingen Grund til at beklage sig over, at Sagen er bleven henlagt, naar endog Geistligheden har tabt Interessen derfor. Men saaledes blev jeg her staaende ganske alene.

„Et andet vigtigt Middel til at befordre og vedligeholde Liv i Menighederne ere gode Psalmer. Da jeg mistvivlede om, at en heel ny Psalmebog for nærværende Tiid vilde kunne bringes tilveie, som nogenledes vilde forene Stemmerne for sig, og som vilde blive indført, foreslog jeg Ritual-Commissionen, at der maatte andrages paa, til de opbyggelige

og brugbare Psalmer, som haves i den evangeliskchristelige Psalmebog, at føie et Udvalg af ældre og nyere Psalmer som et Tillæg til Psalmebogen. Til samme Tiid fremkom i den Viborgske Stænderforsamling et lignende Forslag, som i Forsamlingens principale Indstilling blev udvidet til en Begiering om en heel ny Psalmebog. Først efter halvandet Aars Forløb paafulgte den Kongelige Resolution, som bestemte, at det for nærværende Tiid skulde beroe ved et Tillægshefte, uden at der i al denne Tiid var fremkommen nogen videre Begiering om en heel ny Psalmebog. At desuagtet den Kiøbenhavnske Geistlighed forsøgte paa at udarbeide en saadan, var et aldeles værdigt Foretagende, og jeg skal her aldeles ikke undersøge, om der var Sandsynlighed for, at det vilde lykkes. Men da det i ethvert Tilfælde vilde medtage længere Tiid, og Intet var foregrebet ved et Tillæg, som kun høist ubetydeligt vilde forøge den nu brugelige Psalmebogs Priis, og som ingen Præst behøvede at indføre i sin Menighed, maatte jeg føle det høist krænkende, at just da Commissionen — ingenlunde for hurtigt — var sammentraadt, og ikke kunde Andet end fuldbringe den det paalagte Hverv, just da sattes alle Kræfter i Bevægelse for at giøre det hele Arbeide unyttigt og forhindre Indførelsen af Tillæget. Man har derved foranlediget at dette Tillæg — som endda ikke kiendes i den Skikkelse, det har erholdt under Commissionens Behandling — er blevet udskreget i Landet, som om det var en Fordærvelse for Menighederne, dersom det blev indført, og at der snart ingen Psalmebøger ville være at erholde, da de Udgaver, som længe have været under Pressen ikke kunne giøres færdige af Mangel paa endelig Bestemmelse. Saaledes stod jeg atter her ikke blot ene, men fandt den ivrigste Modstand.

„Hvilken Striid jeg har maattet bestaae for at forsvare den danske Kirke og forhindre dens Opløsning, maa gierne være glemt; den havde maaskee faaet større Næring, dersom Conventerne dengang havde existeret. Men endnu trues Kirken af mange Farer, og deriblandt fra de saakaldte gudelige For-

samlinger. Naar Conventet i sit Andragende om denne Gienstand har sagt, at „Kirkebestyrelsen synes i den senere Tiid kun at have betragtet de gudelige Forsamlinger under Synspunctet af Separatisme og Opposition“, da er dette uden Tvivl ligesaa billigt og sandt, som hvis man vilde sige, at Conventet kun havde betragtet dem med Gunst. Kirkebestyrelsen har ligesaa lidet miskiendt, at virkelig gudelige Forsamlinger „kunne have deres gavnlige Indflydelse, og i mange Tilfælde vidne om et begyndende Liv i Menigheden, som Conventet, „at de ikke desto mindre kunne undergrave det kirkelige Livs Kraft og det religiøse Livs Sandhed“; men dersom Conventet havde havt noget nøiere Kundskab om den virkelige factiske Tilstand, vilde det uden Tvivl have erkiendt at det Sidste gielder om saare mange, og vel de fleste, Forsamlinger, som ikke afholdes af Sognets Præst. Det kan være, at der i Begyndelsen ere giorte adskillige Misgreb i Henseende til disse Forsamlinger, men Sagen var heller ikke let at behandle. I mange Aar har jeg stræbt derhen, at man, naar ingen betydelige Uordener forefalde, skulde lade de Forsamlinger, som af Vedkommende holdes i deres Hiemstand og ere anmeldte for Præsten, være uforhindrede, men at derimod Lære-Embedet skulde holdes i Ære, og det ikke skulde tillades, selvbeskikkede Prædicanter — ofte de uværdigste Personer — at drage om i Landet som Folkets Lærere. Ved saaledes at anvende Anordningerne, hvor det kunde skee, med Mildhed, men ogsaa hvor det behøvedes, at haandhæve dem med Strenghed, er det lykkedes indtil Videre dog at bevirke temmelig Ro i denne Henseende, saa at man for Tiden kun hører Lidet om disse Forsamlinger, ikke fordi de jo ligefuldt finde Sted, men fordi de forommeldte Prædicanter, om de ikke ganske holde sig til deres Hiemstand, dog for det Meste indskrænke sig til deres nærmeste Omkreds, og ikke foranledige saadan Klage, som naar de tilforn ofte, med en halv Snees saakaldte Sangere, styrtede ind i fremmede Sogne, og mangen Gang næsten bragte Menighederne i Oprør.

„Da Tingen altsaa forsaavidt saa temmelig har ordnet sig, sees det ikke, hvad der nu kan have foranlediget et Andragende i denne Sag, eller hvilken Virkning dette kunde have, uden enten at give de omflakkende Prædicanter nyt Mod, eller at kaste en Skygge paa Kirkebestyrelsen, som om den yndede voldsomme Forholdsregler. Conventet har andraget paa Ophævelsen af 3 Bestemmelser i Frd. 13 Januar 1741. Disse Bestemmelser sættes nu sielden i Anvendelse, men det vilde dog være betænkeligt, ganske at ophæve dem. Naar der til Exempel paa en Hovedgaard her i Stiftet holdes Forsamlinger, hvor man — formodentlig med nogen Overdrivelse — roser sig af, undertiden at have indtil 500 Mennesker tilstede, da kunde det dog blive nødvendigt at paaminde Vedkommende om, at Anordningerne kun tillade saadanne Forsamlinger, naar de bestaae af faa Personer, og dette saameget mere, som disse talrige Forsamlinger i nærværende Tider let kunde efterhaanden antage en politisk Charakteer, og man tilsidst der kunde komme til at tilbede „den nordiske Treenighed." Naar det erfares, at Forsamlingerne benyttes til utilladelige Stevnemøder endog med gifte Koner, da kan det vel blive fornødent at forbyde deres Forlængelse silde ud paa Aftenen, eller endog Natten. De Politie-Love, der forbyde sildige Samlinger paa offentlige Steder, kunne ikke finde Anvendelse paa Forsamlinger, der holdes i private Huse. — Naar der klages over, at „Deeltagerne i gudelige Forsamlinger see sig hist og her behandlede som borgerlige Forbrydere, underkastede Processer, Mulcter og de Midler, ved hvilke Politie-Øvrigheden er berettiget til at skaffe sig øieblikkelig Lydighed", da synes det dog ikke at være Conventets Mening, at de omflakkende Prædicanter skulde have fri Tilladelse til at øve deres Haandværk; men naar de Advarsler, der stedse først anvendes, ere forgieves, er der jo intet andet Middel end Mulcter, som dog stedse de første Gange ere meget lempelige; og naar Mulcter skulle anvendes er det jo nødvendigt, at de Paagieldende maae sættes under Tiltale, og saaledes udholde

Processer. Og naar Nogen, uagtet alle Formaninger, vedbliver at aabne sit Huus for disse Prædicanter og indbyder Omegnen til at høre dem, da maa Politiet dog tilsidst anvende de sædvanlige Midler for at forhindre Overtrædelse af Anordningerne. — Der er endelig andraget paa, „at den verdslige Øvrighed ikke nogensinde maatte skride til Forhindring af gudelige Forsamlinger som saadanne, uden at den blev tilkaldt af vedkommende Præst.“ Men naar man antager, at der i disse Forsamlinger kan være Det, som bør hindres og trænges tilbage, da kan det dog ikke være overladt til enhver Præsts subjective Skiøn, om dette skal skee, eller ikke; og det er vist ikke at ønske, at Præsten just skal være Den, der er Angiver og tilkalder den verdslige Øvrighed, skiøndt han vel undertiden kan være forpligtet dertil. For den Deel, jeg kan have i, at det ved Behandlingen af disse Forsamlinger er kommet til nogenledes faste Principer, forlanger jeg ingen Paaskiønnelse; men jeg kunde visseligen havt det meget lettere, dersom jeg havde kunnet ansee det forsvarligt, at føie mig efter Dagens Tone, og lade Alt gaae, som det vilde.

„Det gielder ogsaa om Baptisterne. Herom har jeg ovenfor omstændeligen forklaret mig, og jeg skal blot tilføie, at dersom Conventet ogsaa har besluttet at tage Initiativet ved at offentliggiøre sit Andragende, da ville Baptisterne deri finde Medhold til at modsætte sig Anordningerne; og naar der hidtil kun har været een Provst i Stiftet, der har vægret sig ved at opfylde hvad Anordningerne paalægge, da vilde der uden Tvivl blive Flere, som ville ansee det for en Roes at vise samme Selvraadighed.

„Mine kiere Medbrødre ville ikke miskiende min Hensigt, naar jeg til Slutning endnu engang beder dem at overveie, at, saa passende og gavnligt det er, at Adgang til Conventerne aabnes for enhver ordinerer Mand i Staden eller i Stiftet, naar Conventerne kun skulle være Pastoral-Conferentser, saalidet kan enhver ordineret Mand ansees for at være stemmeberettiget i Sager, der vedkomme Kirkestyrelsen. Andeel

i denne Styrelse er en ansvarsfuld Sag, og en tung Byrde, og den bliver endnu tungere, naar man fra dem, med hvilke man helst vilde enes og samvirke, møder en sig stedse mere organiserende Misfornøielse og Modvirkning. Men hvad der endog fremdeles kan være mig beskikket, da er det min Trøst, at jeg ikke paa nogensomhelst Maade har foranlediget, at jeg blev kaldet til det Embede, jeg nu fører, og at jeg har ført det, og med Guds Hielp stedse skal føre det, ikke efter øieblikkelige Anskuelser, men efter en ved alvorlig, redelig og, saavidt jeg formaaer det, fra alle Sider gientagen Overveielse vunden Overbeviisning, hvilken jeg da heller ikke kan opgive efter Øieblikkets Impulser."

Senere har det Kiøbenhavnske Convent mindre lagt det an paa Andragender. Men den samme Gæring, der truer Staten med Sønderlemmelse og Opløsning, rører sig ogsaa i Kirkens Indvolde. Ingen veed, naar og i hvor farlige Symptomer den vil bryde frem, og Tidens Aand kiender mig, og jeg den, altfor vel, til at jeg i mit Livs Aften skulde vente Fred.

Men hvor besværlige endog Tiderne ere, og med hvor mørke Udsigter for mit Fædreland og for den danske Kirke jeg end her maa slutte, skal det Sidste dog ikke være Klage, men Tak. Jeg seer mig dog i kiærligt og glædeligt Samfund med mange Mænd, som ere giennemtrængte af Evangeliets Aand; efter i 35 Aar at have prædiket her i Staden, prædiker jeg endnu med samme Glæde, og er ikke bleven forladt af mine Tilhørere, blandt hvilke jeg kan tælle Mange af Hovedstadens Ædleste; mit Arbeidsværelse skienker mig endnu, saavel ved Forretninger som ved Studier, den samme kiere Tilflugt; og i min huuslige Kreds, som er forøget med en af mine kiereste Venner, Paulli, der er bleven min Svigersøn, og med de to Dattersønner, der er en Frugt af dette lykkelige Ægteskab, og som min ældste Søn, hvem jeg har den Glæde at see som Præst i Hovedstaden, endnu daglig besøger, finder jeg

den mildeste Opmuntring. Jeg veed, at de Aar ere nær, da Kraften maa svækkes, men endnu føler jeg dog Kraft og Mod til mangehaande Foretagender, endnu tør jeg dog sige, at, „dersom endog det udvortes Menneske fordærves, da fornyes dog det indvortes Dag for Dag."

Den 21de Jannar 1847.

Næsten et Aar er forløbet, siden jeg begyndte at beskrive disse Blade, men af dette Aar have samtlige Sommer-Maaneder, deels formedelst en temmelig langvarig Sygdom, deels formedelst Visitatser og andre Forretninger, ikke været anvendte hertil, og af den øvrige Tiid er en meget stor Deel hengaaet med Giennemsyn og Ordning af mine Brevskaber og andre Papirer. Af Sligt havde jeg fra de mange forløbne Aar opbevaret kun altfor Meget, deriblandt meget Ubetydeligt, og Meget, som ikke burde henligge efter mig. Heraf har jeg nu tilintetgiort en stor Masse, og dog maaskee kun ladet ligge for Meget; men det kan dog muligen interessere mine Efterladte at giennemblade disse Levninger fra forskiellige Tider og Forhold, og dersom jeg kunde have overseet Noget, som egentlig ikke burde komme for Andres Øine, da betroes mine efterladte Papirer jo ogsaa kun til mine Nærmeste. Nogle Breve ere blot henlagte som Prøver paa Vedkommendes Haandskrift. Hvorvidt nogle Fragmenter af min Brevvexling kunde fortiene i Tiden at overgives til Trykken, være de Dalevende overladt at afgiøre. Dersom jeg ikke selv foranstalter en Samling af mine Blandede Skrivter, eller af de Afhandlinger, Skoletaler, Nekrologer og mindre, i forskiellige Tidsskrivter adspredte, Bidrag, som kunne have almindeligere Interesse, og deriblandt af de bedre af mine Smaadigte, af hvilke mange ikke have været trykte, da vil en saadan let kunne tilveiebringes ved Veiledning af Erslevs Forfatter-Lexicon, hvori Alt, hvad jeg til den Tiid havde ladet trykke, er anført.

Hvad denne Biographie angaaer, da er den bleven meget vidtløftigere, end jeg havde ventet, og meget slettere affattet, end jeg havde ønsket, vel ogsaa havde kunnet, dersom jeg havde villet anvende den dertil fornødne Tiid og Fliid. „Du er en Portraitmaler," sagde Oehlenschläger mig, da han havde læst min korte Biographie af Münter; men dersom jeg endog skulde besidde Noget af dette Talent, da har jeg ikke villet forsøge paa at anvende det her. Et Portrait skal for alle Ting være sanddru, saa at Enhver gienkiender den Afbildede, endog Manglerne skulle være tilsyne, men saafremt Portraitet skal være et Konstværk, maae disse være let tilhyllede, derimod det Ædlere saaledes fremhævet, som det kun sees i Virkelighedens lykkeligere Dieblikke. Dette kunde jeg her ikke have til Hensigt, og at portraitere de Tider, giennem hvilke, og de Mennesker, med hvilke jeg har levet, kunde jeg ikke indlade mig paa. Overalt har dette Arbeide ikke været mig glædeligt; af de kiere Erindringer have saa mange været omtaagede af Veemod, de bittre har jeg ugierne fornyet, og mangen Gang har jeg næsten bebreidet mig, at anvende saa megen Tiid paa hvad der kun angik mig selv, og hvorved jeg Intet kunde lære. Biographien er derfor meget flygtigt skrevet, for det Meste ligesaa flygtigt tænkt; til at skrive den om, vil der ikke blive Tiid eller Lyst, og min Tilbøielighed stod meest til at offre Ilden disse Blade. Men jeg vil dog lade dem ligge til mine Efterladte; de ville deraf lære at kiende mine tidligere Tilstande, hvoraf saa Meget har været dem ubekiendt.

I det jeg nu tænker mig den Tiid, da disse Blade skulle tages frem af det Giemme, hvori jeg nu nedlægger dem, da vil jeg ikke stemme min Siel til Veemod. I, mine Kiere! I vide vel, hvorledes mit Hierte hængte ved Eder, og hvor gierne jeg var i Eders Kreds, og den Tanke har ofte været mig smertelig, at denne Kreds skal adsplittes — som Alt paa Jorden. Men jeg veed, at I troligen ville hielpes ad: Og hvad mig angaaer, da har jeg fra min Ungdom været fortrolig

med Døden; derimod kan jeg næsten sige, at jeg aldrig er bleven fortrolig med Livet; ikke blot har Bevidstheden af dets Ustadighed og Usikkerhed altid været mig nær, men det har havt noget Fremmed for mig, og der har været et Hiemvee i mig, som stundede hen til bedre Kyster. Der er vel endnu Drivt i mig til at udrette Noget i Verden, men, til hvilken Tiid et Menneske end kaldes bort, lader han stedse ufuldendt Arbeide tilbage; og jeg tør dog sige mig, at jeg ikke har levet forgieves, enten for mig selv eller for Andre. Livet har ikke været mig let, dog har jeg med fuld Siel nydt det Gode, der blev mig forundt, men det Bedste deri var dog en Opløftelse over denne Verden; og skulde jeg da frygte for at gaae derhen, hvor jeg følte mig saa vel, naar jeg under denne Tilværelse var henrykt dertil? Jeg haaber endnu med Sindsro at skulle kunne tage Glædens Bæger, naar det rækkes mig, haaber ogsaa at skulle kunne bære, hvad der endnu skal paalægges mig; men de Tider, der forestaae for den Kirke, jeg tilhører, og for mit Fædreland, vise sig ikke saaledes for mig, at jeg skulde ønske mit Liv forlænget for at see, hvad der tilberedes i det Nærmeste; og saa vist jeg endog veed, at den Spire voxer i det Skiulte, som skal vorde et Træ, hvori Himmelens Fugle atter skulle bygge Rede, saa kan dette ikke ventes i den Tiid, jeg kan kalde min. Skal min Time først slaae, naar jeg er nedbøiet af Aarenes Vægt, da ville mine Kiere dog unde mig Befrielsen, men slaaer den snarere, da under mig ogsaa at være kaldet herfra, førend I skulle see mig med sløvet Sands, med nedbøiet Kraft, og jeg ingen Ild mere skulde føle at brænde i mig, uden det sidste Haabs Flamme, som Gud aldrig vil lade slukkes i mit Bryst. Thi til den Troesbekiendelse, jeg i mange Aar hver Morgen har gientaget for mig selv, hører ogsaa dette: „Jeg troer Legemets Opstandelse, og de Helligedes Samfund i det evige Liv."

Den 13de September 1852.

Naar jeg nu atter tager disse Optegnelser frem, da er det ikke for at giennemlæse dem, hvor meget de endog kunne trænge til mangehaande Udbedringer; jeg føler aldeles ingen Lyst til derved atter at sysselsætte mig med mig selv. Det er heller ikke for at fortsætte dem, at jeg nu har taget disse Blade for mig. Hvad der er skeet i disse alvorsfulde Aar, er Alle bekiendt, hvad jeg har foretaget i dem, er heller ikke skiult; og hvad derved er foregaaet i mit Inderste, vil Enhver, der kiendte mig, kunne sige sig selv. Men da jeg for 5 Aar siden sluttede disse Optegnelser i en noget mismodig Stemning med Hensyn til min Stilling i Landets Geistlighed, føler jeg det som en Pligt her at udtrykke min Paaskiønnelse af, at Anledningen til dette Mismod nu er forsvunden.

Det er bekiendt, at jeg i forrige Aar ved mit Jubilæum modtog et særdeles skiønt og mig særdeles dyrebart Beviis paa mine Medbrødres og Medborgeres Velvillie. Jeg vilde imidlertid ikke have kunnet modtage det med en ublandet Følelse, jeg vilde mere have anseet det som Tegn paa, at man tillagde mig Fortienester, erhvervede i mit tidligere Liv, end at man endnu med Billigelse betragtede mig og mine Bestræbelser, dersom jeg ikke tillige havde erkiendt, at der i de sidste Aar er foregaaet en betydelig Forandring i Stemningen hos den forstandige Deel af Folket, og dermed ogsaa hos en stor Deel af Geistligheden.

Det kan ikke negtes, at den urolige Gæring, den principløse Higen efter Forandringer, der omsider frembragte Katastropherne i 1848, ogsaa var trængt ind i vor Geistlighed. Den havde kun Lidet at klage over, der var ingen Hindring tilstede, for at den jo kunde virke efter bedste Indsigt og Evne i sit Kald; men denne stille Virken var ikke efter Tidsalderens Smag; man meente ved udvortes Foranstaltninger at kunne opnaae, hvad der dog alene kan vindes ved Udvikling indenfra. Fornemmelig følte Geistligheden sig krænket ved at skulle staae under et juridisk Collegium, hvor mildt endog i Grunden

dets Herredømme var, og hvor meget endog virkelig Cancelliet værnede om Geistlighedens materielle Interesser; enhver Resolution, der ikke var efter Ønske, var en Fornærmelse, enhver paalagt Forretning, der ikke umiddelbart vedkom det geistlige Kald, og som dog Forholdene for det Meste giorde uundgaaelig, var en utaalelig Byrde. Fik Geistligheden først sin egen Bestyrelse, hvori maaskee endog geistlige Mænd kunde faae Sæde, da vilde Alt blive bedre; og dette vilde igien sikkrest opnaaes, naar Landet erholdt den Constitution, hvorefter Verdslige og Geistlige saa iøvrigt tragtede.

Jeg havde aldrig lagt Dølgsmaal paa, at jeg ingen Ynder var af Omvæltninger, og at jeg intet Godt lovede mig af de Tendentser, der vare blevne de fremherskede; mange af de Projecter, der fremkom, kunde jeg ikke understøtte, andre, hvilke jeg ansaae som fordærvelige, maatte jeg modsætte mig; saa gavnlige, som jeg erkiendte Sammenkomster af geistlige Mænd i mindre Kredse for at være, følte jeg ingen Tilbøielighed til at deeltage i de Conventer, der søgte at vække Opsigt, og tiltoge sig at være Geistlighedens Repræsentanter; jeg havde den Overbeviisning, at Lovene kræve Lydighed, saalænge de gielde, hvorimod saa mange Geistlige kun vilde følge deres subjective Anskuelser.

Jeg troer vel, at den største Deel af Geistligheden bevarede personlig Godhed for mig, men man ansaae mig som Den, der ikke havde kunnet følges med Tiden, man betragtede mig — hvilket ogsaa nogle Gange temmelig tydeligt blev givet mig at forstaae — som en Ruin fra en forsvunden Tiid; jeg var ikke Aarhundredets Mand, og det var en Saadan, man ønskede at see paa min Post. Da jeg blev Biskop, tør jeg troe, at det skeede med næsten hele Geistlighedens Samtykke.

Erfaringen er en god, men kostbar Læremester. Hos de Fleste ere de sangvinske Forhaabninger om den nye Tiid udslukte; Geistligheden har erfaret, hvad den har at vente under det nye Regiment; den paatænkte Angrebskriig, hvorved man

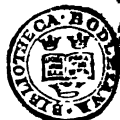
ventede under Bevægelserne at udvide sine Rettigheder og sin Anseelse, har forvandlet sig til en Forsvarskamp pro aris et focis, og da dette ikke blot er at forstage om de timelige Interesser, men da de retsindige Geistlige ret vel følte, hvilke Farer der true sand og sund Christendom og vort kirkelige Samfund, saa have de Fleste atter sluttet sig til mig, men synes at vente, at jeg vil kunne udrette Mere, end jeg desværre formaaer.

Jeg paaskiønner saaledes med Taknemmelighed mod Gud og Mennesker, at paa nærværende Tiid min Stilling i Stiftets Geistlighed er saa behagelig, som jeg kan ønske den. Anderledes forholder det sig vistnok med Hensyn til den Fremtid, der kan forestaae den danske Kirke. Men herom skal jeg saameget mindre udtale mig, som Alt i Danmark for Øieblikket er saa usikkert, at der ingen rimelig Beregning kan giøres. I alt Fald maa den Tiid være nær, da paa een eller anden Maade min Virketiid er til Ende. Men hvad enten den mig endnu beskikkede Tiid skal være lidet længere eller kortere, saa giør jeg den gamle Psalmedigters Bøn til min:

Vend Synd og Skam kun af,
At med et ærligt Navn jeg lægges i min Grav!

*　　*　　*

Her slutte min Faders Meddelelser, og jeg veed heller ikke at paavise Noget, som i hans sidste Levetid kunde have bragt nogen væsentlig Forandring i den Stemning, i hvilken han har nedskrevet Slutningen af sine Meddelelser. — Hans Aandskraft forblev aldeles usvækket, den samme levende Interesse for Alt, og navnlig for det, som angik Kirken, bevarede han til det Sidste, ligesom den samme Lyst til sine

Studier og til sin daglige Gierning. Vel formindskedes hans legemlige Kræfter, dog ikke betydeligt; derimod var hans Syn alt i længere Tid blevet stedse svagere, og i den sidste Tid tog det af paa en høist foruroligende Maade; dog hindrede dette ham endnu ikke i nogen væsentlig Grad i at læse og skrive. — Sidste Sommer foretog han sine sædvanlige Visitatsreiser, og vendte sund og rask tilbage. Vel forekom hyppigere end ellers i den senere Tid smaa Upasseligheder, men de vare kun af kort Varighed, og hans Tilhørere vare enige i, at de næsten aldrig havde hørt ham prædike med en saadan Kraft og Begeistring, som afvigte anden Juledag. Og dette var hans sidste Prædiken! — Som Formand i den til at giøre Forslag i Ordningen af Folkekirkens Anliggender nedsatte Commission var han i de sidste Uger af sit Liv beskæftiget med de derhen hørende Arbeider. Efter en Forkiølelse befandt han sig i den sidste Uge tilsyneladende aldeles vel, da følte han pludselig Løverdag Middag den 28de Januar et Sting i Brystet, og efter i nogle Timer forgieves at have forsøgt paa at blive Herre derover, gik han tilsengs. Smerten syntes snart at være mildnet, men hurtigt indtraadte en stærk Døsighed, saa at han neppe var sig selv bevidst uden i enkelte Øieblikke, naar hans Nærmeste talede til ham. Hans Kræfter vare snart udtømte; det var tydeligt, at det kun havde været den stærke Villie og den altid unge Aand, der saalænge havde holdt Legemet opreist, og Mandag Morgen den 30te Januar Kl. 6¼ gik han blidt og roligt, uden den mindste Dødskamp, ind til det Bedre. — Kun sieldent, og da altid med faa Ord har han talet til sine Nærmeste om sin Død; men Hvo der har hørt ham prædike Christi Evangelium, og Hvo der har læst disse hans Meddelelser, har uden al Tvivl overbeviist sig om, at har Nogen været forberedt til at gaae bort herfra, da vistnok Han!